EPITAPHIUM
SEVERÆ MARTYRIS
ILLUSTRATUM.

DISSERTATIO
ET
ANIMADVERSIONES
AD NUPER INVENTUM
SEVERÆ
MARTYRIS
EPITAPHIUM.

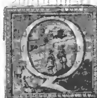

PANORMI, MDCCXXXIV.
Ex Typographia Stephani Amato.

Superiorum facultate.

BERNARDO BENEDICTO MARIÆ
OCTAVII F.
GRAVINÆ
RAMMACCENSIUM PRINCIPI;
XII-VIRO REGNI CURATORUM (*)
IN URBE PANORMITANA QUÆSITORI MALEFICIORUM
CUM JURE GLADII (†)
V. CL. ET INL.

COLLEGIUM PANORMITANUM NOBILIUM
ADOLESCENTIUM
Sub regimine PP. Soc. Jesu,
SALUTEM.

UO primùm tempore Collegium hoc nostrum, ante sex annos, coaluit; id unum nos omnes spectavimus, VIR CLARISSIME, ut testimonium aliquod haberet nostræ in Se Voluntatis Pater Tuus, Clarissimus Vir, OCTAVIUS GRAVINA, quem non sine tenero quodam animi sensu possumus commemorare. Illi etenim Viro, ejusque aucto-

(*) Vulgo *Deputato del Regno.*
(†) *Capitan Giustiziere della Città di Palermo.*

auctoritati, atque eloquentiæ accepta referimus, referamusque necesse est, commoda quæcumque, & ornamenta ex hoc liberali tam multorum Adolescentium nobilium convictu, educatione, ac disciplina promanant. Cùm enim nullum esset in totâ Siciliâ Patriciis Pueris constitutum Ephœbeum, in quo honestissimis artium, ac disciplinarum ingenuo homine dignarum institutis, atque exercitationibus instruerentur; necesse erat majoribus nostris, Liberos e sinu & complexu avulsos, magno persæpe rei familiaris detrimento, apud Italos mittere; quorum arbitratu, ac moribus educarentur; sollicitudine, ac sumptu semper ingenti, non semper ingenti profectu. Cùm itaque, anno MDCCXXII, Regni totius Comitia indicta essent; inter reliquâ gravissima, & Reipublicæ rationibus apprimè conducentia, de quibus copiosè, ac sapienter Princeps retulit (erat namque tum unus è XII-Viris Regni Curatoribus) id fuit, ut Collegium aliquod in hâc Urbe institueretur; in quo Nobiles Adolescentes, non apud Gentes exteras, ut adhûc in usu fuerat, sed magno rei tum familiaris, tum etiam publicæ compendio, domi quodammodò, artibus iis, ac facultatibus imbuerentur, quæ aliunde tantis sumptibus petebantur. Quæ verba cùm ornatè, & graviter, quemadmodum consueverat Vir sapientissimus, in Regni totius Senatu fecisset; rogati Patres, Quid de ea re fieri placeret; De ea re ita universi censuerunt; Uti daretur negotium Regni Curatoribus dispiciendi, quibus demum viis ad id perveniri posset, quod Senatus Oratione illâ incensus ardentissimè desiderabat. Itaque factum, ut (Curatoribus quibus id muneris demandatum erat, aliisque Patricii generis Viris, solicitè rem atque acriter urgentibus) non unicum tantùm, sed duo, Nobilibus Adolescentibus instituendis

aper-

in ipsâ Panormi Urbe, brevi paterent; tanto Juventutis Siculæ profectu, ut dum extabit memoria S. C. illius, quod eâ die factum est; extabit autem diutissimè, beneficia hominis sapientissimi in Regnum universum; in nos præsertim, obscura esse non possint. Hæc igitur cum nos animo sæpè volveremus (erant enim omnium Sermone trita, ac pervulgata) id spectabamus, ut occasionem aliquam nancisceremur, quâ Vir de nobis optimè meritus, & non malè locatum suum apud Nos beneficium; & illud præterea magni a Nobis fieri intelligeret. Præripuit ille quidem nobis obitu suo Laudem hanc; memoriam verò ipsam promeritorum suorum non eripuit. Hinc tibi, V. C. Paternæ non minùs virtutis, quàm nobilitatis, ac decorum hæredi, inscribimus hanc, quæ si ille vixisset diutiùs, nomine ejus insignita prodire debuerat, DISSERTATIONEM; super invento postremis hisce annis Epitaphio SEVERÆ Martyris apud Romanos; quam Dissertationem nobis dedit, donavit, qui Studiorum nostrorum rationem moderatur; ut gustaremus aliquid de pulcherrimâ, nobilissimâ, laudatissimâque Arte eruderandi è lapidibus antiquis præclara ad omnem Doctrinam monumenta; quod quidem Studiorum genus, tantoperè Europâ totâ ab literatis Viris celebratum excultumque, hoc præsertim sæculo, adeo perspicaci Siculi nostri minoris fecisse videntur quàm homines ingeniosos, & humanioribus disciplinis institutos, decuisset. Tibi igitur, Vir Nobilissime, libamus hasce qualescumque in Lapidariâ facultate è Convictu nostro primitias; ex quo, quemadmodum dignosces quanti a nobis fiant beneficia quæ in nobis posuit sapientissimus Pater Tuus, qui dum de Collegiorum istiusmodi institutione mentionem fecit, hæc etiam nobis ad eruditionem, ac doctrinam subsidia

fidia comparavit; tum etiam perspicies quanti te faciamus, hominem simillimum Parentis Tui. Neque enim nobilitate solùm præstas; quæ clarissima cæteroqui, ac maximè antiqua, Reges ipsos Nortmannos, atque Arragonios, cognatione, ac sanguine ita proximè attingit, ut in Regio apud Catanenses monumento, in quo nullus familiis nobilissimis aditus datur, liceat Genti GRAVINENSIUM mortuos suos inferre, *jure consanguinitatis*; quod Martinus ille primus, ex Arragonicâ stirpe Siciliæ Rex, agnovit in diplomate anni 1405; ac ratum habuit; sed & iis bonis es præditus, quæ nobilitatem omnem, ac splendorem generis vincunt. Ita enim consilio vales, rerum experientiâ, morum probitate, cæterisque Viri optimi laudibus, ut Te, quamquam nondum trigesimum ætatis annum egressum, Comitia Regni hujus nostri unum è XII-Viris Regni Curatoribus constituerint, quibus gravissima jurium, ac Fortunarum totius Regni, negotia commendata sunt. Quam tibi Provinciam non immeritò demandatam fuisse ostendit difficillimus ille Magistratus quem geris, tantâ cum prudentiæ, ac Virtutis laude: cùm Quæsitor maleficiorum constitutus in Urbe nostrâ, cum Jure gladii, ita impios a delictis vigilantià atque auctoritate deterres, ut Bonorum omnium laudibus, ac verbis celebreris. *Quare habe hoc tibi, quidquid est libelli, qualecumque*, Vir Nobilissime; & Collegium hoc nostrum, ut facis, ama. Ex Ædibus nostris VI. Eidus Novembris, MDCCXXXIV.

MA-

MACULÆ, QUAS AUT INCURIA FUDIT, AUT HUMANA PARUM CAVIT NATURA.

			ERRATA	CORRIGENDA
Pag.	5. *in Tab.* 1.	*verſ. ult.*	*Aſſervantur*	*Aſſervatur.*
Pag.	19. *Col.* 1.	*verſ.* 40.	*nomen*	*nomine*
Pag.	26.	*verſ.* 18.	*Patricii Et Conſulis*	*Patricii Et Comitis*
Pag.	43.	*verſ.* 28.	munificentæ	munificentiæ
Pag.	52.	*verſ.* 2.	dexpeſſiſſe	deſpexiſſe
Pag.	67.	*verſ.* 35.	abbuſui	abuſui
Pag.	69.	*verſ.* 17.	*poſt* ſolent, *omiſſum eſt.*	Suboluit hoc doctiſſimo Thomaſino; qui (laudato libro) ſuſpicatus eſt Tabellas peregrinantium eſſe poſſe lapides hoſce, cum impreſſis veſtigiis.
Pag.	75. *col.* 2.	*verſ.* 20.	ΜΗΝΟC	ΜΗΝΟC
Pag.	86. *col.* 2.	*verſ.* 46.	poſt verba, *in numis Siculis*, deeſt,	*non concordant*,
Pag.	113. *col.* 2.	*verſ.* 27.	poſt, *quid ſignificet ignoro*, deeſt:	*Fortaſſe pictam fuerit pro* V; *ut denotaretur, lapis poſitus vivente M. Aurelio Staſimo: Id enim ſæpè ab literá* V *in ſaxis ſignificari Fabrettus evicit*, Inſcript. cap. I. pag. 32. 33. *Fortaſſe autem &c.*
Pag.	116. *col.* 2.	*verſ.* 1.	Characteres confuſos legere oportet,	*amoris & grati*
Pag.	122.	*verſ.* 9.	*poſt* naſcuntur, *deeſt*,	BIBA, BIBIIS,
Pag.	126.	*verſ.* 10.	§. IV.	§. XIV.
Pag.	130.	*verſ.* 20,	FECEVNT	FECERVNT
Pag.	143.	*verſ.* 36.	*in Vrbe*	*ab Vrbe*
Pag.	154.	*verſ.* 5.	AP	PA
Pag.	166. *col.* 1.	*verſ. ult.*	FLICIAE	FELICIAE
Pag.	170.	*verſ.* 34.	conſumatum	conſummatum
Pag.	171. *col.* 1.	*verſ.* 23.	ἀευραλεα	ἀευραεια
Pag.	174.	*verſ. ult.*	*appoſui atutē*	*appoſuit autem*
Pag.	194.	*verſ.* 34.	impervis	imperviis.

LECTISSIMIS, NOBILISSIMISQUE ADOLESCENTIBUS COLLEGII PANORMITANI

Apud PP. Societatis Jesu, CONVICTORIBUS,

Antonius Maria Lupi Presbyter Societatis ejusdem,
ANNUM NOVUM FAUSTUM FELICEM.

§. I.

SCRIPTIONIS OCCASIO, ARGUMENTUM, DIVISIO.

ADMONET me, Adolescentes Clarissimi, annus is, quem, Deo duce, feliciter auspicamur, quartus ac trigesimus sæculi duodevigesimi, ut Strenâ vos aliquâ, more veteri, donem; Strenâ, inquam, quæ & meam conditionem deceat, & vestræ ætati, vestrisque institutis non utilis tantùm sit, verùm etiam dulcis, & grata, *ut res sapor ille sequatur*, quemadmodum priscus ille Poëta, omnium elegantiarum arbiter, cecinit: (1) *Et peragat cæptum dulcis ut annus iter*. Opportunè autem fit, ut literariis vestris exercitationibus præpositus a Moderatore Societatis nostræ, mecum Româ inter adversaria mea attulerim, quod in eruditam Strenam vobis *Donem Dedicem*, [illegible] sanè pretiosum; Ectypon scilicet inventæ recèns, (2) & nondum literatis Viris notæ Inscriptionis sepulcralis Christianæ. Ea nobis SEVERAM quandam narrat, Martyrem sub M. Aurelio Claudio Principe; ignotam adhuc Heroida, quæ nunc primùm, ope hujus monumenti, Christianæ Reipublicæ, ac literariæ manifestatur.

Et hæc quidem inscriptio nimiùm barbara primo intuitu videri alicui fortasse poterit, atque inculta: ac sanè, si ad Grammaticorum Canonas examinetur, minùs compta illa est, quàm deceat Juvenes, qui ad omnem politioris literaturæ venustatem erudiuntur. Verùm, quia in illâ ipsa suâ qualicumq; sermonis Anomaliâ multa habet, quæ & pro-

(1) *Ovid. lib. 1. Fastorum.*

(2) *Recèns inventam appello hanc Inscriptionem, quantumvis ante tres ipsos annos detectam. Triennio enim ferme solido delituit apud Reverendissimum Dominum Canonicum M. Antonium Boldetti sacris Cœmeteriis Præpositum; qui ejus videndæ copiam non fecit, nisi paucissimis, ac selectissimis amicis, quos inter & me tali honore dignatus est. Nunc autem hæc Inscriptio prostat Romæ eruditioni publicæ, in Sacrario Basilicæ* ad Fontem Olei; *prodibitq; in Gallia (nisi fortè jam prodiit) operâ PP. qui Diarium Trevoltianum curant. Transmisi enim ipse ad illos laminam æream, accuratè repræsentantem charactêres hujus inscriptionis, ratus deberi Orbi universo monumĕtum hujusmodi.*

prodesse possint, & delectare, digna mihi omnino visa est, quæ in conspectum vestrum, atq; etiam in amplexum veniret. Nostis enim, Adolescentes Nobilissimi, flores ingenii atq; eruditionis legere, non solùm in excultis Musarum viridariis, ubi inter delicias suâ quodammodo sponte progerminant; verùm etiam in sterili solo, atq; exsucco, ætatum sequiorum, ubi, Naturæ solius præsidio, inter spinas ac nudos lapides, germina aliquando præclarissima nata sunt. Hanc ego Inscriptionem animadversionibus quibusdam convestitam prodire volui: non quò crediderim pretium augeri per eas posse rei satis se solâ pretiosæ verùm quia illas aut necessarias, aut saltem non inutiles arbitratus sum Adolescentibus iis, qui minùs essent in hac antiquorum Lapidum interpretandorum palæstra exercitati. Neque sanè despero fore, ut sic tanti a Vobis fiat, quanti faciendum est monumentum, cui non itâ multa ex tota Antiquitate præferri possint. Novi enim jam vos bimestri experientia catos Juvenes, & bene gnaros, quantùm antiquis epigrammatis Historia adjuvetur, ac Philologia, ad res obscurissimas antiquorum sæculorum in bono lumine collocandas.

Emersit epitaphium hoc in lucem, ante tres annos, Romæ e maximis vastissimisque labyrinthis hypogæis Cœmeterii Christiani, secùs viam Salariam, primo ab Urbe lapide; qui anno MDCCXXII. detecti, creduntur (neque injuriâ) ad Cœmeterium pertinere, quod a SS. Thrasone, & Saturnino Martyribus appellant Tabulæ Ecclesiasticæ; quique Antonio Bosio, diligentissimo Romanorum Cœmeteriorum inspectori, aliqua ex parte innotuere. Protenduntur anfractibus longissimis foveæ istæ quaquaversum; ut non immeritò credi possint conterminæ, atque etiam conjunctæ celeberrimo Cœmeterio Priscillæ, quod in eadem via Salaria est, duobus passuum millibus ab Urbe. In una autem e subterraneis hisce viis, (1) egesta a Fossoribus humo, quæ illas plerumque occupat, (2) inventus fuit Decembri mense anni MDCCXXX. loculus (3) diserta in-

(1) *Semita hæc erat in medio Viarum Cœmeterialium ordine. Sunt enim in maximo hoc Cœmeterio tres omnino Cuniculorum ordines, quorum unus alteri subjacet.*

(2) *Humum hanc congestam fuisse in Cœmeteriis, ne pervia persecutori Diocletiano essent, opinatur Clariss. Senator Buonarroti, in Observationibus ad Vitreas Imagines antiquas,* Præf. pag. XII. *Alias conjecturas congerit Boldettus, in Observation. ad Cœmeteria Martyrum* Lib. 1. cap. 2.

(3) *Loculum appello excavatam in Cœmeterii parietibus fenestram parvam, ad unum alterumve cadaver excipiendum; quod deinde loculamentum tabulæ aliquæ, seu marmoreæ, seu fictiles, ferreis retinaculis annexæ, & gypso aut cæmento obstructæ claudebant, ne cadaverum in corruptione abeuntium odor ullus e rimis penetraret in Cœmeteriales vias. Conditoria hæc exigua* Locos *appellare autonomasticè solebant antiqui. Hinc frequens in Cœmeterialibus saxis* Loci *nomen. Lapis diffractus in pavimento Claustri, adhærentis Basilicæ Sancti Laurentii* extra muros, *ut vulgò dicunt, seu in agro Verano.*

inscriptione notatus, (1) & grandi vitreo Calice, pedalis magnitudinis, qui sanguine subsidente tinctus, Martyris alicujus exuvias ibi positas indicabat. Fecunda sunt hujusmodi thesaurorum Romana Cœmeteria; ità ut vix annus elabatur, quo inter aliquot sepulcrorum millia,

A quæ

Lapis alius, quem legi in Cœmeterio Sancti Hermetis.

FELICIOFECITTI
BILOCVMETMA
XIMINAEVIRGINIAE
SVAECASTISSIMAE
FIDELISSIM

In Musæo Collegii Romani, quod a Patre Athanasio Kirchero institutore, Kircherianum *vulgò dicitur, titulus Cœmeterialis est, qui ad cippi modum semicirculo clauditur in parte superiore. Ibi etiã* Locus *appellatur hoc sepulti* requietorium, *ut Voce usitatè Lapidibus aliis Christianorum desumpta.*

LOCVS VIC
TORI·.·.·HIC PO
REIECTICIA IN
PACE Ð VI KAMAR

Frequens etiam est Loci *nomen in Lapidibus Ethnicorum ad sepulcrum significandum. Vide hoc in Lapide inedito Musæi ejusdem, in quo etiã Servum Publicum Collegii Sacerdotum (facilè Augurum, aut Epulonum) nomine non ità obvio,* Publicvm Sacerdotialem *dictum leges.*

LACI . PVBLICI
SACERDOTIALIS
CINERIBVS . LOCVS
AVONIA . APHRODISIA
CONIVGI . BENE
MERENTI . FECIT

Addamus & antiquissimum Titulum ethnicum, qui nobis Lepidam commemorat M. Silani conjugem, & Servos ejus duos; Surum (pro Syro) ac Seleucum. Neque enim reprehendent, puto, Lectores æqui hanc exemplorum congeriem, qua anecdotæ aliquæ inscriptiones non importunè educuntur in lucem, & significatio fulcitur nominis Locus, *quam neglexisse videntur Lexicographi quidam, quantumvis diligentissimi. Lapidem, cupressi imagine potiùs, quàm palmæ ramulo ornatum, excripsi Romæ apud Antiquarium celebrem Franciscum Ficoroni.*

SVRI . LEPIDAE . M. SILANI
LOCVM . ET . OLLAS . DVAS . ACCEP
AB . SELEVCO LEPIDAE . M. SIIANI
sic

(1) *Magna sepulcrorum pars in antiquis Romæ Cœmeteriis nulla inscriptione notatur. Etiam Martyres ità sepultos nõ rarò invenimus, vel ignoratione nominis, vel famæ neglectu. Id observavit etiam Prudentius in Hymno de S. Hippolyto.*

Quanta virum jaceant congestis corpora acervis
Nosse licet, quorum nomina nulla legis.
Sexaginta illic defossas mole sub una
Reliquias memini me didicisse hominum;
Quorum solus habet comperta vocabula Christus.

Quan-

quæ, liberatis humo cuniculis cœmeteriorum, deteguntur, non loculi plures pauciores que inveniantur, Martyrum reliquiis insignes. Ditissimum autem præ reliquis est hoc Cœmeterium Sancti Thrasonis, in quo intra decem, vel undecim mensium spatium, ad duo sepulcrorum millia inventa fuere, cruentis Vasculis appositis notata: (1) ut planè constet tempore crudelissimarum persecutionum Valeriani, & Diocletiani (2) huc congestas fuisse reliquias fortissimorum Militum, qui pro Christo strenuè pugnaverant. Et sanè hæc, atq; his proxima tempora, indicant Inscriptiones inibi repertæ.

Inscriptio autem ea, de qua sermonem præcipuè institueram, candido marmori commendata, tres ferme pedes occupat in longum, altitudinem verò pedum duorum vix æquat. Diffracta est modò tabula, cui epitaphium scriptum fuit: nam post liberatam humo, qua opplebatur, Cœmeterialem viam, inspératò decidit e loculo, cui adhærebat. Sed hac fractura nihil ablatum est ex ea areæ parte, quæ scripta erat. Facilis igitur jactura fuit lapidis reliqui, quem ad sex septemque pedes extensum fuisse oportuit. Claudebat enim in loculo Sceleton benè longum, atque ultra sex pedes protensum, uti referebant optimi, atque oculatissimi testes, VV. CC. D. Marcus Antonius Boldetti, ad Sanctæ Mariæ trans Tyberim Canonicus, qui sacris Martyrum Cœmeteriis præest, & D. Canonicus Joannes Marangoni, Vicentinus, Protonotarius Apostolicus; qui mox laudatum Dominum Boldettum, magnâ rerum hujusmodi experientiâ, diligentiâ, ac fide præditus, in arduo munere adjuvat. En autem Inscriptionem ipsam, quàm potui accuratissimè ex

La-

(1) *Ridebunt hæc homines, quibus Henrici Dodwelli opiniones* de Paucitate Martyrum *pro oraculis sunt. Sed profectò, quicumque malit cum antiquis Patribus sapere, quàm cum Dodwello desipere, facilè sibi persuadebit vera a me narrari circa numerum Coronatorum, quos*, sicut Oves occisionis *æstimatos, gregatim occidit persequentium furor*, Cùm colerct patrios Troïa Roma Deos.

(2) *A Sanctis Thrasone, & Saturnino, qui sub Maximiano passi sunt, denominatum fuisse Cœmeterium longè illis antiquius, mirum ne videatur. Etiam de celeberrimo Callisti Cœmeterio potest hæc dubitatio moveri. Dictum itaque ab illis fuerit, vel quòd eorum sumptibus ampliatum sit, vel quòd una pars Cœmeterii, in qua ipsi depositi fuerunt, ab iis nominata, nomen deinde Cœmeterio toti dederit. Quid si Cœmeterium dicatur esse in prædiis Sancti Thrasonis? Supersunt ibi sanè Arenaria vastissima, ex quibus credi potest effossam Arenam ad construendas Diocletiani Thermas, non valde distantes. Ad hæc autem opera damnati fuerant ab Imperatoribus Christiani, quos Thraso (ut est in Martyrologio Romano ad* XI. *Decembris) facultatibus suis sustentabat. Credi poterit aliud indicium effossi per Christianos hujus Arenarii, separatio ejus a viis Cœmeterii contigui; quæ non potuit adeò diligenter, nisi ab Operis locorum consciis curari. Neq; verò me movent, quæ opponunt recentiores Critici, qui pro Fabula habent quæcumq; narrantur de damnatis ad opus Christianis in Diocletiani Thermis. Mihi eorum dicta tanti non sunt, ut discedendum putem ab adeò antiqua apud Romanos traditione. Videantur, quæ de Christianis Martyribus ad construendas Thermas damnatis habet in* Actis Sanctorum *P. Joannes Baptista Sollerius ad diem* IX. *Julii*, Tom. secundo pag. 687.

Tab. I. Pag. 5.

Thrasonis, et
c.

Lapide descriptam, atque æri incisam, quò meliùs characteres ipsi rudiusculè deformati referantur.

Hic ponenda est Tabula I, S. Severæ *Inscriptionem referens.*

Ea latinò idiomate, sed maximè plebejo concepta, characteribus græcis, iisque non satis accuratè pictis, plùs verò quàm satis malè interpunctis conscribitur; quos quidem characteres ipse sic legendos esse autumarem.

COSVLE . CLVDIO
Consule Claudio
ED. PATERNO. NONIS
& Paterno Nonis
NOVEMBRIBVS. DIE. VENERES. LVNA XXIIII
Novembribus die Veneris, Lunâ vigesimâ quartâ.
LEVCES. FELIE. SEVERE. CARESSEME. POSVETE
Leuce Filiæ Severæ Carissimæ Posuit
ED. ISPIRITO. SANCTO TVO
Et Spiritui Sancto tuo
M *.*. TVA ANNVOROM. ϚL
Mortua(fortè) *Martura Annorum Triginta duorum*(vel) *Triginta sex &c.*
ED. MESORON. XI. DEVRON. X.
Et Mensium undecim, Dierum Decem.

Et eam quidem inscriptionem ità legi oportere facilè sibi persuadebunt viri subacto ingenio, & notis hisce antiquorum epigrammatum explicandis assuero. Confirmare tamen, atque illustrare placet, ut præmonui, sensum inscriptionis observationibus aliquibus; quæ licèt viris doctis supervacaneæ censeri possint, tamen minùs eruditis inutiles omnino non sunt: præsertim quia aliquid semper novitatis habebunt; vel ab argumento ipso; vel saltem ab iis monumentis, quibus utar ad stabiliendas Regulas, quas circa antiquas Epigraphas viri Doctissimi tradidere. Neque enim afferam in testimonium eorum, quæ dicuntur, nisi Inscriptiones, antiquas illas quidem, sed aut recèns inventas, aut nondum observatas ab aliis, (quod ego quidem sciam) aut saltem non bene editas. (1)

Aggrediar itaque primùm ad aliqua animadvertenda ex hujus Inscriptionis occasione, quæ Historiam, & Chronologiam non modicè illustrant. Tum aliqua congeram, pro re nata, quæ ad Philologiam, atque humaniorem eruditionem faciunt: non tamen ea longè petita: neque enim mihi ab iis discedendum, quibus Inscriptio hæc fontem quodammodo aperit. Demum, quædam considerabo in allato Epitaphio, quæ Grammaticis potiùs essent discutienda, quàm Criticis; nisi quæcunq; utilia ad eruditionem aliquam sunt sibi ars Critica vindicaret.

A 2 §. II.

[1] *Veniam tamen dabunt æqui Lectores, ubi fortè & in hoc humani aliquid patiar. Video enim, quā facile sit subrepere mihi editam aliquam Inscriptionem, quam quia e lapidibus descripsi, non ex libris, ineditam putans, integram afferam. Id tamen sanctè profiteor non dolo malo a me fieri; sed vel oblivione, vel ignorantiā; a quibus quidem, quantumvis cupiam, cavere tamen satis non possum.*

§. II.

ALIQUA DE CLAUDIO GOTTHICO, DEQUE VEXATA, EO REGNANTE, ECCLESIA.

Consule igitur ΚΑΤΑΕΙΤΩ, seu rectiùs ΚΛΑΥΔΙΩι, ideſt M. Aurelio Claudio Imperatore, cui Conſulatus hic in Faſtis adſcribitur pro ſecundo; (primum namque Conſulatum fortaſſe Conſul ſuffectus geſſit anno eodem, quo capeſſivit Imperium, ut placet P. Pagio) Tabula Severæ eſt poſita. Quæ de hoc Imperatore dici poſſent, excuſſa jam ferme omnia ſunt, ac pervulgata. Ab eo ſumptum Imperium IX. Kalendas Apriles, Paterno ſecundùm, & Mariniano Cos. [1] tradidit Trebellius Pollio. Imperavit autem annos duos, ac menſes ſupra ſeptem; [2] viditque tres aſlates; quemadmodum, Oraculo ſibi ad Aquas Aponas [3] reddito, futurum didicerat. Quamvis enim aliqui non adeò diligentes Chronologi illum biennio tantùm regnaſſe tradant; contrarium tamen evincitur, & a notato tam disertè per Pollionem Imperii principio, & ex Codice Juſtinianæo; in quo (ut bene obſervat P. Pagius [4]) reperitur lex a Claudio data VIII. Kal. Novembres, Antiochiano, & Orfito Cos. Non autem attigit annum quartum; licèt numus Ægyptiacus per Bandurium relatus [5] habeat anni quarti notam LΔ, quæ vel Monetarii oſcitantiâ, vel prochroniſmo fallaci ibi cuſa eſt. [6]

Claudium hunc, qui a debellatis Gotthis Gotthicus vulgò dicitur, Marci Aurelii nomine diſtinguunt lapides, (7) & numi latini, græci, ægyptii. Nullum tamen numum, lapidem nullum vidi, quantumvis diligenti, accuratoque ſtudio perveſtigaverim, in quo Flavii nomine ſit dictus. Laudat quidem Onuphrius Pauvinius antiquos (ut ipſe vocat) numos, in quibus *paſſim* Fl. Claudius ſcriptum ſit. Verùm numos hos, Onuphrii temporibus adeò frequentes, Orcum veniſſe atq; abſtuliſſe oportet, cum neque Bandurio, neque Vaillantio, neque Mediobarbo, neq; doctiſſimis aliis viris, quos quidem bene multos conſului, ullo pacto innotuerint. Aſſentirer

[1] *Annò æræ Vulgaris* CCLXVIII.

[2] *Marmor Soguntinum apud Gruter.* CCLXXVI. 2. *habet Tribunitiã poteſtatem tertiam Claudii*.

[3] In Aponino. *Ità enim legendũ arbitrantur majorum Gentium Critici apud Trebellium, cùm in vulgatis, amanuenſium, ac Typothetarum incuria poſuerit* in Apēnino.

[4] *Critic. in Ann. Baronii ad Annum Chriſti* CCLXXI.

[5] *Pag.* 353. *inter Numiſmata Ægyptiaca ærea tertii moduli*.

[6] *Niſi fortè ſit* A *non* Δ, *quod ſuſpicatur V. Cl.* in Præfat. ad Tom. I. *ubi ſic.* Ejus numi in quo LA legimus, ut ratio habeatur, ne nos quidem optamus; quod inter A & Δ nimiùm quantùm facile eſt oculorum judicio decipi.

(7) *Marmor Romanum a Sponio relatum*, Sect. VIII. Miſcellaneor. eruditæ Antiq. pag. 274. *videtur Claudio tribuere prænomen Publii. Ità enim habet:* PRO. SAL. D. N. P. CLAUDI. AUG. FLORENTISSIME PRINC. &c. *Neu credas P. ibi poſitum pro* F, *inſcriptio eadem inter Donianas (editas a Cl. Gorio Claſſ.* III. 59.) *habet* D. N. P. CLAUDI, *quemadmodum erat in Schedis Bibliothecæ Vaticanæ.*

Numus antiquus relatus a P. Grainville in Diariis Trevoltianis ad Martium anni 1710. CAIUM *nominare videtur.* IMP. C. CLAUDIUS AUG. *Verùm ibi τὸ* C. *pro* CÆSAR *poſitum potiùs putandum*.

rer itaq; Casaubono (1) neganti Flavium dictum fuisse Imperatorem hunc, potiùs quàm Salmasio,(2)stanti pro Trebellio Pollione; qui Constantii Chlori Imperatoris gratiam capraturus, Claudium, quem inter ejus majores numerat, ad Flaviam Gentem pertinuisse scripsit; atque expresse *Flavium Claudium* nuncupavit. Verùm difficile creditu est, aut potuisse impunè mentiri Pollionem, aut putidè adeò & inverecundè adulari voluisse. Præterquam quòd nemo cordatus sibi persuaserit, ignoratum fuisse a Constantio genus Matris suæ, quæ (Trebellio teste) neptis fuit Crispi illius, qui Claudii Frater erat. Et hac quidem conjectura validior videtur argumento, ut dicimus, negativo, quod ex aliorum silentio ducitur. Cæterum, si a Trebellio recedamus, non video quibus monumentis doceri possimus fuisse Claudium e gente Flavia. Scio nomen Flavii Claudio attribui ab Inscriptione, quam Panvinius refert in Fastis Romanis; quæque mox inter Gruterianas recepta est. Sed quia eruditissimo cæteroqui, ac doctissimo viro, multa sublestæ fidei monumenta sæculo illo minùs critico præbita per nonnullos imposturarum mangones, eum aliquando in fraudem induxere; neque præterea locus indicatur, unde inscriptio accepta, & exscripta fuerit; nulli fiet injuria, si ampliandum censeam judicium circa ejus γνησιότητα; donec argumenta certiora doceant, liquere eam antiquam esse, ac sinceram, quod Salmasius credidit; non autem suppositam, aut interpolatam, de quo dubitari posse videtur.

Sed, ut ad Claudium revertamur. Eum fortis quidem animi virum, sed non idcirco crudelis ingenii Principem; quin & ab Christianorum cæde alienum fuisse credit laudatus P. Pagius, cumque eo alii; qui proinde rejiciunt Cardinalis Baronii opinionem, a quo crudelis Princeps fuisse traditur, & malè erga Christianos affectus; prohibitus tantùm bello Gotthico, ne atrociùs contra illos desæviret. Obstant Pagii opinioni Acta Martyrum Persarum, Marii, Marthæ, Audifacis, & Abachum; qui simul cum aliis multis, Claudio imperante, ac sententiam ferente, passi narrantur. Verùm, cùm non ità facile sit tueri sinceritatem hujus Historiæ, (3) quam Pagius, & alii Critici laudatores Claudii rejiciunt, tanquam sæculis sequioribus scriptam ab homine in chronologicis imperito; cùmque longè minùs certa, ac sincera sint quæ erui possent ex Actis S. Priscæ Virginis, & Martyris, aliisq; hujusmodi; (4) vulgò a recentioribus ab hac nota Claudius absolvitur; negaturque, eo regnante, vexata fuisse Ecclesia.

Cæterum quiquid sit de Actis illis, quorum mihi modò non est suscipienda defensio, putaverim temere negari, aliquos sub Claudio Martyras fuisse; licèt fortasse a vero non aberret, qui putet, in eos qui Claudio imperante cæsi sunt, animadversum, non jubente ipso; sed genio plebis, ac magistratuum, persecutionem a Valeriano cæptam, a Gallieno verò sopitam suscitantium. Sæviebant enim non rarò in homines innocentissimos Judices vesani; non Christianæ religionis prætexto titulo, quo

uno

(1) (2) *Notis in Scriptores Hist. Augustæ.*

(3) *Non admisit illam inter Acta sincera Martyrum P. Ruinartius.*

(4) *E.G. ex Actis S. Laurentii, quibus subjungitur historia de passa, imperante Claudio, Tryphoniâ, quondam Decii Cæsaris concubinâ, ejusque filiâ Cyrillâ, ac militibus quadraginta sex. Dicitur etiã aliquibus passus sub Claudio S. Cyprianus, ex Mago Diaconus. Falsũ; & vero non simile. Videatur Card. Baronius in Notis Martyrol. ad diem* VI. *Kal. Octob. Videatur, & Bollandi continuator, ubi de S. Eutychio ad diem* XV. *Maji, Tomo* III. *ejus mensis.*

uno tamen movebantur, sed criminum per calumniam impactorum obtentu. Imputabantur illis Coitiones vetitæ, Violentia, Sacrilegia, Veneficia, Incendia, neque apud iniquissimos Judices, ac damnare volentes, ullus erat defensioni locus. Id quod Ecclesiasticis Tabulis probarem, nisi res esset maximè trita. Quod autem attinet ad Claudii Gotthici tempora, vexatam, Eo imperante, fuisse Ecclesiam nos docet, ubi etiam alia desint, loculus SEVERÆ, de cujus hic inscriptione disserimus. Hæc namque, secundo Claudii Imperatoris anno, martyrium fecit pro Christiana fide. Cujus quidem martyrii indicium habemus, non in aliquibus dubiis, incertisque memoriis, aut conjecturis; sed in calice vitreo ad ejus sepulcrum apposito, quem crusta rubescente obductum, etiam nunc, & subsidente cruento megmate, decorè sordidum invenere viri integerrimi quos suprà laudavi. Neq; exiguus ille erat, & inornatus, ut solent sæpe esse eæ phialæ, quæ Martyrum sepulcris adhærent. Illustrabatur enim picturis cinnabari expressis, quibus tamen vetustas operis, & loci humiditas, ne asservarentur, invidit: Ejus præterea magnitudinis erat, ut quatuor, & ultrà, sanguinis libras continuisse dicendus sit.

De veritate hujus indicii, quo ferme præcipuo, ignotorum cæteroqui Martyrum sepulcra distinguuntur in Romanis Cœmeteriis, aliqua infrà disputabo §. VI. Hic autem videor mihi non injurià postulare posse ab æquis Lectoribus, ut ne vasculorum hujusmodi sanguineorum indicium veline hoc loco in controversiam vocare. Concedant paululum, id quod & ratio, & sensus, & auctoritas mox a me afferenda clamant; nimirum per ea significari martyrium eorum, qui depositi jacent in loculis, eo signo distinctis. Jam enim Martyrium hujus Severæ, quam, ex annotato mense, ac die depositionis, liquet passam fuisse, Claudio procul ab Italia (1) in Gotthis debellandis occupato, sicut extra conjecturam ponit aliquas, eo regnante, fuisse turbas Ethnicorum contra Ecclesiam, ita non officit opinioni eorum, qui (donec certiora proferantur monumenta) Claudium Gotthicum non a bellica fortitudine solùm, sed & a dissimulatione erga Christianos laudatum volunt.

§. III.

QUIS PATERNUS COLLEGA CLAUDII? PATERNI ALII CELEBRES.

Collegam deinde M. Aurelii Claudii Augusti in secundo ejus Consulatu nominat Inscriptio per eas voces ΕΛ ΠΑΤΕΡΝΩ, quas legendas diximus ET. PATERNO; in qua amborum Consulum enunciatione, (ut ex Relando discimus (2)) omnes omnino Fasti, & Chronologi, tum Latini, tum Græci conveniunt. Quis autem fuerit hic Paternus, si nosse me dixero, mentiar. Ad Gentem Oviniam pertinuisse eum credunt vulgò Chronologi, a quibus Ovinii Paterni nomine compellatur: Sed Illustrissimus Blanchinus (3), e lapide inedito Musæi Albani, eum ad Gentem Noniam spectasse, & NONIUM cognominatum fuisse contendit. Hunc ego

(1) *Pugnavit circa ea tempora cum Barbaris Claudius in Mœsia, & ad Marcianopolim. Cl. Bandurius putat anno* CCLXIX. *pugnatū a Claudio fuisse adversus Suevos, & Sarmatas potiùs, quàm contra Gotthos*. In Vita Claud. præfixa ejus numismatis.

(2) *Fasti Consulares ad annum Christi* CCLXIX.

(3) *In Chronologia præfixa Tom.* II. *Anastasii Editionis Vaticanæ.*

ego lapidem diu multùmq; quæsivi in Musæo illo, facta mihi potestate ab Eminentissimo, ac Reverendissimo Cardinali Alexandro Albano eum consulendi, atq; exscribendi, sicubi invenissem: Sed in tanta aggestarum inibi Inscriptionum copia eum reperire non licuit. Aliud tamen ibi ego praclarissimum monumentum legi, quod infrà referam § VI., in quo NONIUS quidam PATERNUS laudatur, Consul secundùm eo anno, quo Probus Augustus tertium Consul fuit. Sed ille alius est a Paterno Collega Claudii, de cujus proinde Gente mihi planè non liquet. Sed par est, Blanchino lapidem appellanti, quem viderat credamus, potiùs quàm reliquis, qui Fastos secuti sunt, persæpe a grammaticis imperitis corruptos. Fuerit itaque Paternus Claudii Collega e gente Nonia.

Aliquot per eam ætatem PATERNOS celebres monumenta antiqua nobis indicant; de quibus, eorumque stemmate, ut aliqua attulerit Reinesius, *in adnotatis ad Inscriptionem XVI Classis primæ*; longè tamen plura investiganda superessent, si in tanta sæculorum distantia, & caligine spes ulla affulgeret familiæ nobilissimæ ab oblivione vindicandæ.

PATERNUS quidam Urbi Præfectus sub Imperatore Commodo refertur a Lampridio: eum existimat Reinesius (1) esse TARRUTENUM PATERNUM illum, qui etiam PF. Prætorio fuit, & *cujus fragmenta quædam de re militari in pandectas relata sunt; quem diligentissimum Juris militaris adsertorem appellat Vegetius.* Hominem itaque hunc fuisse oporteret admodum celebrem, qui duplici Præfectura, Urbana, ac Prætoriana insignitus fuerit. Antiquior illo est alius PATERNUS, quo M. Aurelius Imperator Legato usus est adversus Barbaros, anno æræ Christianæ CLXXIX; quemadmodum ex Dionis lib. LXXI observat P. Antonius Pagi, ad eum annum. PATERNUM alium, quem aliqui Consularium Fastorum collectores OVINIUM nominant, Fascibus insignem exhibet nobis annus æræ Christianæ CCXXXIII, (2) collega MAXIMO. Meminit horum Consulum antiquus tubus plumbeus in Musæo Kircheriano, ubi characteribus extantibus ità scriptum est: MAXIMO, ET PATERNO COS.

ASPASIUS PATERNUS Procos. Africæ, Valeriano IV. & Gallieno III. Cos (3) (ante duodecim nimirum annos, quàm Inscriptio SEVERÆ poneretur) memoratur in Actis sinceris S. Cypriani Episcopi Carthaginiensis, & Martyris, qui ab eo Proconsule missus est in exilium Curubin.

ASPASIUM PATERNUM (alium-ne an eumdem?, Vicarium Symphronii Præfecti Urbis, exhibet nobis Pseudo-Ambrosius in Actis Sanctæ Agnæ; quæ Acta P. Joannes Bollandus tanquam sincera retulit, (4) credens ibi de eodem Paterno sermonem esse posse, qui Sanctum Cyprianum exilio multaverat, aut saltem de aliquo ejus propinquo, & synchrono. Neque obstat vulgaris persuasio de Martyrio Sanctæ Agnetis sub Diocletiano. Diu enim ante Diocletianum passa est Sancta Martyr; ut fusè ostendit Senator Bonarrotus in Præfatione ad Vitra Antiqua. Acta illa narrant, hæc accidisse, Principibus Valeriano, & Gallieno; ac proinde circa ea tempora, de quibus agitur. Faveret itaq; Bollandi opinatis character temporum: Sed quia eam historiam rejiciunt, tanquam suppositiam, aut saltem tanquam interpolatam, recentiores critici; nihil inde certi potest exculpi. Si quid tamen Actis iis credendum, sanguinolenti genii hominem fuisse hunc Paternum necesse est: Is enim fuisse dicitur,

[1] *Reines Syntagm. Cl.* 1. 16.

[2] *Secundùm Card. Baronium Cos. processit* PATERNUS *anno* CCXXXV.

[3] *Anno vulgari* CCLVII.

[4] *Ad diem* XXI. *Januarii.*

gitur, qui innocentissimam Virginem in ignem præcipitari jussit, ejusq; guttur gladio transfigi. Jam verò, tribus continentibus annis; nimirum Cos. Gallieno VI, & Saturnino, anno vulgari CCLXIV; mox Cos. Valeriano (juniore) II, & Lucillo, anno CCLXV; demum Cos. Gallieno VII. & Sabinillo, anno CCLXVI; Præfectus Urbi fuisse legitur PATERNUS quidam in eo catalogo aureo de Præfectis Urbis, quem Cuspinianus, ac Panvinius publicum fecere; ac omnium exactissimè P. Bucherius e veteribus membranis edidit. (1) Sed in qua versamur circa hanc ætatem caligine, ignoramus unus-ne atq; idem fuerit hic PATERNUS, ac supradicti, an potiùs alius ab illis. Rursum, unus-ne PATERNUS triennio cum Magistratum gesserit; an verò alternaverint in ea Præfectura alii ejusdem cognominis; unde sit in antiquis Catalogis orta confusio. Si idem atq; unus fuit, triennio toto, Urbi Præfectus Paternus, credibile est eum, utpote Imperatoribus charum, vel non ità crudelem in Christianos fuisse, vel saltem crudelitatem suam dissimulasse; quandoquidem leges acerbissimas a Valeriano latas contra Ecclesiam, post ejus Imperatoris ignominiosam, infelicissimamque captivitatem, Gallienus mitigaverat. Quin autem, eo Præfecturam gerente, Martyres aliqui passi sint, non negaverim; cùm etiam tempore pacis aliqui ab Ethnicis Christiani sublati legantur e medio, uti suprà innuebam, vel furore plebis vesanæ, vel Magistratuum aliquorum genio, justitiæ nomine contra Ecclesiam grassantium.

Triennium, quod sequitur ad Gallieni VII, & Sabinilli Consulatum, tribus per PATERNUM Consulatibus gestis, insigne dant nobis Fasti, & laudatus Catalogus Præfectorum Urbis. (2) Hic etiam tamen caligamus, ignoramusque, an PATERNUS hic idem sit, atq; is, vel aliquis eorum, qui Præfecturam Urbis gesserunt: Præterea, idem-ne sit PATERNUS Cos. toto triennio, an multiplex. Unum fuisse, toto isto triennio, Consulem videtur erui posse ex eo, quòd Chronologi, uno ferme ore, OVINIUM PATERNUM tribus hisce annis Consulem nominent: Quòd liber de Præfectis Urbis, atq; antiquus lapis apud Boldettum, (3) Consulatum Paterni cum Mariniano fuisse secundum expressè signent; quòdque Chronicon Alexandrinum, Consulatum Paterni cum Claudio, tertii Consulatûs notâ distinguat (4); ut apud Relandum (5) videri potest. Contrà verò P. Pagius contendit non potuisse hoc sæculo, nisi solos Augustos dignitatem Consularem ordinariam annis pluribus consequentibus gerere: (6) Quare, cùm secundum Consulatum Paterni legit in libro de Præfectis Urbis, ait, oportere dici primum Consulatum hujus Paterni fuisse suffectum; cumque Paternum alium esse ab eo Paterno, qui Consul fuerat anno proximè præcedenti cum Harcesilao; alium pariter ab eo, qui anno proximè subsequenti Consul fuit cum Claudio. Sed, quid ad notam tertii Consulatûs dicetur, quam habet Chronicon Alexandrinum?

[1] *In Victorii Aquitani Canon. Pasch.* Cap. IX.

[2] „*Paterno, & Harcesilao*---267.
„ *Petronius Volusianus P. V.*
„ *Paterno II. & Mariniano*--268.
„ *Petronius Volusianus P. V.*
„ *Claudio, & Paterno*------269.
„ *Flavius Antiochianus P. V.*

[3] *Osservaz. su' Cimit. de' Martiri Lib. primo cap.* XIX. *pag.* 80.

[4] Κλαυδίῳ καὶ Πατέρνῳ τὸ γ

[5] *In Fastis Consularibus ad ann. Christi* CCLXIX.

[6] *Cum Pagio sentit Relandus, qui de Paterno, secundùm Consule, ait:* Non est Paternus idem, qui anno antecedenti Cos fuit: nam solis Augustis concedebatur, ut duobus sequentibus annis Consules crearentur. *Similia Tillemontius, & alii.*

num? Elevabitur, credo, libri illius auctoritas; aut saltem ille character numerabitur inter Collectoris oscitationes, vel inter Librarii imperita Glossemata. Qui nodum hunc aliter solverit, erit mihi profectò magnus Apollo. Quicumque verò tandem fuerit PATERNUS hic, qui Consulatum gessit cum Claudio, credi potest, eum non fuisse admodum Christianis propitium, quandoquidem, Claudio in expeditione Gotthica occupato, ipse Romæ sedens vel Christianos vexavit, vel a Magistratibus aliis vexari permisit. Ipso namque Consule, motum contra Christi Ecclesiam fuisse ostendit loculus SEVERÆ Martyris sub eo passæ, ac præterea tam multa Martyrum sepulcra, proxima loculo SEVERÆ; (1) quæ credi possunt eodem tempore fuisse sacris illis exuviis locupletata.

Alii præterea supersunt PATERNI celebres sæculo tertio. Atq; is quidem, quem in aliquibus Fastis OVINIUM nominatum legimus, qui Probi Augusti Collega fuit in tertio ejus Imperatoris Consulatu, anno CCLXXIX; ad NONIOS pertinuit, non ad OVINIOS, & bis Consul per hæc tempora fuit; quemadmodum ait lapis ineditus Musæi Albani, supra indicatus, infra afferendus. Ut numerare hæc oporteat inter ea non contemnenda, quæ inscriptio illa nos docuit, facem præferens in rebus, de quibus, & historiæ, & monumenta ejus sæculi profundùm silebant.

Non silet tamen hic sępè laudatus Catalogus Pręfectorum Urbis, OVINIUM quendam PATERNUM, qui, Probo IV., & Tiberiano Cos, [2] Urbis Præfecturam tenuit. De hoc pariter PATERNO quæri posset, utrùm diversus aliquis sit a supradictis, an potiùs ex illis unus. Eam tamen ego controversiam obscuram nimis, nec ita ad Inscriptionis Severianę sensum opportunam, felicioribus atque eruditioribus ingeniis discutiendam relinquam. Tantùm, ut ab iis me PATERNIS expediam, qui ætati SEVERÆ Martyris proximi fuêre; VALERIUM VICTOREM PATERNUM, virum sæculo tertio clarum, commemoratum invêni Romę in fragmento antiqui lapidis, qui est in pavimento Ecclesię Parochialis Sancti Salvatoris ad Pontem Senatorium. [3] Fugit hęc inscri-

[1] *Unum ex his, notatum Vase sanguineo, altitudinis palmaris, ità scriptum habebat epitaphium.*

HPAKΛIAPΩMH
ICANA ΠAYCIN
COYHΨ. YΞXYH

Scilicet Ἡρακλία Ῥώμη ἰς ἀνάπαυσιν σοῦ ἡ ψυχή. Heraclia Rome: Spiritus tuus in Requie. *Inventũ est eo ãno, quo Epigraphe Severiana, quo pariter anno ibidem invẽta est, licèt non ad Martyris sepulcrum, hæc alia inscriptio similiter acclamans*

ΑΘΗΝΟΔΩΡΕ ΤΕΚΝΟΝ ΤΟΠΝΕΤ
ΜΑ COΥ ΕΙCΗΝΑΠΑΥCΙΝ *sic*

Athenodore Fili, Spiritus tuus in requie. *Ineunte verò anno* 1731. *inventum est hoc aliud, cruento item vasculo signatum.*

AVGVSTE IN
BONO REFRI
GERES DVLCIS

Notatum item erat Vase vitreo, & picturis illustratum sepulcrum Metileniæ Rufinæ Martyris, cujus inscriptionem damus infra §. VIII., ac multi præterea loculi, quorum epigraphæ ad me non pervenêre, multi etiam anonymi. Vide, & Aurelii Imerii inscriptionem infra §. VI.

[2] *Anno Æræ Vulgar.* CCLXXXI.

[3] *Vulgò dicitur* S. Salvator in pede Pontis. *trans Tiberim &c.*

ptio (ut arbitror) oculos, cæteroqui lynceos, eorum, qui antiqua epigrammata collegerunt; quantumvis Consulatu duorum Maximianorum [1] insignis, licèt mutila, habenda tamen in aliquo pretio sit.

[2]

NN MAXIMIANO AVG V
AXIMIANO CAES II CONS
C. GESSIT VALERIVS VICTOR
. PATERNVS V P

Nisi lapis orantium genibus ac prætereuntium attritu consumptus, duorum postremorum characterum vestigia ferme amisisset, aliquid fortasse sciremus de enunciata ibi hujus PATERNI dignitate. Mihi post examen diligens visus sum ibi fugientes lineas inspicere literarum V P; quas sive VIR PERFECTISSIMUS [3] legi oporteat, sive VICARIUS PRÆFECTI, sivè VIR PATRICIUS (ità enim sigla V P legenda docet Sertorius Ursatus) certè vel VALERII VICTORIS PATERNI nobilitatem sonant, vel gestum ab ipso per ea tempora Magistratum.

PATERNOS alios ætatis, & conditionis incertæ, non exquiro. Unum, aliumve tantùm hic addo ex hujusmodi ignotis, ac fortasse etiam ignobilibus PATERNIS. Primum dat Inscriptio anecdota, quam excripsi Romæ, apud D. Marchionem Alexandrum Gregorium Capponi, SS. D. N. Clementis XII Papæ *Forerium* (ut vocant) *majorem*, atque ab intimo cubiculo.

D M
VRBANAE. CONIVGI DVLCISSIME
ET CASTISSIMAE AC RARISSIMAE CVIVS PRAECLARIVS
NIHIL FVISSE CERTVS. HOC ETIAM TITVLO HONORARI
MERVIT. QVAE ITA MECVM CVM SVMMA IVCVNDI
TATE ADQVE SIMPLICITATE IN DIEM VITAE. SVAE
EGIT. QVAM ADFECTIONI CONIVGALI. TAM
INDVSTRIA MORVM SVORVM. HAEC IDEO
sic ADIECI VTIEGENTES: INTELLIGANT QVANTVM
NOS DILEXERIMVS ❦ PATERNVS. B. M. F ❦

Alium

[1] *Anno Vulgaris æræ* CCXCVII.

[2] *Fortè sic supplendus lapis*.
Dominis Nostris, *Maximiano Augusto quintùm.*
Et Maximiano, *Cæsare secundùm Consule*.
Præfecturam *gessit* &c.

[3] *Non lego ibi* URBIS PRÆFECTUM, *nam & aliis notis ea Dignitas exprimebatur; & præterea Catalogus ille sincerus, quem Bucherius edidit, nullum eo nomine Præfectũ Urbi habet sub Maximiano.*

Alium Paternum ignoti sæculi, & conditionis [1] dat lapis Christianus, quem vidi Romæ ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim, erutum (uti mihi narrabat D. Canonicus Marangoni) e Cœmeterio Sancti Hermetis. [2]

PATERNOCΓΓΓΓOQVI.
DORMIIIИPACE ANO ROXIII

§. IV.

CHRONOLOGICA CIRCA CONSULATUM CLAUDII, ET PATERNI.

SEd hæc minoris sunt indaginis, atq; exiguæ utilitatis, præ characteribus iis Chronologicis, clarissimis, pulcherrimisque, quibus Severiana inscriptio illustratur. Habemus enim ab ea, Consulibus M. Aurelio Claudio Augusto (secundùm,) Et Ovinio, sive Nonio Paterno (tertiùm,) Nonas Novembres incidisse in Diem Veneris; quo etiã die fuerit Luna xxiv. Hi autem characteres omnem jam rollunt ambigendi locum, quo tandem æræ vulgaris anno Consules processerint Claudius, et Paternus; qua quidem in re antiquiores, ac recentiores Chronologi discrepabanr.

Nam Genebrardus, tribuens anno Mundi quatermillesimo trecentesimo sexagesimo primo victoriam Claudii de Gotthis, unde Gotthici cognomen huic Imperatori factum, Consulatum Claudii, & Paterni, quo ea potissimùm victoria relata est, assignare cogitur anno Christi cclxxi. vel cclxxii.; tot enim anni fluxerunt ab anno Orbis conditi quatermillesimo octogesimo nono, vel quatermillesimo nonagesimo, a quibus æram Christianam auspicandam credit. Hanc autem Genebrardi sententiam secutus videtur inter recentiores P. Carolus le Cointe, in Apparatu ad Annales Ecclesiasticos Francorum; in quo Apparatu consulatum Claudii Augusti, ac Paterni rejicit ad annum Christi cclxxi.

Onuphrius autem Panvinius, vir ætate sua doctissimus; & post Panvinium Cardinalis Baronius, Henricus Spondanus, aliique, a quibus non abludit Joseph Scaliger, Consulatum hunc secundum Claudii, Collega Paterno, referunt ad annum æræ communis cclxx. Sentiunt cum his, quantùm ad horum Consulum tempus, Joannes Georgius Hervarrius ab Hohenburg, [3] & P. Jacobus Goutoulas, Chronologi cæteroqui non contemnendi.

Nescias, an omnium primus ab his opinionibus discesserit Sethus Calvisius, Chronologus magni nominis, & commendatione non modica di-

[1] *Sæculi tamen planè rudis, conditionis facilè pauperis; quod characterum barbaries indicare videtur.*

[2] *Lege* PATERNO. FILIO. QUI DORMIT. IN PACE ANNORUM. XIII.

[3] *Chronol. cap.* cclv., *pag.* mihi 269.

gnus ob insignem literaturam; nisi pertinaciùs adhærens Sectariorum erroribus, obesse maluisset Ecclesiæ Christianæ, quàm prodesse. Calvisii in hac re sententiam tenuit, Chronologus longè illo major, ac doctior, P. Dionysius Petavius; cui adhæserunt, quantùm ad hos Consules locandos, quicumq; ferme post Petavium scripsere Chronologi præstantissimi, P. Ægidius Bucherius, Thomas Lydiatius, P. Joannes Baptista Ricciolius, P. Antonius Pagi, Eminentiss. Card. Henricus Noris, Illustrissimus Bianchini, atq; alii; qui Collegium illud Consulum assignant anno Christianæ æræ CCLXIX.

Atque hi quidem feliciùs (ut ego quidem opinor) atque acutiùs viderunt; id quod testatur Inscriptio Severæ, gestum tradens ab CLAUDIO, ET PATERNO CONSULATUM eo anno, quo NONÆ NOVEMBRES concurrêrunt cum DIE VENERIS, & LUNA XXIV.

Cùm enim neque anno vulgaris Æræ CCLXX., [1] neque CCLXXI., [2] aut CCLXXII., [3] characteres hujusmodi aptari possint, uti ex Ecclesiastici computi, sive Post-Niceni, sive Ante-Niceni regulis manifestum est; sequitur, neq; Genebrardum, neq; Panvinium, neq; Scaligerum in uno ex iis annis huic Collegio Consulum assignando rem acu tetigisse. Contra verò, characteres ab Inscriptione enunciatos convenire cum anno vulgari CCLXIX. probat Cyclus Judaicus, [4] cujus ante Nicenum Concilium communis admodum usus fuit, etiam in Christiana Ecclesia. Qua de re consulendi sunt P. Bucherius, Card. Norisius, & qui ante paucos annos breviter ac dilucidè circa Kalendarium scripsit, P. Horatius Borgondio, Magister meus.

Nam annis CCLXIX addendo XXXIX., (tot enim annis Cyclus Judaicus antecedit æram communem) & summâ, quæ inde nascitur, CCCVIII. dividendo per LXXXIV. secundùm hujus Cycli canones; si quæratur residuus numerus LVI. in Cyclo Judaico, exhibet literam Dominicalem C, Epactam X.; quibus datis, ex Kalendario Gregoriano patet, per annum Christianæ æræ CCLXIX. concurrisse Nonas, seu diem quintam Novembris, cum die Veneris, & Lunâ XXIV. Quare cùm CONSULATUS secundus CLAUDII, & tertius PATERNI fuerit (ut ex lapide discimus) eo anno, quo NONÆ NOVEMBRES incidêrunt in DIEM VENERIS, & XX V. Lunam; habemus jam fixum, ac certum, hujusmodi Consules Magistratum gessisse anno æræ Vulgaris CCLXIX., quod Calvisius, Petavius, aliique recentiores chronographi docuerant.

Et hæc quidem intelligentibus clarissima, minùs peritis duriuscula fortè videbuntur; eò quòd antiquissimis, & celeberrimis Paschalibus Cyclis

---

[1] *Anno Christianæ æræ 270. Nonæ Novembres inciderunt in diem Sabbathi, & Lunam V.*

[2] *Anno 271. inciderunt in Dominicam, & Lunam* XVI.

[3] *Anno 272. Bissextili inciderunt in diem Martis, & Lunam* XXVII.

[4] *Probari luculenter id posset etiã e Cyclis aliis, atque ex iis præsertim, ex quibus Pagius, & Blanchinus VV. CC. characteres eosdẽ assignãt anno vulgari* CCLXIX., *quos ex Cyclo Judaico eruimus. Verùm placuit magis Cyclus Judaicus; ut agnosceres, injurià dictum a nuperrimo Scriptore* (Jacob. Bettazzi in Epit. Operis Paschalis pag. 109.) „ usui non fuisse „ Romanæ Ecclesiæ Cyclũ annorum octoginta quatuor.... Quartadecimanos, & Novatianos hũc „ Cyclum adhibuisse. *Quartadecimanis scilicet, aut Novatianis profanandum reliquissent Romani Pontifices Cœmeterium adeò insigne, atque Urbi proximum!*

Cyclis S. Hippolyti, ac Victorii Aquitani, nequaquam consentiant. Namque, ut ab Hippolyto, utpote vetustiore, exordiamur: Scripsit ille Canonem suum (qui insculptus ejus Cathedræ marmoreæ in Bibliotheca Vaticana asservatur) anno vulgaris æræ CCXXII; (ut constans est omnium, atque inconcussa sententia) octo nimirum, & quadraginta annis ante Consulatum Claudii, & Paterni, de quo quærimus: fuit enim ille annus primus Alexandri Imperatoris; quem pariter annum Hippolytus primum esse voluit septem illarum suarum Heckædecaëteridum [1]: quibus absolutis redeundum esset ad primam. Si igitur primus hujus Cycli annus concurrit cum anno Vulgari CCXXII; cum anno deinde quæsito vulgaris æræ CCLXIX., quo diximus fuisse Consules Claudium, & Paternum; concurret annus ejus Cycli XLVIII., sive ultimus tertiæ Heckædecaëteridos. Sed eo anno Luna quartadecima Paschalis fuit, Feriâ V, VIII. Kal. Apriles, ut expresse in Cyclo Hippolytæo notatur, latere dextro Cathedræ: Dominica verò Paschalis fuit V. Kal. Apriles, ut in alio ejusdem Cathedræ latere signatum est. Ergo eo anno fuit quidem litera Dominicalis C; sed Epacta fuit XIX. Ex quo sequitur, Nonis Novembribus fuisse quidem diem Veneris; sed Luna eo die fuit tertia; non verò XXIV, sicuti ab Inscriptione enunciatur.

His autem respondere arduum esset, nisi quæ nobis objiciuntur, æquè solvenda essent a Genebrardo, a Panvinio, & ab aliis, quorum pariter systemata cum Cyclo Hippolytæo non consentiunt. Sed hujus Cycli dissensus a nostra, aliorumq; supputatione curandus admodum non est; cùm manifestò constet reperiri in eo vitium commune iis Cyclis, quos Octoëteridas antiqui nominarunt; qui Cycli longè contractiores Cœlestibus Lunæ motibus, ut Bucherius observat, [2] *Octoginta quatuor annorum intervallo, plusquam quindecim dierum defectu ab Lunæ Cœlestis cursu recedebant*. Hac etenim eadem ex causa Canon Hippolytæus, intervallo annorum octo, & quadraginta (quot a stabilito per Hippolytum Cyclo effluxère ad Consulatum Claudii, & Paterni) novem ipsos dies antecedit Lunæ motus, & Epactam XIX. signat, ubi notanda esset Epacta X. Propter quam Cycli Hippolytæi labem, vix satis supplendam intercalationibus ullis, visum est Josepho Scaligero dubitari posse, an Heckaedecaëterides illæ usu unquam in Ecclesia receptæ fuerint: Certè quidem diuturnum usum habere non potuerunt. Ut proinde non oporteat esse admodum solicitos de dissensu Cycli Hippolytæi ab Inscriptione Martyris Severæ, & a characteribus chronologicis per eam expressis.

Sed neq; facta supputatio usquam infirmatur ex eo, quòd post annos a dato anno duos ac triginta supra quingentos, non redeat rursus idem characterum Solarium ac Lunarium concursus. Stabilivit quidem Victorius Aquitanus in celebri suo Canone Paschali periodum hanc, putavitque, eam ità exactè Solis Lunæque cursum complecti; ut eâ evolutâ necessariò redire deberent, eodem prorsus ordine, Epactæ ac Literæ Dominicales ejus Periodi: *In* DXXXII. namque *annis* (ait) [3] *omnis summa consistit .... quæ summa ità cunctarum, quibus excepta est, feriem regularum sua revolutione complectitur, ut eodem tramite, & in id, unde est orta revocetur, & ad finem pristinum de novo circumacta perveniat*. Quæ quidem regula, si vera esset, actum ac deploratum esset de supputatione, quam dedimus: siquidem (ut ex Kalendario eruitur)

anno

[1] *Vulgò* Sedicine d'Anni: *Græcè* Ἑκκαιδεκαετηρίδες

[2] *Notis in Hippolyti Canonē; ad Victorium &c. pag.* 312.

[3] *Victor Aquitanus in Præfat. ad Can. Paschal.*

anno vulgari DCCCI; nimirum DXXXII. annis post datum annum CCLXIX., fuerit quidem litera Dominicalis C; Epacta autem unitate major est, quàm quæ ponitur fuisse anno CCLXIX., fuit enim non X, sed XI. Quare locus datur dicendi, etiam anno CCLXIX. fuisse Epactam non X., sed XI. adeoque Nonas Novembres utroque eo anno tam DCCCI. quàm CCLXIX, concurrisse quidem cum die Veneris; sed eo die fuisse Lunam XXV., non XXIV.

Quid si hæc etiam solvenda æquè sint ab iis Auctoribus, qui diversum ab eo, quem nos assignavimus, annum assignant fascibus Claudii, & Paterni? Et tamen omnibus ista diluenda sunt; involvit enim omnium sententias illa difficultas. Sed facile est ab hisce oppositis expedire sese. Qui enim eam regulam tradidit Victorius, ignoravit, sæculo illo minùs exculto, quòd posteriores Astronomi observarunt; nimirum Lunas, post Periodum annorum CCCXII. ac semis, uno die prævertere cursum, in Cyclis notatum. Omisit itaque canones, quos æquationis dicimus, ut cursus civilis Lunæ, quem indicant Kalendaria, cursui Cœlesti perpetuò responderet. Observatis proinde Lunæ aspectibus, quales erant anno Christi CCCCLVII., [1] quo anno suum Canona scripsit; cùm jam ab anno CCLXIX. Luna diem ferme solidum præcucurrisset motus notatos in antiquis Cyclis, benè ille quidem Epactas unum diem promovit: Hinc factum est, ut anno DCCCI. Epacta fuerit XI., non verò X., quæ expectabatur: sed non benè, sine aliis æquationis regulis, stabilivit DXXXII. annorum Periodum, quasi eâ elapsâ, Lunæ ac Solis motus redirent ad pristinum.

Hinc, quamvis, anno æræ communis MCCCXXXIII., (quo anno iterum Victoriana Periodus respondet anno CCLXIX.) rursus redeat in Kalendariis litera Dominicalis C, & Epacta XI; tamen si Epacta Cycli, seu civilis, perfectè se motui Cœlesti Lunæ conformaret, debuisset Epacta esse XIII; cùm jam eo tempore tres ipsos dies Luna præcucurrisset motus, in Tabulis consignatos: Sicuti, Sancto Pontifice Pio V. sedente, jam quatuor dies præverterat; quare necesse habuit Sanctissimus Pontifex numeros Dionysianos, qui Aurei dicuntur, in Kalendario, quod Breviariis præfixit, quatriduo promovere.

Ex eo itaq; quòd anno æræ Christianæ DCCCI. non concurrerint Nonæ Novembres cum Luna XXIV, licèt concurrerint cum die Veneris, inferendum, Victorianos canones exactos non esse: non autem negandum concurrisse eos characteres ante DXXXII. annos; nimirum anno CCLXIX., qui unicus est annus a Christo nato, quo concursus hujusmodi accidit; tum si Cycli emendatiores recentium Astronomorum spectentur, tum si motus ipse Solis ac Lunæ consideretur.

Stabilito igitur ex Inscriptione SEVERÆ anno, quo Consulatum gesserunt Claudius ac Paternus; jam ex eodem lapide certum erit, quo anno S. Dionysius Papa diem obierit; quo anno S. Felix ejus in Cathedra successor, electus sit: unde etiam non modica Ecclesiasticæ Chronologiæ lux certò affulget. Cùm enim antiquus Catalogus Romanorum Pontificum a Cuspiniano, & Bucherio relatus, qui, Constantio Augusto imperante, scriptus creditur, Dionysii mortem, [2] Felicis electionem [3] signent Consulatu Claudii, & Paterni; quod etiam asserit Anastasius Biblio-

[1] *Cos. Constantino, & Rufo.*

[2] „ *Usq; in diem* VII. *Kal. Januarias Coss. Claudio, & Paterno.* Catal. cit.

[3] „ *A Consulatu Claudii, & Paterni.* Ibidem.

Bibliothecarius, [1] jam manifestum est, quo anno æræ Vulgaris ea contigerint; ut quæ hactenus Eruditorum opinio fuerat, jam monumenti hujus ope, certa evadat, atq; indubitata sententia.

Poterit item determinari annus secundæ Synodi Antiochenæ contra Paulum Samosatenum: Eam enim, Claudio, & Paterno Cos, fuisse inchoatam probat Pagius, *Dissertatione Hypatica, Parte III. capite ultimo.* Sed hac obvia. Aliquid ego non ità obvium ac facile expecto ab eximio atque exercitatissimo chronologo P. Stephano Souciet; qui viso Inscriptionis Severianæ ectypo, quod ad Trevoltiani Diarii Scriptores transmiseram, qua pollet eruditione, & perspicacia, statim agnovit monumentum opportunissimum quo, tanquam face, uteretur ad Historiam, & Chronologiam illuminandam; dixitque, sperare se, nisi sibi animus falsò blandiatur, aliqua penitus nova hujus epigrammatis ope detecturum.

§. V.

EXCURSUS CRITICO-CHRONOLOGICUS CIRCA ANTIQUUM ECCLESIÆ MOREM IN ANNOTANDIS TEMPORIBUS.

Stupui, ut primùm vidi Epitaphium Severæ adeò inconcinnè scriptum; adeò simul exactum ac diligens in chronicis characteribus adnotandis. Verùm deinde, consideratâ attentiùs Ecclesiæ, præsertim Romanæ, per ea tempora consuetudine, & plebis Latinæ linguâ sæculo illo corruptissimo, agnovi nihil esse, quod tantopere mirarer. Certè namque ut infantissimus fuerit in latino sermone, & ignarus penitus Romanarum Notarum, quicumque ille fuit homo, facilè Græcus, qui latinam epigraphen Severæ scripsit, non tamen idcircò Vir fuit in omnibus imperitus; neque (quod erit suo loco ostendendum) lutulento magis loquendi genere usus est, quàm quo tum Urbs universa utebatur. Rursum sciebat ille, utrùm, qua die Epitaphium posuit, essent Nonæ Novembres, nec ne; cùm nihil tritius iis sæculis esset, etiam apud Græcos, qui in Romanorum mores ac servitutem transierant, quàm ea numerandi ratio in menstruo dierum ordine assignando. Non poterat pariter ignorare, quem in hebdomada locum haberet dies; quandoquidem eum ità expressè Diem Veneris nuncupat. Stolidum sanè fuisse oporteret, qui præsentis diei nomen ignorasset. Circa numerum Lunarum faciliùs errari potuit. Sed neque ea res Astronomum insignem requirit; neq; difficile fuit hoc scire ea ætate, qua usus invaluerat apud Christianos numerandi Lunares dies Judæorum more; quem ritum etiamnunc in quotidiana Martyrum, ac Sanctorum reliquorum e sacris Diptychis annunciatione; atque in Festorum, quæ *Mobilia* appellamus, designatione, servat Ecclesia.

Habet igitur barbariem in loquendo suam Epitaphium Severæ a barbarie ætatis illius, quæ latini sermonis candorem penitus infuscaverat. Quemadmodum enim, vel ante duo sæcula deploraverat Vates. [2]

Jam-

[1] „ *Dionysius,... sedit.... usque* „ *in diem* VII. *Kalendarii Januarium, a Consulatu Claudii, &* „ *Paterni &c.* Anastas. ex editione Vaticana Illustrissimi Blanchini.

[2] *Juvenal. sat. III.*

Jampridem Syrus in Tiberim deflaxit Orontes;
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana secum
Vexit &c.

Habet verò characterum chronologicorum verissimas notas ab Ecclesiæ disciplina; quam adeò exactè ac studiosè observabant Christiani veteres, etiam in re minima, qualis est Lunarium dierum supputatio. Quod certè mirum est, si tempora illa difficillima spectentur, atque adeò infensa literarum studiis, ac religioni; quibus tamen, sub Principibus aliquando immanissimis, inter media persequentium arma, tam exactè ac diligenter tempora consignabantur, eorumq; characteres, ad Martyrum præsertim, & Episcoporum depositiones indigitandas.

Duravit etiam sæculis consequentibus religiosus mos. Hinc tot chronici characteres apparent sæculo quarto in celeberrima ea inscriptione, quam invenit Cl. Boldetti anno 1714. in Cœmeterio SS. Gordiani, & Epimachi; vulgavitque tum ipse, [1] tum Illustrissimus Blanchini in Prolegomenis ad Anastasium. [2] A ω. PUER. NATUS. DIVO. JOVIANO AUG. ET. VARRONIANO. COSS. (*sic*) ORA. NOCTIS. IIII. IN VXIT. VIII. IDUS MADIAS. DIE. SATURNIS. LUNA. VIGESIMA. SIGNO. CAPI ORNO. NOMINE. SIMPLCOVS. Quot enim verò barbarici idiotismi hic aggesti! Non tamen idcirco, vel unus ex tot chronologicis characteribus lapidis tam parùm latini aberrat a vero. Quemadmodùm enim doctissimus Anastasii Scholiastes [3] optimè supputavit, neq; epitaphiographum hunc latuit signum illud Zodiaci, in quo Luna erat, hòra natali pueri Simplicii. Nam si calculus diligens ineatur, verè anno æræ vulgaris trecentesimo sexagesimo quarto, VIII. Idus Majas, die Sabbathi, horà IV. noctis, surgebat ab Horizonte ortivo, simul cum Luna vigesima, gradus 16. 21′ 11″ Capricorni: Quare illi anno assignetur necesse est Consulatus Joviani, & Varroniani. Et ne quid in lapide desideres, præter elegantiam, puritatemq; sermonis; ibi Jovianus DIVI appellatione nominatur; utpote qui jam a. d. XIV. Kal. Martias ejus anni, in Consulatu diem suum objerat.

Simile quid dicas de celeberrima inscriptione Fabrettiana. [4] NATV. SEVERI. NOMINE. PASCHASIVS. DIES. PASCALES. PRIDIE. NOV. (*sic*) APRIL. N. DIE. JOBIS. FL. CONSTANTINO. ET. RVFO. VV. CC. CONSS. QVI VIXIT. ANNORUM. VI. PERCEPIT. XI. KAL. MAIAS. ET. ALBAS. SVAS. OCTABAS. PASCAE. AD SEPULCRVM. DEPOSVIT. D. IIII. KAL. MAI. FL. BASILIO. VC. CO.·.·. Ejus profectò sermo non admodum elegantior est sermone illo, quo SEVERÆ Martyris Epitaphium conscribitur. Ibi nihilominus, si testimonio credimus viri doctissimi, Cardinalis Henrici Noris, [5] adeò exactè expressi sunt characteres annorum CCCCLVII. & CCCCLXIII, ut nihil desit ad plenam, verissimamq; chronologiam.

Omnes dicti characteres notantur, si Lunares dies excipias, in epigraphe Heliæ Argentarii apud Gruterum; [6] quam Inscriptionem, Ecclesiasticæ, de qua loquimur, disciplinæ non minùs, quàm rerum verita-

ti

[1] *Osservazioni su' Cimiterj lib. 1. cap. 19. pag. 84.*

[2] *Anastas. edit. Vatican. Prolegom. Tom. II. pag.* LXVIII.

[3] *Bianchini loco citato.*

[4] *Fabretti Inscript. Domestic. cap.* VIII. *Inscr.* LXX. *pag.* 577.

[5] *In Notis ad Fastos Consulares Anonymi Pag.* (*mihi*) 43.

[6] *Thesaur. Inscript.* MLIII. 4.

ti conformem, quandoquidem νόθως, & suppositionis notâ jugulat Thomas Lydiat, [1] licèt verecundiùs Petavius, & magis cautè, eam Quadratarii dormitantis negligentia malè expressam fuisse pronuntiasset; non abs re erit hic breviter ab utroque crimine vindicare, ne hoc adminiculo privetur Ecclesiastica, & Consulatis chronologia. Lapis sic habet.

CONSVLATV. M. F. STILICHONIS
SECUNDO C̄C DEPOSITVS. PVER [2]
HELIAS ARGENTARIVS SEPTVMV
KAL. NOBEMBRES. DIE BENERIS ORA QVARTA
QVI. BIXIT. ANNIS. TRIGINTA. ET. QVINQVE. ET DIES
VIÇINTI. ET. TRES. BENEMERENTI. IN. PACE.

Ex hoc lapide igitur putavit Joseph Scaliger, [3] secundum Stilichonis Consulatum incidisse in annum Christi CCCCVI; cùm tamen vulgò Chronologi Stilichonem secundò Consulem fuisse doceant anno CCCCV. Ratio Scaligeri hæc erat. Stilichonis secundus Consulatus, ex hoc lapide, contigit eo anno, quo dies septimus ante diem Kalendas Novembris concurrit cum die Veneris. Necesse est igitur eo anno fuisse literamDominicalem G. Hic autem character convenit anno CCCCVI; cùm contra per annum CCCCV. litera Dominicalis fuerit A. Igitur anno CCCCVI, non verò CCCCV. fuit Stilicho secundùm Consul. Nodus profectò implexus, quem, uti dicebam, subsequentes Chronologi scindere maluerunt, quàm solvere! Cum enim documentis certissimis (quæ affert Petavius in Opere *de Ratione Temporum*, [4] & fusiùs atq; efficaciùs in *Rationario*) [5] constet secundum Stilichonis Consulatum incidisse in annum CCCCV, testimonio in contrarium adeò luculento, sed solitario, fides omnis abroganda videbatur.

Me verò experientia docuit cautè procedendum, ubi de antiquis saxis agitur: Facile namque est suppositionis notam appingere documentis, quæ tamen falsa non sunt. Volui itaq; lapidem ipsum consulere; quem a Smetio lectum, exscriptumque Romæ, in titulo Equitii, ad Sancti Martini in Montibus, ait Gruterus. Sed in ea Basilica, ut multi supersint antiqui lapides in porticibus, quæ ad latera sunt, quasq; *Naves minores* dicimus, tamen lapidem Heliæ Argentarii non invêni; fortasse quia in Porticu media [6] (quam *Navim mediam* dicere consuevimus) fuerat. Hæc autem in recentioribus Basilicæ instaurationibus novo pavimento ornata sæculo superiore, elegantior est, non autem magis erudita. Neque verò quisquam fuit, qui me de illius Lapidis Fato edocere

C potue-

[1] *In Canonibus Chronolog.*

[2] PUERI *nomen appellatur homo, natus annos quinque, & triginta. Sicut in Lapide Consulari anni* CCCXVII. *apud Mabillonium, in supplemento Rei diplomaticæ, pag.* 15. *dicitur* PUER. VICTORINUS. QUI. BIXIT. ANNUS. XXXVII. M. X. D. X &c. *Utrùm ad servilem hominis conditionem notandam; an potiùs ex Arcani disciplina professũ est Nomen ad Neophytum significandum; vide Cardin. Baronii notas ad Martyrolog. 2. Jan. & Du Cange in Glossar. Latinit. V.* Infantes.

(3) *De Emendatione temporum.*

(4) *lib.* XII. *cap.* 46.

(5) *Parte secunda lib.* IV. *cap.* 13.

[6] *Floravantes Martinellus in sua* Roma, ex Ethnica, Sacra *conjecturæ huic favet: nam pag.* 256. *secũdæ editionis Romanæ,* 1668. *referens inscriptionem Pueri Heliæ Argẽtarii &c, ait, eam esse* in medio Tẽplo *Sancti Martini in Montibus.*

posuerit: quem tamen ego lapidem censeo habendum pro monumento certissimo, quo eorum temporum Historia, & Chronologia apprime stabiliatur.

Neque tamen idcirco in Scaligeri opinione sum, & cum Petavio, aliisque Chronologis, quod ad rem ipsam attinet, non consentio. Ajo enim, lapidem de primo Consulatu Stilichonis loqui; ac perperam de secundo Consulatu intellectum, doctissimos viros, vel in errorem, vel in erroris suspicionem induxisse. Primo Consulatui Stilichonis convenire characteres a lapide enunciatos manifestum planè est. Fatentur namque omnes bonæ notæ Chronologi primum Flavii Stilichonis Consulatum incidisse in annum æræ vulgaris cccc; quo anno verè DIES VENERIS concurrit cum SEPTUMU. KAL. NOBEMBRES. Fuit enim ille annus Bissextilis, literas Dominicales habens A. G. Loquitur itaque lapis de primo, non de secundo Consulatu Stilichonis; & Chronologorum opinionem circa Consulatum primum fulcit documento non antè observato.

Cur verò, inquies, tam rotundè enunciat CONSULATU. M. F. STILICHONIS. SECUNDO. c̄c̄? Hic verò deceptos fuisse Criticos credo, neque assecutos inscriptionis sensum: Arbitror enim vocem illam SECUNDO nihil omnino pertinere ad præcedentem vocem CONSULATU; sed adverbium esse, a quo afficiantur, quæ sequuntur, compendiariæ notæ c̄c̄; quas, dummodo de Consulatu ne interpreteris, legas per me sanè, ut libet; vel COMITIS CLARISSIMI [1]; vel CURATORIS CIVIUM, aut CIVITATIS; vel CORRECTORIS CALABRIÆ; vel CONSULARIS CAMPANIÆ; non repugnabo. Sensus itaque fuerit inscriptionis: CONSULATU. *Marci Flavii* STILICHONIS, *qui erat etiam tum temporis Comes Clarissimus* SECUNDO, DEPOSITUS *est* PUER HELIAS &c.

Quamcumq; autem ex supradictis explicationibus Siglorum c̄c̄ quis elegerit, eam facilè tueri poterit: si enim legas SECUNDO COMES CLARISSIMUS, rem dices & Historiæ, & moribus eorum temporum conformem: Fuit enim in usu ea ætate phrasis ista SECUNDO COMES; cùm COMITIVÆ, seu dignitates Comitum perpetuæ non erant, sed iterabantur: hinc COMES ITERUM appellatur L. Aradius Valerius Proculus in lapide apud Gruterum [2]. Historiæ pariter concordat hæc lectio: nam duæ Comitivæ Stilichoni datæ leguntur in Basi Statuæ, quam ei Populus Romanus dicavit [3]; ubi, simul cum Consulatibus Stilichonis, & Magisterio utriusque Militiæ, enunciantur ab eo gestæ Comitiva DOMESTICORUM, ac præterea Comitiva SACRI STABULI. Si verò diversimode legas sigla cc, non aberrabis a vero: Iterabantur namque etiam dignitates CURATORIS CIVIUM, & CORRECTORIS, & CONSULARIS Provinciarum, ut e Lapidibus antiquis discimus. Sic L. Nonius Verus V. C. BIS CORRECTOR APULIÆ ET CALABRIÆ legitur apud Gruterum [4], & Fl. Lollianus V. C. apud eumdem [5] dicitur CONS. x. CAMP., & Curæ, seu ma-

[1] *Gavisus sum inveniens apud Fleetwodium*, in Syllogepag.413, *explicata ab erudito eo viro sigla* cc. *hujus inscriptionis per voces* Clarissimi, & forsan, Comitis: *Gavisurus etiam magis, si quid ille addidisset de referenda ad hanc dignitatem Comitivæ Clarissimæ potiùs, quàm ad Consulatum suprà enunciatum, vocem* SECUNDO. *Sed in hac ille conjectura, pisce quovis est mutus magis.*

[2] *Thesaur. Inscript.* CCCLXI. 1.

[3] *Hæc Basis modò est in hortis Mediceis Pincianis Romæ. Citatur a Grutero pag.* CCCCXII. 4. *ut existens in Palatio* della Valle.

[4] *Thesaur. inscript.* MXCVIII. 1.

(5) *Ibid.* CCCCXXXI. 4.

ualimus cum J.CC.loqui, *Curatelæ* multiplices non rarò in saxis leguntur.

Mihi verò ex dictis [1] interpretationibus omnium minimè displiceret interpretatio siglorum illorum CC de Comitiva Clarissima, quam Stilicho secundò gereret in primo suo Consulatu. Nam nullo omnino auctore doceor gestas ab Stilichone dignitates civiles CORRECTORIS, CURATORIS, CONSULARIS Provinciarum. Quin ex Claudiani silentio, magnificantis tantummodo res ab Stilichone præclarè gestas ante Consulatum in exercitu; & ex duabus Inscriptionibus Statuarum [2], quas Viro magno posuerunt, Africa primùm, mox Populus Romanus, videor eruere posse, solas dignitates militares ab eo gestas: decernunt enim ii Populi statuam VIRO AB. INEUNTE. ÆTATE. PER. GRADUS. CLARISSIMÆ. MILITIÆ. AD. COLUMEN. GLORIÆ. SEMPITERNÆ. ET. REGIÆ. AOFINITATIS. EVECTO. Hinc dubitari queat, an unquam fuerit Civilibus dignitatibus decoratus ante Consulatum. Comitivas autem a saxis clarè enunciatas, utpote militares gradus, potuit Claudianus simul cum aliis dignitatibus in bello a Stilichone gestis celebrasse; easque ab eo gestas ante Consulatum Lapis hic doceret.

Scriptis jam his, consului per epistolam doctum amicum, atq; in hisce studiis exercitatissimum, P. Alexandrum Lesleo Soc. Jesu; ejusque mentem circa datas a me siglis Epitaphii Heliani interpretationes indagavi. Laudavit ille, quo est animi candore, conatus meos, & gratulatus est eripi Scaligero occasionem turbandæ Chronologiæ. Subdidit autem, se quidem τὰ SECUNDO CC libentiùs explicaturum SECUNOO. CUBICULO, aut etiam SECUNDO. COEMETERII. CUBICULO. DEPOSITUS. PUER. HELIAS &c. Phrasis namq; hæc ab eorum temporum moribus aliena non est; cùm & apud Boldettum similia occurrant. UNDECIMA. CRYPTA GREGORIUS, notatum erat lapidi in Cœmeterio Priscillæ (3). IN CRUPTA. NOBA. RETRO. SANCTUS, ajebat lapis alius in Cœmeterio Cyriacæ (4). INFRO. FORMAS. FECIT. LOCUM. scriptum erat titulo in Cœmeterio Callisti (5). Alibi alia similia. Quid ni igitur, ajebat ille, SECUNOUM aliquod ex Cœmeterialibus CUBICULIS, in quo depositus fuerit Helias, notent ea, SECUNOO CC? Ingeniosa profectò explicatio, & fortasse verior explicationibus, quas congesseram; quæ tamen indicandæ fuerunt, ut pateret, posse, quod attinet ad Chronologiam, defendi sententiam Petavii, quin appingatur legitimo monumento nota falsitatis, aut erroris; quæ nota contumeliosa esset, ubi sermo est de Epitaphio scripto secundùm Regulas, & morem priscum Ecclesiæ.

Morem quidem hunc neglexisse videntur maxima cœmeterialium titulorum pars, in quibus nihil est de chronicis ejusmodi characteribus. Verùm ego crediderim notata fuisse diligentiùs in singulorum Cœmeteriorum Necrologiis ea, quæ sepulcrales Tabulæ non semper indicabant. Neque enim credo Notarios Regionum Urbicarum, aut Presbyteros Cœmeteriorum custodes neglexisse ea exactè adnotare; præsertim ubi Martyres, aut alii insignes viri, feminæque in Cœmeteriis deponebantur. Atque utinam libri illi non periissent! Longè uberiorem haberemus Eccle-

(1) *Ne quis me accuset, quòd inter cæteras literarum* CC *explicationes non apposuerim & has*: SECUNDO COMITIS CONSISTORII, *vel* COMITIS CASTRENSIS: *libenter enim sic legissem, si dignitatum harum, in Stilichonem collatarum, vestigium appareret in antiquis monumentis.*

[2] *Referũtur a Grutero* CCCCXII. 3. 4.

[3] *Boldetti Osservazioni Lib.* II. *cap.* VIII. *pag.* 437.

[4] *Apud eumd. lib.* I. *cap.* XIV. *pag.* 53.

[5] *Ibid. lib.* II. *cap.* XX. *pag.* 650.

ſiaſticam hiſtoriam; longè meliùs tempora digerere, ac diſtribuere poſſemus! Quantum enim adjumenti nobis ſuppeditant paucæ illæ, veluti ex ingenti naufragio Tabulæ, quæ adhuc reſtant in lapidibus Cœmeteriorum! Nolo hic, ad rei clariſſimæ confirmationem, Inſcriptiones eas referre, atq; examinare, quæ publici juris ſunt. Talis eſſet epigraphe Cæſariæ, relata a Pagio (1): Talis Inſcriptio Valentinæ, quam in Cœmeterio Priſcillæ invenit Boldettus (2): Tale Epitaphium Tarreſis, apud Severanum [3]: Sic & hujuſmodi alia, quibus chronologia vel fulcitur, vel illuſtratur. Pauciſſimis tantùm contentus ero, quæ vel non ſunt editæ, vel non ſunt editæ fideliter, ac diligenter. Prima hæc ſit, quæ ex Calliſti Cœmeterio prodiiſſe credi poteſt: inventa eſt enim ante annos quatuor, ſecus Viam Appiam, dum foderetur Vinea proxima Eccleſiæ Sancti Sebaſtiani, quæ ſuper illud Cœmeterium extructa eſt.

DEPOSITA CONSTANTIA ☧ VI. KAL ☧ IVLIAS HONORIO AVG ☧ VI CONSVLE DIE DOMINICA QVE VIXIT ANNOS PLVS MINVS SEXAGINTA BENEMERENTI IN PACE

Excripſit P. Dominus Archangelus, Monachus Ciſtercienſis, Baſilicæ illius æditumus.

Confirmat pulcherrima hæc Inſcriptio Petavii ratiocinia contra Joſephum Scaligerum, contendentem *deſiderari* (4) *par unum Conſulum* (in Faſtis) *inter Conſulatum Auſonii, qui in annum* CCCLXXIX *incidit; & Stilichonis, atque Anthemii, qui annum* CCCCV *obſidet*, ut ſupra diximus; concordatque cum iis Chronici Alexandrini characteribus, aliorumq; Hiſtoricorum [qui ab eodem Petavio expenduntur (5)] circa annum, quo Chryſoſtomus Conſtantinopoli exulavit, atque Eudoxia Imperatrix periit. Hanc enim obiiſſe Honorio VI, & Ariſtenæto Conſulibus ſcribit Marcellinus: Mortuam autem pridie Nonas Octobres, Feriâ quintâ; & depoſitam IV Idus Octobres, Feriâ quartâ, ait Chronicon Alexandrinum: Quæ in annum CCCCIII competunt; quo anno [ut pote Biſſextili] literæ Dominicales fuere C.B. Teſtimonium relati lapidis, narrantis VI. KAL. JULIAS. HONORIO. AUGUSTO. VI. CONSULE fuiſſe DIEM DOMINICAM, utrumque characterem complectitur; atq; Eccleſiaſticam Chronologiam argumento noviſſimè detecto confirmat.

Addamus & alias duas Inſcriptiones, ſequioris quidem ætatis, neque tam multis characteribus illuſtratas, quàm ſuperiores; tamen non inutiles ad fulciendam Chronologiam, neque contemnendas, tanquam vulgares; cùm ad ſæculum ſeptimum pertineant, quo non admodum frequentia ſunt hujuſmodi monumenta. Eam, quæ ſequitur, cum mendis fideliter ex-

[1] *Critic. in Ann. Baron. Tom.* II. *ad ann. Chriſti* DLXXXVI.
[2] *Refert eam in Obſ. lib.* I. *cap.* 6. *pag.* 110.
[3] *Roma Subterr. lib.* II. *cap.* VIII. *pag.* 125.
[4] *Petav. Rationar. Tempor. lib.* VII. *Cap.* 12.
[5] *Ibid. Cap.* 13.

expressis, prout in Lapide (1) ipso sunt, excripsi Tibure, in Ecclesia Sancti Petri, apud Carmelitas; ac longè diversam inveni ab ea, quam ediderat Canonicus Crocchiantes in sua Historia; ut proinde inedita censeri possit.

✝ LO

(1) *Hoc saxum diu fuit in gradibus Aræ majoris, ubi orantium attritu consumpti sunt penitùs versus aliquot post septimum. Liberavit ab ultimo Fato inscriptionem pretiosam Rm̃us P. Cornacchioli, ex Generali Carmelitarũ Episcopus Bobiensis, Basilicam illam antiquam restaurans. In qua restauratione fragmenta aliquot antiquorũ Epigrammatum inventa sunt, latentia in obversa facie marmorũ, quibus pavimentum stratũ erat. Hæc inde transcripsi, anno 1727.*

RALITATES PVP
RAIANI. HADRI
X COS. III. P.P.IMI
HISPANIAM.BAETIC

TEBILO.APRONIANO. COS.IN A
NIO. ATILIANO COS.

APP. I
I
IIII. VIR
IIII. VIR
ITERUM
SALIVS C
TRIBVNVS
FANI HER
SVO EX

PRAEF. CASTR
LEG. VI. VICTR
sic HEREDES
EX TESTAMENTO

In una ex Antis Portæ observavi nomen Liviæ Caij Filiæ Livillæ, *sic*

I IVIA C F I IVII I A

Ex qua LIVILLAE *memoria, atque ex alia sororis ejus* DRVSILLAE, *quæ inventa fuit anno eodem, item Tibure, in pavimento Ecclesiæ Sancti Silvestri, arguere licet, cultas eas ibi fuisse divinis honoribus. En lapidem, qui Drusillæ meminerat.*

DI VAE . DRVSILLAE
SACRVM
R VBELLIVS . C. F. BLANDVS
LEG DIVI. AVG. TR. PL. PR. COS
PRO COS PONTIF

Demum, limine ipso antiquo templi Carmelitarum amoto, apparuit ejus pars obversa magnis pulcrisque characteribus scripta, sic.

CN. PINARIO.CN.F
SEVERO. CONSVLI. AVGVRI. REGI. SA
IMP.CAESARIS.NERVÆ.TRAIANI. AVG.SALIO.COL
CORNELIA. MANLI

(1) ✠LOCVS LETE CVM FILIIS SVIS PROCLANVM ET GEMM· LV/A//
HIC REQVIEXCIT IN PACE
LOCVMQVEM SIBI COMPARABIRVM IN ORATVRIV
SANCTI ALEXSANDRI QVI SE ANIMAS SVAS HIC CON/
MENDABERVM SVB INPERIVM DOMNI ERACLI IMPEI///
TORIS PIISSIM. INDICTIONE PRIMA
HIC REQVIESCIT IN PACE
IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII
IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII
IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII
IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII
(2) SITES INCVRRAT- IN TIPO. SAFFIRE · ET///
AE QVI EVM LOCVM SINE PARENTIS
APERVERIT

Obſervari hic multa poſſent, tum ad Grammaticen ſeculi ſeptimi, tum etiam ad Hiſtoriam ſpectantia. Sepultura in Oratoriis, eaque pretio comparata [3] Sanctorum Patrocinium precibus imploratum: Execrationes illæ contra Sepulcrorum violatores; quos leges nullæ, civiles, aut Eccleſiaſticæ, coërcere unquam ſatis potuerunt: Mihi tamen hic ſolùm libuit indicare eam, quæ tam clarè ſignatur, Indictionem primam; quæ incidit in annum Heraclii Imperatoris quartum; æræ Chriſtianæ DCXIII. Addamus & aliam, ſub eodem Imperatore poſitam, inſcriptionem, habentem characteres anni DCXVIII, & DCXIX. Exſcripſi illam Romæ, in hypogæo, propè ſepulcrum Sanctæ Cæciliæ: neque proferrem, ſi diligentiùs editam invenirem in Monumentis, quæ de Sancta ea Virgine collegit P. Jacobus Laderchi. Sed ibi (4) minùs ſollicitè transcripta habetur; ut conferenti patebit.

HIC

[1] *Quis tot inter Sanctos homonymos* ALEXANDER *ille ſit, in cujus Oratorio* LETA *ſibi* CVM FILIIS *Sepulcrum elegit, dicent periti antiquitatum, quæ ad Tiburtinam Eccleſiam ſpectant. Suſpicor, ibi ſermonem eſſe de* S. ALEXANDRO *Pontifice R. ac M; qui paſſus eſt Viâ Nomentanâ, quæ non procul a Tibure in Sabinos pergit; ac præterea paſſus ſub Adriano Aug., qui frequenter Tibure morabatur. Utrùm tamen hæc ſufficiant ad dignoſcendum S. Alexandrum in Lapide memoratum, viderint eruditi.*

[2] *Num, quæ hîc deſunt, literæ dicebant* IVD?

[3] *S. Gregorius M, lib* VII. *Epiſt.* IV, *Ind. I, vetuerat pretium perſolvere, pro loco acquirendo humandis corporibus.*

[4] *Sed neque diligenter edita eſt apud Cl. P. Pagi, neque apud Card. Baronium ad annum Chriſtianæ æræ* DCXVIII.

HIC REQVIESCIT THEODORVS VC GRECVS VIZAN
TEVS QVI FVIT FIDELIS ET CARVS AMICVS MVLTORVM REI
PVBLICAE IVDICVM AMICITIAE CVSTVS BENIGNVS PIVS DOMVI SVA
(1) AE BENE PRAEPOSITVS QVEM ETIAM LOCVM COMPARAVIT AVVVIC
(2) TORE ARCHIPBO TIT SCAE CAECILIAE SOLDOS VI DEPOSITVS DIE QVIN
TADECIMAMAVGVSTIINDSEPTIMAETFILIVSEIVSTHEODORACIQVII
(3) BIXITMVIIDEPOSITVSIDVSOCTORISIMPPDDNNPIISSIMISAVGGHERACLI (*sic*)
OANNONONOPCEIVSDEMDNANNOOCTABOATQHERACLIOCONS
(4) TANTINONOVOFILIOIPSIVSANNOSEPTIMOINDICTSEPTIMAQVI
VIXITANNOSPLVSMINVS LXXV &c.

(1) Viro Venerabili.

(2) Archipresbytero Tituli Sanctæ &c. Depositus XV. Mens. Aug. 619.

[3] Idibus Octobris Imperantibus Dominis Nostris Piissimis &c. Post Consulatum ejusdem Domini nostri &c. Indict. septima, 618, *Malim enim dicere præmortuum Patri Puerum Theodoracium, quàm errorem in Lapide agnoscere, ut putavit P. Pagius, qui narrans referri a Card. Baron. Epitaphium hoc, ad ann.* DCXVIII, *observat, illud non fuisse positum, anno* DCXVIII, *sed sequenti* DCXIX, ut Indictio VII, cum mense Augusto juncta certò denotat; quemadmodum tam anni Heraclii, quàm ejus Filii in ea memorati. Anno tamen sequenti, mense Octobris, uon Indictio VII, sed Indictio VIII in cursu erat. Quare ea Indictio mendosè descripta: Nam ante sæculum Ecclesiæ octavum, nullum in Italia Indictionis a Kalendis Januarii inchoatæ in monumentis publicis exemplum occurrit.

(4) *Heraclius Constantinus Heraclii Imperatoris e Flavia Eudocia Filius, ad Imperii comunionem ab Augusto Potre vocatus 22. Jan. die, anni* DCXIII, *ut ait Bondurius in Vita Heraclii, ejus numismatis præmissa* [Tom. II]

Agnosco, nimiùm jam digressum me ab SEVERÆ inscriptione. Verùm, quandoquidem impudens esse cepi, liceat peto, antequam ad eam redeo, exponere hic, (ubi de characteribus chronicis, qui in lapidibus inveniuntur, sermo est) quæ suspicabar ad Versum tertium celeberrimæ inscriptionis Titi Flavii Clementis Martyris, quam (intra Altare Basilicæ Clementinæ, in Monte Cœlio inventam anno MDCCXXV, supra Martyris ipsius Urnam) doctissimo commentario illustràvit P. Eduardus de Vitry S. J. Eum enim ego Versum, si mala interpunctio negligatur, credo continere notas chronologicas anni, quo illud Epitaphium est positum. Neque tamen mihi plaudo, quasi sensum Inscriptionis sim planè assecutus: cùm mihi etiam aqua hæreat in aliquorùm characterum sensu enucleando. Proponam tamen conatus meos, quos inutiles non putabo, si felicioribus ingeniis viam indicaverint ad notas eàs intelligendas, quæ Crucem hactenus fixere interpretari volentibus. Eæ sunt:

LEO·I·DOCT·X·I·Ʒ·C̄O·VI·AS̄·P·EG

Putabam posse legi sic: LEO (*Papa hoc nomine Primus*) IDibus OCTO*bris* (1) X (decima) I*ndictione* S*ub* CO*nsulatu* V*irì* I*llustris* AS*tyrii* P*osuit* E*t* C*onsecravit*; aut etiam, *Patricii*, E*t* C*onsulis*. Omnia tolerabiliter, nisi cōjecturas destrueret enunciata Indictio; quæ Flavio Astyrio V. C. & Inlustri Consule, anno Cōmunis æræ CDXLIX, secunda esse debet, non decima. Cùm verò hic Consulatus Flavii Astyrii inciderit in annum decimum suscepti a Leone Sacerdotii; pòterit fortassè quis suspicari, τὰ XI significare DECIMO EPISCOPATUS, *vel* INITIATIONIS, scilicet ANNO. Verùm, ne his acquiescã, facit violenta illa interpretatio characteris I, ad Episcopatū denotandum, neque minùs violenta explicatio per nomen INITIATIONIS, parùm usitatam in Ecclesia. Adde, dubitari prudenter possè, an adhuc ævo illo invaluerit apud Romanos Pontifices mos enuntiandi in monumentis annos Pontificatûs sui. Invaluerat ille quidem extra Italiam jam eo sæculo: In Lapide namque Narbonensi, quem Cl. Pagius, in dissertatione Hypatica, ait spectare ad annum Christi CDXLV, quo anno Valentinianus III. erat Consul sextùm; Rusticus Episcopus Narbonensis notat annum XV Episcopatûs sui.

Quærendus ergo potiùs alius Leo inter Romanos Pontifices, cui possit hæc Indictio X meliùs convenire; sed tum salebrosum est literas reliquas interpretari. De Leone IV. ait Bibliothecarius, (2) fecisse eum *in Ecclesia Beati Clementis Martyris, atque Pontificis*, (in qua lapis inventus est, de quo quærimus) GABATHAS *de argento... sex... & duas etiam similitudines* PALMARUM, *& unam interrasilem, quæ est* SAXISCA, *pensantes simul libras quatuor*. (& multis interjectis) *Fecit etiam in Ecclesia B. Clementis Martyris, atque Pontificis*, AQUÆMANILE *de argento par unum*. Quo Pontificatûs anno obtulerit LEO hæc anathemata non exprimit Bibliothe-

[1] *Nondum viderám, cùm hæc conjicerem, disquisitionem Gallicè scriptam*, in Dissertationem super Tumulo T. Flavii Clementis &c. *Vidi eam deinde, editam inter* Memoires pour l'Histoire des Sciences: Août 1728. pagg. 1544. & seqq; *ubi characteres illi* I. DOCT *explicantur*, IDIBUS OCTOBRIS. *Sed quia in aliis siglis, ac notis, longè abit Auctor ab interpretationibus meis; nolui, etiam post eam visam, omittere, quæ scriptitaveram*

[2] *In Vita; quæ est in* Libro Pontificali, *qui sub Anastasii nomine circumfertur*.

thecarius, aut quicumque ex Bibliothecarii schedis eam Historiam concinnavit; in qua (ut observat P. Joannes Baptista Sollerius [1]) minima cura scribentis fuis tempórum ordinem digerere: Si tamen quis concedere velit oblata hæc a Leone, anno Pontificatûs primo, æræ communis DCCCXLVII, quo anno fuit decima Indictio, jam hæc omnia legi possent in marmore. Lao. IDibus OCTobris X. Indictione. Sancto Clementi Obtulit Vasa Ista, Aquamanilia, Saxiscam, Palmas, Et Gabathas. Credo autem de his omnibus ne somniasse quidem eum, qui lapidem scripsit. Certè namque, ut vera illa sint; nulli tamen verosimile videbitur hæc ibi voluisse enunciari; cùm neq; credi possit dona hæc omnia oblata fuisse Basilicæ Clementinæ a Sancto Leone, primis ipsis Sacerdotii sui mensibus; tum etiam quia neque locus opportunus erat memoriæ anathematum ponendæ, sepulcrum Altari inclusum; neque modus notandi tantùm initiales literas, adhibitus fuisset, præterquam in phrasibus tum notissimis. Neque opponas, inventam in eodem Altari fuisse [2] Tabulam marmoream, in qua enumerabantur donaria, quæ huic eidem Basilicæ dederat Gregorius, Presbyter Cardinalis, sæculo VIII. Tabula namque illa, non ideo exculpta, ut altari construendo inserviret, primò in parietibus Ecclesiæ locata diu fuit; & posterioribus tantummodo sæculis ad frontem Altaris ornandam apposita ab Artifice aliquo imperito, characteribus ad interiora respicientibus; enunciat præterea clarè, & non per literarum compendia, donaria oblata a Cardinali Gregorio. Hinc, secundæ huic conjectationi, minùs etiam quàm primæ, acquiesco: ac licèt possem enunciari per notas I. DOCT. XI Idus Octobres, & Indictionem decimam; reliquarum tamen notarum genuinum sensum assequi me candidè nego; ad Severæ Epitaphium consultiùs reversurus.

§. VI.

CONJECTURÆ CIRCA SEVERAM. EA CERTE MARTYR. QUAM ÆTATEM VIXERIT?

Dicitur in eo: LEVCES FALIE SAVERA CARESSEME. POSUATE: scilicet FILIÆ SAVERÆ CARISSIMÆ POSUIT; subaudi, HUNC TITULUM. Ignores, utrùm sepeliens Lauces Pater sit SEVERÆ Martyris; quod videtur innuere terminatio nominis masculina; an potiùs sit Mater LEUCE, quæ pro ætatis illius idiotismo, infrà examinando, §. XVI, vel casûs Patrii terminationem in recto, vel masculinum ornamentum sumpserit. Fortè etiam nomen Illi fuerit SALAUCE; sed, per usitatam blandimenti causâ aphæresin, truncato nomine, Leuca facta est: quod frequens in vulgaribus linguis, [3] observatur etiam aliquando in antiquis lapidibus. Nihil igitur de hac Lauce exploratum: sed & nihil exploratum de ejus Filia SAVERA. Frustra quis a me quærat, quænam tandem illa fuerit; quo mortis genere sublata; quod (præter toleratum Martyrium) ediderit specimen virtutis. Certè namque, ut multas SAVERAS Martyres memoratas invenerim in Hagiographis; nullam tamen reperi, quam cre-

D

[1] Act. Sanctorum Julii Tom. IV. ad diem XVII.

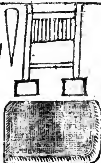
[2] Vide Dissertationem ad Tumulum Titi Flavii Clementis Martyris, pag. 27.

(3) Vide Plauti Truculent. act. 3. 2. 20.

credere potuerim eamdem esse, atq; eam, quam inscriptio memorat: vel quia præ furore persequentium (quod sæpe accidit) non potuerint ejus Acta colligi; vel quia collecta conflagrarint in immani illo Diocletianeæ proscriptionis incendio [1]. Fortasse etiam alicubi latent, ac prodibunt aliquando. Prodibunt certè ea die, qua Fidelis ille Retributor, quem SEVERA confessa est coram hominibus, illam confitebitur coram Angelis Dei.

Nolim tamen dissimulare suspiciones quasdam mihi obortas ex viso antiquo Christiano lapide Musæi Albani, cujus suprà memini §. III. pag. 9. Conjeci nimirum, aut veriùs conjici posse putavi ex eo lapide, memorari ibi SAVERAM hanc eamdem, de qua loquimur. Quòd si, ut conjiciebam, ità esset; ex eo lapide haberetur, eam nuptam fuisse cuidam AURELIO SABUTIO [2], cum quo septemdecim ipsos annos vixisset, superstite per decennium ejus conjuge; cujus Epitaphio deinde fuerit inscriptum, quòd sortitus comparem adeò celebrem, cum ea fecisset annos tam multos. En ipsam inscriptionem, implexam paululum, atq; obscuram. [3]

CVMCVMVIXIT·SEVERA·SELEVCI
ANECVMAVRELIOSABVTIOANNIS
DECEETSEPTEIMP·PROBOAVG III·ETNONIO
PATERNOBISCONSQVOTVIXITINSECVLO
ANNISTRIGINTAETDVOETMENSESDVOIMP
CLAVDIOAVGETPATERNCONES

Cre-

(1) Prudent. Περὶ Στεφ. Hym. de SS. Hem. & Chel.

„ *Chartulas blasphemus olim*
„ *Nam Satelles abstulit;*
„ *Ne tenacibus libellis*
„ *Erudita sæcula,*
„ *Ordinem, tempus, modumque*
„ *Passionis proditum,*
„ *Dulcibus linguis per aures*
„ *Posterorum spargerent.*

(2) *Nuptam fuisse* SEVERAM *potiùs, quàm Virginem, docere videtur etiam epitaphii Severiani silentium: Neque enim Virginitatis laudem commemorare omisisset epitaphii Scriptor, quam Christiani, æquè atque Ethnici, in titulis sepulcralibus celebrabant, quemadmodum Fabrettus docet; de Christianis quidem cap.* VIII. *ab Inscr.* XLIII., *de Ethnicis verò cap.* III. *ab Inscr.* XIX. *& cap.* IX. 54. *Adde Fabrettianis exemplis, & hoc Ethnicum, ex titulo inedito Musæi Kircheriani.*

||||||||||||| ATVMENNIA
GALIAE L. LAIS
VIXIT. ANN. XVIIII.
VIRGO

(3) *Duo sunt in hoc Epitaphio, præter*

Credere par est, Inscriptionem hanc loculo Aurelii ipsius Sabutii fuisse appositam: sed non sola hæc Inscriptio ibi apposita videtur: Neque enim hæc integrum sensum facit; neque hujus lapidis longitudo, infra pedes quatuor protensi, sufficit claudendo loculo, ad humanum cadaver excipiendum excavato. Cum verò Tabulam aliam (quam appositam loculo eidem fuisse oportet) deperditam Fossorum incuriâ, examinare non liceat; solùm conjectandi relinquitur locus; fuisse in ea fortasse fusius expressa prænomen, conditionem, ætatem, ac diem depositionis Aurelii Sabutii ibidem sepulti; ex quibus lux etiam daretur intelligendis iis, quæ confusè descripta in residuo hoc lapide videmus. Verùm, etiamsi in Tabula deperdita solum sepulti nomen (1) sculptum fuisse fingamus; e. g. sic;

ter characteres, observatu digna. Instrumenta scilicet, quæ in lapidis parte sinistrâ picta sunt, & areola illa sub instrumentis excavata. Eam quidem aream crediderim continuisse symbolum aliquod, aut monogramma, aut ornamentum musivo opere expressum, quod deinde vetustate fatiscens, deciderit. Nam huic similes areolas musivo ornatas in aliis cœmeterialibus saxis, intra cœmeteria ipsa Romana observavi: De instrumentis verò iis quæstio est paulò magis implexa; cum non ità obvium sit divinare, quid ea sibi velint. Mihi quidem conjicere libet, textoria instrumenta hæc esse, ex eorum genere, quibus antiqui utebantur, cum stantes telam texerent; & non pectine, sed spathâ ligneâ, subtemen sursum versum impellerent: Quod antiquis mulieribus in usu frequenti fuisse docet Ferrarius in Analectis de re Vestiaria, cap. XIII, *Casaubono, & Salmasio laudatis. Adest sanè in Epitaphio additum instrumentum, quod spatham credas. Comparet curiosus Lector instrumenta hic expressa cum instrumentis iis textrinorum, quæ Illustrissimus Ciampinus refert inter* Vetera Monumenta, *& ex Ciampino Montfauconius in* Antiquitate illustrata; *ac, nisi fallor, mecum sentiet. Difficiliùs dicam, quid textoria hæc instrumenta in Epitaphio significent. Fortasse symbolica sunt; ut exprimatur, quod Rex ille ajebat:* Præcisa est, velut a texente, vita mea; dum adhuc ordirer, succidit me (*Isaiæ* 38.12.) *Fortasse etiam artem significent* AVRELII *hujus* SABVTII. *Quid ni autem ex instrumentis hisce argui possit, eumdem eum esse, ac* AVRELIVS *ille* SABBATIVS *Martyr, cujus mox Epitaphium afferam; in quo pectines ad lanam pectendam expressi sunt? Fortasse demùm (si velis) instrumenta hæc ad* SEVERAM *alluserint, quæ velut Mulier illa fortis (Proverb.* 31.) quæsivit lanam, & linum, & operata est: *sed hoc longè petitum, ubi non ejus epitaphium, sed mariti Aurelii Sabutii sculptum est. Negotium præterea mihi facessunt similia his pectinibus symbola, quæ vidi Tusculi, in Epitaphio hominis, qui arte* STRUCTOR *dicitur, ut proinde possit illis nihil esse cum textrina commune.*

(1) *Nolim nimiùm conjector esse: nimis namque pronum est labi, ubi plus æquo, ingeniosis ac novis conjecturis animus indulget. Ceterùm, si liceret semel transire verecundiæ fines, dubitarem, eam Inscriptionis partem, quæ hic deest, esse illam, quæ in Pigulinâ incisa, asservatur simul cùm* AVRELIS SABBATII *Martyris corpore in oppido . . . . Prænestinæ Diœceseos, & ità scripta est.*

AVRELIVS SABVTIVS	CVM CVM VIXIT SEVERA SELEVCI ANN CVM AVRELIO SABVTIO ANNIS DECE ET SEPTE IMP. PROBO AVG III ET NONIO PATERNO BIS CONS QVOT VIXIT IN SECVLO ANNIS TRIGINTA ET DVO ET MENSES DVO IMP. CLAVDIO AVG ET PATERNO CONS

reliqua deinde clariora sunt. Legere namque tunc licet: Aurelius Sabutius *hic jacet*. Cum eum [1] (plebejo idiotismo ad exprimendum cum eo) vixit Severa Seleuciana, *scilicet* cum Aurelio Sabutio annis decem, et septem. *Ipse Sabutius decessit*, Probo Augusto ter, et Nonio Paterno bis Consule (*Anno Christi* cclxxix) *Superstes Severæ Conjugi annos decem*; quod *Severa* vixit in Sæculo Annos triginta, et duos, et Menses duos: *Obierat enim* Imp. Claudio Augusto, et Paterno Consulibus, *anno Christi* cclxix.

Ità legi, atque intelligi vel debere, vel posse, hanc Inscriptionem, nemo (ut arbitror) unus inficiabitur. Ex verò subolet mihi nescio quid de nostra Severa Martyre. Ac sanè de Severa aliqua, tunc temporis in Ecclesiasticis Fastis celebri, hic sermo esse videtur: quandoquidem inter mariti Sabutii decora notatur, quòd cum eum vixerit Severa Seleuciane annis decem, et septem. Quid ni credamus, eam, quæ ex implexa hac Inscriptione elucet, Severæ famam, obscurum esse aliquod Martyrii ab ea ante decennium tolerati indicium? Versabantur ista tunc in omnium memoria, & sermonibus. Habemus claré expressum nomen Severæ, quæ Seleuciana cognomento dicitur; vel etiam, si mavis, agnomine. Agnomen autem hoc a materno Leucæ, vel Seleucæ nomine derivatum esse, facilè credi potest: quandoquidem (ut observavit Fabrettus) [2] non rarò nomina derivativa Filiorum, nomen maternum referunt. Conveniret itaque & Filiæ Severæ nomen, & Seleucae Matris: quare in utroque lapide eamdem Severam laudari crederes. Conveniret præterea utrobique enunciatus annus, quò Severa decessit; Claudio scilicet, ac Paterno Consulibus. Ætas quidem Severae conjugis, quam refert lapis Aurelii Sabutii, differt fortasse aliquantulùm ab ætate, quam Severae nostræ epitaphium narrare videtur. Verùm hoc non admodum me moveret, si in numero annorum tantùm discreparent epitaphia: neque enim idoneum est testimonium Severianæ epigraphes; cùm detriti ibi, atque evanidi characteres divinationi potiùs, quàm lectioni locum relinquant, ut mox videbimus. Sed illud turbat, quòd menses utrobique

AVR
SABBATIVS

Sed video bolum difficilem esse, qui deglutiatur, diversitatem illã qualem qualem nominis Sabbativs, *a nomine* Sabvtivs. *Non itaq; audeo eruditis viris conjecturam hanc proponere, nisi cum aliqua trepidatione.*

[1] Intoleranda barbaries *dicitur a Fabretto, cap.* iv. *ad Inscr.* xxx. *usus ejus formulæ,* cvm qvem. *Barbariem tamen illam consuetudo familiarem fecerat, ut ibi multis exemplis docet Cl. Auctor.* cvm cvm, *est in Epitaphio Tigridis apud Bold. pag.* 459.

(2) *Inscript. Cap.* iv. *pag.* 319.

que enunciati penitus non conveniunt: Nam in titulo SABUTTI clarè dicuntur MENSES DUO, supra annos triginta, & duos; cum contrà epitaphium SEVERAE, characteribus maximè vividis, menses undecim disertè notet; EA MHCωPωN XI. Nil itaque profectò certi in re tam dubia. Nescias utrùm erraverit alteruter ex epitaphiographis in annotanda ætate SEVERAE, quæ cæteroqui Herois eadem utrobique sit; an potiùs duæ sint diversæ SEVERAE, synchronæ illæ quidem, ac tum temporis in Urbe celebres apud Christianos; nunc autem fermè ignotæ.

Atque his quidem, quæ hactenus de SEVERA disputavi, plus tribui nolo, quàm quantum suspicionibus est tribuendum. Illud tamen extra suspicionem quamcumque esse debet, factùm ab ea pro Christiana religione martyrium: id quod testimonio certissimo comprobatur inventi ad ejus loculum cruenti Calicis vitrei. (1) Quem quidem Calicem inventum ibi fuisse credent injurato mihi literati Viri, quibus persuasum erit, nolle me, in re tam gravi, sine ulla præsertim utilitate, mentiri. Credent, & publicis Tabulis signatis ab integerrimo Viro, & Romanis item, exterisque notissimo, Canonico D. M. Antonio Boldetti, Protonotario Apostolico, qui gravissimo suo testimonio (2) confirmata voluit, quæcumq; circa hujus Martyris inventionem narrata a me sunt. Id verò tanquam exploratum habendum esset in hac rerum luce; nimirum significari martyrium ab hujusmodi Vasis, quæ in antiquorum Christianorum cœmeteriis sæpè inveniuntur ad caput sepulcrorum posita, vel intra ipsum loculum, vel extrinsecùs agglutinata: Res namque est ità multis experimentis fulta, ità validis demonstrata rationibus; ut vel hominibus ab Ecclesiæ Romanæ communione alienis, dummodo vel maximè imperiti, vel præfractè temerarii non sint, persuasum de ea fuerit. Quæ Godefridus Leibnitius ad Illustrissimum Raphaelem Fabrettum hac super re scripserit, Fabrettus ipse narravit (3); addiditq; narratis doctas, ut solet, atq; efficaces rationes. Fusiùs deinde hanc explicavit controversiam Cl. Boldetti (4); cui quod addere possis, vix reperias. Liceat tamen, & mihi hic brevi digressione aliquid promere, præter ea, quæ observaverunt Scriptores hi doctissimi; & symbolam meam, pauperem illam quidem sed, ut puto, non inutilem, (quemadmodum receperam) (5) conferre.

Certum illud in primis est, Vascula hujusmodi, quæ ad aliquos Cœmeteriorum loculos apposita inveniuntur, sanguinem olim continuisse. Hoc evincunt chimica illa experimenta Leibnitii: hoc oculi ipsi testes crustarum, etiam nunc post tot secula rubescentium, negare non possunt; hoc dicunt inventi aliquando characteres, inscripti jam olim calci adhuc recenti, quæ continendis his Vasculis adhibita fuerat: Ibi enim & SANG, & SA scripserunt interdum antiqui Christiani; ut relatis fideliter ex Bosio (6) imaginibus eorum Vasculorum, quibus illæ notæ adscriptæ erant, ostendit Boldettus (7). Effusum autem a Martyribus fuisse sanguinem, qui in Ampullis his continetur, duo sunt argumenta, quæ prostant: Alterum quidem ex historiarum testimonio ductum, ex quibus docemur, sollicitos maximè fuisse antiquos Fideles, ut fluentem e vulneribus

ribus

(1) *Vide dicta* §. I. *pag.* 3. & §. II. *pag.* 8.

(2) *Refertur testimonium hoc post Dissertationem ipsam.*

(3) *Inscript. Domest. cap.* VIII. *pag.* 556.

(4) *Osservazioni su' Cimiterj lib.* I. *a cap.* XX. & *deinceps.*

[5] *Pollicitus namq. hæc sum* §. II. *pag.* 8.

[6] *Bosio Roma Sotterran. lib.* III. *cap.* 23.

[7] *Boldett. Osser. lib.* I. *cap.* XXXIX. *pag.* 187.

tibus Martyrum sanguinem colligerent; Alterum verò, quod tum Historia, tum ratio suppeditat: ex quibus eruitur, eorum tantùm, qui martyrium passi fuissent, non verò aliorum, sanguinem fuisse asservatum.

Ac primum quidem argumentum fusè persecutus est in nuper laudatis Observationibus Boldettus (1). Neque verò scio, quid ad tam certa, tamque multa antiquorum testimonia reponere valeant, qui disputatione prudenti, & quæ honestos homines deceat, rem agere volunt. Sanè in sinceris Sancti Cypriani Actis, quæ Ruinartius habet, [2] narratur de Christianis, qui ejus martyrio astiterunt; *Linteamina verò, & manualia a Fratribus ante eum mittebantur*; ad excipiendum scilicet sanguinem, quod in Actis aliis clariùs exprimitur: *Linteamina, & oraria ante eum ponebant, ne sanctus cruor defluens absorberetur a terra*. Similia de Christianorum sollicitudine, circa sparsum in vepretis Sancti Hippolyti sanguinem narrat Prudentius. [3]

Palliolis etiam bibulæ siccantur arenæ;
Ne quis in infecto pulvere ros maneat.
Si quis & in sudibus recalenti aspergine sanguis
Insidet, hunc omnem spongia pressa rapit:
Nec jam densa sacra quidquam de corpore silva
Obtinet, aut plenis fraudat ab exequiis.

Ex quibus ultimis verbis illud etiam certò infertur, collecta fuisse hæc, non ut servarentur solùm; verùm etiam ut Martyris Hippolyti loculo inferrentur. Et quidem, spongiolam unam, ex iis quas ad hunc usum Christiani adhibuerant, vitreo Vasi inclusam reperit anno MDCCXIV, ad Martyris sepulcrum, in Cœmeterio, quod ad Clivum Cucumeris dicitur, M. Antonius Boldettus (4). Aliam verò, inter sacra antiquorum Christianorum cimelia, quæ in Museo Kircheriano servantur, vidi, intra ampullam chrystallinam, in qua, ad Martyris alius sepulcrum adhærente, inventa fuerat, quam eidem Museo donaverat Antiquarius celebris, Franciscus Ficoroni.

Accidit præterea aliquando, inventas fuisse ejusmodi cruentas phialas ad ea sepulcra, in quibus Martyrem contineri aliunde constabat. (5) Sic in Cœmeterio Ostriano adhærebat vasculum sanguineum sepulcro PRIMITII, quem titulus sepulcralis, POST. MULTAS. ANGUSTIAS. FORTISSIMUM. MARTYRA, nominat [6]. Sic etiam Sepulcro Sanctorum Vitalis atque Agricolæ Martyrum sanguis eorum illatus fuerat: quare magnus ille Ambrosius, de eorum inventione loquens, [7] *Collegimus*, inquit, *sanguinem triumphalem*: idemque de Sanctorum Gervasii, ac Protasii sepulcro narrat, inventa ibi eorum *Ossa integra, & plurimum sangui-*

(1) *Lib.* I. *a cap.* XXVII. *deinceps*.
[2] *Act. sincer. Martyr. pag.* 218.
[3] Περὶ στεφάνων *Hymn. II.*
[4] *Narrat ipse hoc in suis Observationibus lib.* I. *cap.* XXXI. *pag.* 149. 150.
[5] *Anno proximè elapso* 1733. *in Cœmeterio Callisti detectus est loculus vase sanguineo notatus, & ità scriptus.*

MARTYR

IN PACE

[6] *Vide Boldettum pag.* 56. *& Aringum, Romæ subterraneæ lib.* III.
[7] De Exhortatione ad Virgines.

MAR-

guinis. Sanguinem autem illum, qui inventus est, phialis, vasculisque contineri necesse fuit; cùm jam, dissoluta membrorum compage, corpora Martyrum in cineres, atque ossa resoluta essent; ità ut eorum Reliquiæ inter varias Ecclesias distribui potuerint. Quòd autem de Martyrum horum Sanguine diximus, de Sancti Nazarii sanguine est etiam certius. Narrat enim Paulinus in Ambrosii Vita [1] *Visum .... Sanguinem Martyris ità recentem, quasi eo die fuisset effusus*: cùm tamen Nazarii corpus corruptione dissolutum esset, si caput tantùm excipias. Adde asservatum, etiam nunc, Neapoli, Martyris Januarii sanguinem: Adde vas vitreum inter Ossa Flavii Clementis, Viri Consularis ac Martyris, inventum anno MDCCXXV. in Clementinæ Basilicæ (ad Montem Cœlium) ara principe: Adde innumera propemodum Vascula hujusmodi [2] per antiquas Italiæ, quin & Europæ lipsanothecas; quæ omnia dolo malo supposita fuisse, & non ab antiquis apposita ad loculos Martyrum, nemo unus vir prudens, atque honestus suspicabitur. Res itaque exploratissima est, quæque in dubium revocari, præterquam temerè, nequeat, solitos fuisse primorum sæculorum Christianos, sanguinem e Martyrum vulneribus defluentem colligere, ac diligenter recondere.

Restat igitur, ut ostendamus, Martyrum tantùm, non autem aliorum etiam passim Christianorum, sanguinem ab antiquis fuisse asservatum. Ac illud quidem opinor ultrò κριτικώτερον quilibet concedent, non fuisse inter Christianorum mores, ut eum etiam sanguinem religiosè custodirent, qui venâ fortasse a Medicis excisâ, ægro alicui detraheretur. Hoc namque affirmare & ridiculum planè est, & omni caret antiquitatis testimonio; ac præterea falsum esse ostenditur ab eorum sepulcrorum numero, quæ Vasculis hisce notantur; præ iis, quibus appositæ non sunt hujusmodi phialæ. Quot enim sunt (quantumvis multi sint) ii loculi, quibus adhærent cruenta hæc Vascula; si cum iis innumeris comparentur, quæ hoc præconio carent? Num rara adeò fuit priscis temporibus φλεβοτομία, ut vix inter millenos quoslibet ægrotos, uni vel alteri homini vena pertunderetur? Ne igitur insaniamus, dicendum, βιοθανάτων tantùm collectum fuisse a Christiànis sanguinem, eo temporis tractu, quo Cuniculis hisce cœmeterialibus usi sunt ad sepulturam. Hos autem, quos mors violenta rapiebat publica auctoritate, vel sceleratos fuisse necesse est, vel Martyras: neque enim video quidnam tertium esse possit. Certissimum autem illud esse puto, non fuisse a Christianis collectum scelestorum sanguinem: Qui enim scelestis mortuis communicassent ii, qui eos viventes ab sua communione semovebant? Quin imò crediderim, neque admissa ab iis fuisse, ut deponerentur in Cœmeteriis, eorum Semi-Christianorum cadavera, qui Deo servire voluissent, & Mammonæ: quod & Tertullianus, gravis in paucis & antiquus auctor, satis indicare videtur [3]. Tantùm abest ut honorifico hoc signo, & quod Martyribus aliquibus apposuerant, voluerint scelestorum loculos distinguere. Neque verò credendum, voluisse Ecclesiam præconio hoc dignari eos saltem impios, quos pœnitentiâ susceptâ migrantes agnoscebat pro suis: ne commune faceret cadaveribus non ità meritis signum illud, quo Martyrum suorum loculos honestare solita erat, ut suprà ostendimus. Restat igitur ut dicamus solos Martyres honore hoc a Fidelibus priscis exceptos; eorumque tantùm sanguinem fuisse colle-

ctum

[1] *Vide & Ambrosii Vitam a Baronio scriptam.*

[2] *Sanguinem S. Bonifacii Martyris in antiquo Altari S. Alexii, in Aventino, asservatum, docet inscriptio antiqua, inter Donianas Classe* xx. 86.

[3] *Apolog. c.* 44.

ctum, qui vel pro doctrina tradita tuenda, vel pro virtute aliqua evangelica, mortem oppetiissent.

En igitur quàm firmis argumentis SEVERAM nostram, inter Mulieres fortes, quæ Christo testimonium pulcherrimum dederunt, reponendam dicamus. Clamat, effusum ab ea pro religione sanguinem, Calix ille grandis, ad loculi caput appositus; quem in tanta sæculorum antiquitate, in tanto historicorum silentio, præ mille testibus facere, prudentes quique homines credent. Atque utinam colligi, ac servari potuissent Ossa dignissima virilis Feminæ! Ea verò [ut omnia ferme Corpora, quæ in Thrasonis ac Saturnini Cœmeterio reperta sunt] ità exsiccaverat arena, in qua excavati sunt loculi earum plerumque viarum; ut deperditâ omnino partium texturâ, tactui non restiterint, sed vix attacta, in pollinem tenuissimum resoluta sint.

Dum hæc scriberem, en aliud pro SEVERÆ Martyrio recentissimum, ac validum argumentum, e Cœmeterio Saturnini. Cùm enim fossores, Novembri elapso 1733, eò missi ab Eminentissimo Card. Urbis Vicario, amovere humum cœpissent, qua occupabatur crypta proxima loculo Sanctæ SEVERÆ; inter alia quæ detexerunt digna observatu epitaphia, hoc invenerunt, in quo mentio fit cujusdam Stratonices Neophytæ, quam maritus Aurelius Imerius sepelivit TC TO AΓEION MAPTΥPIN (fortè ἐν τῷ ἁγίῳ μαρτυρίῳ) scilicet *in Sancto Martyrio*[1] seu, *in Sancto Martyrum loco*. Vide in apposita Tabula 2. barbarè conceptum, sed piè scriptum hoc epitaphium, cum iisdem omnino mendis apographi, quod excerptum fide summa ex ipso lapide, eruditus amicus ad me Romà transmisit. Lapidem namque ipsum, ad posteritatis memoriam, D. Canonicus Boldetti affigi jussit in Pronao Sanctæ Mariæ trans Tiberim; ubi non paucas inscriptiones, sive sacras, sive profanas in Cœmeteriis a se inventas, eruditioni publicæ dedicavit. Nescio, an ita interpretari possim incultum epitaphium

Vers. 1. *Aurelius Imerius cum filio meo Getba*. Hic jaceo
2. *Postquam vixit cum me* suo *Viro*
3. *Stratonice Neophyta, exivit e sæculo.*
4. *Illius* ætas acta *bene ac modestè*, fuerunt *anni triginta*.
5. *Et depositi* eam *in Martyrio precatus* CUM PACE [2]
6. *Et recordatus illius ergà me modestiæ*, *&*
7. *quinque* [3]
8. *annorum quinquaginta*
9. *Feci bene cum Filio meo, & requievit*, vel, obdormivit.

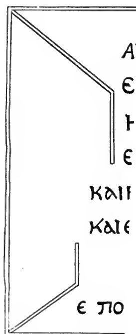
Animadverte in hoc epitaphio positas arbitrariò vocales, diphthongos; earumque potestatem (ut Grammatici loqui solent) penitùs neglectam: Vide confusum, ac nubilum sensum in annis ætatis suæ, suæque conjugis enumerandis; in quo etiam Sabutiani epitaphii, suprà allati, caliginem imitatur: Verùm præcipuè vide, sepultam ab Aurelio STRATONICEN IN MARTYRIO, seu *in loco Martyrum*. Cùm autem non alios Martyras in hac, & in proximis cryptis, invenire sit, præter eos, quos propter appositum cruentum vasculum Martyres fuisse dicimus; necesse est, SEVERAM, atque eos alios, quorum loculis, ejusmodi Vasa adhærebant, Martyres dicamus; quorum pretiosa λείψανα nomen loco fecerint, MAPTΥPION.

Quantum ætatis hæc SEVERA vixerit, non liquet ex Epitaphio; evanescentibus, ac detritis characteribus numeralibus, qui annos ab ea factos inter

[1] *Videatur Magri in Hierolexico V.* Martyrium

[2] Idest, *precatus illi pacem.*

[3] Scilicet, *annos* LV *feci bene cum filio meo, post quos requievi &c.*

Lapis inuentu

rum annorum copiosiorem legere se posse putet; non repugnaverim.

E For-

[1] *Artis diplomaticæ lib.* II. *cap.* XXVIII. *num.*12.

[2] *Inscriptionum domestic. cap.* VII. *pag.* 540.

[3] *Istoria diplomatica pag.* 112. *Videndus & Hadrianus Relandus in Præf. ad Fastos Consulares; ubi de charactere* ς *pro num.* VI. *erudite differit.*

tyres dicamus; quorum pretiosa [illegible] nomen loco [illegible], ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ.

Quantum ætatis hæc Severa vixerit, non liquet ex Epitaphio; evanescentibus, ac detritis characteribus numeralibus, qui annos ab ea factos inter

[1] *Videatur Magri in Hierolexico V.* Martyrium

[2] Idest, *precatus illi pacem.*

[3] Scilicet, *annos* LV *feci bene cum filio meo, post quos requievi &c.*

inter mortales exprimebant. Habemus ibi & annos, & menses, & facilè etiam dies indicatos, postremis iis vocibus ΑΝ.ΝΟΥ.ω.ΡωΜ.ϚΔ.ΕΔΜΗΕωΡωΝ ΧΙ. ΔΕΒΡωΝ [nisi fortè sit ΔΕΧΡωΝ] Χ. Primā, ac monstrosā Vocē ΑΝΝΟΥ ω.ΡωΜ in quatuor partes ita divisam, legi oportere ANNORUM, nemo non videt. Neque verò modica habenda est gratia Scriptori Epitaphii, quòd elegantiùs, quàm pro sui temporis phrasi locutus, ΑΝΝΟΥωΡωΜ potiùs posuerit, quàm ANNORO. Quam vocem anomalam penitùs, & amusam, suprà vidimus in Epitaphio Paterni §. III. pag. 13. infrà etiam aliquando videbimus; & prætereà sæpe observamus in titulis christianis, a Boldetto, & Fabretto relatis. Qui autem in Epitaphio sequuntur, fugientes aliquantulùm characteres ϚΖ; reliquis vel extritis, vel non adscriptis; non ità facilè, ac tutò explicari possunt.

Quandoquidem verò in rebus obscuris conjectationes non sunt negligendæ, possumus, ductu lucis illius tenuissimæ, quam præbet Sabutianus lapis, suprà relatus pag. 28, legere TRIGINTA DUORUM. Primus enim ille character, evanidus satis, Ϛ, non immeritò credi posset monogramma, in quo literæ Τ, & Ρ simul coaluerint ad significandam vocem ΤΡιάκοντα. Qui verò sequitur character Ζ, literam initialem referret vocis Δύο, quam græcissans notarius pinxisset, pro quarto charactere Græcorum Δ. Difficilè evincet quis rejiciendas penitùs esse has conjecturas, ubi sermo est de Inscriptione Latina, notis Græcis expressa. Quòd si quis malit notas illas non esse initiales vocum Latinarum, sed numerales, ac putas Græcas, longè abibimus ab eo annorum numero, quem Aurelii Sabutii titulus disertè loquitur.

Si enim sigla illa, seu sint monogrammata, Græcorum more interpretari oporteat, legerim in illis non illibenter SEXDECIM. Primus quidem character magnam habere videtur similitudinem cum charactere Ϛ; quem pro sexto numero poni consuevisse apud Græcos indiscriminatim, ac apud Latinos sæculi deterioris, argumentis clarissimis evicere CC. VV. Mabillonius [1], ac Fabrettus [2]; ac nuper, literatorum Italorum decus, Marchio Scipio Maffejus [3]. Itaque non imprudenti conjectura credi potest, etiam hic, ubi numerales notæ apponendæ erant, per eam literam numerum sextum significari. Residuus verò ille obelus jacens, cui imminet diagonalis tenuissima Ζ, subolet mihi characterem quartum Græcorum Δ, qui appictus ibi fuerit ad numerum denarium significandum; vel ad denotandam vocem DECEM, quæ fortasse tota ibi scripta fuerit characteribus græcis ΔΕΚΕΜ, licèt modò, iis detritis, tota non appareat. Nisi ego in hisce conjecturis fallor, jam uterque character ætatem Martyris notabit, quæ annos sexdecim nata, mortem obierit. Neque verò removet me a tam tenerà ætate tribuenda SEVERÆ Martyri magnitudo ejus ossium, in loculo inventorum: cùm non rarum sit, etiam ætate nondum adulta, adolevisse staturam corporis: quotidie enim videmus Pueros, ac Virgines, prociore corporis habitu, quàm ætas ipsorum poscere videatur.

Sed si cui non sapiat explicatio data; atque in epitaphii notis numerum annorum copiosiorem legere se posse putet; non repugnaverim.

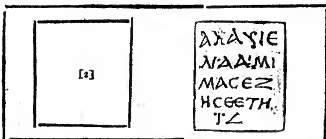
[1] *Artis diplomaticæ lib.* II. *cap.* XXVIII. *num.* 12.

[2] *Inscriptionum domestic. cap.* VII. *pag.* 540.

[3] *Istoria diplomatica pag.* 112. *Videndus & Hadrianus Relandus in Præf. ad Fastos Consulares; ubi de charactere* Ϛ *pro num.* VI. *eruditè disserit.*

Fortasse enim post characterem ϛ pingere voluit imperitus Scriptor literam Λ, qua numerus trigesimus significaretur, more Græcorum: illi autem elemento, per solennem negligentiam, appinxit subtensam lineam, qualis pingitur in charactere quarto Δ. Fortè etiam palæographus fuerit hic Scriptor. Agnoscit certè figuram ∠ pro Λ, P. Montfauconius in Palæographia Græca [1]; atque reperiri in marmore Baudelotiano, & in numo Daucles. Addat his, qui volet, Epitaphium SEVERÆ. Si enim alicui fortasse arriserint opiniones hæ, tenues atq; exsuccæ, jam SEVERÆ Martyris ætas, a lapide indicata, dici poterit annorum sex supra triginta; quæ quidem ætas magnitudini sceleti inventi apprime congruit.

Demum, ne quid omittam, quod ad illustrandam numeralem illam notam ∠ conferre aliquo modo possit, affero hic titulum Ethnicum, quem vidi Romæ, apud Puellas *Mendicantes*, in cujus area sinistra (dextera enim nullis est characteribus scripta) habetur eadem nota numeralis, de qua quærimus, præfixo denarii numeri charactere, sic I∠. Cæterùm ita informibus literis scriptus est, ut non audeam illum legere: neq; enim possum mihi blandiri, divinasse me sensum tituli, qui ariolum requirit, aut Œdypum, non Davum.

Notæ reliquæ, ad ætatem SEVERÆ Martyris facientes, non quidem elegantiores, sed fortasse clariores sunt. Enunciant, MENSES XI, in quo, ut vidimus, immanè discrepat ab epitaphio Sabutiano epitaphium Severæ. Tum sequuntur characteres nihili ΔϬŎΡΩΝ X, in quibus facilè elucet vox Latina DIERVM X.[3]. Subdubitabam autem, utrùm plures ibi voces legere oporteret, Græcè partim, partim Latinè, sic Δ. Є; DIERUM QUINQUE (*vel* ΕΞ, *vel* ΕΠΤΑ.) ὩΡΩΝ, *vel* ΧΡΩΝ. X; scilicet HORARUM DECEM. Barbara namq; scriptio locum dat cuilibet suspicioni. Præterquam quòd consueverunt ea ætate Christiani pariter, atq; Ethnici non rarò, etiam vitæ ho-

[1] *Lib.* IV. *cap.* X. *pag.* 335.

[2] *Titulus hic, ut ex duplici area ad nomina sepultorum destinata patet, superpositus fuit Columbario alicui, Ollas duas mortuales continente. Quòd autem una tantùm parte scriptus sit, id inde est, (ait Fabrettus Inscr. lib. primo, pag.* 53) quòd ipsæ ollæ... vacuæ... incerti cadaveris ossa præstolabantur. *Vide eum locum, ubi & titulum hunc refert, sed parùm diligenter exscriptum. Vide & Gorium in Columbario Libertorum Liviæ.*

[3] DIORUM XII *est in titulo Quartinæ apud Boldettum pag.* 489.

horas in Epitaphiis notare; ut Fabrettus obſervavit [1.2] Lapis chriſtianus, ante annos plus minùs ſeptem, erutus e Cœmeterio Sanctorum Proceſſi, & Martiniani.

ZENVARIA BIRGO PVELLA QVE
VIXIT ANNOS XVIIII. MES. DVO. D XXVII. OR. IIII (*ſic*)

Fragmentum Lapidis cœmeterialis in Muſæo Kircheriano.

NIAE·PROBAE COIVGI
IME QVEVIXIT·ANN XI
II·D·XVIIHORVIIAN·
/S·CVCCVRVS MA·
S. FECIT

En & aliam ethnicam inſcriptionem indidem, cum notatis vitæ horis, cumque excavata in medio patera ad lacrymas, & libationes excipiendas pertuſa; prout ii tituli ſunt, de quibus Fabrettus Inſcriptionum Cap. II.

D . M . S
MODIAE . IVCVNDÆ
FECIT. MODIA· FLORE
NTINA. FILIAE
PIENTIS SIMAE
VIXIT ANNIS. VIIII
MENS. XI. H. VIII
SIBI. ET SVIS. POS
E
R O

Addatur & hoc Fragmentum e Cœmeterio SS. Proti, & Hiacynthi.

D
ILARITATI ME (*ſic*)
INNOCEENTIAE EIV (*ſic*)
ANNV ET MENSES
ORAS TRES

Eorum

[1] *Lib.* II *Inſcr. Domeſt. pag.* 96.

[2] *Fragmentum Græcum, undique diffractum, in pavimento Baſilicæ S. Clementis in Monte Cœlio, hæc habet ſigla conſpicua, ad tempus indicandum:*

M·Z·H·IA·ω·Θ

ſcilicet (ut rear) μῆνας ζ, ἡμέρας ιά, ὥρας θ': Menſes VII, Dies XI, Horas IX. *Videtur autem eſſe Epitaphii fragmentum, cùm ibi legantur verba*, θυγάτρι καλλίστῃ γονεῖς Filiæ pulcherrimæ Parentes.

[3] *Dolium hic exculptum, inter ea referendum videtur, de quibus Boldettus obſervationum lib.* 1. *cap.* 33. *pag.* 163, *& ſeq.*

§. VII.

EPITAPHIUM SEVERÆ, APPICTUM MARMORI, NON INSCULPTUM.

ET hæc funt, quæ ad hiftoriam, aut Chronologiam aliquo modo fpectantia, omitti non debuere, cùm de SEVERÆ Martyris epitaphio fermo eflet. Nunc itaque gradus faciendus eft ad aliquas animadverfiunculas fuper eclogio eodem; quæ cum antiquam Ἑλληνικὴν propriè refpiciant, ad Philologos potiùs pertinent, quàm ad Hiftoricos. Ac primò quidem, illud eft in Severiana Infcriptione obfervandum, eam non incifis marmori characteribus fcriptam effe (ut vulgò antiqua Epitaphia fcribi confuevere) fed notis conftare in marmorea Tabula depictis, minio, vel cinnabari, etiam nunc bene rubefcente, ac longam fæculorum ferme quindecim ætatem fuperante. Neq; enim ibi quidquam defideres, præter literas aliquot in penultimo verfu; quæ non vetuftate temporis evanuere; fed vel tranfeuntium attritu, vel lapidis lapfu, de quo §. 1. pag. 4. narravimus.

Non infrequenter quidem in Chriftianorum cœmeteriis epitaphia inveniuntur literis minio tinctis, præfertim ad fepulcra Martyrum: Inveniuntur etiam aliquando in monumentis Paganorum: Sed fculptæ plerumque funt primùm notæ, ac lapidi impreffæ graphio, vel fcalpro; mox rubricâ fuperinductâ coloratæ. Rariùs autem vel atramento, vel alio coloris genere, marmoreis, aut figlinis tabulis infcriptæ literæ funt, quin priùs infculperentur: Non tamen id exemplo caret.

Refert namque Illuftriffimus Fabrettus (1) Infcriptiones aliquas, a fe inventas in Cœmeterio Caftuli; quæ penicillo, non fcalpro, tabulis fictilibus, ac marmoreis fuerant commiffæ. Epitaphium item chriftianum Puellæ Fructuofæ, characteribus auro exaratis, non autem faxo incifis, confcriptum, fuit diu apud D. Horatium *della Valle*, Patritium Romanum, quemadmodum narrat P. Aringus (2). Atramento pictam epigraphen fepulcralem ipfe ante annos novem vidiffe me memini in Cœmeterio Sancti Hermetis; quam tamen, utpote humô fœdatam a Fofforibus, legere neglexi. Similiter fcriptum epitaphium atramento tectorio in tabula marmorea, affervatur in Seminario Romano, unà cum corpufculo Sancti Florentini Pueri Martyris, quem, tanquam Patronum, venerantur fub domeftici Sacelli Ara, Adolefcentes illius Seminarii. Illud verò, a me ex ipfa Tabula defcriptum, fic habet.

FLORENTINO QVI VIX...
ANNVMMESV.... DVIII

Cinnabari fcriptas epigraphas, characteribus non incifis, inveniffe fe in Romanis Cœmeteriis narrat Boldettus (3). Antonius autem Bofius (4) refert inventum a fe in Cœmeterio Cyriacæ Viâ Tiburtinâ, titulum hunc, rubricâ fcriptum fuper tectorio. VA-

(1) *Infcript. Domeft. Cap.* VIII. *pag.* 579.
(2) *Romæ Subterraneæ Lib.* IV. *Cap.* 37. *pag.* 126.
(3) *Offervazioni su' Cimiterj Lib. II. cap. I.*
(4) *Roma Sotterranea Lib. III. cap.* 41.

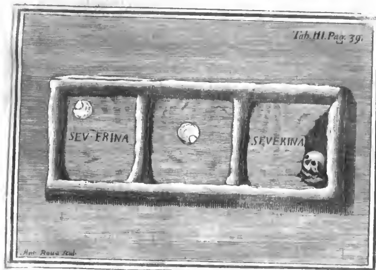
 VALENTINI

Alibi etiam [1] idem Scriptor refert Salutiæ,ac Victorinæ Epitaphium, minio scriptum, in pariete Cœmeterii Priscillæ. Fragmentum cœmeterialis epitaphii, rubricâ picti in Tabula marmorea, asservatur in Musæo Collegii Romani Soc. Jesu. Ita habet:

TVLE	ANO ANIME INNOCENTISSIME
QVI VIXIT AN	XXVIIIIINPACE

Referam infra §. VIII epitaphium Metileniæ Rufinæ, ac Filii ejus Emelii, Martyrum, inventum ante paucos annos in Cœmeterio SS. Thrasonis, ac Saturnini. Et illud scriptum erat minio, super tectorio picturis rudibus exornato; characteribus non antè inscriptis calci ipsi.

Quin, & carbone tantùm notatum in figulina Tabula nomen Martyris IRENES invenisse se in Cœmeterio Priscillæ testatur Boldettus [2]. Similes hujusmodi inscriptiones,opere tumultuario exaratas,vidit in Cœmeterio Sancti Thrasonis (ut mihi narrabat) D. Canonicus Marangoni; qui addebat, detectum die 26. Martii 1732. loculum Christianæ mulieris, cujus nomen carbone bis expressum erat in duabus Tabulis figlinis, sepulcrum claudentibus, sic. *Tab.* 3.

Ex

[1] *Roma Sotterr. Lib. III. cap.*61. *pag.* 534. *pag.* 436. Videndus etiam *Lib.* II. *cap. primo*.

[2] *Osservazioni Lib. II. cap.* VIII.

Ex quibus eruitur, non obviam quidem, sed neque inusitatam, fuisse epitaphia ponendi rationem apud antiquos Christianos, ea tantùm inscribendo fictilibus aut marmoreis Tabulis, quibus sepulcrales loculi claudebantur. Si in re penitùs arbitraria locus esset ullus investigandi, quare hoc ità factum sit; dicerem, positas inscriptiones hasce tumultuarias eo potissimùm tempore, quo sævientibus Ethnicis contra Ecclesiam, neq; artifices suppetebant Christianis, neque otium, ad consignandas diligentiùs marmoreis, vel doliaribus tabulis defunctorum suorum memorias. Verùm hæc conjectura, fortasse vera, veræ tamen minùs similis erit, scientibus, etiam Paganos aliquando pictis tantùm, non etiam incisis, titulis sepulcralibus usos fuisse.

Mos autem ille antiquissimus fuit; & veterum Etruscorum, a quibus ad Romanos dimanavit, ut arbitratur Cl. Gorius [1]. Ejus verba recito. *Romanos ab Etruscis nostris didicisse puto, qua ratione titulo in ævum duraturo inscriberent fictilia Vasa, atramento tectorio: nam frequenter apud nostrates effodiuntur veteres Etruscorum fictiles Urnæ sepulcrales, titulis inscriptæ, vel ex atramento, vel e colore rubro, tam vivido, ut heri, aut nudius-tertius scriptæ videantur: qui tituli haud facilè spongià deleri possunt.* Ac sane in Tomo primo (*Pag.* 275.) Antiquarum Inscriptionum, quæ in Etruriæ Urbibus sunt, idem Scriptor eruditissimus arculam fictilem affert e Musæo Cerretanorum; characteribus Etruscis scriptam, atramento pictis. Alia facilè exempla congeret V. C. in secundo Tomo, qui jam impressus, dudum gestit in lucem prodire. Ibi fortè narrabitur de invento, paucos ante annos, in suburbiis Politianis, tribus ab ea Urbe milliariis, hypogæo sepulcro; non sanè ità amplo, verùm Urnis fictilibus, partim etruscè, partim latinè scriptis; Ollis cinerariis, aliisque antiquis monumentis insigni. Est apud me inventarum ibi rerum descriptio: Inter eas nominatur Urna fictilis, sella curuli anaglyphi operis ornata; additis ex atramento characteribus latinis.

SEX. ARRI. CEZTES [2]

Ut jure possit vetustissimis illis Etruscis adjudicari mos ità scribendi sepul-

(1) *In Præfat. ad Inscript. Donianas pag.* LXXXIV.

[2] *Peregrinitatem Etruscam sapit cognomen illud* CEZTES, *post prænomen, ac nomen Romanum* SEX. ARRI. *Eamdem sermonis externi rusticitatem præfert Urna alia fictilis, item latinè scripta, quæ ibi reperta est, habens Gorgonis caput, medium inter geminas Columnas, ac duas Cupressus cum characteribus,*

SET-RE.CEZARLE-I.R.I.

Quod nomen erat etiam ibi scriptum in Tegula fictili, positis tamen duobus II, loco Vocalis secundæ, sic:

SIITHRII. CIIZARTII. I.R. I.

Hinc dubitari posse videtur, utrùm abusus duplicis elementi II, pro E, sæpè occurrens in antiquis Lapidibus, originem habeat Græcanicam, quod Fabrettus docuerat [Inscript. cap. v. pag. 397.] *an potiùs Etruscam. En & alios Tegulas ibi repertas, impolitè scriptas.*

THNI A. SIVN AII

CAINVO

PHILOMIINA
SATRIA

pulcralia Elogia. Admisere morem Romani: quorum si non ità multa inveniuntur Inscriptiones eo modo pictæ, inde præsertim est, quòd vulgus rude Fossorum, nihil de his solicitum, quæ ignorat in pretio futura apud eruditos, negligit, projicitq; quæcumque tandem hujusmodi monumenta inter fodiendum detegit. Cæterùm, nomen Rustitii Servi, atramento tectorio scriptum in fictili laterculo, retulit ex Musæo Victorio nuper laudatus Gorius [1]. In eodem Musæo Victorio vidi ego, atq; exscripsi fragmentum græcæ inscriptionis, tectorio appictum, characteribus candidis, areâ purpureâ. Referam hic autem characteres illos, quantumvis mutilos.

Inter rariora Musæi Kircheriani cimelia picturæ aliquot vetustæ asservantur, ex antiquis parietinis erutæ; quæ raræ, ac magnifaciendæ Romani artificii reliquiæ, laceræ quamquam, ac mutilæ; temporis tamen edacitatem adhuc superstites vincunt. Debet earum plerasque Musæum illud industriæ, atque amori Equitis Hieronymi Odam; cujus eruditione ac diligentia factum est, ut hoc, atq; alia, non pauca, neque obvia, antiquitatis monumenta Musæo illi acquirerentur. Una autem ex vetustissimis hisce picturis, ad ornatum antiqui sepulcri posita, retinet adhuc hominis ibi tumulati imaginem, inter flores, atq; ornamenta; ac præterea nomen, coloribus expressum, hoc pacto.

C N
C. L

Eam Musæo suo ablatam, voluit in Kircheriano Musæo utilitati confluentium dedicare Franciscus Eques Victorius, Patritius Florentinus; quiq; Senatoris Petri Victorii, Gentilis sui, doctrinam, & bene de literis merendi studium feliciter æmulatur. Quod si sepulcrales alias epigraphas ethnicorum, ità scriptas, quis quærat, unam atramento pictam super calcem, inventam in sepulcreto profano Villæ Corsinæ, legere poterit apud Fabrettum [2]. Alias etiam ab aliis memoratas, non erit fortasse difficile reperire.

Et ista quidem sepulcralia. Inscriptam præterea atramento Diotam antiquam protulit ex Musæo Victorio idem Gorius, illustravitq; *a pag.* LXXXI. *Præfationis ad Inscriptiones Donianas*; ubi etiam laudavit titulum rarissimum, quem, in Collo antiquæ Amphoræ fictilis, atramento scriptum inveneram anno 1731. Romæ in nostro horto Aventino; refossum ab Operis, a quibus, inter excavandum altiores foveas ad arborum pastinationem, antiquarum domuum rudera cum ferme integris vetustis hypo-

[1] *Columbar. Libertorum, & Servorum Liviæ pag.* 59.

[2] *Inscr. Cap.* x. *pag.* 748.

hypocaustis, tum etiam crypto-porticus adhuc stantes, & conchyliis ornatæ, opere eleganti, detectæ sunt. Ab ea proinde Inscriptione hic referenda abstinerem, nisi amanuensis incuriâ secundus ejus inscriptionis versus, aliter exceptus, atque in autographo est, fucum fecisset Viro eximio, civi meo, atque amico suavissimo, qui de testæ hujus fragmento disserens, honorificentiùs etiam de me locutus est, quàm veritas pateretur. Operæ pretium itaque erit hic rursus exhibere chirographon vetustissimum, quale, vivido adhuc atramento scriptum, apparet in Musæo Kircheriano Collegii Romani, ubi illud publicæ eruditioni servandum deposui. *Tab.* IV.

Tab. IV. Pag. 42.

Ant. Bous. sc.

Nihil

Acclamationem contineri in hac inscriptione optimè expendit Cl. Gorius. Quod FABRILES *hîc nominatos putaverit esse Figulos Amphorarum, ingeniosè dixit, eruditè probavit. Cæterùm videtur etiã esse posse nomen Familiæ, quæ* Fabrilium *dicta sit. Nulla namque necessitas cogit* FABRILIOS *scribere, non* FABRILES*; ubi non de Gente aliqua, verùm de Familia tantùm sermo est. Latinè dicimus* CICERONES, *&* MARTIALES, *&* APRILES, *&* VITALES, *& sexcenta alia ejusmodi cognomina, quæ* FABRILIBUS *istis patrocinabuntur.*

Nihil autem hic deesse videtur, contrà quàm Cl. Gorius suspicatus fuerat; qui absens, in errorem inductus est ab exceptore incauto, repræsentante post vocem M'ARCELLAE literam N; atque ante vocem FELICITATE appingente eadem magnitudine literam A cum puncto, quasi residuam vocis alicujus; cùm tamen utrobique, ad ornatum tantùm, appositæ sint duæ lineæ angulum facientes, longè minoris altitudinis, quàm reliqui characteres.

Laudatæ antiquorum Œnophororum inscriptiones, rarissimæ eatenus, ac fortasse solæ, vix non, inopino quodam casu, eviluerunt. Rem paulò fusiùs (utpote placituram viris eruditis, quibus antiqua, quantumvis minima, in pretio sunt) narrare hic libet. In eo collis Cœlii clivo, qui Euro-Austrum respicit; atq; interjacet Lateranensi Basilicæ, & muris Urbis, refodi cœpta sunt, per aestatem anni MDCCXXXII, rudera quædam antiquorum parietum, in vineis, & hortis Laterano propinquis sepulta; ut materia lateritia suppeditaretur extruendo sacello magnifico, quod in honorem Sancti Andreæ Corsini erigebat in Constantiniana illa Basilica SS. D. N. Clemens XII. Inventa ibi inter effodiendum funt, præter expectationem, Columnarum ac marmorum pretiosorum fragmenta multa, Alabastrina, Porphyretica, Spartana, Numidica. Refossa inde pariter est Cathedra marmorea anaglypha, Etrusci (ut putatur) artificii; fabulis, sive historiis ignotis exculpta; ac præterea Statuæ Græci operis, inter quas una exquisitissimi artificii, Cererem referens; ac Protomæ Imperatorum antiquorum; distractæ illæ quidem, & inter ruinas membratim divulsæ; sed quæ etiam restaurari facilè queant. Inscriptiones etiam votivæ [1] PRO. SALUTE. ITU. REDITU. ET. VICTORIA. IMPP. CAES. L. SEPTIMII SEVERI &c., in duabus antiquis aris insculptæ ibi inventa: Tubi plumbei ad Balneas, & Salientes, characteribus (ut plerumque accidit) extantibus notati: alia denique multa antiquæ munificentæ analecta; quæ ostendunt, eam Collis partem nobilibus ædificiis insignem fuisse, Romano Imperio florente. In Tubis illis plumbeis, majoribus, minoribusque, has ego inscriptiones deprehendi, non inutiles fortasse ad ætatem, qualitatemque ædificiorum eorum conjectandam.

(2)

MOPELLIMACRINIPRPRCV ✓

MOPELLIDIADVMENIANICR ✓

F STA-

---

[1] *Abstineo ab illis hic ex integro referendis, cùm eas Dissertatione erudita illustratas vulgaverit Romæ anno elapso 1733. D. Abbas Ridolphinus Venuti. Solùm observo, inventam fuisse etiam, ante duo sæcula, ad S. Joannis in Laterano, inscriptionẽ votivam,* HERCULI. INVICTO. ET. DIBUS (*sic*) OMNIBUS. DEABUSQUE. SACRAM: PRO SALUTEM (*sic*) IMP. L. SEPTIMI SEVERI, *quam Gruterus refert pag.* XLVI., *aitq; in ea Basilica servatam*, litera declinante, & malè compacta *scriptam, ut & duæ nuper inventæ.*

[2] *Ad eos* OPELLIOS, MACRINUM, ac DIADUMENIANUM, *qui imperium tenuere post Caracallam, facilè*

STATIONIS PATRIMONI AVGGNN

AVRHILARVS ETAVRGAIANEPRE···

Sed nullum e tot monumentis refossis antiquariorum curiositatem aquè suspensam habuit, ac ingens numerus ingentium Amphorarum fictilium, ad Vinum (ut creditur) continendum destinatarum, quæ ibi inventæ inter aggestas cœmentorum ruinas Fossorum patientiam lassarunt: ità ut, post aliquot centenaria eorum ex humo educta, cùm longè major earum numerus superesse videretur; Redemptores, avidum lucri, negligens eruditionis genus, tædio fessi aliò operas utiliùs collocandas censuerint; & relictâ, rursumque defossâ sterili hac Urnarum strue, intra ambitum eumdem Vinearum, atque Hortorum, ædificia alia vetera, actis foveis inquirere occeperint. Urnæ autem istæ diotæ, angusto collo, ventrosæ cæteroquin, ac patulæ (prout eas imago addita repræsẽtat, *Tab.* v.) bipedali diametro protensæ, omnes ferme inventæ sunt scriptæ prope collum; characteribus, ex atramento, aut deorsum vergentibus (ut apparet in C) aut jacentibus, ut vulgò solent; & nomina diversa exprimentibus: ut creditum sit, cùm primùm illæ sunt detectæ, copiam horum chirographorum ablaturam pretium jam dictis testis, Victorianæ, & Kircherianæ, manuscripto charactere notatis. Verùm ubi accuratiùs perpolitæ fuerunt hæ Amphoræ ab adhærente pulvere, paucas admodum invenire licuit; in quibus characteres bene asservati essent, ac legi sinè Delio aliquo natatore possent: Maxima namque pars corrosis calce notis, quibus inscriptæ fuerant; ubi aëri expositæ exsiccatæ paululum sunt, vix vestigium aliquod retinuere fugientium literarum. Aliquos tamen inde titulos ego exscripsi; quos, nescio quo fato, magnam partem deperditos doleo; vix enim panculos hosce e pluribus, nunc in schedulis meis invenio.

A IMI-

cilè referuntur hi tubi. Fortè primus legendus est; M. OPELLII. MACRINI. PRÆFECTI. PRÆTORIO. CASTRIS. VETERIBUS: *Secundus autem*; M. OPELLII. DIADUMENIANI. CASTRIS. RAVENNATIBUS, *scilicet*, PRÆPOSITI. *Videatur Fabrettus* cap. v, ad Inscr. III. pag. 365. *Quid, si legamus etiam primi ultima sigla*, CURATORIS URBIS; *secundi*, CURATORIS REGIONUM? *Sanè* INGENUOS. A. REGIONIBUS. URBIS, *eorumq;* MINISTROS, *ab usque Augusti ævo memoravit nobis lapis, inventus anno* MDCCXXVI, *in sepulcreto Libertorum Liviæ*. *Videantur Gorius, & Blanchinus. Difficiliùs inveniemus* CURATORES URBIS *ante Severum Alexandrum, qui, Lampridio teste*: Fecit Romæ Curatores Urbis XIV; sed ex consularibus Viris, quos audire negotia Urbana cum Præfecto Urbis jussit, ità ut omnes, aut magna pars adessent, cùm negotia fierent. *In tertio Tubo nihil est difficile lectu: patet namque ultima legenda esse* AUGUSTORUM. NOSTRORUM. *Quartus mihi videtur ità legi posse*: AURELIUS. HILARUS. ET. AURELIUS. GAJANUS. E. PUBLICIS. REGIONUM, *scilicet* LIBERTI.

Imago Diotarum ſictilium, Diametro bipedali, quæ inscriptæ Dominorum nominibus, atramento pictis, refossæ sunt in Monte Cœlio, propè Sancti Ioannis in Laterano · anno 1732

AIMILII	INERIAF
DOCAECILIORVM	LCOSCONIVS

Non inutile esset examinare, qua tandem de causa aggestæ fuerint tam multæ Amphoræ, tam diversis Dominorum (ut credere par est) nominibus notatæ, in uno Cellario; cujus deinde ruinâ oppressæ videntur. Ut mihi scrupulū hunc evellerem, diligenter locum ipsum, ac ruinosas parietinas rimatus sum: Verùm omnia quidem mutta; nihil inde potuit extundi. Diligenter præterea consului notas Figlinarum, quæ diotis ipsis insculptæ erant, vel sub ansis, vel supra illas, ubi *in Figura* literæ sunt B. A. Credebam namque posse fortasse inde aliquid luminis desumi, ad amphorarum ætatem, prætor propter, determinandam. Quod, si de earum fabrica loquamur, puto me aliquatenus assecutum; apparet enim e figulorum notis, eas plerumq; fabrefactas tempore eo, quod inter Domitiani, atq; Antonini Pii Imperium interjacet; sed a ppictorum characterum, aut ruinarum, quibus amphoræ oppressæ sunt, ætatem expiscari omnino non licuit. En quas in Amphoris notas compendiarias impressas, ut plurimùm deprehendi:

1	2	3
SEX· IN	IVCVDI	CA/P›CAOD
LVATROPHM	IV.TROPHM	BOC ODV
4	5	6

Notæ positæ num. 1. & 2. nomen signant Figulorum, quos non inveni apud Fabrettum, aut alios Figlina signa referentes. Quæ numero 3. sunt, si dissolvantur, C A M D, fortasse-an significat CÆCILIAM, AMANDAM, Præpositam Figlinis veteribus AUG. N., ut liquet ex alio sigillo copiosiore apud Fabrettum [1]: Reliquæ verò literæ extra monogramma, vel rursus nomen *Cæciliæ* ejusdem notant, [2] initialibus characteribus C A *Cæcilia Amanda*; quibus subduntur sigla O D, dicentia, *opus doliare*: vel etiam notant officinæ nomen; puta CA*epionianam* [3] aut CA*esaream*,

 aut

[1] *Inscr. Cap. 7. 70. pag. 501.*

[2] *Hæc nominis repetitio exemplo non caret: vide apud Fabrett. cap. 7. inscript. 201, pag. 515.*

[3] CAEPIONIANA *Officina nominatur in latere apud Fabrettum, cap. 7. 124, p. 506, habente* COS GLABRIO*nem*, & TORQUAT*um*, *qui processere anno Christi* 124. CAMILLIANA *pag.* 502.

aut C*Aecilianam*, aut quid simile. Quid si primum Monogramma, in hoc 3. sigillo, notaret CN. DOMITIUM AMANDUM, figulum notum ex aliis antiquis signis apud Fabrettum[1], & quæ sequuntur sigla, vel *Cæciliam*, ut diximus, fortasse Domitii Matrem; vel CAecilianam figulinam significarent?

Signa, posita num. 4 & 5, ex una eademq; officina sunt. TROPHIMUM Figulum ibi legimus: ejus tamen prænomen, ac nomen, singulares tantùm literæ notant. LUCII prænomen facile est agnoscere: Nomen verò, qui scire velit, ille divinus sit oportet. Fuerit is fortasse L. VALERIUS, [2], aut L. VELLICTUS, aut L. VATUS: his enim nominibus appellatos Figulos aliquos dant nobis Figlinæ Fabrettianæ [3]. Neque rarus est in antiquis Inscriptionibus neglectus iste famæ posthumæ, vel dissimulato nomine, vel solis expressis singularibus literis. Lapis in Cœmeterio Sancti Hermetis, characteribus incultis,

M A K A P I

quem titulum legat, qui volet, veluti positum MACARTO alicui: mihi acclamationem sapit, veluti si scriptum esset; BEATE! Lapis alius e Cœmeterio Sancti Urbani,

A N Δ P A

scil. VIRVM. MARITVM.

Fragmentum antiqui lateris, in Museo Kircheriano, hoc signo distinguitur;

ISC

quod, quia e Cœmeterio Basillæ erutum erat; dubitabam num JESU Christi nomen, ibi a Figulo aliquo Christiano impressum fuisset, obscuris iis notis: neq; erat imprudens suspicio, cùm Figlinas aliquas Cruce [4], & monogrammate ☧, & aliis characteribus christianis insignes, sæpe sit invenire. Ibidem, in Lucerna fictili.

[5] C. O. R

Sub ansis Amphoræ fictilis, quam vidi in Agro Albano:

C L H

Ad-

[1] *Cap.* VII. *pag.* 515.

[2] *Quo nomine signatam bipedam inveni in ruinis Palatii.*

sic

L. VALERI
SEVERVS

[3] *Cap.* VII. *pag.* 521.

[4] *Vide Fabr. cap.* VII *pag.* 502. 503. *Inscr.* VI. VIII.

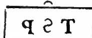
[5] *Ibi* C. Oppium Restitutum *latere credas ex hoc lucernæ signo, apud Fabrett. cap.* VII 278. *pag:* 518.

C OPPI. RES

Adde & annulum hunc æreum indidem; & σφραγίδα hanc, pariter æream

Vide Tab. IX.

ut mirum esse non debeat, si Trophimus hic nomen, ac prænomen, quod in libertate obtinuerat, sub singularibus literis LV dissimulaverit.

Quod numero 6. ponitur, signum, primo aspectu difficile, quod legatur: re ipsa tamen non ità arduæ est ἀναλόγως. Lego ibi plasticas phrases: Bruttidi. Oceanas.[1]Opus. Doliara. Vinarium. Bruttidius hic, prænomine Lucius, cognomento Augustalis, notus est ex aliis fictilibus tabulis, ætatis etiam charactere insignitis. Ex una, apud Fabrettum, [2] habente notas, Cae N Paat Cos, eruimus Bruttidium præfuisse officinis figulorum Cæsareorum, anno æræ Christianæ centesimo primo; quo anno scilicet M. Ulpius Trajanus Augustus (ibi notatus per characteres caen) Consul Quartùm processit cum Sexto Articulejo Paeto. Ex alio verò sigillo [3] signante Consulatum Orfiti, & Priscini, seu Priscinæ, habemus Bruttidium, adhuc Figlinis præsidentem anno æræ Christianæ cx, vel cxi; si anno cxi Priscina, & Orfitus Consules fuere, ut Panvinius credit. Officinas Figulares Caesaris Nostri Oceanas Majores Minorasque nominant antiqua opera doliaria [4]: quibus præpositum Bruttidium narrant aliqua ex illis. Reliquorum autem siglorum ODV est obvia lectio: Opus Doliare Vinarium. Ætatem igitur Lateranensium harum amphorarum non arduum fuit aliquo pacto dignoscere, sed circa characterum iis atramento adscriptorum ætatem adhuc caligo. In Lateribus e diruta fabrica eductis, signa figulinarum calce obruta & corrosa, vix apparebant. Quare non solum ætas ruinæ, sed neque ædificii, certò potuit investigari. Tantummodo in bipeda minùs attrita, quæ inde educta fuerat, Faustinam Augustam legere mihi visus sum; sic enim Versibus in orbem dispositis ibi impressum erat,

[5]

OPVSDOLEXPRFAVSAVGFIG
:.::NTIAN:.::ESTVS

Sed nihil hoc signo obscurius (ut eruditi vident) ad tempus ædificii divinandum. Conjecturis itaque in re incertissima uti necesse est: ut proinde sperem a Viris doctis veniam, si quando illis suspiciones meæ fortè non arriserint.

Stationem Militarem juxta hunc locum fuisse docere videntur lapides militares Votivi (*supra pag.* 43.) ac Tubi plumbei, hic inventi. In his

[1] *Anomala ista locutio Figulinam sapit. Ità namque loquuntur antiqui lateres. Intelligenda ibi fortasse Præpositio* Ad; *quasi diceret* Ad Oceanas *&c.*

[2] *Inscr. cap.* vii. 69. *pag.* 501.

[3] *Fabr. cap.* vii *Inscr.* xiii *pag.* 508.

[4] *Id. cap. eod. pagg.* 501. 518.

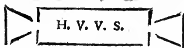
[5] *Opus doliare ex Prædiis Faustinæ Augustæ* (Majoris) *ex Figulinis Pontianis Festus*. Suppleta ex Fab. pag. 515. inf. 220.

his namque & STATIO PATRIMONII, & Præfectus Prætorio M. Opellius Macrinus nominatur; in iis verò & TURMA, & NUMERUS EQUITUM SINGULARIUM, & Milites ipsi nominatim recensentur. Apparet præterea, in una ex hisce aris, scriptum fuisse nomen PLAUTIANI Præfecti Prætorio (sub Imperatore L. Septimio Severo:) remanent namque characterum vestigia, etiam post abrasas scalpro notas illas. PLAUTIANUS autem hic facilè etiam in ara alia nominabatur, cum filia PLAUTILLA (Antonini Caracallæ uxore) ubi deleti sunt tot characteres. Fortasse etiam hic inventa fuit equestris Statua M. Aurelii Antonini Pii, quæ modò aream Capitolinam occupat. Eam enim in Vinea ad S. Joannis in Laterano repertam docet Illustrissimus Joannes Ciampinus. Quid ni igitur dici queat, hic Præfectum Prætorio habitasse, cum turma militum ad domûs custodiam? Hoc sanè verosimile esse videtur. Quo semel posito, Cellarium illud hypogæum, in quo tot Oenophora fictilia congesta sunt, usui fuerit contuberniis militum, hic stationem habentibus: Hinc in singulis Amphoris nomen diversum; cùm singuli Milites dolio suo nomen suum adscripsissent. Dirutis Terræ motu aliquo ædificiis, cùm & M. Aurelii Statua Capitolina, & Protomæ Cæsarum, & Statuæ hic inventæ, ruinis obrutæ sunt: minima cura fuit de Amphoris vinariis, quas Cellarium labens oppressisset. Itaque ad sæcula usque nostra congestæ ibi permansere, inter cœmenta, ac lutum, quod per rimas divulsi fornicis sensim penetravit; diffractæ partim, & comminutæ pondere molis superincumbentis, magnam partem tamen integræ, ac solidæ; opere nimirum duraturo elaboratæ. Sed hæc, (quæ, non injuriâ, extra chorum saltata videri possunt) dicta sunto: ut ostenderem non adeò solitariam esse SEVERÆ Inscriptionem, marmori appictam potiùs, quàm insculptam; cùm & Christianis, & Paganis etiam, sæculo secundo, ac tertio, fuerit usitatum, atramento, minio, rubricâ, aut alio colorum genere inscriptiones suas pingere tantummodo, quin priùs imprimerent marmoribus, parietibus, figulinis.

§. VIII.

ORNAMENTA SEVERIANO EPITAPHIO APPICTA.

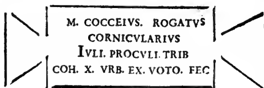
Redeo ad SEVERÆ Martyris inscriptionem; quæ, lineis comprehensa rubricatis, aream oblongam occupat; cui areæ spatia duo trigona appicta sunt, ad ornamentum, & pulcritudinem. Hoc eodem trigonorum planorum ornatu sæpissimè apud Ethnicos terminabantur tituli; sive ii sepulcrales essent, & ollis cinerariis præfigendi; sive Votivi, & inscripti Donariis; seu demum cujuslibet alterius generis; quod tritum, ac lippis etiam (ut dici solet) notissimum est. Ita, in arcu triumphali DIVI TITI, ornati repræsentantur tituli captarum Urbium, quos hastis præfixos gerunt, inter fercula triumphalia, milites laureati. Eo etiam linearum ductu clauditur formula dedicationis, in ara Votiva Herculi Valenti Victori (1), quam vidi in agro Tiburtino, apud Monachos Montis Oliveti.

Simi-

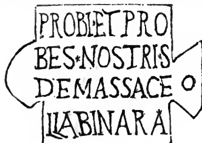
(1) *Refertur a Grutero p.* ccccxxiv. 8. *sed omisso per incuriam scribentis, hoc dedicationis titulo.*

Similibus lineis inc[illegible] Infcr[illegible]io Voti [illegible] Militaris, quam legi Romæ penes D. Marchionem Capponi, q[illegible]amque hic refero, utpote ineditam.

M. COCCEIVS. ROGATVS
CORNICVLARIVS
IVLI. PROCVLI. TRIB
COH. X. VRB. EX. VOTO. FEC

Similibus item lineis cingitur inscriptio Votiva MARII. ET. FORTVNAE, quæ est in Tabella ænea literis argenteis, & refertur a Begero [1]; & Tabella Votiva ærea, quam FLORAE consecravit TI. PLAUTIUS, DROSUS, apud Bonannum (2); & aliæ sexcentæ. Non omnino sororiant ansæ in lamella ærea molis minoris, quæ servatur item in Musæo Kircheriano, quantumvis a Bonanno non referatur, utpote post impressum Librum acquisita. Ea votiva non est; sed parata videtur, ut penderet e Collo Servi alicujus (an [3] Fugitivi?) ex familia Anicii Probi, in cujus, & in Probæ Faltoniæ Conjugis (4) peculio fuit: apparet enim legendam: PROBI. ET. PROBAE. NOSTRI. SERVUS. DE MASSA. CELLA. VINARIA. Verùm, dextera auris lamellæ hujus non τρίγωνος est, sed in circulum deformatur, vel temporis vetustate, vel etiam artificis arbitrio. Demus illam testem antiqui moris circa usum hujus ornamenti.

PROBI·ET PRO
BES·NOSTRIS
DEMASSACE O
LLABINARA

Magnitudinis hujus.

Nuspiam verò frequentiùs triangulares hæ ansæ appictæ, quàm sepulcralibus inscriptionibus. Ità sæpe ornare consueverunt in Sarcophagis spatium illud medium, quod epitaphio continendo destinabatur. En hic

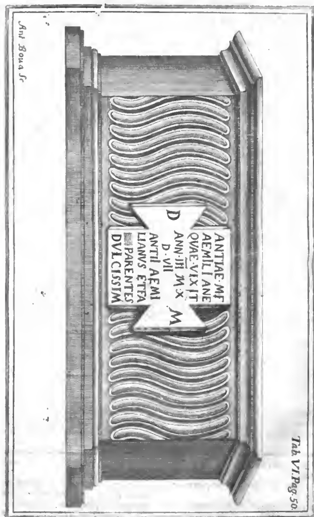
(1) *Thesaur. Brandeburg. Tom.* III. *pag.* 341.

[2] *Mus. Kircher. restit. pagg.* 61. *&* 80.

(3) *Inscriptiones, Fugitivorum collariæ incidi, vel Collo appendi solitas, vide apud Fabrett. Cap.* VII. *pagg.* 522. 523. *& apud Donium Cl. II.* 172. *&c.*

[4] *Conjugum horum imagines ex Bosii Roma Subterr. refert Gronovius in Thesauro Antiquitatū Græcarum Tom. III. pag.* [illegible]

... pro specimine, inter sexcentas, quæ afferri possent, paucas aliquas inscriptiones. Prima Ethnica est, e vetere Sarcophago in corte domestica Collegii Romani Soc. Jesu. *Vide Tab.* VI.

I

MAXIMINVS QV
IVIXIT ANNOS XX III
AMICVS OMNIVM

II

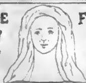

METI · LENIA · RVFINA · QVE VI
XIT · ANNIS · XXVIII · ET · EMELIVS
EIVS · VIXIT · ANN · XII · ET MENSI
BVS VIII · ET DIES MINVS · V ·

III

ANTONIAE FILIAE DVLCISSI
MEPAREN TES IN PACE ♡
QVA VIXIT ANNIS ♡ IIII ♡
MES VIIII D XX IN PACE

Tab VII · Pag 51

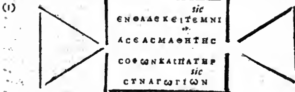

Quæ sequitur, *Tab.* VII. *num. primo*, Synagogam sapit, quam nominat. Eam exscripsi ex arca sepulcrali, quæ Saxo Tiburtino cavata est in Parthenone Monialium Sanctæ Cæciliæ, ad Portam Portuensem:

(1)

Patri Synagogarum addamus Archisynagogi Filium, cujus item Epitaphium areæ similiter ansatæ insculptum est: non quia inedita sit hæc inscriptio, sed quia ex lapide ipso longè emendatior dabitur, quàm prodierit a Sponio, qui eam in suis Miscellaneis deformavit (2); miscuit enim arbitratu suo, ac divisit versus; mutavit literas, ut serviret orthographiæ: addidit in quarta linea characterum deletorum vestigia, quæ tamen in marmore nulla sunt; quodque audacius est, Agrippenses quosdam intrusit e penu suo, quos lapis nunquam agnoverat. Illustrissimus Fabrettus e Sponio retulit hanc inscriptionem (3), sed cum iisdem mendis; ignoravit nimirum, unde eam Sponius arripuisset. Est autem Romæ, in Cavædio Palatii DD. de Naris, ad Sanctæ Claræ; in fronte Sarcophagi, qui suppositus est fonticulo. Inde eam ego diligenter transcripsi, at vix oculis meis credens, viris peritissimis legendam, conferendamque ostendi; ne fortè decepisset me saxi superficies, quam tamen accuratè prius emundaveram a musco, & sordibus, quæ propter aquam perpetuò defluentem ei adhæserant. En imaginem *Tab.* VII. *num.* 2.

Epitaphium ego hoc sic legendum, intelligendumque censebam: ἐνθάδε κεῖται Ἰουλιάνος ἱερεὺς, ἄρχων καλῶν καρπείων, υἱὸς Ἰουλιάνου ἀρχισυναγώγου. *Hic jacet Julianus Sacerdos, Princeps circumcisorum Carpensium, filius Juliani Archisynagogi*; putabamque eos qui Geographiâ antiquâ delectantur, gratiam habituros non modicam Sarcophago huic, quòd *Carpenses*, non ita notos nominavisset. Occurrebat etiam, posse *Carpenses* illos esse e Civitate *Carpo*, quæ deinde ad Mysiæ Præfecturam pertinuit, uti habetur in Fragmentis Hieroclis Grammatici apud Emmanuelem a Schelestrate (4). Verùm conjecturas hasce destruit Stephani Byzantini auctoritas (5) qui in Bythinia fuisse scribit CALPEUSAS; quos & CALPINOS & CARPIANOS dicere consueverint: quemadmodum, & Urbem CARPEIAM. Ut post hæc tam liquida, dubitari non possit, τὰ ΚΑΛΚΑΡΠΙΗΣΙΩΝ, quæ sunt in Sarcophago, non de καλῶν Καρπείων, sed de Καλπιηνῶν illis Καρπεῶν intelligi oportere.

G Jam

[1] *Hic jacet Mnaseas, discipulus Sapientium, & Pater Synagogarum.* ΚЄΙΤЄ *pro* ΚЄΙΤΑΙ. ΜΝΙΑϹЄΑϹ, *facilè* ΜΝΑϹЄΑϹ. ϹΥΝΑΓΩΓΙΩΝ: *Pleonasmo eodem, pro* ϹΥΝΑΓΩΓΩΝ, *nisi fortè sit a* συναγώγιον.

[2] *Sect.* X. *pag.* 731.

[3] *Inscr. Dom. Cap.* v. 248. *pag.* 389.

[4] *Tom. II. Antiquitatis Ecclesiæ, pag.* 720.

[5] *In lib.* Ἐθνικῶν, *seu* περὶ πόλεων, *è recensione Abrahami Berkelii*: ΚΑΛΠΑΙ, πόλις Βιθυνίας..... τὸ ἐθνικὸν Καλπῖνος.... Τινὲς δὲ αὐτοὺς Καρπιανούς, ὡς Καλπιανούς φασί, ἡ τὴν πόλιν Καρπείαν. *Similia habet V.* ΚΑΡΠΗΙΑ.

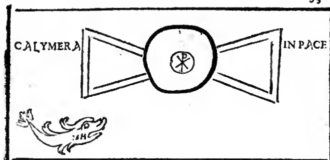
Jam igitur ad ansas Epitaphiis appositas me recipio, ut addam, non despexisse Christianos morem Judæis, Ethnicisque communem, apponendi ornatum illum titulis suis sepulcralibus. Ne multus sim in re nihili, tria Christianorum Epitaphia inedita, cum hoc ornatu, hic apponenda curavi (*Tab.* VIII.) Epitaphium Maximini, primo loco positum, desumptum est e rudi anaglypho Musei Kircheriani. Imago viri stantis cum Virga, prope modium frumento plenum, ex quo prodeunt spicarum manipuli, digna notatu est, utpote nec frequens in Christianorum monumentis, nec ità facilis explicatu. Crediderim esse imaginem Christi, quem MAXIMINUS hic sperat, redditurum sibi e sepulcro prodeunti, *mensuram plenam, confertam, coagitatam, & supereffluentem* (1). Fortasse etiam spicæ illæ alludunt ad *granum frumenti, quod cùm mortuum fuerit, multum fructum affert* [2]. Quod si mysticæ hæ interpretationes non placeant; (placuerunt autem antiquis Fidelibus, qui tam frequenter Symbolis usi sunt, alludentibus ad Evangelii parabolas) putare possis, per eum virum significari Maximinum ipsum, ejusque officium. Fuerit scilicet is unus e publicis Mensoribus; quos, *Mensores Cereris Augustæ*, dicebant: Hinc Virga, quam præ manu habet, Regula sit, qua Mensores hujusmodi utebantur, ad peræquandum in Modio triticum. Verùm hæc instituti præsentis non sunt: Sola enim illa tituli conformatio consideranda est modò in eo Epitaphio.

Secundum, quod in eadem Tabula appingitur, Christianum epitaphium, est METILENIAE RUFINAE Martyris, ac filii ejus EMELII, item Martyris, ex Cœmeterio Saturnini. Hosce verò Martyras, celebres fuisse in Ecclesia Romana, credi potest: Sepulcrum namq; illorum, non solùm cruentò Vase notatum invenere, qui Cœmeteriis præsunt; sed & picturis undequaque exornatum. Placuit ex picturis iis hic referre titulum minio pictum super tectorio; & alatos illos duos Adolescentes, tunicatos, qui ansas tituli tenent, quales mecum e schedis suis communicavit D. Can. Marangoni, oculatus exscriptor, ac Vir fidelissimus.

Tertium in eadem Tabula VIII. Epitaphium expressi e Lapide ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim; quem lapidem invenerat, anno MDCCXXVII, in Cœmeterio Cyriacæ D. Boldetti. Observare licet Puellæ hujus Antoniæ effigiem in Lapide, ac præterea sculptam in appositis triangulis, hinc palmam, illinc Coronam. Simile quid huic Coronæ laureæ est rudi opere expressum in Trigonis epitaphii Severiani, quod illustramus: Neque sinè animadversione prætereunda sunt puncta illa, cordis figuram referentia, quibus similia habet Lapis SEVERÆ.

Non possum autem mihi temperare, quin hic apponam epitaphium aliud christianum CALIMERAE Martyris, quod ad forulum, Vase sanguinolento ornatum, invênit in Cœmeterio Sancti Hermetis, anno MDCCXXVII, D. Canonicus Boldetti. Vidi ego lapidem ipsum, ac dignum putavi, qui hic referretur, propter appictas triangulares ansas clypeo illi, in quo Sanctum Christi Redemptoris nomen consueto monogrammate exsculptum est.

[1] *Lucæ* VI. 38. [2] *Joann.* XII. 24.

Et hæc quidem de ornamentis iis τριγώνοις, quæ Severiano epitaphio appicta sunt. Supereſſet, ut hic, ubi sermo eſt de παρέργοις hisce, epitaphio additis, quædam opportunè obſervaremus circa ornamenta illa, cordis, vel folii figuram referentia; quæ quinquies in ipſa inſcriptione collocata; quater verò in angulis picta, difficultatem minùs peritis faciunt, aut arcani ſaltem alicujus ſuſpicionem ingerunt. Verùm, cùm jam multis, & eruditis argumentis rem confecerint Thomas Reineſius [1], ac Raphael Fabrettus [2], qui prudenter *genus interpunctionis* ibi agnoverunt, *libero, & idiotico Marmorariorum luſu adhibitum*; cùmq; omnium nuperrimè de characteribus hisce, ex noviſſimè inventis lapidibus diſſeruerit D. Can. Boldetti [3], non hic me oportet, rem jam in ſuo lumine collocatam, admotis facibus illuſtrare. Solùm igitur paucnlas aliquas ineditas Inſcriptiones chriſtianas hic addam, interpunctionibus hisce ornatas (præter eas, quæ ſparſim tota diſſertatione afferentur) ut ſaltem monumentis non contemnēdis, & Lectori perito placituris, argumentum inſuave condiatur.

Primum, quod ſubdo, Bellinae Martyris Epitaphium, cum Matronæ fortiſſimæ cineribus, eſt in eo domeſtico Sacello Collegii Romani, in quo Sanctus Aloyſius Gonzaga, emenſo aſcetici tyrocinii biennio, votis ſe religioſis obſtrinxit. Inventum fuit in uno ex Cœmeteriis ad Clivum Cucumeris, anno MDCCXXVII, duplici cruenta phiala notatum, aliâ quidem extra loculum affixâ; aliâ verò ipſi ſepulcro incluſâ. Vidi ſacra oſſa, ac veneratus ſum, etiam in ipſo Cœmeterio, ubi characteres epitaphii obſervavi, marmori cœruleo impreſſos; mox verò rubricâ tinctos, quemadmodum etiam nunc videntur:

* sic

(1) *Præfat. ad Syntagm. Inſcr. pagg. 7. & ſeq*

[2] *Inſcr. Domeſt. cap.* III *ad Inſcr.* V.

[3] *Oſſervazioni su' Cimit. lib.* I. *cap.* 52.

Et, quod sequitur Epitaphium, eodem anno, in eodem Cœmeterio inventum, laureatum est. Asservatur, unà cum SEPTIMII HERACLII Martyris ossibus, ac sanguine, apud DD. Gentili, Septempedæ [1] in Picentibus:

ΓΕΡΤΙΜΙVΓ ERACLIVΓ QVI VIXII ANNIΓ XLIII MEΓIII ❦
ΕΙ | VLIANE LICINIA COIVGI ΓVO CVM QVEM VIXIT
ANNIΓ XVIII MEΓΓVI BENEMERENTI FECIT ❦

Recentiùs inventum est, MERCURII hujus, quod sequitur, epitaphium. Prodjit ante duos annos e Cœmeterio Sancti Urbani, secùs Appiam; non procul ab Circo Gallieni, quem vulgò a Caracalla nuncupabant antiquarii, ante Fabrettum. Exscripsi ex ipso lapide:

MERCVRIVS ❦ QVI
VIXIT ❦ ANNIS III MENSES
XI DIES XXIIII ❦ D EC XI K
SEP

Deceſſit Undecimo Kalend. Sept.

In horto Puellarum Mendicantium Romæ, non procul a ruderibus Templi Pacis Flaviæ:

LAVRENTI
INNOX❦PISCA [2]
ROSE

Titulum sequentem MACEDONII, vidi apud D. Can. Boldetti: Sed ex quo Cœmeterio sit erutus non memini:

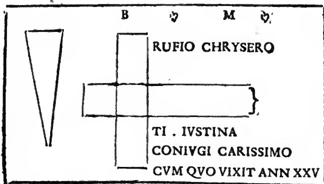
FECIT MENANDER
DVLCISSIMO SVO
FRATRI MACEDONIO
ANN XXII ❦

In

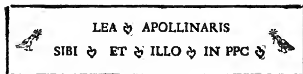
[1] *Vulgò dicitur* San Severino nella Marca di Ancona.

[2] *An* PISCAROSÆ *Filius?*

In Cœmeterio Sancti Hermetis exscripsi sequentem Rufii Chrysarotis titulum. Quid in eo Crux illa dejecta, quid illud Scalprum denotet, diu quæsivi. Fortè sint instrumenta a Fossoribus adhibita: Fossores namque opus fecisse instrumentis, in Crucis figuram compactis, scripsit Justinus Martyr [1]. Significarent itaque rusticanam hominis conditionem. Fortasse verò significent acceptam a Rufio Crucem suam, ut Christum sequeretur; secundùm id, quod Divinus ipse Magister monuit [2]. Formulam sanè hanc Christianis usitatam, Crucem. Accepit. d. n., exhibet pretiosa inscriptio anni CCLXVIII, apud Boldettum [3]. Characteres tituli rubratos inveni:

Ibidem, Lapis loculo adhærens, characteribus penè detritis nitri voracitate:

Et hæc inscriptio, quæ modò inter Musei Kircheriani lapides servatur, a me fuit in eodem Cœmeterio lecta:

Q. FA-

[1] *Apologiâ secundâ. Græca sunt:* σκαπανεῖς δὲ τὴν ἐργασίαν οὐ ποιοῦνται, οὐδὲ βαναυσουργοὶ ὁμοίως, εἰ μὴ διὰ τῶν τὸ σχῆμα τοῦτο ἐχόντων ἐργαλείων. *"Fossores opus "non faciunt, neq; itidem manuarii "artifices, nisi figuram hanc* [Crucis] *"habentibus instrumentis.*

[2] *Matth.* XVI. 24.

[3] *Osserv. Lib.* 1. *cap.* XIX. *pag.* 80.

sic

Q. FABIVS ϚAVDENTIVS . THϹIAE
CONIVϚI ҞARISSIME IN PACE
QVE . FECITMECVM ANNOS NOVE
ET DIES IIII

Ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim hoc Amantii Epitaphium inveni, inter lapides cœmeteriales, ibi ad fabricæ usum servatos in ædibus DD. Canonicorum:

AMANTIVS IN PACE QVI VIXIT
ANNOS N XXV MARITO DVL
CISSIMO FECIT

Et hoc, quod sequitur, *breve in exiguo marmore nomen*, erat inter eosdem lapides:

☧ VRSE IN PACE ☧

Breve etiam hoc fragmentum e Cœmeterio Sanctæ Basillæ, ea interpunctione cardiaca notatur:

AGATOPI IN P
QVI VIXIT · ANNI

Sed si omnia pernumerare hic velim inedita Christianorum epitaphia, quæ habeo, cum adpictis hujusmodi cordibus, frustra morosus ero. Opportuniùs alibi ea laudabuntur. Claudat igitur agmen Epitaphium duplex. Alterum quidem Florentii Martyris; quod cum Sancti hujus Pueri ossibus vidi, Senis in Collegio Ptolemæo, erutum (uti memorabant nobilissimi illi Adolescentes) e Romano Cœmeterio Sancti Hermetis. Alterum verò mulieris Vettiae Simpliciae; quod a Museo Cardin. Gualterii transiit ad Museum Kircherianum. Utrobique enim corda hujusmodi, artificio maxime

FLORINTIVS

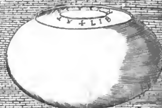
VIVAS
NDEC

III.

CS

D M S
LAEVIA · FIRMINA ·
MATER · VETTIAE ·
SIMPLICIAE · FILIAE ·
SVAE QVAE VIXIT AN
XIIII. MENSES · VI · MA
TER · FILIAE · INCON
PARABILI · FECIT · SIM
PLICIAE · QVAE DORM
IT · IN PACE

VICTVS

LVDERE

DALVSO

LEBATE

NESCIS

RILOCV

ximè rudi, apposita sunt. Sed ista modicum pretium addunt inscriptionibus, dignissimis, quæ magni fiant, etiam propter expressum, quamtumvis rudi opere, Symbolum illud Equi [1] properantis ad Metam. *Vide appositam Tabulam IX. num. 1. & 2.*

In-

[1] *Video placuisse Christianis priscis Equorum imagines sepulcris appingere. Affert duo Epitaphia Christianorum, hujusmodi ornatu insignia, Cl. Fabretti. Ea sunt, epitaphium* MARCIANI *Pueri* cap. V. 216., & AURELII PELAGIANI, *item Pueri*, cap. VIII. XV.

Equos solutos liberè pascentes, vidi in antiquo subterraneo sacello, quod MDCCXXVI *detectum fuit in Cæmeterio Basillæ. Earum autem picturarum ectypon dedit, in Prolegomenis ad Anastasii Tomum Tertiū, Ill. Blanchinus: cui tamen inclyto Viro abrepsit ibi nomen* PRISCILLÆ, *pro Nomine* BASILLÆ.

Equos duos, Crucem mediam habentes, pictos fuisse in sepulcro Sancti Valentini Episcopi, ac Martyris Interamnatis, narrant Tabulæ publicæ de ejus inventione; quæ legi possunt apud Boldettum, lib. II. cap. 3. pag. 335. *Ad* JUSTI, *vel* JUSTINI, *seu* JUSTINÆ *loculum, in Cyriacæ Cæmeterio, appictum fuisse Equum, vides in fragmento illo Epitaphii, quod retuli* § 1. *pag.* 2.

Gemmas præterea, tabulas doliares, ac tesseras sculptas Equorum currentium effigie, in Cæmeteriis inventas, habes in observatis a Boldetto lib. I. cap. XL. pag. 215. & lib. II. cap. XIV. 506, *quo etiam capite* (quadragesimo libri primi) *Epitaphium habetur* FELICULÆ VICTORIS, *inventum ab eodem in Callisti Cæmeterio, cum insculpto equo Palmato. Illud sanè epitaphium pronum fuisset accensere christianis inscriptionibus, utpote in Christianorum cæmeterio inventum; nisi perspicax Auctor narraret coopertum ac deformatum fuisse ab priscis Christianis calce superinducta, quemadmodum consueverant cum marmoribus iis, quæ ex antiquioribus Ethnicorum monumentis translata, necessitate cogente, adhibere opus erat.*

Exigua diota chrystallina, colore cæruleo, apud Senatorem Bonarrotū (de qua & Fabrettus cap. IV. 168.) *in uno aliquo e Cæmeteriis Romanis inventa, tribus insculptis equis, insignis erat: quorum etiam nomina ibi impressa sunt:* AEGIS. ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ. ZEPHYRUS. *Si quis autem suspicetur, non sinè mysterio adhibitum fuisse a Christianis ἀμφορέα hunc, quamtumvis origine ethnicum, præ phiala alia magis parabili, ad Martyris fortè alicujus sanguinem continendum; is quidem, me judice, non abibit a vero: adeò enim multa sunt, quæ imaginum hujusmodi equinarum monumenta remanent in sacris requietoriis; ut dedità operà à Christianis usurpatus credi possit.*

Quadrigas duas cū aurigis, & equorum, eas trahentium, imagines observavit Antonius Bosius (Romæ Subterraneæ lib. III. cap. XXIII. 239.) *in fornice picto* Monumenti arcuati, *in Cæmeterio Priscillæ.*

Quin & Circum, *& bigas in eo currentes, sculptas simul cum Christi effigie, sub Pastoris habitu, oviculæ succollantis, vidi in Sarcophago Christiano molis maximæ; qui ante ānos duos inventus in Cæmeterio Sancti Urbani, ad hortos Corsinios translatus fuit. Præterea Jumentum, deformatum in calce, qua claudebatur loculus* ONAGRI, *in Cæmeterio Callisti, ut narrat Boldettus* lib. II. cap. VIII. pag. 428. *Fortasse enim imago illa* Onagrum *referre debuit, ad sepulti hominis nomen denotandum; quemadmodum &* SUS *sculpta in epitaphio* PORCELLÆ, *christianæ feminæ, apud eundē* (lib. II. cap. IV. 376) & Draco

Inscriptionibus hisce Christianis multæ addi possent ab Ethnicis positæ, etiam ineditæ; quæ ornantur hisce interpunctionibus. Verùm, ne videar (ut est in Proverbio) laureolam quærere velle in mustaceo, & in re omnium maximè obvia, paginas exemplis inutilibus onerare; duas tantùm hic afferam, quibus evidens fit; quod Reinesius, Fabrettus, ac Boldettus docuerant, arbitrarium fuisse Scriptoribus, & quadratariis usum characteris, cor imitantis; quem cordolio significando epitaphiis appictum fuisse, non pauci, neque contemnendi Scriptores fuerant opinati. Primo igi-

co *in epitaphio* Aurelii Agapiti Draconii (ib. cap. v. 386) *ad sepulturam nomen alludunt. Præterea item quadrigas cum Elia Propheta, & currus Pharaonis, in antiquis picturis, ac Sarcophagis Christianorum. Historica namque illa sunt, non symbolica. Neque considerabo Equos, & Equites, insculptos Arcæ porphyreticæ, quæ S. Helenæ Augustæ corpus continuisse creditur, ac modò in Laterano asservatur*; de qua videndus *Ill. Ciampinus in libro* de Ædificiis Sacris a Constantino M. extructis. *Fortasse enim Augustâ Heroide antiquior illa arca, nihil Christiani habuit, præter corpus ibi depositum.*

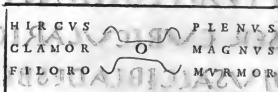
Opportuniùs fortasse laudari possit Equi imago, unà cum animantibus variis, ad Orpheum audiendum properantis; quam pictam in Cœmeterio Sancti Callisti extitisse, testatur Bosius, Rom. subt. lib. III. cap. XXIII. pag. 239. *Sed & hec, & alia fortè non pauca, equinarum imaginū Exempla omittamus, quæ possēt inveniri in monumētis Christianis, si otio abundarem: Satis nāque allatis exēplis ostendimus, placuisse priscis Christianis Equorum imagines sepulcris appingere.*

Quid antē illæ sibi velint, non ità mihi promptū est dicere. Circū, & currentes bigas in Sarcophago, de quo nuper mihi sermo erat, significasse credo dignitatem Consularem sepulti ibi Viri Patricii. Ad Consules namque pertinuit, cursus equorum, & quadrigarum, atque alia hujusmodi spectacula Circensia dare, quarto sæculo, aut quinto. Quarti autem, aut quinti sæculi ætatem spirat ille sarcophagus, cujus sanè moles, Consule digna videtur (Videatur Bonarrotus in dissert. super diptycho Basilii pag. 249.) *Consule item digna sunt aureæ illæ antiquissimi indumenti reliquiæ, ossibus superinjectæ, quas in Sarcophago inventas narravere Fossores. Nomen verò Consulis ipsius nobis invidit antiquitas. Pictum illud fuisse characteribus aureis, in areola quadā, quæ erat in fronte Sarcophagi, suspicio est: adhuc namque in ea auri, & colorum vestigia remanebant, in exiguis marmoris cavitatibus.*

Quid verò quadrigæ in Cœmeterio Priscillæ, quid aliæ Equorum imagines in allatis aliis monumentis sibi volunt? Suspicabar, appositas illas fuisse sepulcris hominum, qui fuerint e Collegio Jumentariorum, *vel e familiis* Sacro Stabulo, *aut* Cursui Publico, *aut etiam* Circo *inservientibus: neque enim inauditum est, sub Christianis Imperatoribus, etiam Christianos* Agitatores *in priscis monumentis invenire.*

Verùm, ut, quod sentio, sincerè fatear, arbitror potiùs Symbolicas esse imagines illas Equorum; atq; alludere ad Cursum, *quem, ex Apostolica phrasi* (2. ad Timoth. 4.) cōsummaverit *homo, ibi depositus; qui etiam putat*, ità se cucurrisse, ut comprehenderit [1. ad Cor. 9.] *Symbola sanè ista, e Scripturarum verbis desumpta, ad salivam erant seculorum antiquiorum in Ecclesia, ut multis ostendi posset, si necessarium esset Soli faces admovere.*

igitur loco ponatur rarissima Tabula lusoria, ex Museo Kircheriano: quam loculo claudendo aptatam a Christianis in Cœmeterio Basillæ, ante annos non ità multos, invenere Fossores. Videbis ibi insculptas versibus singulis, tum in principio, tum etiam in fine, interpunctiones, de quibus est sermo. Advertes præterea servatum in omnibus religiosè numerum senarium: Sex rhombos in asterisco medio: Sex præmia victoribus promissa, tres laureas scilicet, ac tres palmas: in sex partes distributam inscriptionis sententiam, qua monetur Victus imperitiæ suæ: (Ludere Nescis:) jubeturque abire: (Leva te) & cedere loco lusuris: (Da Lusori Locum:) Singulas etiam sententiæ partes sex elementis compositas animadverte. Quæ numeri senarii religiosa observatio apparet etiam in alia consimili tabula, quam in Cœmeterio Sanctæ Agnetis inventam a Boldetto, ipse retulit lib. II. Observationum cap. IX, pag. 447; & in ea, quam invenit in Cœmeterio Prætextati, retulitque ibidem, pag. 443; quamtumvis hæc, negligentiâ marmorarii, qui eam scripsit, non ità exactè videatur servasse in vocibus omnibus characterum senarium; qui haberetur, si ità scriptum fuisset,

ità ut sensus esset: Cùm Hircus, ideft *Uter* ex hircino corio[1] vino Plenus affertur, excitatur Clamor Magnus, & Murmur Filoro, seu *Philorum*; scilicet *Amicorum*; inflexa Latinè, & mox barbarè terminata voce φίλω, ut plebs latina solebat, quemadmodum suprà observavimus [2]. Sed hæc præter intentum dicta sunto. Illud enim erat præcipuè animadvertendum; apponi in Lapide, qui maximè hilaritatem, & jocum spirat, figuram, qua aliqui credunt cor vulneratum, ac dolens referri. Vide & mox in centro sigilli figulini, quod excripsi e latere in Thermis Diocletianæis, cor exculptum, intra characteres ad περιφέρειαν scriptos[3];

H ac

[1] *Vide Interpretes ad illud Horatianum, in Arte Poëtica*: Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.
[2] § VI. *pag.* 35.
[3] *Affert aliud figulinum sigillum, cum figura cordis in centro, Boldett. lib.* II. *cap.* XVII. *pag.* 531; *ac duo allatis similio, ibid. p.* 528. 529.

ac risum tene, si potes, quando docebere ab eruditis aliquibus, laborasse cordolio figulum, qui talia impressit. Suspicarer potius, potuisse cor illud esse pro signo figlinæ, quo pacto solent artifices nostrates, tabernas, atque officinas suas, symbolo aliquo præfixo, ab reliquis ejusdem opificii distinguere.

Demum, ut ab cardiacis hisce interpunctionibus aliquando me expediam, addo characteribus, per Reinesium enumeratis [1] (quibus distinguere antiqui consueverunt inscriptiones suas) notam aliam, similem notæ Arabicæ 6, numerum sextum vulgò significanti. Ea est in lapide Syracusis advecto, qui asservatur in Museo Collegii Panormitani Soc. Jesu. *Tabula* x. [2]

Tab. X. Pag. 60

D 6 M 6
EROTI·IVNI·IVLIANI PRO
COS·SER CVBICVLARIO·
IVNI IVSALCIBIADESBENE
MERENTIFECIT
VIXIT- ANNIS·XX

Et hæc quidem de Ornatibus, Severiano epitaphio per parergon additis dicta sufficiant. Pergamus itaque ad alia, quæ notatione digna in eo sunt.

§. IX.

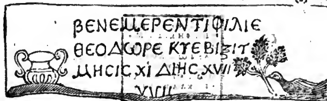
[1] *Præfat. ad Syntagm. Inscr. a pag. sexta.*

[2] *Ordo verborum esset*: Dis Manibus. Eroti Servo Cubiculario Junii Juliani Proconsulis, Junius Alcibiades &c.

§ IX.

INSCRIPTIO LATINA NOTIS GRAECIS

Mirabere fortasse Epitaphium Latinum, elementis græcis conscriptum: Sed neque hoc, a primis Imperii Romani temporibus, rarum est. Edidere non paucas inscriptiones latinas græcè scriptas, quotquot [1] antiqua epigrammata collegerunt. Præter eas autem, jam publici juris factas, aliæ quædam paucula mihi sunt, quibus allatis probem, non abiisse a frequenti suæ ætatis usu hominem, qui latinum titulum Severæ Martyris, characteribus Græcorum expressit. Accipe primam, ex Museo Kircheriano, cum iis fideliter sphalmatis, quibus in lapide scribitur: (2)

Inventa hæc fuerat a Cl. Boldetto, in Cœmeterio Sanctæ Basillæ: in quo pariter, e mensa marmorea, adhuc forulo suo adhærente, hoc ego epitaphium exscripsi:

COYKECCΛ 6IYIT
ΛΝΝΙCΧ~Μ~III (3)

Lapidem simili imperitia scriptum, domi ejusdem Domini Canonici vidi, characteribus in ferræ modum asperis. Inventus fuerat in Cœmeterio Sanctorum Gordiani, & Epimachi, ad Tumulum vasculo cruento apposito notatum:

H 2 BI-

[1] *Reinesius Synt. Inscript. Classe* XX. 20. 108. 110. *ex Aringo. Vide & illum in Epist.* XLVI. *ad Rupertum, pag.* 389.
Fabrett. Inscr. Domest. Cap. V. *pag.* 290. 391.
Boldett. Osservazioni lib. I. *cap.* 14. *& lib.* 2. *cap.* 3. 6. 8. *alibique.*
Dont Inscript. Class. II. *Inscr.* 158. *pag.* 103.

[2] Benemerenti Filiæ Theodoræ, quæ vixit Meses [*sic*] XI, dies XVII.

[3] Successa. Bixit (*vixit*) Annis X. Mensibus III.

(1)

BIBIA BI
TAΛIC

Romæ, inter Inſcriptiones collectas ab Illuſtriſſimo Domino Marchione Alexandro Gregorio Capponi, & in domûs ſuæ cavædio, ſub porticu collocatas, ornamenti, & eruditionis gratiâ, ſimilem vidi epigraphen latinam, græcis notis pictam; ſed ea chriſtiana non videtur, ex Lapidis forma: En illam, quam ineditam credo:

(2)

ΑΝΤΙϹΘΕΙΑ. ΠΙϹ
ΤΗ. ΦΗΚΙΤ. ΜΑ
ΡΕΙΤΩ ΜΕΩ
ΚΑΝΙΩ. ΚΟΔΡΑ
ΤΩ. ΔΤΑΚΙϹϹΙ
ΜΩ. ΕΤ. ΦΕΙΛΙ
ΑΙ. ΚΛΑΥΔΕΙΑΙ
ϹΑΒΕΙΝΑΙ ΚΑ
ΡΙϹϹΙΜΕ

Romæ item, in Confeſſione (quemadmodum Eccleſiaſtico vocabulo dicimus) ſeu veriùs; hypogæo ſepulcro Sanctæ Cæciliæ Virginis, ac Martyris, quod regiâ magnificentiâ exornavit Paulus Cardin. Sfondratus, inter marmora reliqua, quibus parietes conveſtiti ſunt, unum cœmeteriale habetur, cum hac inſcriptione:

(3)

ⵣ ΒΗΝΕΡΑΝΔΕ ⵣ
ⵣ ΒΕΝΕΜΕΡΕΝΤΙ ⵣ

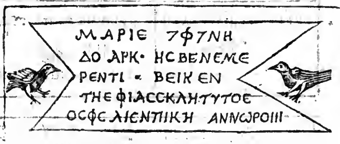
Eam, quæ ſequitur, Inſcriptionem, latinam puto, græcè ſcriptam, quia nonnulla in ea latinarum vocum veſtigia interlucent; ac præterea major characterum pars græcorum elementorum figuram imitatur. Cæterùm puram putam barbariem, atque inſcitiam ſapit. Inventa fuit in Gordiani Cœmeterio, anno MDCCXXVIII, ante diem tertium Kalendas Decembris.

MA-

[1] Vivia Vitalis. *Uxor-ne Vitalis alicujus, an potiùs eo cognomine appellata?*

[2] *Antiſtia Piſte fecit Marito meo Canio Codrato dulciſſimo, & Filiæ Claudiæ Sabinæ Cariſſimæ.* Ἀντισθεια (*Fortè*) Ἀντιστεια. Κοδράτῳ (*Fortè*) Quadrato. Κανίῳ (*Forte*) Κ. Ἀνίῳ Cajo Anio: *quamquam &* Canius Rufus, *Martiali amicus, & alii Canii inveniantur apud antiquos.*

[3] *Venerandæ Benemerenti.*

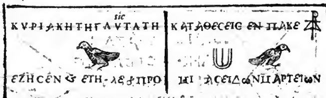

Non expedit, in ejus ſenſu divinando, tempus, atque operam terere. Fuit, qui eam interpretaretur, Vir doctus, & gnarus ΜΑΡΙΕ 7Φ7ΝΗ *Mariæ Filiæ*; quaſi ſcriptum eſſet ΦΥΛΙΗ (nam facilè τὸ Ν, monogramma credi poteſt ex Λ, & Ι) ΔΟ ΑΡΚ. *do. Arcam*. Duriuſcula interpretatio, ubi ſermo, non de cadavere intra ſarcophagum clauſo, ſed intra loculum, excavatum in parietibus Cœmeterii. ΗCΒΕΝΕΜΕΡΕΝΤΙ. *In Chriſto Benemerenti*: Quaſi τὸ C poſitum eſſet pro X. ΒΕΙΚCΝ *Vixit*: ΚC pro Ξ; Ν pro IT. Sequitur nodus Gordius, ΤΗΕ ΦΙΑCC, in quo legendum videbatur *Theophilus*. ΚΛΗΤΥΤΟΕΟC. Hic verò aqua hæret, niſi vi adhibitâ legatur, *Cletæ* (hoc eſt *Vocatæ, inclytæ, dilectæ*) *Titulos* (ſcilicet *titulum*) ΦΕΑΙ *Feci* (vel *Filiæ*, ut eſt in Martyris Sᴇᴠᴇʀæ epitaphio ΦΙΛΙΑ) ΕΝ ΠΙΚΗ ΑΝΝωΡΟ ΙΙΙ. *In pace, annorum trium*; ubi ΑΝΝωΡΟ, *Annorum* dicitur, communi eo plebis idiotiſmò, quem ſuprà obſervabamus, ad vocem Fɪʟᴏʀᴏ, pag. 50.; D. Joannes Marangoni legendum credebat: *Mariæ Iphinæ* (aut Rufinæ) *Doacrei Benemerenti Vincentiæ Filiæ Caſtiſſimæ fecit: in pace: Annorum trium*: quæ quidem lectio minùs violenta eſt; niſi quòd, pro una, jam duæ tumulantur: Mᴀʀɪᴀ Rᴜᴘɪɴᴀ, & Vɪɴᴄᴇɴᴛɪᴀ. Omittendum, ſi lapis adhæſit ſepulcro biſomo: Secùs duriuſculum. Cæterùm hic ego nihil conjiciam. Davus ſum, non Oedipus: præterquam quòd in partem fortunæ potiùs, quàm doctrinæ, aut peritiæ pono, earum notarum ſenſum aſſequi, quas aliquando, ut ait feſtivè Comicus, Gallina ſcripſerit.

Barbara illa in allato epitaphio chriſtianæ apprecationis expreſſio, ΕΝΠΙΚΗ; ideſt Iɴ Pᴀᴄᴇ, refricat mihi memoriam inſcriptionis, cæteroquin editæ, [1] quam characteribus inciſis, ac mox rubricatis, ſcriptam in duabus Tabulis marmoreis, vidi, atque exſcripſi, ad Caſtrum Candulphi, in collibus Albanis, penes amicum ſuaviſſimum, Equitem Hieronymum Odam (de quo ſuprà memini, pag. 40.) unà cum Cʏʀɪᴀᴄᴀᴇ Martyris oſſibus, quæ aſſervantur in Sacello ejus Familiæ. Inſcriptio illa græca eſt: ſed græcis formulis admiſcetur Latina formula, Iɴ Pᴀᴄᴇ, elementis græcis ſcripta, ſic, ΕΝ ΠΑΚΕ. Operæ pretium erit eam epigraphen rurſus ex ipſo ſaxo hic exhibere, diligentiùs, ac fideliùs, quàm fuerit edita:

KV-

[1] *Boldett. Oſſerv. lib.* II. *cap.* VI. *pag.* 402. *e Cœmeterio Cyriacæ*.

Alium

[1] *Legenda videtur inscriptio, atq; emendanda.* Κυριάκῃ, *vel,* Κυριακῇ τῇ γλυκυτάτῃ. Κατάθεσις *in Pace* χριστῦ Θεῦ. Ἔζησεν ἔτη λε'. Θανοῦσα πρὸ μιᾶς Ἰδῶν Μαρτίων. *Cyriacæ*, vel, *Cyriaceti dulcissimæ. Depositio in Pace Christi Dei:* (Sic enim legi debere videtur illud monogramma, cōpactum ex triangulo Δ, & charactere ☧) *Vixit annos 35. Mortua pridie* (ante unam) *Idus Mart. Duæ aviculæ, symbolum frequens in sepulchris Christianis, significent fortasse Cyriacen hanc nuptam fuisse: Non rarò sanè repræsentantur conjuges Christiani in Cæmeteriorum saxis, sub Turturum, aut Columbarum imagine: sicuti sub piscium duorum symbolo repræsentari eos credidi in onyche annulari christiano, qui erat Romæ in Museo P. Kircheri: figuræ hujus, licèt non hujus magnitudinis:*

Putabam enim, hunc onychem insertum a Christianis fuisse in annulo nuptiali; atque in eo per Anchoram Cruciformem, Christi Crucem; per pisces verò, conjuges fuisse significatos, quorum Sacramentum magnum est in Christo: ad Eph. 5. *Præsertim quia Christiani omnes Piscium symbolo exprimebantur apud antiquos Fideles, quos* Pisciculos *Tertullianus appellat*, Lib. de Baptism. *Quid ni igitur & Cyriacæ conjugium significetur per duas illas aviculas in sepulcro exculptas? Cyriaca,* γλυκυτάτη *dicitur: quæ blanda appellatio potuit proficisci à Marito sepeliente fortissimum conjugem.*

Quid autem sit illud aliud symbolum, supra ΕΙΔωΝ*, non percipio. Dicerem cum i lelabrū Hierosolymitanū, si esset* ἑπτάλυχνον. *Sed neque septilychne est, neq; basi insistit. Fortasse florē, fortasse vasculū, voluerit ibi sculpere imperitus artifex.*

V *in hoc lapide scribitur pro* Y. *Archaismus est, quem vel temporum barbaries, vel quadratarii imperitia rursus invexit. Cæterùm, ante Augusti ævum, frequens est in marmoribus, etiam optimè scriptis. Consule adnotata à Cl. V. Antonio M. Salvino,* in Tom. I. Inscr. Etr. *pag.* 350. *Lapis Ciceroni* σύγχρονος, *viâ Tiburtinâ*, IV. *ab Urbe Lapide, sinistrorsum euntibus Tibur: qui pro sede est in Bubili,* Synerotem *habet, pro* Synerote; *quo cognomine appellabatur Lucius Salivius, Lucii Libertus,* Sagarius *de Vico Liciniano, cui consepulta est Pompeja,* Cnej (*fortè* Magni) *Liberta*, Hedone.

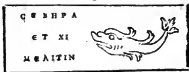
L. SALIVIVS. L. L.
SVNEROS SAG
DE VICO LICINIANO
OMPEIA CN L
DONE

Alium habeo antiquiorem his omnibus titulum latinum, græcis literis ſcriptum; poſitum (ut videtur) Sexto Clodio, Decimi Libertini filio, qui ſapit Reipublicæ Romanæ tempora, aut imperii primordia; ſed eum infrà opportuniùs aſſeram, atque explicabo. Vide illum interea, ſi cupis, § XI, Tabulâ XI. num. 6.

Quæ dementia ceperit eos, qui latinas inſcriptionum voces græcè notare voluerunt, poſſet hìc quæri. Verùm ego crediderim, non tam dementiæ, quàm ignorantiæ, tribuendas hujuſmodi anomalias. Græci erant genere utplurimum, aut e græcis Aſiæ coloniis, qui Romæ ſervitutem ſerviebant. Hi autem, ut fæculentum plebis Romanæ ſermonem diſcerent, ac loquerentur; plerumq; tamen latinè legere, & ſcribere aut neſciebant, aut non curabant. Quin & libertatem adepti, atque in tribus urbanas relati, neque ipſi oblivíſci poterant originem ſuam, neque ità filios educare, ut & in moribus, & in vocibus multa illis, e græcorum inſtitutis, & conſuetudine, non adhærerent. Hinc Græcorum, atq; Aſiaticorum mores Romanam linguam, & diſciplinam ſenſim decoloravere: Sic *Græcia capta ferum victorem cepit* [1]: Sic paulatim cœpit probri loco eſſe græcè neſcire; laudi adſcribi non solùm diſciplinas Græcorum callere; verùm etiam e Græcis oriri; preſertim inter plebejos, apud quos ſæpe, etiam ii, qui latinæ originis erant, Græci videri, græcè loqui affectabant: *-nec ſe putat ulla* [2]

Formoſam, niſi quæ de Tuſca Græcula facta eſt;
De Sulmonenſi mera Cecropis: omnia græcè,
Cùm ſit turpe magis noſtris neſcire latinè.
Hoc ſermone pavent, hoc iram, gaudia, curas,
Hoc cuncta effundunt animi ſecreta: [3]

Hinc in iis inſcriptionibus, quæ ab hominibus græcarum hujuſmodi Familiarum ponebantur, placere cœpit deformis cæteroqui illa idiomatum confuſio; cùm & græca latinè; & latina græcè ſcriberentur: cùmq; characteribus perinde acceptis, quædam Romanorum notæ, ac voces inter græca elementa admiſcerentur, quidam verò characteres græci inter notas romanas. Inde eſt itaque, quòd in Severae Epitaphio exprimantur græcis notis, quæ latina ſunt; numeri verò lunarum, menſium, ac dierum ſint merè latini: quod & obſervabis in nuper allatis Theodoræ, & Succeſſæ epitaphiis, & in epitaphio Hermaiſci infrà afferendo; quæ omnia, græcè ſcripta in reliquis, numerales tamen notas habent a Romanis. Hoc etiam Severae Melitinae epitaphium græcum, e cœmeterio Sancti Hermetis, annorum numeros ſignat elementis Romanorum:

Con-

[1] *Horat. Epiſt. lib.* 2.1.
[2] *Juven. Sat.* 6.
[3] *Adde Juvenali σύγχρονον Martialem, lib.* X. 68.
Cùm tibi non Epheſos, nec ſit Rhodos, aut Mitylene;
Sed domus in vico, Lelia, Patritio:
Deque coloratis numquam lita mater Etruſcis,
Durus Aricina de regione pater;
Ζωὴ καὶ ψυχὴ laſcivum congeris uſque,
Proh pudor! Herſiliæ civis, & Egeriæ &c.

Contrà verò, hoc aliud Theonidos puellæ epitaphium, ibidem, a me exscriptum, latinum in reliquis, annos tamen græco monogrammate signat:

THEONIDI DVLCISSIMAE
CHARIA MATER
ЄTK

Videtur namque, non posse in dubium vocari, græcos esse monogrammatis illius characteres; iisque significari ætatem annorum viginti, quam Theonis vixerit: ΕΤΩΝ . Κ. *Annorum viginti.*

Sed, ut jam manum tollam de semigræcis hisce tabulis, liceat mihi ad comprobandam exemplo alio confusionem sermonum, quæ Romæ, sub Imperatoribus præsertim, in usu fuit, epigraphen sepulcralem hic pingere, quæ ad sæculum a nato Christo tertium pertinere videtur: Posita ea est Mulieri cuidam Severæ; ut multas [illegible] Martyri nostræ agnoscas eo sæculo: Inscriptio autem hæc, quantumvis videri possit literatis viris innotuisse, tum ex Inscriptionibus Clarissimi Vignolii [1], tum ex *Musæo Kircheriano restituto*, P. Bonanni [2]; potest tamen jure inter ineditas hic apponi; quia neutrubi diligenter expressa est. En igitur illam ex ipso lapide, quem iterum, ac tertiò consului:

D. M. S
IVLIAE SEVERAE ΚΥΡΙ·.·.·.
ΑΓΑΘΗ · MAGNIETRARI
IN OMNIBVS EXEMPLIS
VITAE SVAE FAEMINAE
SEVERVS AVG. LIB.
FECIT CONIVGI OPTV
MAE· CVM QVA VIXIT
ANNIS· XXX. DE QVA NI
HIL CONQVERI POTVIT
NISI QVOT · CELERI FATO
INTERCEPTA SIT

Hic vides maritali blanditia appellari JULIAM hanc Severam a Severo conjuge, ΚΥΡΙΑΝ ΑΓΑΘΗΝ, sive *Dominam bonam*; quod minùs mirarer, si latinè

[1] *Inscript. Select. pag.* 235.

[2] *Class. III. pag.* 205.

tine dictum fuisset; cùm DOMINARVM titulum uxoribus dent lapides sepulcrales Christianorum pariter, atque Ethnicorum, secundo ac sequentibus saeculis [1]; sed ea formula graeca rarior est.

Solennes, in epitaphiis graecis Ethnicorum, dedicationis literas, O K legi in titulo latino CAELESTINAE; de quo infrà §. XII. Sed plura in hanc rem adeò perspectam congerere, viris doctis supervacaneum, indoctis inutile censeri jam queat: Neque facile est aliquid afferre, quod rarum videatur, ac novum circa hanc linguarum commixtionem; postquam vidimus inter inscriptiones Donianas, editas a Cl. Gorio [2], monstrosam illam formulam gromaticam, ex antiquo lapide sepulcrali:

IN FR: Π. Ω. IN AGR. Π. Φ.

quae legenda videtur: IN FRONTE ΠΟΔΑΣ Ω' (3) IN AGRO ΠΟΔΑΣ Φ' [4]

§. X.

INTERPUNCTIO AD SINGULAS FERME SYLLABAS.

POtuit, ac forte etiam debuit grammaticis potiùs, quàm philologicis animadversionibus accenseri quidquid de inculta hac interpungendi ratione hic disputabitur. Verùm, quandoquidem jam aliqua delibavimus de scribendi usu, aut veriùs abusu apud plebem Romanam, deque interpunctionibus cor imitantibus; addamus & haec, ad ubertatem, ac plenitudinem argumenti. Mos illiteratus dividendi punctis syllabas quasque, novus non accidet, nisi iis, qui parùm sunt in re lapidaria versati: Occurrunt enim epigraphae ità interpunctae, apud omnes ferme antiquarum Inscriptionum collectores; ac praesertim apud Illustrissimum Fabretti; cujus observata in hanc rem [5] consulas, auctor sum. Antiquam originem fuisse oportet hujusmodi usus, cujus aliqua vestigia videmus etiam Claudii Augusti temporibus: Nam in sepulcreto Libertorum Liviae, ante octo annos detecto, quod uberem literatorum ingeniis disserendi materiem praebuit, inscriptio, quam Tyrannus, verna Augusti, posuit Ti: Claudio Veterano, hoc mendo non caret: ibi enim sic interpungitur quartus versus: COL. V. M. BAR. IVM. TOTVM. Id quod ego diligenter ex ipso lapide adnotavi; ut spondere possim pro Cl. Gorio, qui ità edidit [6], contra editionem Illustrissimi Blanchini; [7] in qua haec interpunctio, properante ad graviora editore doctissimo, omissa est.

Sequentibus deinde aetatibus latissimam huic abbusui fenestram patefactam oportuit: est enim frequens in saxis saeculorum a primo. Epigramma in meis pagellis, exscriptum ex lapide Musaei Kircheriani

[1] *Vide Fabrett. Inscr. c.* VIII. *p.* 582.
[2] *Joann. Bapt. Donii Inscr. antiq. Class.* x. 38. *pag.* 362.
[3] *Pedes* XXIV. (4) *Pedes* XXI.
[5] *Inscript. Dom. cap.* III. *pag.* 374. *& seqq. & in Syntagm. de Columna Trajani cap.* VIII.
[6] *In Monumento, sive Columbario Libertorum Liviae, Inscript prima.*
[7] *Camera, ed Iscrizioni Sepulcrali de' Liberti di Livia pag.* 54.

Alius ibidem lapis sic habet:

VI· TA· LI· AE
CON· COR· DI· AE
CO· IV· CI· BE· NE
ME· REN· TI

Addamus & hunc ex eodem Musæo lapidem votivum; quantumvis a Bonanno jam prolatum [2]; neglexit ille namque apponere in eo vestigia pedum euntium, ac redeuntium.

IN. VI. CITE. CE. LE
STI. V. RA. NI. E. DONAPO

G. GI. FI. V. VL. FI
LE. O. NES

Putat Bonannus, tabulam hanc anathema esse ab ægro Gajo Gifvlfio positum; qui præterea Leones votivos quosdam obtulerit Deae Carthaginiensium Celesti, sive (quod idem est) Vraniæ, quam Invictam appellat; epitheto admodum frequenti. Quæ explicatio (siquidem hic liceat ad alia digredi) mihi non omnino sapit. Puto namque Votivam Tabulam non ab uno fuisse positam; sed a duobus, pluribusve *Gneis* vel *Gajis* Gifivlfis, qui dicti fuerint cognomento Leones: quare

[1] Τίτῳ Αἰλίῳ Εὐτυχίωνι υἱῷ γλυκυτάτῳ, ζήσαντι ἔτη λϛ'. *Tito Aelio Eutichioni, filio dulcissimo, qui vix. ann.* XXXVI.

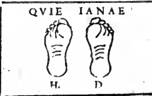
[2] *Mus. Kircher. restit. Class. II. pag.* 78.

re Leones alios æreos, argenteosque, oblatos Cælesti Invictæ, commentitios arbitror, atque ab Inscriptionis sensu alienos. Vereor deinde ut ob summotam ægritudinem fuerit oblatum hoc donarium. Faciunt quidem pro Bonanni sententia ea, quæ Illustrissimi Thomasinus, [1] ac Fabrettus [2] de anathematis hujusmodi fusè docent. Credunt namque Viri doctissimi, Donaria hæc, in quibus pedes, plantæve exprimuntur, posita fuisse a podagricis, qui facti sint voti compotes, sublatis, vel mitigatis doloribus. Verùm putaverim, posse me, eà adhibità reverentià, quæ Scriptoribus in antiquitate consultissimis maxima debetur, ab eorum opinione recedere; ubi præsertim sermo est de Donariis, non AEsculapio oblatis; sed vel Isidi, vel Serapidi, vel Numini alteri peregrino, quale est hæc Cælestis. Videntur enim tunc hujusmodi anathemata potiùs convenire Viatoribus, qui post emensam viam se Salvos Isse, Salvos Redisse testentur, per ea abeuntium, ac redeuntium vestigia, & Læti. Libentes. Vota. Solvant. Quæ. Pereore. Constituti. Pro Itu. Ac. Reditu. Felici. Suo. Et. Suorum. Voverant; ut lapides prisci loqui in re simili solent. Hinc Isidi, Serapidi, Cælesti, aliisque Diis in Civitatem Romanam non adscriptis, sacras [ut plurimùm] videmus hujusmodi Tabulas; utpote quas scilicet vel Viatores ipsi, peregrè in Ægyptum, aut Carthaginem ituri, voverant Diis earum Regionum; vel saltem eorum consanguinei in Urbe remanentes. Additur & præcipuus quidam pro Iside titulus, cur eam peregrini invocarent, sperarentque propitiam. Experimento namque suo didicerat Dea illa, quàm difficile esset procul a patria peregrè diversari, quemadmodum Poeta [3] eam alloquens canit:

Tu certè, Jovis occultis in amoribus, Io,
Sensisti, multas quid sit inire vias;
Quùm te jussit habere puellam cornua Juno,
Et pecoris duro perdere verba sono.

Addo & conjecturam aliam, cur plantas hujusmodi credam anathema esse a redeuntibus positum, post absolutam peregrinationem. Hanc autem conjecturam mihi subministrant cœmeteriales lapides, in quibus non raró pes insculpitur; aliquando etiam pedum vestigia. Miror verò Symbolum hoc oculos fugisse eorum, qui tam doctè, tamq; acutè disseruerunt de symbolicis lapidum Cœmeterialium figuris. Certum namque videtur, vestigia, ac pedes hujusmodi fuisse a Christianis insculptos sepulcris suis, quasi anathemata quædam Deo sacrata, pro bene absoluta peregrinatione ea, qua *peregrinamur a Domino* [4]. Ut autem prætercam lapides Christianos jam editos [5], in quibus hujusmodi symbolum reperitur; Romæ in Basilica Sanctæ Mariæ ad Fontem Olei, in pavimento propè Baptisterium, lapis est cœmeterialis, [illegible], ità sculptus.

(1) *Thomasin. de Donariis Cap.* VII.
(2) *Fabrett. Inscr. Cap.* VI. *pag.* 467. *& seqq.*
(3) *Propert. lib. II. eleg:* 24.
(4) 2. *ad Corinth.* 5.
(5) *Vide Boldett. lib. II. cap. III. pag.* 363. *& cap.* VII. 419. *Bonarrot. Vitr. antiq. pag.* 165. *Fabrett. Inscr. cap.* X. 484. *p.* 738. *Videant* [illegible], *num & Christianus sit Lapis ille, apud Fabrettum Cap.* VI. *Inscr. pag.* 471. *Casalium, Thomasinum, Reinesium &c., qui ethnicus creditus & votivus, adeò torsit lite ratos viros;*

Lapis alius, item cœmeterialis, in ædibus Canonicorum huic Basilicæ proximis:

SALVTIVS PATER SALVTIO FILIO
DVLCISSIMO QVI BIXIT ANN VIIII
MN. VIII D XIII DEP. V IDVS SEP

Pedem similem in medio exculptum habet lapis in Museo Kircheriano, sine inscriptione prorsus ulla; quem ex Cœmeterio Sancti Hermetis eductum fuisse, mihi Patres illi narrabant:

Ut jam videatur temeritatis damnari non posse conjectura illa, qua lapidem votivum Gisulsiorum credidi positum fuisse a peregrinis post reditum, non a podagricis post sanitatem. Sed jam ad Inscriptiones malè interpunctas redeamus.

In Cœmeterio ad Clivum Cucumeris, vel in contermino alio, lapidem sepulcro inhærentem, sic notatum inveni: A· GA·

Fortasse-an Inscriptio illa e Cœmeteriis Christianorum est, & nihil habet de Donario Ethnicorum. Sanè quàm pronum esset eam interpretari:

QUIESCENTI IANAE
HERMES DEDIT

vèl, ut Christiani lapides loqui potiùs solent:

QUESQUENTI JANAE.
HIC DORMIT;
vel,
QVIETI. IANAE.
HIC. DORMIENTIS.

A. GA. TE. BI. V.
A. S.

Agathe, Vivas.

In Sacrario Ecclesiæ ruralis, quæ est in Pago *Torrimpietra*, Diœceseos Portuensis, in Etruria Suburbicaria, aliquos observare licet christianos lapides, e vicinis Silvæ Candidæ Cœmeteriis illuc facilè translatos. Eos transcripsit, & mecum communicavit P. Josephus Rocchus Vulpius e Soc. Jesu; qui monumenta Latii Veteris, ab Eminentissimo Cardinali Corradino colligi jam, & illustrari cœpta, jussu ejusdem Principis illustrare pergit. Inter has verò inscriptiones hæc planè digna mihi visa est, quam hic referrem, propter anomalã illã interpunctionem in vocibus quibusdam:

sic COIVIGI BENEMERENTI LVCANAE
[1] QVAE VIXIT · MECVM · A. N. NX. M. V. DX
ABVIT · A · N · N · P · L · MXXXI · V · ID AVG
LEANDER FECIT · TECVMPACE ☧

Ibidem hæc asservatur:

SIMPLICIO
IN PACE
GRATA · V · X · O · R

In Cœmeterio Sancti Saturnini, ubi ea SEVERÆ epigraphe inventa est, quam illustramus, repertam anno MDCCXXX narravit D. Can. Marangoni & hanc, characteribus marmori incisis, ac mox minio illitis:

PVELLAM BIBI
A · N · ET · M · A · N
N · X · X · II · DEFVN
CTA

sic Bibianetem annorum XXII.

In

[1] *Annos X. Menses V. Dies decem; Quinto Idus Augusti. habuit annos, plùs minùs,* XXXI.

In ea Cœmeterii Callixtiani parte, quæ trans Appiam finistrorsum protenditur, Afinariam versùs, quæque a Sancto Urbano Pontifice, ac Martyre non injuriâ dicitur, cùm ad ejus Ecclesiam [1] secundo ab Urbe lapide positam accedat, detectæ fuerunt, ante annos duos, a fossoribus Illustrissimi Domini *Sacristæ Apostolici*, multæ sepulcrales tabulæ, quas vidi; atque inter illas eam, quæ sequitur, cum importuna interpunctione:

SAL. FEL. IA. E. RACLI. A.
TE. CVM. PA. CE

Ex quo eodem Sancti Urbani Cœmeterio, fragmentum hoc eductum est tituli sepulcralis, a me visum:

LA (VR. EN. TI. AE

Neque verò alia desunt; eaque (ut reor) inedita, pravæ hujus interpunctionis exempla; ne quis putet eum morem paucorum tantùm, eorumque indoctorum fuisse. Titulum, qui sequitur, vidi Romæ, apud D. March. Alexandrum Gregorium Capponi:

(2)

ΔΗ· ΜΗ· ΤΡΙ· ΟΣ
Α· ΓΑ· ΘΟ· ΔΩ· ΡΩ
ΤΕ· ΚΝΩ

qui titulus, ex lapidis mole nimis exigua, videtur ethnico columbario potiùs, quàm christiano requietorio adhæsisse; quemadmodum & quod sequitur antiquum epitaphium, quod est in Pharmacopæo Cœnobii PP. Tertii Ordinis Sancti Francisci, prope Urbem Salviam (3) in Picentibus; quod epitaphium, meo rogatu, exscripsit P. Franciscus Xaverius Marganetti Soc. Jesu, ac tum, in *Universitate*, ut dicimus, Maceratensi, publicus Philosophiæ Professor.

D · M

[1] *Non procul ab eo Circo, quem a Caracalla communiter appellant Topographi; sed a Gallieno erectùm evicere eruditissimi inter recentiores, Ciampinus, & Fabrettus.*
(2) *Demetrius Agathodoro Filio.*
(3) *Vulgò dicitur*, Urbisaglia.

D · M
VENERIAE
MARTI · ALIS
ET CVPIDA
FILIAE
DVLCISSIMAE

Nulla verò ex allatis inscriptionibus ità interpunctis characterem præferre ætatis suæ: Eas tamen ut non longè abesse credam ab ætate Claudii Imperatoris illius, qui Gothicus cognominatus est, facit hoc marmoris fragmentum, quod vidi Romæ, in Monasterio Cœnobitarum Montis Oliveti, non procul ab arcu Titi: Enunciat namque secundum annum Imperii, cum primo Consulatu Gordiani Augusti, qui spectat ad annum vulgarem Christi CCXLI, ut Baronio videtur; vel (ut Pagio placet) ad annum CCXXXIX, atq; annis tantùm triginta præcedit inscriptionem temporum Claudianorum, quam illustramus.

IMP. CAES. M. AN. TO. NI. O.
GOR. DI. A. NO. PI. O. FE. LI. C
AVG. P. M. TRIB. POT. II. COS. P. P.

COR · NE · LI · A · PRAE · TEX · TA · TA
IVI · NAM · PI · E · TA · TEM · E · IVS
QVE · SVOS · ET
· DI · CI · VM
EN · TI · AM · SV · AM
· BA · VIT

Non contemnenda arbitror ea, quæ lapis hic, quantumvis diffractus, nos docet. Hinc namque discimus, ingeniosam esse potiùs, quàm veram, observationem Scriptoris, cæteroqui doctissimi, qui putavit consuevisse antiquos puncta interponere post unamquamque syllabam; *forsitan ad exprimendum mœrorem interjectis pausis; at in legentium animis propinquorum, seu Viatorum, faciliùs excitaretur dolor, & fierent productiora suspiria*. Ecce tibi namque inscriptio, non funebris, atque atra; quæ inter singultus, ac suspiria legenda sit; sed hilaris potiùs, atque ex animo memore, & grato profecta; in qua tamen importunè dividuntur, punctis quibusdam insititiis, singulæ fermè syllabæ. Apparet etiam in ea communis apud Quadratarios usus, tertio sæculo æræ Christianæ, ità in lapidibus scribendi: licèt mos ille plebejus, & posterioribus etiam sæculis perduraverit; & a Quadratariis ad alios sese artifices diffuderit. Vidisti, *Tab.* III. *pag.* 29, SEVERINÆ nomen, carbone superscriptum tabula·

læ figulinæ sic, SEV . ᴚʀɪɴᴀ — Docet itaque nos titulus incultus, eam interpunctionem Fossoribus, aut Vespillonibus fuisse usitatam. Est in Museo Kircheriano pondus æreum [1], ejus ferme magnitudinis, quæ exprimitur *Tab. IX. num. V.* Legas ibi characteres, auctoritate, ut videtur, publica exculptos,

※ LIBRA IVS. STA

qui (nisi me fallit opinio) legendi sunt LIBRA JUSTA, potiùs quàm LIBRA IUSTÆ STATERÆ. Docet ergo hoc pondus, ità scripsisse Flaturarios. Figulos etiam ità scripsisse doceret, ubi cætera deessent, sigillum characteribus prominentibus, in Tabula fictili, quam vidi in Viridario Eminentissimi D. Card. Camilli Cybo, in collibus Albanis, ad Castrum Candulphi. Ibi legitur LUCII ALLII nomen, divisum interpunctione ridicula; Palmæ ne, an potiùs Allii virescentis figuram imitante?

[2]

In

[1] *Sub Christianis Principibus conflatum hoc pondus docet gemina illa Crux, quæ etiam argento illita conspicitur. Sed ætatem ejus determinare ex characterum figura non audeo. Crediderim, ad octavum sæculum posse facilè pertinere. Simul namque cum hoc pondere librali, inventum aliud, ferme selibrale (deficit etenim a semissi recentis libræ, semuncia) cum characteribus quibusdam inversis, atq; ità malè divisis,*

PONDV ✠ SCAROLI

qui videntur pertinere ad sæculum CAROLI MAGNI; *nisi fortè etiam recentiores dicendi sint, & ad Carolum Andegavensem, Neapolitanum Regem, sæculo* XIII, *referendi; quod non crediderim: neq; enim omissa eo sæculo fuissent Insignia Francica, quæ non apparent; ut videre poteris in apposita selibræ ejus imagine:*

PON-

Sed ut ad LIBRAM *illam* IUSTAM *redeam; ea, cujuscumque tandem ætatis sit, deficit a recenti publica Romanorum libra; cujus solum deuncem, ac semunciam pendit.*

[2] *Ordinanda videntur Verba;* LUCII . ALLII . MAXIMI . *L. autem hic Allius, vel figulus fuerit, vel Dominus prædiorum, ubi fabricata est bipeda, hoc sigillo notata.* ALLIOS *sanè Figulos, dant* la-

In summa: nihil est frequentius embolimæis hisce punctis in monumentis antiquorum; præsertim post sæculum secundum: ut proinde non sit consideranda hæc interpunctio in epitaphio S. SEVERAE, tanquam inusitata quædam, & intolerabilis barbarè scribendi ratio; quemadmodum consideranda non esset eorum omissio: quam frequentissimam in lapidibus priscorum Græcorum (1), in quibus sæpe, nullo interposito inter vocabula puncto, aut spatiolo, Oratio tota continuatur, imitati sunt etiam aliquando Latini. Risi, anno elapso, Romæ conatus eruditorum, portentosa multa agnoscentium in lamella ærea votiva, molis exiguæ, *Talismanni* instar, quam Museo Collegii Romani Soc. J. donaverat D. Franciscus Ficoroni, vir sanè de Museo illo optimè meritus. In ea lamella ità scribitur.

IOVIS
CACVNVS

Novam quamdam JOVIS appellationem ibi agnoscere videbantur eruditi, tributa fortasse a Furio aliquo, aut [1] Phoebo [2] ægrè egerente. Ibi ergo τὸ JOVIS, casus rectus putabatur, qualem Ennius usurpaverat. CACUNI titulus non magis Jovem dedecere credebatur, quam JUNONEM dede-

lateres antiqui. Figulina L. ALLI. ONYTESI *memoratur in sigillo doliari, apud Fabrett. cap.* VII. 35. *Ibi, num.* 34., *in alio sigillo figulino nominatur* M. ALLIUS. CLEMENS. *Hinc mihi suspicio de Alliis, pro interpunctione sculptis. Consueverunt namque sæpè antiqui symbola aliqua exsculpere, alludentia ad nomen eorum qui monumenta ponebant, vel quibus monumentum ponebatur. Ostendit hoc exemplis multis Fabrettus in Apologemate, pagg.* 88. *&* 89: *& in Domest. Inscr. Cap. III. pagg.* 86. 87.

[1] *Neq; antiquissimorum tantùm; sed & eorum, qui sub Imperatoribus Romanis floruere. Epitaphiũ metricum, in lapide refosso e via Appia, qui erat penes D. Card. de Polignac; inventus prope sepulcra Libertorũ Liviæ Augustæ, omni divisione caret:*

ЄΝΝЄΑΚΑΙ
ΔЄΚΑΜΗΝΟϹ
ЄΓѠΚЄΙΜΑΙ
ΠΑΡΑΤΥΜΒѠ
ΟΝΠΟΙΗϹΠΑ
ΤΗΡΠΡΟΚΛΟϹ
ϹΥΡΙΗϹΑΠΟ
ΓΑΙΗϹΟΥΝΟ
ΜΑΔЄЄϹΤΙΠΡΟ
ΚΛΑΓΑΙΑΠΑΤΡΙϹ
ΗΠΑΡΑΚЄΙΜΑΙ

Nimirum: *Undeviginti menses* habens *ego jaceo in Tumulo; quem fecit Pater* meus *Proclus*, peregrinus *Syriæ terra*. *Nomen verò est* mihi *Procla*: *terra natalis* fuit mihi hæc, *in qua jaceo*.

[1] *Catull. epig.* 23.

[2] *Martialis lib.* 3. 89.

dedecuerint nomina LUCINAE, & RUMINAE, & ΜΗΝΗΣ, & FLUONIAE, & MEPHITIDOS, & VNXIAE, & CINXIAE, & FEBRUAE, & alia turpiora; cum praterea IUPPITER ipse dictus sit ΑΠΟΜΥΙΟΣ, sivè *Muscarius*, & DAPALIS, & ΚΑΤΑΙΒΑΤΗΣ [1], & MAIUS, & MINIANUS [2], & PISTOR, & TRAGOEDUS, & STERCULIUS [3], sivè STERCVTIVS: Quibus titulis planè sordidis, addi posset & illud, CACUNI. Verùm ego, tantum ac talem Deum, *Qui templa cœli summa sonitu concutit*, è foricaria illa latrinarum sella deturbandum censui. Putabam namque conjecturas omnes everti, additis tantum inscriptioni punctis duobus, sic: IOVI. S. C. ACUNUS. Quam conjecturam, accipiat sanè quilibet, prout volet: id certissimum est, neque ob multitudinem interpunctionum, neque ob defectum, in antiquis monumentis, debere nos admodum esse solicitos.

§. XI.

KALENDAE, NONAE, ET IDUS IN EPITAPHIIS CHRISTIANIS. NUM ET IN ETHNICIS?

ASsignat Epitaphium, Natalem (ut Christianè loqui solemus) fortissimæ Mulieris diem, NONAS NOVEMBRES. Hæc diei mortualis enunciatio, in Christianorum Epitaphiis adeò frequens, locum fecit eruditæ virorum doctissimorum observationi, qui putaverunt posse ex ea dierum designatione dignosci Epitaphia Christianorum ab Epitaphiis Paganorum, apud quos dies mortis, utpotè infelix & ater, silentio prætmebatur. Et in hanc quidem sententiam videntur inclinasse aliqui majorum gentium Scriptores; quantumvis non omnes eam sinè cauta aliqua limitatione tradiderint.

R. P. Joannes Mabillonius, in Appendice ad eam Epistolam (4), quam sub *Eusebii Romani* nomine scripserat, circa Sanctorum ignotorum cultum: *Unum*, ait, *adjicere lubet de quibusdam Notis, in superiore Epistola prætermissis, quæ tumulos Paganorum distinguunt. In his censenda puto Vocabula*: Depositus, *seu* Depositio: Quiescit in pace [5]: Vixit in sæculo: Transitt: Bonæ memoriæ: *quæ haud scio, an unquam Paganis tributa reperias. Idem censendum mihi videtur de notatione Kalen-*

[1] *Scilicet* DESCENSOR, *propter frequentes descensus ad amores, atque adulteria.*

(2) *A minio, quo Juppiter fictilis Capitolinus antiquitus pingebatur.*

[3] *Communis Sententia est* STERCUTII *vel* STERCULII *nomen, aut* PICUMNO *tributum, Fauni filio, qui Latinos terram stercorare docuit, ut scripsit Lactantius* lib. primo, cap. 20; *aut* SATVRNO, *propter hoc idem beneficium præstitum, quemadmodum ait Macrobius*, Saturn. lib I. cap. 7. *Non tamen a vero abhorret opinio putantium, etiam Jovem ità aliquando nominatum*: IVPPITER *namq; non minùs ac* ISIS, VNVS *erat* OMNIA, *ità ut omnium nominibus meritò appellaretur. Vid. Ægypt. de Bacchan. p.* 101.

[4] *Editione prima. pag.* 40.

[5] *Non defuit Scriptor, cæteroqui eruditus, qui hanc etiam formulam*, QUIESCIT IN PACE; *ab Ethnicis adhibitam diceret in re fun ebris traberetque huc Virgilianum illud*, I. *Æneid.* 253,

— NUNC PLACIDA COMPOSTUS PACE QUIESCIT.

Verùm ibi, ni fallor, dormitavit eximius Vir; neque advertit Poëtam loqui de Antenore, Patavii inter Venetos regnante; non verò de eo composito inter plures.

lendarum, Nonarum, & Iduum in Epitaphiis, quæ rarissimè, si tamen unquam, in Epitaphiis Gentilium occurrunt: Audierat hæc facilè Vir doctissimus, cùm Romæ commoraretur, ab eruditissimo, sibique amicissimo Raphaële Fabretto, tùm Sacrorum Cœmeteriorum custode: similem enim aliquam Fabrettus ipse animadversionem habet in Opere *Inscriptionum Domesticarum* [1]; ubi Christianis vindicat Epitaphium, phralibus parùm religiosis conscriptum: hac ratione ductus; quòd *Depositionis certa expressa dies, promissaque Psalmodia, inscriptionem fuisse a Christianis positam evincant.*

Clariùs autem eam Regulam tradit Illustrissimus Dominus Justus Fontanini Archiepisc. Ancyranus, in Commentario ad Inscriptionem Sanctæ Columbæ [2]. *Avvertasi parimente, che ne' soli Epitaffi cristiani sogliono esprimersi le* Calende, *le* None, *e gl'*Idi: *onde il Conte Carlo Cesare Malvasia* (Marm. Felsinea p. 568.) *ed il P. Mabillone* (de Cultu SS. ignotorum pag. 24.) *mettono ciò tralle formole, che distinguono chiaramente i tumoli de' Cristiani, da que' de' Gentili.* Comes verò ipse Malvasia, ab Illustrissimo Fontanino laudatus, ità habet ad Epitaphium Christianum ACVIAE (3). *Christianum olet cultum* τὸ IIII. KAL. IVLIAS.... *Quandoquidem Iduum, Nonarum, & Kalendarum, ut plurimùm, mentionem haberi a Christicolis in suorum calce Epitaphiorum, quilibet colligere poterit &c.*

Si post tot, tamque expressas tantorum Virorum sententias, locus sit aliquis opinioni meæ, dicam quod sentio: quodque non alienum a veritate arbitrabitur, quicumq; nolit, inauditâ parte, sententiam ferre.

Πολλάκι ἢ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν· [4]

Eum ergo canonem, ità intellectum, ut significet, raró usurpatam ab Ethnicis in Epitaphiis suis Kalendarum, & Iduum mentionem; verissimum credo: Vix enim est, ut in millenis quibusque sepulcralibus titulis Paganorum, unus, vel alter, Kalendas, Nonas, Idus nominet: quæ tamen frequentissimè in sepulcris Christianorum occurrunt. Si quis autem omnem omnino dierum ejusmodi commemorationem ab Ethnicorum Epitaphiis ablegandam dicat; nego sustineri eam regulam posse; aut per eam satis consuli discrimini inscriptionum mortualium christianarum, ab iis, quas Ethnici posuere.

Neque aliter sensisse dicendi sunt eruditissimi ii viri, qui Kalendas, Nonas, atque Idus in Epitaphiis tantummodo Christianis agnovisse dicuntur: Ii namque, si eorum verba quis bene expendat, eadem docent, quæ dico. Non alia sanè videtur fuisse mens Cl. Mabillonii, qui *rarissimè in Epitaphiis Gentilium* ait funestum diem indigitari: Non alia Illustrissimi Fabretti, qui non qualemcumque diem, notatum in Epitaphiis, sumit pro discrimine Christianorum, sed DIEM DEPOSITIONIS: cujus quidem DEPOSITIONIS (ut ex Mabillonio vidimus *pag.* 76.) numquam Ethnici meminere: Non alia etiam doctissimi Comitis Malvasiæ, qui solùm observat, consuevisse Christianos, *ut plurimùm*, Kalendas notare in Epitaphiis suis: Hoc autem ultro damus. Solus igitur videtur Illustrissimus Fontaninus nullum omnino agnoscere velle pro Ethnico Epitaphium, quod Kalendarum, Nonarum, aut Iduum meminerit. Verùm & ea hominis longè versatissimi sententia non est accipienda sinè prudenti aliqua, & cauta *limitatione*, quemadmodum Juris-periti loqui solent. In omnibus namque facultatibus habenda præ oculis est aurea

 illa

[1] *Inscr. Dom. Cap.* II. *pag.* 112.
(2) *Commẽtario di S. Colõba pag.* 70.
(3) *Marmora Felsin. Sect. Nonâ, cap.* v. *pag.* 569.
(4) *Vide Manut. in Adagiis.*

illa Sapientium Virorum constitutio, quâ Juris-prudentes in Legum oraculis intelligendis utuntur; ut semper exceptione aliquâ restringenda putent effata Veterum, quantumlibet absoluta; ne forte inopino aliquo casu queat eorum veritas labefactari. *Omnis* namque *Definitio in jure civili periculosa est: Rarum est enim, ut non subverti possit* (1).

Quod quidem ubique prudenter dictum, prudentissimè dicitur ubi sermo est de antiquorum Epitaphiis, quæ tot sæculorum curriculo, docti, indocti, scripserunt; non ad artis aut regulæ alicujus amussim, sed pro Superstitum arbitrio, pro Gentium consuetudine. Vera itaque sit hominis doctissimi sententia, quamvis non unum tantùm, vel alterum saxum sepulcrale sublestæ fidei, sed bene multa indicari possint, certò certiùs ab Ethnicis posita, quæ tamen Kalendarum designatione notata sunt. Nam de plerumq; contingentibus locutum esse hominem peritissimum par est credere: cùm non ignoraverit Cl. V. quàm multa Epitaphia sint, vel in unico Thesauro Gruteriano, quæ Kalendas, Nonas, Idus clarè signatas habent; & tamen ad ethnicam superstitionem pertinent. Ethnicis nempe ea adjudicant, tum ætas disertè expressa per Consules in iis notatos, tum religiosæ ceremoniæ, a Sacris christianis abhorrentes, quæ ibi nominantur; tum Saxa ipsa in Urnularum, Ararum, Cipporum terminalium morem conformata, & Soli sacri amplitudinem notantia; quæ certè Christianorum propria non sunt.

Ut enim inscriptiones eas prætereamus, de quibus dubitari posset, sepulcrales ne sint, nec ne [2]; Epitaphia sanè nuncupari debent, atq; ab Ethnicis posita, quæcumque mortualis, sive saxi, sive loci, mentionem faciunt; & præterea mortuos ibi tumulatos nominant [3]. Jam verò ex his non pauca sunt, quæ sepulcralem hujusmodi dedicationem, in Mortuorum gratiam celebratam, notant, apposito die.

Utque a Gruteriana collectione exordiamur: I. Saxum mortuale Antonii AEgrilli [4], quod Smetius, & Metellus viderunt Romæ, viâ Ardeatinâ, refert Aram, scilicet sepulcralem Urnam, seu Cippum (ut Fabrettus [5] explicat) Ded. Prid. Kal. Decem. German. Caes. et. Capitone. Cos; anno nimirum post Romam conditam dcclxiv [6], æræ christianæ undecimo. II. In eadem Via Ardeatina vidit Metellus [7], ac delineavit Aram, positam C. Aurelio Favori, K. Ian. M. Avrelio. Antonino (Elagabalo) Avg. iiii. et. Avrelio. Alexandro. Caes. Cos., Anno scilicet æræ communis ccxxii. III. In Ædibus Joannis Boccalini, Romæ, vidit Lipsius [8] titulum Sex. Pompeji Agasis qui (ut ex notata sacri Fundi in Frome, & in Agro, mensura eruitur) sepulcralis sinè dubio est: ibi autem dicitur, inchoata fuisse ædicula, Prid. Idus. Aprilis. Germanico. Cæsare. et C. Fonteio. Capitone. Cos; undecimo, ut diximus [9], anno æræ Christianæ. IV. Epitaphium Æliæ

(1) *L.* Omnis definitio *ff. de Reg. juris.*

[2] *Qualis esset Inscriptio P. Arvanii Nigri apud Gruter.* xxiii 7., *in qua* Iovi Stygio *sacratur ara*, xii. Kal. Jul.

[3] *Hac de causa inter hæc Epitaphia non numerabo Inscriptionem, quam sibi* Vivens Posuit *Q. Gessius Atilianus, Sacerdos Dianæ, dedicavitque* Id. Oct, *ut est apud Grut.* cccxiv. 3; *atque alias hujusmodi, quæ mortuorum non meminero, licèt sepulcris inscriptæ sint, & morituris comparata.*

[4] *Gruter. Thesaur. Inscr.* dxxi. 4.

(5) *Inscr. Domest. cap.* II. *pag.* 107.

(6) *E supputatione Stephani Winandi Pighii in Annal. Rom.*

(7) *Gruter. Thes.* dxxviii.

[8] *Teste Grut.* dcxxiii. 3.

(9) *P. Dionysius Petavius Consules hos, anno serius locat.*

Aeliæ Flaviæ Melitanæ [1] ait, Conjugem, & Liberos, fecisse illi Sarcophagum; quem CONSECRAVERUNT. IDIBUS. AVGVSTIS. PVDENTE. ET. ORFITO. Cos. Anno Urb. cond. CMXVIII, [2] Christi CLXV. V. Viâ Appiâ, ut retulit in suis schedis Fulvius Ursinus, [3] fuit epitaphium CC. Aniciorum Faltoniorum; quod erat positum, K. OCTOBRIS. M. AVRELIO. SEVERO. II. ET. T. CLAUDIO. POMPEIANO. Cos. post Christum CLXXIII. VI. Ibidem, teste Ligorio, & Jacobonio [4], fuit sepulcrum Q. Cæsii Sabini, cui Cæsia Venuleja Prisca VRN. MARMOR. POS. K. OCT. P. CORNELIO. ANULLINO. M. AVFIDIO. FRONTONE. Cos. Anno ab V. Cond. CMLII, æræ Christianæ CIC. VII Funerea pariter videtur, ex figura, Ara, quam Fabri Ostienses ponunt [5] Q. Martio Philippo III. IDUS. APRILIS. SCAPULA. TERTULLO. ET. TINEIO CLEMENTE. Cos. secundum vulgarem æram anno CVC. VIII. P. Minacio Albino mortuo, dedicatur [6] atula tiburtina, XIIII. KAL. NOV. M. LOLLIO. PAEDIO. VERO. ET. Q. IVNIO. LEPIDO. Cos, anno Urbis cond. DCCXXXIII [7].

IX. Q. Patidio Pacato, itē mortuo [6] ponitur Ara, K. IAN. Q. CLOELIO. SICULO. ET. T. LARGIO. FLAVO. Cos. De hoc tamen Epitaphio mihi suspicio non levis injicitur: Vereor namq; ut umquam extiterit, præterquam in paginis Impostorum, qui illud Grutero subministrarunt. Certum illud est, anno ab V. conditâ CCLV, [8] quo Consules fuere T. Lartius Flavus, & Q. Cloelius Siculus, longè diversam fuisse ab ea, quæ in hoc Epitaphio legitur, plebis Romanæ linguam. Sed hic mihi instituendum non est examen criticum de Inscriptionum, quæ vulgò receptæ sunt, sinceritate: Ab iis afferendis supersedebo, quarum suppositio viris doctis jam suboluit: Cæteras autem laudabo, quales invenero; neque enim ab unius, alteriusve falsitate nondum deprehensâ, detrimentum ullum mihi metuendum est, qui non paucis exemplis, sed licet multis, Regulam, quam impugno, possim insimulare. X. In Thesauro eodem, [9] positum legitur Epitaphium M. Pompilio Sabino, K. IVN. L. SCIPIONE. ASIATICO. ET. C. NORBANO. BVLSO, quos Consules me invenisse alibi non recordor. XI. Ara Cn. Vesuleni Latini, Dis Manibus dedicata est [10] ID. DEC. C. POSTHVMIO. COMINIO. ARVINO. AHRVNO. [11] ET. T. LARGIO. FLAVO, quos Cos, Anno Urbis Conditæ CCLI. assignat Pighius [12], anno CCLIII. adscribit Petavius. Eorum antiquitas dubium injiciet, utrùm Inscriptio legitima sit. XII. In Epitaphio Mindiorum [13] C. Mindius Pacorus ARAM. DIS. MANIBVS. SACRAV. II (*sic*) KAL. AVG. Q. CAECILIO. METELLO. T. DIDIO. VIVIO. Cos, Anno post Romam conditam, si Pighio credimus, DCLI, si verò Petavium audiamus, DCLVI. XIII. T. Canulejus Sabinus, Parentibus [14] AR. P. KAL. NOVEMBRIS. SEX. ANNIO. SILVANO. ET. T. ANNIO. VERO. POLLIONE. Cos. Anno V. C. DCCCXXXIV., æræ autem Christianæ LXXXI. XIV. Parentibus item suis TITUL. FECERUNT [15] Vetulenii, Passer, & Amandus, IIII. ID. NOV. Q. FULVIO. FLACCO. AMARINO. ET. L. CORNELIO. LENTULO CAV-

DI-

[1] *Thes. Grut.* DCCLI. 3.

(2) *Petav. in Doct. Temp. lib.* XIII. *Hærere se in Consulum istorum nominibus, ait Cl. Gorius in Inscr. Etr. Tom.* 1. *pag.* 200.

[3] *Apud Gruter.* MXXV. 6.

(4) *Ibid.* DCLXXIII. 12.

(5) *Ib.* MXXVII. 4.

(6) *Ibid.* MXXXI. 4. 7.

[7] *Ante Christum* XXI. Petav.

(8) *Ita Pighius. Petavius locat anno sequenti* CCLVI.

[9] *Pag.* MXXXI. 9.

(10) *Grut. Thes.* MXXXII. 5.

(11) *Fortè* AURUNCO.

[12] *In Fast. Tom.* 1. *pag.* 80.

(13) *Thes. Grut.* MXXXV. 5.

(14) *Ibid.* MXL. 1.

(15) *Ibid.* MXLI. 8.

BINO. Cos. Quod Consulum par, anno post Romam conditam DXVI. assignatum a Pighio, locatur a Petavio anno insequenti DXVII.

XV. Viâ Appiâ, OSSAR. C. Calventio Januario fecit [1] C. Calventius Avitus Frater, III. NON. IANUARI. L. QUINCTIO. CRISPINO. II. M. STATILIO. TAURO. Cos, quemadmodum retulit in sua Adversaria Fulvius Ursinus. Hos Consules, anno æræ Christianæ XLIV. assignat Petavius [2].
XVI. Viâ eâdem, C. Caerellio Pulcheriano Sarcophagus ex marmore fit, VI. NONAS. MAII. M. IUNIO SULLANO. ET. L. NORBANO. BALBO. Cos. anno ab V. C. (ut Pighius quidem autumat) DCCLXXI; ut verò Petavius docet, anno insequenti, qui est annus æræ communis XIX.; quo certè tempore nulli Romæ fuere Christiani. XVII. In tumulo Avilliorum [1], ut notabat saxum, quod olim fuit in pavimento Sancti Eustachii, Familia tota AEDICUL. ET. ARAM. DIS. MAN. FECERUNT. V. ID. DEC. C. ASINIO. POLLIONE. ET. C. ANTIATIO. VETERE. Cos, quadriennio post Consules nuper indicatos.

Multa hujusmodi Epitaphia Grutero suppeditata sunt e schedis Fulvii Ursini; quo teste, in viâ Appiâ detecta fuerant quinque sequentia; XVIII. Fulviorum, qui [3] T. FECERUNT. V. NON. APRIL. M. AEMIL. LEPIDO. II. L. MUNATIO. PLANCO. Cos, Anno U. C. 712. ante Christum XLIII XIX. Pontiorum, qui H. MONUMENTUM. FECERUNT. XII (sic in Grutero [3], fortè in Lapide fuerit III.) NON. MAR. CN. POMPEIO. STRABONE. ET. L. PORCIO. CATONE. Cos, scilicet, anno Urbis DCLXV, si Petavio stamus [4], ante Christum verò LXXXIX; XX. Rubelliorum qui AEDICUL. FECER. XIII (ità in Grutero [3]) NON. FEBR. CN. LENTULO. GETULICO. ET. C. CALVISIO. SABINO. Cos, ab Urbe Condita anno DCCLXXIX, æræ Christianæ XXVI; XXI. Turranniorum, qui [3] DD. KAL. SEPT. TI. CLAUDIO. NERONE. CAES. IIII, TI. CLAUDIO. DRUSO. III. cos: Ità enim habet Gruterus, apud quem fortè error subrepsit in numero Consulatuum Drusi: debuit namque, cum quarto Tiberii Cæsaris Consulatu, enunciari Consulatus secundus Drusi, cadens in annum Urbis conditæ DCCLXXIV, æræ Christianæ XXI, ut Petavius notat, ac Pighius: qui in eo solùm a Petavio discrepat, ut uno anno supputationem Petavii antecedat. XXII. Hi pariter Turrannii in Epitaphio alio [5] OSSAR. FECERUNT. XIIII. (*sic*) NON. MART.... CORNELIO. SCIPIONE. M. ATTILIO. CALATINO. II. cos., qui cùm anno U. C. D, ante Christum verò CCLIV. consulatum gesserint, scrupulum injicient de inscriptionis ipsius veritate, quam modò examinare non vacat.

Præter has autem, quæ in Gruteriano Thesauro sunt, mortuales dedicationes in Epitaphiis notatas, alias alibi non paucas reperire est. Reinesius [6] Epitaphium Anitiorum refert, XXIII. SACRUM, & Soli sacri amplitudinem notans, cùm die XVIII. KAL. IAN. sub Consulatu Aureliani Aug. II., & Balli, qui incidit in annum æræ Christianæ CCLXXI. Petrus Relandus (7) ex Adversariis Marquardi Gudii, habet Epitaphium Eupitiorum, ubi dicitur; XXIV. M. H. D. (scil. *monumentum hoc dedicatum*) KAL. FEBR. P. CORNELIO. ANULLINO. ET. M. AUFIDIO. FRONTONE. cos. Ex iisdem (8) laudat idem Relandus Epitaphium

Ista-

[1] *Gruter. Thes.* MXLI. 10. 14. 15.
[2] *Post R. C.* DCCVII. *anno uno citiùs ponuntur a Pighio.*
[3] *Thes. Grut. Pagin.* MXLII. 7. 13. 16. 17.
(4) *Et hîc Pighius uno anno præcurrit*
[5] *Grut. Thes.* MXLIII. I.
[6] *Synt. Inscr. Cl.* V. 48, *pag.* 384.
[7] *In Fastis Cons. pag.* 92. *ad annum Christi* etc.
[8] *Ad annum Christi* CLXXXII. *pag.* 56.

Istatiæ Mellinæ, XXV. factum, curatumque, KAL. MART. C. PETRONIO. MAMERTINO. ET. CORN. RUFO cos, quem Petavius Trebellium Rufum nominat (1). XXVI. Eminentissimus ac Reverendissimus Card. Corradinus, in *Latio Veteri* [2] refert epitaphium Marci Eburii Tyronis, inventum in agro Veliterno, teste Pyrrho Ligorio, ubi dies legitur notata, XVI. KAL. OCTOBRIS. C. VERO. NATALE. ET. P. CORNELIO. SCIPIONE. ASIATIC. coss. quos suffectos, anno Urbis DCCCXX. refert Winandus Pighius. XXVII. Ejusdem Operis continuator, P. Joseph Rocchus Volpi, S J. duo [3] laudat epitaphia, refossa *in via Gabinia Prænestina, non longè a mœnibus Urbis*, e sepulcro gentis Aufidiæ, cum Kalendarum notatione. Hæc autem etiam e schedis Ligorii descripta sunt. Primum est Aufidiæ Torquatæ V.V., cui T. Aufidius Libertus tumulum curavit, III. NON. AVG. SER. SVLPICIO. RVFO. ET. M. CLAUDIO. coss. [4]; XXVIII. Aliud verò est Aufidiæ Tuciæ, pariter Virginis Vestalis; cui ex Testamento faciundum curavit Q. Aufidius Libertus, KAL. SEPTEMB. IMP. CÆS. AVGVSTO. ET. SEX. APPVLEIO. COSS. [5] XXIX. Aliam e Ligorianis funebrem Inscriptionem C. Roscilii Dromesii refert Reinesius (6), in qua AR. DEDIC. KAL. FEBR. L. GELLIO. POPLICOLA. ET. CN. COR. LENTVLO. cos, scilicet, anno Urbis DCLXXXII, ante æram Christianam, LXXII. XXX. Apud Fabrettum (7) Gelos, Divi Aug. libertus, POST. MORTEM. FILII. SVI. .... FECIT. ET. DEDICAVIT, utique sepulcralem aram, IIII. NON. MAIAS. T. STATILIO. TAVRO. P. POMPONIO &c. Num Urbis conditæ anno DCCLXIX, æræ Christianæ XVI?

XXXI, Ubaldinus, in Vita Angeli Coloccii, enumerat inter Inscriptiones ab eruditissimo, atq; elegantissimo illo Viro congestas, Epitaphium A. Rupilii Aucti, & Rupiliæ Hilaræ; qui fecerunt S. ET. POST. II. KAL. FEBR. C. HOSTILIO. MANCINO. ET. C. ATILIO. SERANO. COS [8];

XXXII. Et Epitaphium M. Licinii, M. F. Crassi, Frugi; & Liciniæ Crassæ, quibus M. Licinius Junior, ARAM. D. III. K. MART. L. ÆMILIO. MAMERCO. ET. C. CÆSTO FABIO. VIBVLANO. COS.

Plures hujusmodi Inscriptiones, Kalendarum, Nonarum, & Iduum mentione insignes, enumerare nolui. Licèt enim sepulcrales illæ sint, tamen, quia vel sepulcri tantùm emptionem venditionemque memorant; vel titulo quidem fuerunt toti alicui ædificio mortuali; non tamen alicujus, aut aliquorum tantummodò Cinerariis fuerunt appositæ; vel nullius Mortui ac sepulti meminerunt, unde propriè tituli Mortuorum, aut Epitaphia credi possent; omittendas censui, ne ab Epitaphiis discederem. Epitaphia autem profectò dici merentur laudati lapides, in quibus Kalendæ notantur, & Idus, & Nonæ. Quare videtur non posse negari si castigatè loqui velimus, antiquos Ethnicos aliquando hujusmodi dierum meminisse in Epitaphiis suis. Neque verò quis objecerit, dies in allatis Inscriptionibus memoratos, habendos pro diebus festivis; utpotè quibus Dedicationes celebratæ sint, & Aræ, & Lapides positi; non verò signari ibi atrum illum diem, quo sepultus obierit. Esto enim hæc vera sint. Dummodò dies aliqui memorentur in Epitaphiis Ethnicorum, jam falsum est Epitaphia illa excludere omninò omnem memoriam Kalenda-

[1] *De doct. Temp. lib.* XIII. *ad annum Per. Jul.* 4895.

[2] *Tom.* 2. *pag.* 196.

[3] *Vet. Lat. Prof. lib.* 4. *cap.* 7. *pag.* 162.

[4] *Anno Urb. cond.* 703. *ante Christum* 51.

(5) *Anno V. C.*725. *Ante Christum* 29.

(6) *Synt. Inscr. Cl.* VI. 119.

(7) *Inscr. dom. cap.* X. 224.

[8] *Horum Consulū par, uti & quod sequitur; non invenio apud Chronologos.*

darum t Nonarum, & Iduum; quod ad regulam, de qua quærimus, vel evertendam, vel limitandam sufficit.

Quid, quod & ille ipse ater, ac funestus dies, quo *nos Fata fuisse volunt*, [1] aliquando in Epitaphiis Ethnicorum adscribitur? En exempla, ex monumentis jam editis. Primum, XXXIII. Rusticellæ M. L. Cytheridos Epitaphium, a Smetio lectum [2] narrat, ab ea *debitum redditum* [3] X. KAL. SEPT. MALVGINANS. ET. BLAESO. COS. Secundum, XXXIV. Epitaphium Tyches, & Mummiæ Nigrinæ, quod ex Mazochio Gruterus habet [4], narrat hanc D. V. I. MAR. ID. XIII. Cos t scilicet *Decessisse quinto idus Martias*; nisi fortè quis τὸ D. malit legere DEDICAVAM. Tertiò, XXXV. apud eumdem Gruterum [5] Aemilia Felicitas, VEHICVLO. EVERSO. VIA. HOSTIENSI. TER. KAL. FEBR. OBIIT. Erat saxum in Villa Julii tertii Pontificis. Quartò, XXXVI. Smetius idem, quem paulò ante laudavimus, vir doctissimus æquè, atque oculatissimus, vidit [6], ad Sancti Eustachii, Epitaphium Titi Diadumeni Aug. Lt qui EXCESSIT, ut lapis ajebat, IIII. IDVS. SEPTEMB. L. CATILIO. SEVERO. T AVRELIO. FVLVO. COS. (7) Quintò, XXXVII. Coetus, prægustator D. Augusti, in lapide celebri, quem laudant Gruterus [8], Fabrettus [9], atq; alii, DECESSIT. NON. AVGVSTIS. M. COCCEIO. NERVA. C. VIBIO. RVFINO COS. [10] Sextò, XXXVIII. L. Cæcilius Syrus, apud Gruterum [11], & Reinesium [12], MORTVVS. EST. III. K. IVLIAS. HORA. X. cujus Epitaphium, omni omninò carens piæ Religionis signo, Ethnicis adjudico: quandoquidem, licèt pollum fuerit Christianorum tempore, ut ad ejus marginem adscripsit Gruterus (animadvertens, erui ex tota Epitaphii narratione, & characteribus in eâ signatis, Lucium hunc Cæcilium obiisse, anno Christi CLXXIX, 27. Maji) tamen illud, christianum neutiquam fuisse ait Epitaphium ipsum, in quo dicitur ELATVS fuisse FREQVENTIA MAXIMA, quæ narratio κενοδοξίαν & Thrasonismum nescio quem potiùs, quàm Christianam modestiam, atq; humilitatem sapit. Non diffiteor quidem potuisse sub Commodo, qui tum imperabat, celebrari funus, etiam a Christianis, frequentiâ maximâ: ut enim ex Lampridio, ac Tertulliano benè animadvertit Card. Baronius [13], vendiderat avarus Princeps, *suppliciorum diversitates*, & *sepul-*

[1] *Tibull. lib. 3. Eleg. 5.*

(2) *Apud Grut. Th.* DCCCCLXXXXII. 3.

(3) *Scio Formulam hanc ita accipi a Barnaba Brisionio*, lib. 1. de Formulis, & Solennibus Populi Romani Verbis, Pag. (mihi) 114, *quasi religiosa esset, & impletum a Rusticella Cytheride Votum aliquod significaret; nec reprehendo viri longè doctissimi conjecturas. Sed neq; puto reprehendi posse eum, qui debitum a Rusticella redditum interpretetur de morte, cui nos, & nostra debemur, ut Horatius ait. Ea sanè Inscriptio sepulcralis est, & Rusticellæ hujus Cytheridos Epitaphium continet. Præterquam quòd phrasis illa,* REDDIDIT DEBITUM, *in Epitaphiis Christianis expressa, apud Fabrettum, cap.* IV. 485. *pag.* 329. *& cap.* VIII. *pag.* 558, *non aliter quàm de Morte intelligi potest.*

[4] *Thes.* DCCCCLXXXXVIII. 8.

[5] DCCLII. 2.

(6) *Grut.* DXCIX. 9.

(7) *An fortè Anno æræ Christianæ 89., Urbis conditæ 842?*

[8] *Thes.* DCII. 4.

(9) *Inscr. dom. cap.* II. 69.

(10) *Cum hoc par Consulum in Fastis non reperiam, dubitãdum occurrit, an Cajus iste Vibius Rufinus suffectus fuerit Domitiano* XV. *Cos. anno V. C.* 843., *Christianæ æræ nonagesimo.*

(11) *Thes.* DCCCLXV. 1.

[12] *Synt. Inscr. Class.* XVII. 30.

[13] *Notis in Martyrolog. Roman. ad diem 18. Aprilis.*

pulturas: hinc Ecclesia pacem auro redemerat, *tributum Fisco pendens, ut tutò agerent Christiani*, quos præterea fovebat beneficiis Martia, Commodi delicium. Sed ut Christiani tùm, Romæ, funera suorum numero magno honestarint (publicè etiam, si vis) quis credat, voluisse hoc in titulis suis notare? Nihil sanè hujusmodi in Christianorum titulis legisse me memini; præterquam quòd legentibus hoc L. Cæcilii Epitaphium nihil apparet, quod Christianam simplicitatem spiret. Numeretur itaq; inter lapides Ethnicorum, quibus etiam eum adscripsere laudati Gruterus, ac Reinesiùs.

Adde *Septimum*, XXXVIII. ex quo habes diem mortis M. Ulpii Phedimi[1]. ABSCESSIT enim SELINVNTE. PRID. IDVS. AVGVS. NIGRO. ET. APRONIANO. COS. (2) ut lapis sinè hæsitatione narrat. Ethnicum autem esse hoc Epitaphium eruitur, tum ex eo, quòd duo ejus exempla in duabus sepulcri frontibus locanda reperiantur [3], quod in Cœmeterialibus loculis accidere non potest; tùm, quòd PIACVLO. FACTO. PERMISSV. COLLEGII. PONTIFICVM. RELIQVIÆ. EIVS (Phedimi) TRAIECTÆ. SINT, quod a Christianis moribus, & phrasibus, alienum quam maximè est.

Et illa quidem apud Gruterum. Jam, quæ apud alios antiquarum Inscriptionū Collectores observari possunt Paganorum Epitaphia, cum notatis Kalendis, ac Nonis, diem eorum mortis signantibus, enumeremus. In Codice MS Bibliothecæ Vaticanæ, quem, permissu Eminentiss. ac Reverendissimi Domini Card. Quirini Bibliothecarii, consulere licuit, refertur Inscriptio, XXXIX. sepulcralis L. Lupllii, qui OB. V. KAL. MAI (4), & XL. P. Pacurtii Auliatis, qui MOR. IOIB. QVINT: utraq; ex Lapide antiquo in Calabris apud Lupios, utraq; Ethnica, cùm una monumentum in Foro positum, altera Gladiatores in funere datos commemoret. Habemus igitur *Octavum*, *Nonumq*; Epitaphium Ethnicum, ubi signatur expresè mortis dies. Sit igitur *Decimum*, XLI. ex Reinesio [5], apud quem Sex. Julius Meleonus O. E. A. D. XIIX. K. SEXT. P. DOL. COS; Anno ab Urbe condita DCCLXIII, æræ communis decimo. Saxum ipsum in Epiro vidit Langermannus, & malè transcriptum Reinesio, ac nobis dedit. Videtur legendum, *Obiit ex ante diem*, vel *Obitum fecit*; (nisi fortè sigla fuerint D. E. *Defunctus est*) *ante diem duodevicesimum Kal: Sextileis, P. Dolabella Cos.*

Undecimum, XLII. Reinesio eidem subministravit Sirmondus: est autem Epitaphium Calpurniæ Donatæ: Hæc verò DECESSIT, ut in lapide rotundè scribitur, IIII· NON. SEPT. BLANDO. ET. POLLIONE. COS, qui suffecti fuere, anno Urbis DCCLXX (ut Reinesius ait [6]) Christo adhuc intra officinam Nazarenam latente; est enim ille annus æræ Christianæ decimus septimus.

Duodecimum, XLIII. legitur apud Fabrettum [7] positum Blastioni puero: necesse est autem pro Ethnico habeatur, cùm & nullo christianæ religionis signo distinctum sit, & notas profanas habeat D M; quæ licèt aliquando Christianis epitaphiographis obrepserint, tamen cùm sejunctæ sint ab omni veræ religionis indicio, non nisi temere ad Christianos traherentur. Puer ergo iste infelix Blastio, dicitur in ipso Epitaphio, DEFVNCTVS. III. ID. IVNIAS.

DEFVNCTVS pariter dicitur, sinè literarum compendiis, IIII. NONAS AVGVSTAS. Q. MVSTIO. PRISCO. M. PONTIO. LAELIANO COS, Phoebus ge-

[1] *Grut. Thesaur.* DLXXVIII. 1.
[2] *Anno Christi* 117.
[3] *Sunt Romæ, in fronte domûs proximæ Aedi S. M. de Quercu*
[4] *Edita est utraque inter Inscriptiones collectas a Donio, Class. V.* 101. 102.
[5] *Class.* XIX. 21.
[6] *Synt. Inscr. Class.* XVII. 32.
[7] *Inscr. domest. cap. III.* 421.

nere Hispanus, in lapide, quem in conditorio Ethnico Libertorum Liviæ reperit, ante annos quinque, Eminentissimus Card. de Polignac; quæ inscriptio, unà cum omnibus, quæ in eo conditorio inventa sunt, Typis æneis expressa, atque edita est, ab Equite Petro Leone Ghezzio, apud Dominicum de Rossi. Erit igitur hoc Epitaphium *tertiumdecimum*, XLIV., inter ea, quæ diem mortis clarè, ac nomine suo indigitant.

Neque ab ea voce DEFVNCTVS, & a notando obitûs die, abhorruit Epitaph. *Decimumquartum*, XLV. M. Badii Victorini Pueri, apud Cl. Gorium [1]; in quo Epitaphio, de Badio illo dicitur, DEFVNCTVS. EST. III. KAL. B.... reliquis vel mutilatis, vel detritis. Hanc verò inscriptionem Ethnicis adjudicandam puto, ductus argumento eodem, quo Blastionis pueri titulum, Ethnicum credidi: & hic namque habentur dedicationis literæ D M; & præterea nulla ibi legitur phrasis, quæ christiano infanti, potiùs, quàm pagano, positum lapidem suadeat. *Decimoquintò*, XLVI. Aunœus Firmus Puer, in lapide apud Fabrettum (2) dicitur ab Eclogio sepulcrali DEFVNCTVS. IIII. IDVS. SEPTEMBRIS, nullo anni charactere apposito. *Decimosextò*, XLVII. In Urnula elegantissima hortorum Pamphiliorum (Urnulam autem dico, ne quis de inscriptionis ethnicismo scrupulum moveat) habetur Epitaphium Recaniæ C. F. Mecianæ: ea verò, ut dicitur in ipso saxo, MORTEM. OBIIT. III. K. FEB: neque ab eadie infelici adscribenda deterritus est T. Flavius Liberalis maritus, qui dilectæ Uxori monumentum posuit.

Decimoseptimò, XLVIII. Circumscribit quidem, sed tamen nominat, infaustum mortis diem, inscriptio [3] sepulcralis C. Julii, Aug. Lib; Frotis, pistoris candidarii; quæ reperta in Villa Albana Eq. Hieronymi Odam, Lotharingi, viri eruditissimi, & amici suavissimi, modò asservatur in Museo Eminentissimi Card. Alexandri Albani. Hic autem C. Julius, PER. ANNOS. QVOS INTER. MORTALIS. FVIT. ANTE. EVM. DIEM. QVI. FVIT. VI. IDVS. MAI. VIXIT. ANNOS. L: Sepultus deinde ab Julia Glaphyra colliberta, quæ PRÆSTITIT. OFFICIA. M. ÆMILIO. LEPIDO. T. STATILIO. TAVRO. cos. Anno Urb. cond. DCCLXIV, aræ Christianæ XI.

Sicut autem Christianorum Epitaphia non solùm diem morris sæpenumero signant; sed etiam non rarò diem Sepulturæ, seu *Depositionis*; ità & Paganorum tituli aliquando sepulturæ diem expressè adnotaverunt. Pauca affero e pluribus, quæ fortè possent, exempla; quibus veritas hæc extra controversiam ponitur.

Primum sit, XLIX. antiquissimum Epitaphium Oppiæ C. L. Theanonis, cujus (ait lapis a me visus in Museo Kircheriano) OSSA. HIC. SVNT. SITA. AD. VII. K. IVL. CN. LENT. M. CRASS. cos. Retulit hanc Inscriptionem inter selectas, quas edidit Clariss. Vignolius [4], eamque Epigrammatis Christianis annumeravit; auctoritate (ut ait) ductus Cl. Mabillonii; quamvis eam non modò non Christianam, sed Christo Emmanuele antiquiorem, clament notati ibidem Consules; qui (ut idem animadvertit) eum magistratum gessere, anno V. C. DCCXL, ante æram Christianam XIV. Quadruplex exemplum notati in lapide funesto diei, quo Ethnici viri, ac feminæ, compositi sunt, una nobis inscriptio suppeditat. Ea inventa ad Sancti Xysti, secùs Appiam, non procul a loco, ubi supralaudata Oppiæ Theanâs inscriptio reperta fuerat, nunc est in Museo Eminentissimi Card. Albani; & refertur a Cl.

(1) *Inscr. Etr. Tom. 1. pag.* 431.
(2) *Inscr. Dom. cap. V.* 8., *& apud Humphridum Prideaux, Marmor. Oxoniens.* 71.
[3] *Refert hanc Inscr. Boldet. lib.* 1. *cap.* 39. *pag.* 220.
(4) *Inscr. Selest. Class. III. pag.* 331.

Cl. Blanchino, in **Prolegomenis ad Anastasium**, Tom. II. Eam verò loqui de sepultura manifestum est, cùm & INLATA OSSA, & *Parietes* nominet, & *Columbaria*, in iis ædificata, ad ossa locanda. En illam.

Secundum L. — * XI. K. OCT.
Q. TEDIVS ƆL GERMVLLVS

Tertium LI. — * XVI. K. NOV.
OPPIA. M. F. PARIET. IIII. COL. II. [1]
Q. IVNIO. BLAESO. L. ANTISTIO. VET [2]

Quartum LII. — * X. K. IAN.
SEX. CAMPATIVS. SEX. L. EVTACTVS.
PARIETE II. COL. I.
C. FVFIO. GEMINO
L. RVBELLIO GEMINO COS (3)

Quintum LIII. — * IIII. IDVS. MAI. OSSA INLATA.
LVRIAE. P. L. APRILIS.
PARIETE. II. COL. III.

Sexto loco igitur, LIV. ponatur Epitaphium Hilaræ Minoris, relatum a Sponio [4], a Fabretto [5], a Gorio (6). Ea verò Hilara (ut saxum loquitur) SEPVLTA. EST. A. D. VI. K. APRILES. TI. CLAVDIO. NER. P. QVINCTIL. VAR. COS; ab Urbe condita anno DCCXL, ut ait Pighius; veriùs DCCXLI, ante æram Christianam XIII, ut communis recentiorum Chronologorum opinio est.

Non est hic omittendus lapis sepulcralis Titiæ Phoebes, *Septimum*, LV, quem in hortis Matthæjorum Cælimontanis vidit Fabrettus [7]. In eo notatum invenies, OSSA illius CONDITA. XIII. K. OCTOBRIS. GERMANICO CÆSARE. C. VISELLIO. COS, anno nimirum Urbis conditæ DCCLXV, ut ibi Fabrettus supputat; vel DCCLXIV, ut supputavit Pighius, Christo, adhuc puero, in Galileæ pago Nazareth, *proficiente* (8), *Sapientiâ*, *& ætate*, *& gratiâ*, *apud Deum*, *& homines*.

Octavum, LVI. esto Epitaphium, inventum Romæ, secus viam Nomentanam, in Paganorum conditorio, quod refertur a P. Matthæo Radero, in tertiis ad Martialem commentariis (9): apud quem videri poterit, unà cum sepulcri imagine, quidquid ibi inscriptionum repertum est. Inter eas una, quæ non Consules notat, sed sepulturæ diem claré signat, M. Annium Justum fecisse ait, VATVRIÆ. EVTYCHIÆ.... MATRI.... IV. K. Decembris. *Nono* loco, LVII. sit quod e Mazochio Gruterus [10] refert Epitaphium Clodiæ Trophimes; quæ, ut dicitur a lapide, HIC. SITA. EST. NON. MAIAS. FRONTONE. ET. CANDIDO. COS.

Decimum, LVIII. Romæ, in Vinea Carpensi, Grutero teste (11), erat sepulcrale Elogium M. Aurelii Onesimi; cujus OSSVA. POSITA SVNT. VI. ID. NOVEMB. CRISPINO. ET. ÆLIANO. COS (12) Et ne suspicère christianum esse saxum, positum eo tempore, quo Urbs Christianis referta erat, subditur in eodem cippo phrasis, quam Christiani abominari fuissent, ARA (scilicet *Posita*) XV. KAL. IANVAR. ISDES. (*sic*) COS.

(1) *Columbario secundo.*
(2) *Anno V. C.* DCCLXXIV, *Æræ Dionysianæ* XXII.
[3] *Anno V. C.* DCCLXXXII, *æræ Christianæ vulgaris* XXIX, *quo secundùm recentiores Chronologos Christus passus est.*
(4) *Miscell. sect.* IX. *pag.* 289.
[5] *Inscr. dom. pag.* 201. *n.* 491.
(6) *Inscr. Flor. pag.* 420.
(7) *Inscr. Dom. cap.* VI. 144. *pag.* 477.
[8] *Luc.* 2. 32.
(9) *Ad lib. primum, Epigr.* 93.
[10] *Thes. Inscr.* DCCCCLXIX.
[11] *Thes.* DLXXV. 3.
(12) *Anno Christi* CLXXXVIII.

Vndecimum a Gadibus testimonium, LIX. pro usu Kalendarum in Paganorum Epitaphiis, refertur a Morali, & Grutero [1]. MARTIALIS. Ann. IIIL K. S. H. S. E; quæ sigla legenda videntur, *Kalendis Septembribus hic situs est*: Additur solennis apud Paganos, præsertim verò apud Provinciales Hispanos, precatio; S. T. T. L; *Sit tibi terra levis*; ut omnis omnino dubitationis scrupulus eximatur, circa sepulti hujus Martialis religionem.

Duodecimam Epigraphen mortualem, cum notato die sepulturæ, LX. Novoburgi, ad Danubium, inventam; habet ex Apiano Gruterus [2]. Leges in ea, Saturninium Crescentem fecisse P. Ælio, ac T. Saturnino, ET. S. (*sibi*) IIII. KLENDS. IAN; nullis Consulibus indicatis.

LXI. *Decimumtertium* Epitaphium hujusmodi subministrat ex Holstenii spicilegio Reinesius [3]. In eo Epitaphio narratur Septimius Justus avunculus fecisse Septimio Victori nepoti, ALBINO. ET. MAXIMO. COS. XVII. KAL. SEPT. Neq; ullum indicium habet lapis, quare credi possit ad Christianos pertinuisse; & habet literas dedicationis, D M, quare potiùs possit ad Paganorum memorias rejici.

Nolo hic alias afferre inscriptiones sepulcrorum Ethnicorum, cum notatis Kalendis: Eæ quidem in promptu mihi sunt; sed quia non clarè exprimunt, utrùm dies in iis notatus ad mortem referatur, & ad sepulturam, an potiùs ad aliquid, quod defunctus, de quo Epitaphium loquitur, adhuc vivens gesserit; apponendæ non fuere, ne incerta pro certis venditare velle videar. Eandem ob causam ab aliquibus referendis abstinui, de quibus (ut jam dixi) dubitant eruditi, sinceræ ne sint, an potiùs suppositiriæ. Nolui etiam diligentiùs venari, ut alias sepulcrales Epigraphas cum notatis Kalendis, Idibus, ac Nonis congererem; ratus negari non posse, quin aliquando eos dies Epitaphiis suis inscripserint Ethnici; postquam id allatis exemplis manifestis, adeò multis, planum feceram.

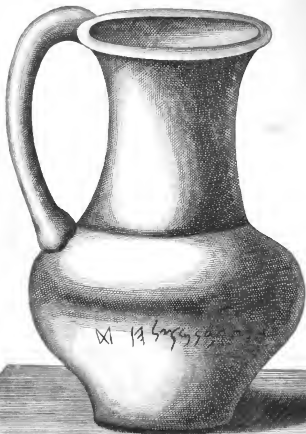
Retuleram jàm hæc in commentariolos meos, circa Julium anni millesimi septingentesimi trigesimi secundi; cùm eruditissimus, atq; elegantissimus P. Contuccius Contucci, Rhetor in Collegio Romano Soc. Jesu, narrat, inventas recèns in Vinea PP. Clericorum de Somascha, secus viam Appiam, ad Sancti Cæsarii, multas antiquissimorum sepulcrorum reliquias; quæ tum si operis simplicitatem consideres, tum si inscriptionum aliquarum aureum stylum, tum si characterum figuram, tum denique si crebrum cognominis defectum in iis ingenuorum, libertorumq; nominibus, quæ sunt ibi scripta, spirent tempora Romanæ Reipublicæ adhuc liberæ [4]. Quod autem propiùs ad rem meam facit, ingens illic numerus repertus est urnularum fictilium; quarum moles exigua, ac rudis operis, ad lacrymas profectò, & ad inferias, vel etiam si

[1] *Thes. Inscr.* DCXCV. 10.
[2] *Thes. Inscr.* DXVIII. 3.
(3) *Synt. Inscr. Cl.* VIII. 37.
[4] *Antiquissimum oportet fuisse morem insculpendi graphio literas vasculis fictilibus. Asservatur namque in Museo Collegii Panormitani Soc. Jesu vas fictile; semipedalis, plus minùs, altitudinis, refossum, dum fundamenta ponerentur Collegii ejus, scriptum characteribus ignotis, quos Phoenicios suspicione non imprudenti quis credat; neq; enim cum notis Punicis quas habemus in numis Siculis, aut cum Græcis, aut cum Arabicis videntur convenire. Ejus ego hic imaginem (Tab.* XI.) *in sua forma ac magnitudine, & characteres ex eo diligenter exscriptos exhibeo; quos tamen*

nisi Sibylla legerit,
Interpretari credo potesse neminē,

Vt

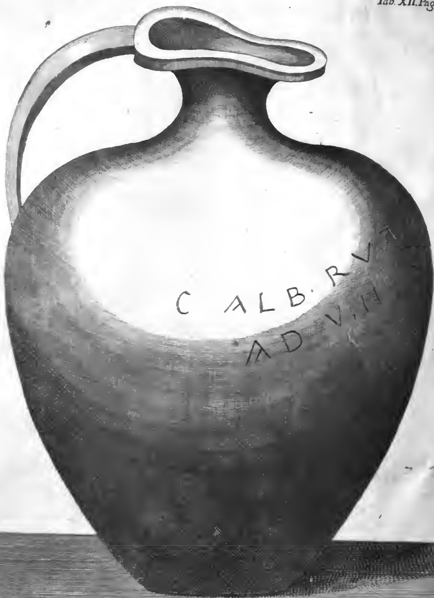
Tab XI · Pag 86

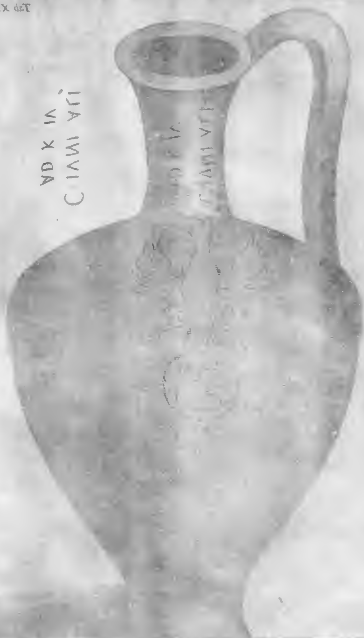
Vas fictile, huius magnitudinis, characteribus barbaris graphio inscriptis notatum, inuentum in fundamentis Collegii Panormitani Societatis Jesu.

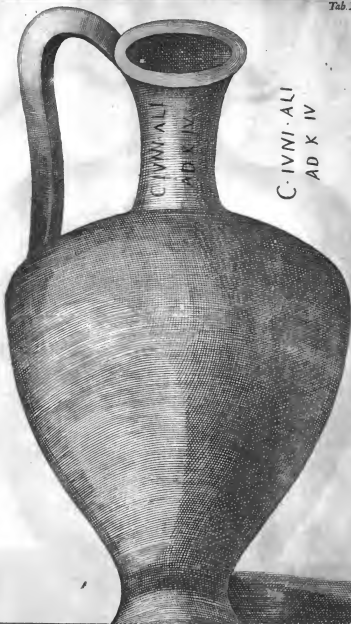
Modò asseruatur in Museo Collegii eiusdem

Vas fictile huius magnitudinis, inuentum in Ruinis Sepulcrorum secus Viam Appiam ad Sancti Cesarii, Anno 1732. Est in Museo Victorio.

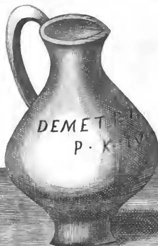

Vas fictile huius magnitudinis, e Sepulchris inuentis uiâ Appiâ, ad S. Cesarium, anno 1732.
Est apud Equitem Franciscum Vettori

Ant. Bova Sc.

Vascula fictilia, ex ruinis antiquissimorum Sepulcrorum secus Viam Appiam ad Sancti Cesarii inuenta, anno 1732

Sunt in Museo Victorio Romæ in Museo Kircheriano PP. Iesuitarum, apud Cl. V. Franciscum Ficoroni &c. alibi

Ant. Boua Sc.

si velis, ad unguenta plebejis hominibus ibi compositis, adhibitas fuisse persuadeat. Eæ autem omnes urnulæ, incisis cultro, vel graphio characteribus in extima superficie, notatum habent Viri vel Feminæ nomen, cui plerumque adscriptus est dies aliquis; ut suspicari possis, hominem, feminamve, cujus nomen ibi scribitur, vel eum esse qui defuncto parentaverit, vel esse defunctum ipsum, cui lacrymæ aut unguenta, aut alii liquores in hisce Vasculis inferebantur; diem verò indicatum esse vel supremum, quo ille vixerit, vel eum, quo conditus fuerit; vel eum saltem, quo defunctum consanguinei lugent.

Non quidem abnuerim, si quis malit, dies qui ibi notantur, Natales fuisse, & festivos hominibus ibi sepultis; sed neque extra controversiam est, aliquas ibi notas reperiri, quæ merè mortuales sunt; ut Sigla in Vasculo P. Larei C. L. Hilari: A. D. VII. K. DECEM. O. P; quæ non injuriâ explicari possunt; *Ante diem septimum Kal. Decemb. Ossa posita*: Sic in Vasculo Felicis Peticii, notæ illæ SP. K. FEB, legi sanè possunt, ut in gladiatoriis tesseris, *Spectatus Kalendis Februariis*. Sed numquid ab omni cum vero similitudine alienum erit, si quis notas eas legat, SEPVLTVS. KALEND. FEBR? Quid characteres in Vasculo, inscripto nomine M. Sempronii L. Fil. Tertii? nonne OSSVA clarè dicunt, licèt ibi imperitia Scriptoris inciderit OSSIVA? Quis etiam divinaverit, an hæ vasculorum epigraphæ pro toto Epitaphio fuerint miseris hominibus, quibus memoria pretiosior poni vel non potuit, vel pro temporum parcitate non consuevit? Certè ovum ovo non tam simile, quàm inscriptiones istæ, inscriptionibus iis, sinè dubio sepulcralibus, quæ repertæ ad Sancti Xysti, nimirum non admodum procul ab his, quæ ad Sancti Cæsarii erant [1], suprà allatæ sunt, pagg. 84. 85. Quarum etiã inscriptionum conformitas inscriptionibus gladiatoriis, quas Gruterus [2] habet, & Fabrettus [3], suspicionem injiciet de familiis aliquibus Gladiatorum, quæ hic sub suis Lanistis habitaverint, ibique etiam (locus enim ille erat extra antiquum Pomerium) sepulcra sua habuerint. Profectò, si Vasculorum illorum Inscriptiones Epitaphia essent, haberemus nubem testium, (nam supra trecentas hujusmodi urnulas scriptas, ibi inventas, operæ narrant) ad ostendendum, consuevisse etiam in Epitaphiis Ethnicorum signari diem mortis. Sed in re obscura, ex argumentis dubiis, nolo quicquam, tanquam certum definire. Ipsae potiùs Vasculorum imagines, aliqui ex his cum sua simplicitate tituli, æquis eruditorum oculis proponantur; ut ii divinent, quid sentiendum sit. Vidi, & exscripsi, aliqua quidem apud ipsum Patrem Contucci, aliqua apud Equitem Franciscum Vettori, alia apud Cl. V. Franciscum Ficoroni. I. C.

Ut ajebat ille apud Plautum. Divinent, quos æquus amavit Juppiter. Ego in eo vase, crassiori, & rubrâ cretâ compacto, nihil nisi antiquitatem maximam lego. Vetustatis item reconditæ est Græca inscriptio, quæ Urnulæ fictili insculpta inventa fuit, non multos ab hinc annos, apud Interamnates Nahartes, in Umbris: Vasculum pro lacrymis fabrefactum fuisse videbatur; Inscriptio verò, inde mihi transmissa (quæ explicanda videtur DROSYLÆ MATER HEDUTONI filio) *hæc erat.*

ΔΡΟΣΥΛΑ ΜΗΤΗΡ ΗΔΟΥΤΩΝΙ

Quæ autem fuerit Urnulæ ipsius figura, aut magnitudo, non novi.

[1] *Vix unus, aut alter lapidis jactus, interjacet inter utrãq; Basilicam. Quæ a S. Xysto dicitur, ad lævam est, in bivio, ubi Latina se ab Appia separat: Ecclesia verò Sancti Cæsarii paulùm inde distat; Sed ad dexteram est euntibus Româ.*

[2] *Thes. Inscr.* CCCXXXIV.

[3] *Inscr. Dom. cap. I.* 188. *& seq.*

1.	C · BALONI · K · MAI
2.	G · GALI · AD · XII K · MAR
3.	P · PVBLIC · M L P · ROTIIM
4.	C · FVRIVS · PR · EID DEC

M · SII-

1. Tò *K ad significandas Kalendas ponitur hic, & sæpe in aliis titulis. In Vigesimo,* Kalendæ *scribuntur, Græcè ne, an Latinè?* KA. *Figura autem decimæ hujus literæ frequenter malè effingitur in his Vasculis. Vide in Tab.*XV. *num.*5. *referri ab ea figurâ τῦ* F. *In aliquibus urnulis ubi scribitur* K, *vix eminent ex hasta radii diagonales qui sinistrorsum vergunt;* K. *Inutilia hæc non sunt ad penitùs agnoscendam Palæographiam.*

2. AD. XII. K. MAR *Antiqua lis inter Grammaticos, utrùm quæ in antiquis libris inveniuntur notæ* AD, *legi debeant* ANTE DIEM, *vel,* AD DIEM, septimum, *exempli gratiâ*, Kalendas Majas. *Definitur lis ab interpositis inter utramque literam punctis, quæ sæpe in his titulis sunt: ut in* 5. 9. 14. 15. 16. 17. 19. 22. 23. 24. 27. 31. 32. 33. 34. 36. 39. 41. 43. 44. 49. 50. *Quid quòd & illa loquendi formula,* ANTE DIEM, *non verò* AD DIEM, *barbarè quidem, sed tamen clarè, apparet in titulo, qui allatus est num.* 6. *ubi* CLODIUS *ille* LIBERTUS *aut* LIBERTINUS, *malè latinizans græcitat,* ANTI. ΔΙΟΝ. ΤΕΡΤΙΟΝ. ΝΩΝΑΙϹ, *pro*, ante diem tertium Nonas &c.

C. *hic Galius, quemadmodum & suprà allatus C. Balonius, ponuntur sinè cognomine: quod saltem vicies in hisce titulis observabis. Cùm autem defectus hic cognominis* potêtissimum Archaismi indicium *sit, ut Fabrettus animadvertit (Inscr. cap III. pag.* 240) *hinc non injuriâ ad Reipublicæ tempora, referendas hasce inscriptiunculas suprà dixi; cùm præsertim tam multa alia accedant antiquissimæ vetustatis indicia.*

3. *Num legi oportere quis credat*, Publii Publicii, Marci Liberti, Protemeri? *Sensum alium opportunum inde non exculpo. Hic ex paucis iis titulis est, qui diem non notant. Reliqui sunt,* 25. 30. 40. *Adverte præterea in hoc titulo duas* II, *ad* E *notandum, more eo, de quo aliquid dixi* § VII. *pag.* 40. *not.* 2. *Hoc observandum & in titulis aliis. In* 5. *habetur,* SIICTILI *pro* SESTILI; *in* 14. DIICBR, *& in* 37. DIICIIBRIS *pro* DECEMBRIS; *in* 16. CARTIIIA *pro* CARTEIA; *in* 24. P. CAIICILIUS, *manifestò positū pro* CAECILIUS: *in* 14. IIII; *in* 27. IIID, *& in* 37. IIIDVS, *pro* EIDibus, *in* 35. AIIMILIA *est pro* AEMILIA, *quod etiam videtur archaicum esse, & pultiphagorum Quiritium ætatem sapere.*

4. C. FURIUS *videtur nomen esse, quod ibi scribitur.* EID *pro Idibus*

au-

4	C·LVRIVS IPR·EIDDEC
5	M·SIICTILI·S A·D·VII· F IV
6	CEZCTOCKΛωΔIOC ΔEKOMOYΛIBEPTINOC ANTIΔIONTEPTIONNωNΛIC
11	LVTATIA AD·IV·KO IVA
17	LICNIA A·D·K·MARTIAS YIII
20	A D III HIK A
22	Q CAECILI SES A·D·VII IDVS NO
24	A CMCILIVS A·D·VI·K QVICTILIS
25	P AVLLAE·SALVIAE
26	DERCINA·IVANA LARIA IDIBVS·NOVEMBR

27	A o b IV IIID o DEC M o SEMPRONI·L·F TER OSSIVA
31	A MINVCI F S A·D·IV EIDV
33	P LIGVRIVS A·D IV NONAS A TR
36	AAI MINIS × TERE A·D·XIII·K MAIAS
38	P PERCENNI AD VIII EID F
41	A o AETEI·A·D·VI·NO MARTIAS
46	A·D II + /D I IV M BDRI
47	A MINATIAL NONII NOVM
48	P MAECI·A D XVII K FE
50	P LARCI·CL DECEM A D VIIK HIL O P

5.	M · SIICTILI · ⟆ A · D · VII · K · IV
6.	CEΞCTOCKAωΔIOC ΔEKOMOTAIBEPTINOC ANTIΔIONTEPTIONNωNAIC

7. C.

antiquâ dipthongo EI *adhibitâ in prima syllaba, more veteri. Frequens hoc in hisce urnularum titulis. In* 22, 26, & 46, *scribuntur Idus per literam longam in prima sede;* IDUS. *Sæpe namque protensa illa* I. *subrogatur vocalibus duabus, ut in casu patrio,* ANTONI, LUCI *&c. aut dipthongis, ut hic. In titulo* 14. EIDUS *notantur per tria* III, *duobus primis sonantibus* E. *In* 10, & *in* 19. *scribuntur per unicam* E. E. SEP. EIdibus SEPTEMBRIS; E. O. *EIdibus Octobris. Vide hunc titulum, Tab.* XV. *num.* 4.

5. *Quid sit character ille, post* M. SESTILI *nomen; utrùm scribentis imperitiâ positus sit ad cognomen significandum; an lusu potiùs quodam ad ornatum ibi sit exscriptus, an demum casu tantùm, neque sci., neq; admodum quærere laboravi. Rudes characterum horum figuræ (quas cùm Typi imitari non possent, exhibui Tab.* XV *n.* 5.) *nescio quid mihi spirant de intonsis illis Curiis, & priscis Fabriciis; aut ego fallor. Legerim hunc titulum;* M. SESTILI. ANTE. DIEM. VII. KAL. IVN. *nisi fortè ultimi illi characteres* IV, *accipiendi sint pro* N, & *significent* NOVEMBREM.

6. *Multa sunt, quæ in hâc urnulâ semigræcè scriptâ adverti possint. Sextus hic Clodius appellatur* Decimi Libertinus: ΔEKOMOT AIBEPTINOC. *Mallem Libertum credere, nisi prænomen contumax repugnaret. Legamus itaque* Sextus Clodius, Decimi (*scilicet* Filius) Libertinus. *Tertium versum legi oportere,* Ante diem tertium Nonas, *præmonui in animadversionibus ad titulum* 2. *Omittitur insigni negligentiâ, nomen mensis ad quem spectant illæ Nonæ; Sed fortè ultimum illud C,* SEPTEMBREM *indicat, aut* SEXTILEM. *Vasculum ipsum, quod diu apud me fuit, ac diligenter consideratum; ligonis ictu percussum, atque in superficie detritũ est, post illas* NωNAIC. *In ea verò lævigatæ superficiei fractura videre adhuc mibi videbar vestigium unius* ε ψιλòν. *Quo casu, non omissum fuisset mensis nomen. Deest illud tamen in titulo* 21. *Dubitari etiam possit de titulo* 20. *Verùm, ego credo primos characteres secundi versûs (in Tab.* XV. *num.* 20.) ЧI *legendos esse* SE *pro* SEPTEMBRI *item, vel* SEXTILI (*Et sanè, habes exemplum etiam in his titulis literæ* S *ità scriptæ* ߓ. *Vide Tab.* XV. *num.* 22. & 33. *Vide & tit.* 47. *ubi* NONI Γ NOVM, *scriptũ est pro* NONIS NOVEM) *duæ autem illæ lineæ* II. *tituli* 20, *quarum una characteri* ߓ *ex parte adhæret, valent* E, *ut ad titulum* 3. *diximus. Igitur ille titulus* 20, *ità lectus, mensem indicaret. Sic etiam in Tit.* 21. (*Vid. Tab.* XV. 21) *supra nomen* EIDV *leviter impressæ videntur vasculo*

ipsi

7.

C · IVNI · ALI
AD K IV

8. POR-

ipsi notæ F. S. ad Februarium notandum. Sic & in tit. 50. P. Larcl, superpositum est nomen Decembris, cujus oblitus fuerat rudis artifex, qui graphio Vasculum inscripserat.

Sed quod utiliùs observabitur in characteribus temporum adeò antiquorum, quales sunt ii, qui in hac urnula inscripti sunt, est figura literarum c & є, ità efformatarū, in hemicycli speciem potiùs, quàm quadrato charactere, Σ, E. Etiam in titulo 5. exprimebatur per semicirculum litera S, posita secundo loco in nomine SESTILI, ita scripto; SIICTILI. Placet enim magis ibi SESIILII nomen quàm SECTILII. Hujus animadversionis meminisse juvabit § XV. Similem in quinta Latinorum nota figuram habes in titulo 22, in 31, & in 36; quod pariter tenendum alta mente repostum. Adverte etiam figuram τῶν Ξ, a communi aliquantulùm variantem; quamque in sæculi tertii, quartique, a nato Christo, inscriptionibus vidisse me aliquando memini. Adeò verum est illud, Nil sub Sole novum.

In secunda hujus sexti tituli lineâ τὸ O μικρὸν pingitur charactere præ reliquis exiguo. Ità Græcorum antiquissimi scribere consueverunt; ut ex marmoribus, ac nummis vetustis patet. Basis nuper inventa Syracusis, tres pedes longitudine, duos altitudine, totidem latitudine adæquans, quæ ex foraminum trium vestigiis in superiori parte adhuc durantibus, videtur supposita fuisse aræ alicui, aut tripodi, sic scribitur; etiam litera Θ reliquis minore.

ΒΑΣΙΛΕoΣ ΑΓΕ
ΙΕΡΩΝoΣ ΙΕΡoΚΛΕoΣ
ΣΥΡΑΚoΣΙoΙ ΘΕoΙΣ ΓΑΣΙ

Quam inscriptionem Doricè conceptam (Doricè enim Syracusii loquebantur, quemadmodum ex Pindaro, atq; ex Theocrito liquet) facilè intelliges, si primum versum suppleas, Βασιλέως ἁγέμονος. vel ἁγεμονεύοντος, Doricè pro ἡγέμονος, vel ἡγεμονεύοντος: Sensus enim tunc erit: Rege præeunte Hierone, Hieroclis (*filio*) Syracusii Diis omnibus obtulerunt: Gratulaberisque eruditis viris, detectum, lapidis hujus ope, Patrem Hieronis alterius, Syracusarum Tyranni: quem Justinus, & ex Justino recentiores, Hieroclyti filium dixerant. Hic enim lapis de secundo Hierone loquitur. Primus namque Hiero, Dinomenis filius fuit non Hieroclis: fuit enim frater Gelonis, item Tyranni, quem Dinomenis Filium Scriptores veteres appellavere.

7. Titulus hic inscriptus est colla Ampullæ fictilis, cujus icon in sua magnitudine æri incisa exhibetur

8. PORTVNALIA
MARTA · PIOTICA

M LI-

*beturTab.*XIII. *In ejus secundo versu lege latinè dictum*, Ante Diem Kalendarum Juniarum; *neq; semper esse necessarium Orbilianum illud*, Pridie. *Subducere itaque poterunt ferulæ manum hoc exemplo Pueri Grammatici, si quando inexorabilis Priscianus nolit, quasi latinè dictam, accipere eam formulam. Eam rursus invenies in titulo* 17. A. D. K. MARTIAS: *Verùm in eo titulo, characteres* VIII, *qui suppositi sunt, fortè ad superiora trahendi, atque cum suprapositis siglis legendi*, Ante diem oct. Kalendas Martias. *Saltem formulam eam*, Ante diem Kalendarum, *videbis in titulo* 49: *ubi facilè scriptum est* II. JUN; *pro* EIUNIO; *Considera etiam tit.* 46.
In hoc primùm titulo occurrit ⅄, *peculiari forma scriptum; quod antiquitatis signum est: non illud quidem certissimum, atq; extra omnem dubitationem, cùm & in posteriorū sæculorum aliquibus inscriptionibus inveniatur Vocalis hæc, similiter scripta: Verùm, ubi hæc primæ Vocalis configuratio cum aliis conjuncta est prudentibus Archaismi notit, suo pondere non caret. Eam sæpe ità scriptam habebant alii Urnularum hujusmodi tituli.*

8. *Hoc* PORTVNALIA, *diem notat* XVI. *Kal. Septembris; sive (ut vulgò dicimus) Augusti* XVII. *Festum enim* PORTVNALIORUM *eo die celebratum fuisse, eruimus ex antiquo Kalendario Card. Maphæi, apud Gruterum* CXXXIII.; *ubi in laterculo, qui Augustum habet, ac festa eo mense celebranda, videbis lineâ* 17. *hos characteres*, E PORT. NP; *quorum prima litera* E, *spectat ad cyclum octagrammum nundinalem: mox* PORTunalia *annuntiantur: tum dies ille dicitur esse*, NP, *scilicet*, Nefastus Primò. *Notatur hoc idem festum Portunaliorum in fragmento Kalendarii alius antiqui, in ædibus Capranicis (apud Gruterum* CXXXIV) *in quo ad* XVI. *Kal. Sept. scribitur*: E. XVI. PORTUNO. AD. PONTEM. AEMILI. *Ubi similiter litera* E, *ad cyclum nundinalem spectat: numerus verò* XVI *diem notat* XVI *Kal. Sept. Pons antem Aemili; apud quem* PORTUNALIA *hæc celebrantur, idem facilè est, ac Pons qui antiquioribus Romanis, antequam e lapide construeretur ab Aemilio Lepido, ligneus erat, ac* SUBLICIUS *dicebatur, infra Aventinum, transmittens ad Portam Portuensem. Hinc, quia hujusmodi Festa ad Tiberim celebrabatur*, TIBERINALIA *dicuntur in Kalendario sæculi quarti, quod refert Bucherius*. (in Vict. Can. Pasch. pag. 235.) *Ibi namq; ad Augusti diem decimamseptimam leges*, E XVI. TIBERINALIA. *Titulus itaque Vasculi hujus octavi spernendus non est, qui tam distinctè notat Festum, de quo in Lapidibus non nisi modica, ac trunca mentio. Nomen, quod illud sequitur*, MARTA, *fortasse scribi debuit* MARTIA; *sicuti & in tit.* 17. *scribitur* LICNIA, *ubi facilè scribendum fuit* LICINIA. *Ejus Martiæ nomen servile fuerit* PIOTICA, πιοτικὴ, Obesa: *Fortasse tamen in scriptione nullum est mendum; & agnomine, non cognomento, Serva hæc* MARTA *dicta erat ob pinguedinem* PIOTICA.

9.	LIVIA ʎ · D · VI · · NO
10.	TI · ʎANLI E · SEP.
11.	LVTATIA AD · IV · K O N ʎ
12.	P · IVNI · I R · K · OCTO
13.	Q · TITINI · A D · XII K · IVN.
14.	Ɔʎ · COLAO · Ɔʎ · L A · D · III DIICBR
15.	C VN · POPONI A · D · IIII · K · MAR.
16.	CARTIIIA · A · D · IX · K ƆʎAI

LI-

10. E. SEP. Eidibus Septembris. *Vide suprà notata ad tit.* 4.

11. KO. Kalendas Octobris. *Quod sequitur* NA *difficiliùs explicabitur; Vide an significet* .NATALI suo. *Exprimendos diligentiùs curavi tituli hujus characteres, Tab.* XV. *num.* 11.

12. P. JUNI. PRidie Kalendas OCTObres.

14. *Quæ ad hunc titulum dici poterant, dicta jam sunt in conjectaneis ad Tit.* 3.

15. *Hujus* C. VN. POPONI *ignoramus Gentē, obscurè expressā literis iis* VN. *In hoc titulo sculpitur litera* P, *figurá antiquissimá, & semigræcá: quá figurá in sepulcris Furiorum Tusculanis scripta erat, ut habes ex Fabretto*, Inscr. cap. III. 643. 644. *Similiter expressam habemus eam literam in sequentibus titulis* 24. 25. 27. 33. 38. 48. 50. *Fortè* POPONI *scriptum, cùm debuisset scribi* POMPONI.

16. CARTEIAM *hîc lego; defunctam Ante Diem* IX. KAL. MAI. *Vide observata ad tit.* 3.

17.	LICNIA A· D· K· MARTIAS VIII
18.	DEMETRIVS P K IVN
19.	P· TVSANIVS A· D· III · E· O
20.	AD III HI KA
21.	A · D · IX VINVLEIA · K
22.	Q. LAECILISES A · D· VII · IDVS NO
23.	A. D. X. K. IAN. CN. COR

17. *Legerem, ut innui in Conjectan. ad tit.* 1, *&* 8, LICINIA. ANTE · DIEM · OCTAVVM. KAL. MARTIAS. *Contemplare characteres hosce meliùs expressos, Tab.* XV. *n.* 17

18. *Figuram ac magnitudinem Vasis inscripti nomine* DEMETRI *hujus, vide Tab.* XIV.

19. P. TUSANIUS, *Ante Diem III. Eidus Octobres. Videantur notata ad tit.* 3.

20. *Anonyma inscriptio, ut multæ apud antiquos, de quibus Fabrettus, & ego aliqua supra*, §. VII. *pag.* 46, *& inf.* §. XII. *Ex animadversis ad tit.* 6. *legenda videtur*, ANTE. DIEM. III. KAL. SEPT. *aut* SEXTILEIS. *Characteres exactè expressos consule Tab.* XV, *num.* 20.

21. *Nota Kalendarum detrusa est in inferiori linea, post* VINULEIÆ *nomen. Nomen verò mensis, ad quem hæ Kalendæ spectant, rudis & impolitus Scriptor omisit. Vide quæ in re simili dicta sunt, ad tit.* 6.

22. *Intonsus aliquis Camillus hunc titulum scripserit. Characterū barbaries refertur diligenter, Tab.* XV, *num.* 22, *ubi totam intuebere priscæ ætatis in scribendo simplicitatem. Tertium nomen illius* Q. CÆCILI *difficilè expiscabimur in rudibus illis characteribus* ϟES. *Num fortè ibi nomen tribus* SERGIÆ *indicatum voluit Scriptor ignarus?*

24.	Γ CMICILIVS A. D. VI. K. QVICTILIS
25.	ΓAVLLAE · SALVIAE ·
26.	DERC I NA · IV A NAL AF I A I DIBVS · NOVEMBR
27.	A o b ⸝VI III I) o ΔEC M o SEMΓRONI . L . F TER OSSIV A
28.	PROTARCVS · P · k F PVB
29.	C · ALB · RVTILIVS AD · VIII · K · APR

30. L

24. *Et hic* P. CAIICILIUS (*sic enim pro* CAECILIUS *legendi videntur characteres barbari*) *feliciorem scriptorem sortitus non est. Imitatus sum eas literas, Tab.* XV. *n.* 24. *Nomen mensis* QUICTILIS *aliud est indicium ad titulorum istorum vetustatem dignoscendam: Nondum scilicet* JULII *nomen in Fastos transierat.*

25. *Legendum* PAVLLÆ SALVIÆ. *Litera P, more græcanico,* Γ *Consule dicta ad tit.* 15, *& picta in Tab.* XV. *num.* 25.

26. *Magna me beneficio sibi obstrinxerit, qui docuerit quid tandem sit illa* NANALARIA. *Formam characterum exhibitam habes, Tab.* XV. *num.* 26. *Vasculi magnitudinem ac figuram, Tab.* XIV.

27. *Et hujus tituli characteres, Tabulæ æreæ incidendi fuerunt ut considerari possent. Habes illos, Tab.* XV. *num.* 27. *Legerem Notas:* Ante Diem IV. EIDUS (III *pro* EI) Decembres: Marci SEMPRONI, Lucii Filii, TERENTINA (*Tribu*) OSSUA. *Relege quæ supra diximus, pag.* 87, *ac si meliora novisti, candidus imperti.*

28. PROTARCUS, Pridie Kal. Februarias. PUBlicus, *scilicet* Servus. *Ubi neglectam notabis aspirationem in* PROTARCHI *nomine, quod splendidum, & assumi solitum ab iis, qui ex humili conditione repentè ditescerent, scripsit Lucianus, in Timone.*

29. *Vas, in quo inscriptus erat C. hujus Albii Rutilii titulus, exhibetur in sua magnitudine, Tab.* XII, *ex Museo Victorio.*

30.	L CANTVLIVS MAMERTI FECIT
31.	Λ· MINVCI F S Λ· D· IV ЄIDV
32.	M · VERGVLEI Λ· D · VI· EID · M AR
33.	P. LIGVRIVS Λ x Δ IV NONAS NIF
34.	ΛLFENO LVCI Λ· D XII C NOEM

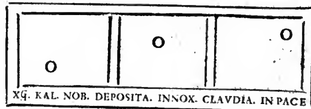
35.

30. Mamerti. *Num* Mamertinus *patriâ? Num cognomine? An potiùs* Mamerti *Filius?*

31. *Titulum hunc legendum* Ante diem IV. eidus Februarias *conjeci, in dictis ad tit.* 6. *Hujus autem Tituli characteres exhibui diligenter exscriptos*, *Tab.* XV, *num.* 31.

33. *Monogrammata illa malè formata, quæ videre poteris Tab.* XV, *num.* 33, *legenda opinor*; Ante diem IV. nonas Martias. *Vasculi verò hujus magnitudinem & formam, videre licet, Tab.* XIV,

34. *November hic scribitur* Noem: *in* 44. *scribitur* Nvem: *in* 47. Novm. *Syncopæ sunt, quas imperitia scribentium, non artis observatio, aut loquendi modus protulerit. In Cœmeterio Sanctis Hermetis scriptum inveni in calce, ad defunctæ loculum*, nob, *ad Novembrem signandum*:

35.	⅄IMILI⅄ . ⅄D . III . NON . FE
36.	A-AI⅄⅄I⅃IS ⁎ TERE A · D · XIII · K Z MAIAS
37.	P ⅄PIRI . ARIDIIIDVS DIICIIBRIS
38.	P PERCENNI A D VIII E ID F
39.	TITINIA · A · P VII · K MAR
40.	C LVTATI Q I.
41.	A o AETEI-A n D □ VI □ NON MARTIAS
42.	FELIX PETIC SP K FEB M CAESOGALIVS

43. C.

36. *Debui & has notas æri incisas dare, ut benè repræsentarentur. Sunt in Tab.* XV, *num.* 36. *Eas quæ in primo versu sunt, neque hercle, qui scripsit, legere queat. Dubitabam an lateret in iis Aulus aliquis* AIMILIVS TERENTINVS, *vel* TERENTIANVS. *Sed fortasse & ibi* TEREntina *Tribus innuitur, ut in* 27. *Certi nihil potest exculpi a tam concisis, tamque imperitè scriptis characteribus.*

37. PAPIRI . PRID. EIDVS. DECEBRIS, *omissâ* M, *solenni plebis idiotismo, de quo* §. XIII.

38. *Et hunc* P. PERCENNI *titulum consule, Tab.* XV. *num.* 38.

39. P *illud subrepsisse pro D, norunt & qui nondùm ære lavantur.*

40. *En* CAIVM LVTATIVM, *non Caji alterius, sed* QVINTI LIBERTUM. *Non sinè utilitate hoc notabitur.*

41. *Meruerunt hujus tituli notæ diligenter exhiberi. Dedi illas proinde Tab.* XV. *num.* 41.

42. FELIX PETICII, *Servus: sivè ut eá tempestate loqui malebant,* PETICIPOR; *scilicet,* PETICI PUER. *Fuerit autem ille* PETICIUS *Lanista, qui Gladiatores alebat: an in Ludo Aemilio, de quo Horat. in arte Poëtica? Sanè* AIMILIOS, AIMILIAS*que habent hîc tituli* 35, & 36. *Præterea in tessera gladiatoria, apud Fabrett. Inscr. Cap. I.* 196. *nominatur Gladiator* PETICI *Servus.*

APOLLONIUS
PETICI
SP. K. APR
L. AFR. Q. MET.

Ex qua etiam tessera, PETICII, & *consequenter Urnularum harum ætatem licet utcumque conjectari:*

eum

43. C. VALER · C · L · BARNAES
A · D · X · K · DEC

44. IVNIA · C · F
A · D · IX · K · NVEM

45. C PACCI · C · I SALVI
PR · NON · IAN

46. A D II ✕ / Δ · I IV
Γ L D R I

47. A MINATIA L
NONIΓ NOVM

48.

cùm ibi laudati Cōsules, Afranius, ac Metellus, eum Magistratum tenuerint, anno V. C. DCXCV, ante Christum LX.

Fortè etiam notæ PETIC. in Vasculò, significant tertium nomen hujus FELICIS, quod fuerit, PETICIUS, aut PETICIANUS. Notas SP. K. FEB. legi non temere posse, SEPULTUS KAL. FEBR. suprà, pag. 87, conjectabar. MARCUM CÆSONEM GALLUM, qui mox nominatur, Officia suprema Felici præstitisse, non vana fortè conjectura credideris. Si cui opinata hæc non arrident, alia sequatur; in me mora non erit ulla. Cæterùm Vasculi hujus molem ac Figuram tibi repræsentat Tab. XIV.

44. Ante Diem IX. KAL. NOVEMBR. vide dicta ad tit. 34.

46. R. cole Tab. XV, num. 46. Lego barbarè scriptas notas; Ante Diem II. ID. ENNIAS. Marci FLORI; En formulam aliam, ad enunciandum diem, qui fuerit PRIDIE IDUS. Non frustra releges, quæ observavi ad tit. 7.

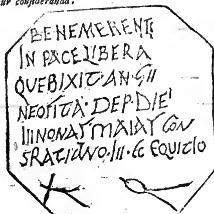
47. Hunc etiam titulum dat cum sua barbarie Tab. XV. num. 47. Legendum crediderim: Auli MINATI. Auli Liberti. NONIS NOVEMBR. Huc faciunt conjecta ad titulos 6, 34, 44. Adde his figuram literæ S, ita sæpe scriptam, Γ, in lapidibus non paucis, ex iis etiam ineditis, quos attuli, afferamque in hac eadem dissertatione.

Interea hac Inscriptione Christiana contentus esto, quam excepi ex autoglypho Romæ, apud D. Pellegrini, Equitem S. Jacobi, qui narrabat, inventam illam in Cœmeterio nescio quo, unà cum corpore, signa Martyrii consepulta habente. Quod si ità est, dicendum LIBERAM hanc NEOPHYTAM, vel ab Arrianis, vel a Paganis rusticis cæsam populari tumultu; neque enim, anno æræ Christianæ CCCLXXIV, quo Consules processere Gratianus Aug. III., atque Equitius, quidquam movit auctoritas publica contra Catholicos. Verùm hæc extra rem sunt: Sola namque literæ S figura nunc ibi pro-

48.	P · MAECI . A D XVII K FE
49.	L · VALERIVS SPINHHER A · D · K II · IVN
50.	P LARCI · CL HIL DECEM A · D · VII K O P

§. XII.

proponitur consideranda.

Quæ vixit ann. VIII. *Neophyta. Deposita die* III *Nonas Majas, Consulibus Gratiano* III, *& Equitio.*

48. *Ut meliùs exprimeretur litera* P. *in prænomine hujus* P. MAECI, *titulus ipse æri insculptus datur, Tab.* XV. *num.* 48.

49. *Minimam inter Urnulas inventas dedi in sua figura, ac magnitudine, Tab.* XIV. *Legendus est ibi* L. VALERIUS SPINTHER; *in cujus cognomine obrepsit scribenti, in quinta sede, litera H, pro sua T.*

50. Publii LARCI, Caji Liberti (*vel* CLaudia tribu) HILari: Ante Diem VII. KAL. DECEMbris, Ossa Posita. *Ità ego quidem legendum hunc titulum opinarer, cujus characteres adamussim expressos invenies Tab.* XV, *num.* 50. *Memineris eorum, quæ conjecimus ad tit.* 61 *ac præterea recole dicta, pag.* 87. *Aliquas in hisce titulis Familias Antiquariis adhuc non cognitas, poterit, qui otio abundat, observare. Ignores certè, an notæ sint* CANTULIA, *tit.* 30. DERCINIA, *tit.* 26. TUSANIA, *tit.* 19. VERGUSEIA, *tit.* 32. VINULEIA, *tit.* 21.

§. XII.

NOMINA DIERUM PROFANA ETIAM APUD CHRISTIANOS.

NOminatur in SAVERÆ epigraphe DIES BENERES, paganico Vocabulo, potiùs quàm ecclesiastico nomine FERIA SEXTA, vel (phrasi ex Judæis desumpta) SEXTA SABBATI: quæ nuncupationes religiosæ congruentiùs adhibitæ fuissent in christiano epitaphio; cùm præsertim ab ipsis Apostolorum temporibus sacratiora dierum nomina usurpata fuerint. Habemus enim ab Apostolis nomen diei DOMINICI. Ità namque Joannes ille ὁ θεόλογος, in Apocalypsi [1]: Ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν ΚΥΡΙΑΚῌ ΗΜΕΡᾼ: *Fui in Spiritu in* DOMINICA DIE. Habemus prætereà Patrum antiquissimorum testimonia; Ignatii, Auctoris responsionum ad Orthodoxos, Clementis Alexandrini, Tertulliani, aliorumque, qui secundo, ac tertio sæculo, τῆς ΤΕΤΡΑΔΗΣ, ΠΕΜΠΤΗΣ, καὶ ΕΚΤΗΣ, καὶ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ nominibus usi sunt: quod (ne aliena scrinia compilem) fusè & eruditè, ut solet, ostendit Barnabas Brissonius, in Comm. ad l. *Dominico*. De Spectaculis; in Cod. Theodos. & l. *Omnes dies*; Cod. de Feriis [2].

Mirarer itaque, religiosas dierum appellationes tam raró legens in christianis lapidibus, sæculorum præsertim antiquiorum; cùm vix unquam in eorum temporum epitaphiis *Feriæ* nominentur, aut *dies Dominica*; contrà veró non infrequenter usurpentur profana dierum nomina ex Ethnicorum superstitione desumpta; nisi admirationi cuicumque præcluderet viam Tertulliani auctoritas [3], ajentis, excusari oportere aliquas loquendi formulas in Christianis, quæ impietatem cæteroqui sapere viderentur; quandoquidem consuetudine ipsa, atque ignorantia loquentium emollitæ, non tam irreligiosæ dicendæ sunt, quam inconsideratæ: *Deos nationum nominari Lex probibet: non utique ne nomina eorum pronuntiemus, quæ nobis ut dicamus conversatio extorquet: Nam id plerumque dicendum est*: In Templo Æsculapii illum habes: *&*, Vico Isidis habito; *&*, Sacerdos Jovis factus est; *& alia multa in hunc modum; quando & hominibus hoc genus nomina inducuntur: Neque enim Saturnum honoro, si ità vocavero eum suo nomine: tàm non honoro, quàm Marcum si vocavero* MARCUM .... *Hoc præcepit, ne Deos vocemus illos .... Cæterùm consuetudinis vitium est, etiam in Christianis, dicere* MAHERCULES, *dicere &* MEDIUS FIDIUS; *accedente ignorantia quorumdam, qui ignorant jusjurandum esse per Herculem*. Consuetudine igitur, non eâ quidem præconio digna, sed tamen excusanda, non autem lege, aut præscriptione christianâ, morem loquendi in antiquis Christianorum lapidibus metiri necesse est, si quando profana ibi dierum nomina usurpata invenimus: neque dies dicenda est simplicibus, atque illiteratis viris, quòd ità locuti sint, sicuti loqui plebs universa consueverat.

Illmus Annalium Ecclesiasticorum Parens [4], referens Constantini Augusti rescriptum [5], datum v Nonas Julias, Crispo II, & Constantino II Cos. (anno scilicet æræ Christianæ CCCXXI) cùm ibi legat phrasim, DIES SOLIS *venerationis suæ celebrem*; cùmque eamdem nomencla-

[1] *Cap.* I. 10.

[2] *Refertur in Thesauro Antiquit. Græcarum, Tom.* VIII. *pagg.* 2363. *& seqq.*

[3] *De Idololatria cap.* 20.

[4] *Card. Bar. ad ann. Christi* 321.

[5] Ad Helpid. Præfect. Prætorio. *Est in Cod. Theodosian. lib.* II. *Tit.* VIII. *de Feriis.*

claturam inveniat in rescripto alio, dato Non. Mart. Cos. iisdem; *Artium officia venerabili* DIE SOLIS *quiescant*: putavit ideo usurpatum ab religiosissimo Imperatore profanum diei nomen, quòd *Gentilibus* præsertim, non verò solis Christianis leges illæ scriberentur: *Quòd autem diem eumdem, non ecclesiastico more* DOMINICUM *appellat, sed more Gentilium* SOLIS; *inde colligi potest, non Christianis solùm, sed Gentilibus eamdem legem ab ipso præscriptam; ob idque usum esse illum peculiari nomenclaturâ.* Nefas profectò sit Manibus doctissimi Viri, & de ecclesiastica eruditione adeo meriti, quicquam obloqui. Sunt mihi effata ejus pro oraculis, a quibus & scire doceor, & vivere: Placet prætérea, quod hic colligit, latas ab Augusto leges has, non solis Christianis, verùm etiam, ac fortè potissimùm, Idololatris. Cæterùm vereor ut omnibus, verè magis dictum videatur, quàm piè, id quod colligit, ex adhibito profano nomine diei Primi; cùm nimis multis documentis ostendi queat, ἀδιάφορον fuisse eo sæculo, & iis quæ consecuta sunt (etiam apud Christianos) usum nominum, quæ Ethnici invenerant, ad menses pariter, diesque indigitandos; etiam ubi solis Fidelibus scriberetur.

Et Eusebius quidem, synchronus auctor, luculenter testatur promiscuum hunc, & communem usum. Sic enim, lib. IV. cap. XVIII. *Cùmque hunc salutarem diem, quem* LUCIS, *vel* SOLIS DIEM *appellamus &c.* De usu sæculi quinti insequentis (apud Græcos saltem) ita Sozomenus loquitur [1]: *Tum* DIE DOMINICO, *quem Hebræi appellant primum Diem hebdomadæ, vel Sabbati, Græci autem* SOLIS *nomine nuncupant*: Sed & testimoniis multis, tum ex Jure, tum ex PP. quæ supra laudatus Brissonius congessit, evincitur, quarto, quinto, ac sexto sæculo, in usu apud Christianos fuisse denominationes dierum a Paganis usurpatas [2]. DIES SOLIS, *qui repetito in se calculo revolvuntur*, nominantur in eo rescripto [3] Imppp. Valentiniani, Theodosii, & Arcadii, AAA, quod datum est VII Idus Augusti, Timasio & Promoto Cos. [4]. In capite illo postremo, quod a Christiano aliquo Notario adjectum fuit Notis compendiariis, quæ circumferuntur sub nomine Tyronis & Senecæ, habenturque post Gruteri Thesaurum; simul cum vocabulis, ac nominibus, e Sacris Libris, & usu Ecclesiastico deprompris, enumerantur primò christianæ Feriæ; mox etiam civilia dierum nomina: DIE LVNIS, DIE MARTIS, DIE MERCORIS &c. apponunturque singulis respondentes scriptoriæ notæ ad compendiosam Scriptionem. Opus videtur esse quarti Sæculi, aut quinti; quorum proinde temporum usum, ac phrasin, vel hinc liceat arguere.

Sed, ut rem conficiamus christianis lapidibus, qui testes sunt instituto nostro magis opportuni; sæculi tertii morem ostendit SEVERÆ nostræ epitaphium. Sæculorum quarti, ac quinti, usus patet ex suprà [5] indicatis SIMPLICII, PASCHASII, & HELIÆ inscriptionibus; quæ licèt sub Imperatoribus Christianis in Cœmeterio christiano positæ, nobis tamen occinunt, DIEM SATVRNIS, DIEM IOBIS, DIEM BENERIS. Ad sæculum item quintum pertinet hoc Inscriptionis Christianæ fragmentum, quod est Romæ in pavimento Basilicæ Sancti Clementis:

T IN

[1] *Lib. primo cap.* VIII.

[2] *Videndus etiam in hanc rem Joannes Albertus Fabricius, in Bibliographia Antiquaria cap.* X. *pag.* 325.

[3] *Est in Cod. Thedos. Lib. II. tit.* VIII. *de Fer.*

[4] *Anno æræ Christianæ* CCCLXXXIX

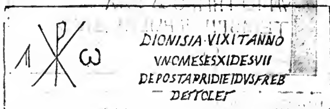
[5] § V. *pagg.* 18. & 19.

[1] T IN PACE CRESCENTI
AN P. M. LXXX DEPVS D
DIE VENERIS P C F L F

Entamen ibi clarè dictum DIEM VENERIS, pro FERIA SEXTA.

DIEM SOLIS, pro DIE DOMINICO, habet alia christiana inscriptio, spectans ad idem sæculum quintum, apud Gorium [2]; & Fabrettum [3]; quæ cùm notetur, Post-Consulatu Varanæ, & Joannis, apparet postea fuisse anno CCCCLVIII.

Incerti sæculi sunt, sed ad quartum, quintum, sextumve pertinent, inscriptiones hujusmodi multæ, quæ integræ afferri possent, nisi jam essent editæ. DIE BENER, est in Epitaphiis Braulii, & Felicissimi, apud Boldettum (4): DIE IOVIS, in titulo Tauri [5]: DIE MERC. in Epitaphio christiano Aurelii Munni, apud Gruterum [6]: DIE MERCURIS, & DIE IOVIS, in Epitaphio Matronæ, Christianæ feminæ, apud eundem [7]; & similiter alibi. DIES SOLIS est in lapide christiano, quem exscripsi, ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim. Edidit illum Cl. Boldetti [8]; sed apographum meum magis imitatur characterum barbariem.

DIONISIA VIXIT ANNO
VNO MESES XI DES VII
DEPOSTA PRIDIE IDVS FREB
DES TOLEI

DIEM SOLIS item memorat christiana inscriptio incerti sæculi, quam Clusio accepi, veluti inventam in sepulcro BEATÆ JULIÆ MARTYRIS; ita

[1] *Fortè sic supplenda*. Hic dormit *in pace Crescentius*, qui vixit *annos, plus minus, octoginta. Depositus* Decimo Kal. .... *die Veneris*, post Consulatum Flavii Felicis; *anno nimirum Christi* CCCCXXVIII.

Ineditam credebam hanc inscriptionem. Verùm cùm Florentiâ ante tres menses transirem, factâ mihi ab amicissimo & doctissimo Viro Francisco Gorio copiâ videndi Antiquas Inscriptiones, tum Græcas, tum latinas, *collectas a Marquardo Gudio, & nuper in Batavis excusas; inveni eam ibi, pag.* CCCLXVII, *insc.* I. *Discrepant sanè in quibusdã edita Gudii a schedis* MSS, *quas habeo, ac profero: non tamen possum pro sinceritate alterutrius editionis spondere, cùm non ipse exscripserim.*

(2) *Inscr. Etrur. Tom.* I. *pag.* 168.

(3) *Inscr. Domest. cap.* X. *pag.* 738.

[4] *Osservazioni lib.* II. *cap.* VI. *pag.* 401. 408.

[5] *Ibid. pag.* 413.

(6) *Thesaur. Inscr.* ML. 5.

(7) *Ibidem* MLIV. 8.

[8] *Osserv. lib.* II. *cap.* III. *pag.* 343.

ità enim Exfcriptor interpretabatur primos Epitaphii characteres. Eccillam, ità interpunctam, ac diftributam, uti ad me tranfmifsa eft.

[1]

B IVLIAE M
SANCTISSIME EX ÇENERE MVSTIOLE SANCTAE
ASINIAE FELICISSIME QVE
VIXIT ANNIS XXXVII POMPONIVS FELICISSIMVS CO
NIVÇI INCOMPARABILI· DEPOSITA· XIII KAL IA
NVARIAS · DIE · SOLIS.

En ΗΜΕΡΑΝ ΔΙΟC, feu DIEM IOVIS, in chriftiani lapidis fragmento, quod exfcripfi in pavimento Bafilicæ Sancti Laurentii in Campo Verano; quò facilè, e fubjecto Cyriacæ Cœmeterio, delatum fuerat.

[2]

ΕΠΑΥCΑΤΟ ΖΩCΙΜΟC ☧Υ
ѠΝ ΙΘ ΤΗ ΠΡΟ Δ ΚΑΛ...
ΤΕΜΒΡΙѠΝ ΗΜΕΡΑ ΔΙΟC

Quæ

[1] *Dubitavi.utrùm lapis adhæfiffet fepulcro bifomo; in quo non una tantum* JULIA, *fed &* ASINIA FELICISSIMA *depofita fuiffet: Fortaffe tamen Mulieri huic, Martyris* MUSTIOLÆ *confanguineæ, nomen fuit* JULIA ASINIA FELICISSIMA.

(2) *Videndum an fuppleri poffit.*

ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ ΧΡΙΣΤΟΥ
ἐπαύσατο Ζώσιμος
ΕΤων ιθ' ; τῇ πρὸ δ' ΚαλΑΝΔΩΝ
ΣΕΠτεμβρίων ἡμέρᾳ Διός.

Ideft:

IN PACE CHRISTI
Requievit Zofimus
Annorum XIX, *die* IV. *ante Kalēdas Septembres* *Die Jovis.*

Sigma fcriptum figurâ quadratâ (ut in hac Infcriptione) ufitatum fuiffe Martyrum fæculo fufpicor, ex lecto a me MODESTI *Martyris epitaphio ità fcripto, in Cœmeterio S. Hermetis, 1726:*

ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ ΚΟΙ
ΜΗϹΕΙϹ ΜΟ ☧
ΔΕϹΤΟΥ Δ

In pace dormitio MODESTI. *Loculus intactus erat, & Vafculo vitreo cruento notatus. Ibi & fragmentum hoc vidi, palmâ exfculptâ obfervandum, amotum verò erat a loculo*

ΜΕΓΙϹΤ

Et

Quæ exempla non pauca è Lapidibus christianis petita probant, non ideo fuisse usurpatam a Constantino Augusto, in rescriptis allatis, profanam dierum nomenclaturam, quia Lex Ethnicis scribebatur; sed quia ejus sæculi consuetudo emolliverat impiam profani nominis significationem; eo ferme pacto, quo, etiam in sacris piisque sermonibus, qui nunc in Ecclesia ad populum christianum habentur, in vernaculis plerisque Europæ linguis, consuetudine ducti usurpamus profana dierum, ac mensium nomina, quæ ab Ethnicis instituta ad nos usque fluxere; neque est, qui irreligiosum quippiam suspicetur in loquendi modo, quem usus ipse tolerabilem reddidit.

Quid quòd, & apud priscorum sæculorum Fideles, quotidiana scribendi, ac loquendi consuetudo purgavit quodammodo ab impietate irreligiosam maximè formulam dedicationis sepulcralis, quæ conceptis Ver-

---

Et hæc inventa ibidem, e Martyrum sæculo est.

ΑΛΚΙΝΟΩΝΑΤΟϹ ΗΜΑΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΤΕϹΥΝΕΜΩΝ
ΤΡΕΙϹΑΩΔΕΧΘΤΕΙϹΠΙϹΤΟΥϹ ΓΕΝΕΤΗ ΠΡΟΕΠΕΝΨΑ
ΙΧΘΥϹ
Γ

Scripta est parti aversæ Lapidis, inventi ad loculum Florentii Martyris, cujus epitaphium afferemus infra, § XVII. Adhæserat autem priùs (ut est manifestum) trisomo ALCINOORUM, *atque* ALEXANDRI, *quos, non temere, Martyres fuisse, credo. Hoc mihi videtur dicere epitaphium ipsum, quod apparet ita esse legendum, corrigendum, atque explicandum.*

Ἀλκινόων δύο σῆμα, Ἀλεξάνδρῳ τε συναίμων
Τρεῖς δωδεκαετεῖς πιστοὺς γενέτη προέπεμψα.
Ἰησοῦς, Χριστὸς, Θεοῦ Υἱὸς, Σωτήρ.

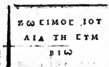
Γ

Alcinoorum duorum sepulcrum,
Alexandriq., consanguineorum.
Tres duodennes Fideles Mater præmisi: *vel*, Fideles a Nativitate præmisi.
Jesus. Christus. Dei Filius. Salvator.
Tria.

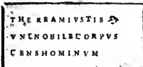
Profectò namque, nisi duos hosce Alcinoos, atque Alexandrum, trigeminos facere velimus, eodem die natos, atque eodem item die, post duodennium, morte naturali defunctos, quòd minùs verosimile est, quàm Martyras dicere; necesse erit, ad secundum Epitaphii versum intelligendum, dicamus: fortunatos hosce Fratres, eodem die baptizatos, post duodecim a suscepto baptismo annos, fuisse die eodem sublatos e medio, violentâ utique morte, & pro Sacris Christianis obitâ. Hinc etiam fortè, translatis ad locum celebriorem, puta infra Altare aliquod Cœmeterii, illorum exuviis, tabula sepulcralis, quæ pro iis inservierat, Florentii Martyris loculo aptari potuit. Verùm hæc conjectaria sunt. Id certum: antiquius esse epitaphium græcum, epitaphio averso latino Martyris Florentii. Hinc habemus, fuisse jam in usu, sæculo Martyrum, sigma figurâ quadratâ, Ϲ. Observabis etiam hic mysticas initiales notas, Ι. Χ. Θ. Υ. Σ. (*de quibus Bonarrotus*, in Obs. ad Vitr. ant. pag. 17) *& Γ illud solitarium, quod, vel pro sepulcri numero est accipiendum, vel tria cadavera contineri in eo loculo significaverit.* *Si-*

Verbis efferebatur DIS MANIBVS ? Monstri simile hoc videri posset, nisi haberem, quam in rei testimonium afferrem, Tabellam Cœmeterialem [1], quæ est in Museo Kircheriano: in qua, simul cum solenni apud Christianos formula, IN PACE [2], eodem planè characterum ductu

Similiter scriptum Sigma in Epitaphio græca (facilè christiano) asservatur inter marmora antiqua, quæ visuntur Bononiæ, in Typographæo PP. Dominicanorum. En illud mihi fideliter exscriptum ab amico:

Zosimus Juliæ Conjugi. *Characterem eundem quadratum, C, vidisse me memini, ad notam tertiam Latinorum signandam, in lapidis Latini fragmento, quod erat Romæ in pavimento Sanctæ Agathæ Gothorum, ad Suburam: Ità nihilominus trunca sunt omnia in eo, ac lacerata, ut mortuo medicinam facere velit, quicumque inde quærat sensum exsculpere:*

(1) *Hanc Tabellam adhæsisse sepulcro in Cœmeterio Prætextati, cùm inventa est, jurati Fossores sanctè affirmarunt. Affirmantibus autem, etiam injuratis, credendum putassem. Rudes namque homines, atque inexperti, nullo loco habebant lapidem hunc exiguum, in quo, neque notatos Consules legebant, neq: symbolū aliquod exsculptum intuebantur. Eum proinde tenuissimo pretio vendiderunt. Tabella præterea ipsa pauper, atque inornata (ut plerumq; eæ sunt, quas Christiani adhibebant) religionem ipsa suâ testatur. Cæterùm suspicioni locus esse potuisset (nisi inscriptionem inde haberemus) eam ab homine aliquo semipagano sculptam, scriptamque: atque hinc ortam eam formularum sacrilegarum, ac piarum commixtionem, quæ est in amuletis Basilidianorum.*

(2) *Formulam hanc, e sacris Scripturis depromptam, & Judæi, & Christiani, in sepulcris suis usurparunt: quemadmodum e communi eruditorum sensu, docet P. Mabillonius, suprà relatus, §. XI. pag. 76. Neq; datam regulam turbant nummi argentei, & ærei Corneliæ Saloninæ, Gallieni Augusti; in quibus, caput Imperatricis est ad pectus; cum Stola & luna bicorni ad humeros; ac literis* CORN. SALONINA AVG. *vel* SALONINA AVG: *pars verò aversa, cusam habens figuram muliebrem, stolatam, sedentem a sinistris dextrorsum, ac tenentem oleæ ramum dextrâ, hastam transversam sinistrâ, ità inscribitur,* AVG. IN PACE: *vel etiam,* AVGVSTA IN PACE. *Ibi enim, τὸ* IN PACE, *ironicum est; quemadmodum Vaillantius, & Bandurius observarunt; putantes, signatos fuisse hos nummos a quodam Tyranno, in Gallieni ludibrium: sicut in Gallieni ejusdem dedecus cusus fuit nummus, cum inscriptione,* GALLIENÆ AVGVSTÆ, *ex una parte; ex altera verò,* VBIQVE PAX. *Sarcasmo sanè amaro, cùm & Imperator* GALLIENA AVGVSTA *appellaretur, eiq; applauderetur,* PAX VBIQVE, *sicuti & ejus Conjux diceretur* AVGVSTA IN PACE, *quo tempore totus Orbis Romanus a barbaris undique premebatur.*

ductu insculpta est; non per obscura sigla, sed integris planè verbis, ad omnem dubitationem tollendam, & uncialibus notis; sacrilega illa cæteroqui, & impia dedicatio, DIS MANIBUS [1]. En illam diligenter exscriptam, ut possit characterum ipsorum figuram considerare Lector ingeniosus.

DIS MANIBVS PRINCI
PIO FILIO DVLCISSIMO SVO PO
SVIT QVI VIXIT ANNIS VI DIES
XXVII IN PACAE

[2]

Hoc

[1] *Ingens Lapis Christianus optimorum characterum, sepulcro adhærens in Cœmeterio Sancti Hermetis, habebat per sigla* Θ K, *dedicationem* Θεοῖς Καταχθονίοις, Diis subterraneis; *nisi ea velis piè interpretari*, Θεῷ Κτίστῃ, Deo Creatori. *Mirere Græcos hosce characteres in Titulo Latino, quem ipse vidi.*

Θ K
CELESTINA

[2] *Ridebis hominis simplicitatem, qui* POSVISSE *sepulcrum dicens, nomen deinde suum nobis inviderit: Sed nihil est rudi, atq; inepta hac taciturnitate frequentius, in Epitaphiis sæculi tertii, quartique: & ea quidem, quæ a Christianis sunt posita, crediderim nomen dissimulasse, piæ ac religiosæ humilitatis caussâ. Lapis in Cœmeterio Sancti Hermetis, mulieri Christianæ positus, quam* CARAM, *vel* KARAM *dictam fuisse credo, Nomen tacet Conjugis alterius, qui tamen secum vixisse* CARAM *illam enunciat.*

CARAE COIVGI BENE·MERENTI
POSVIT
QVAE ANNIS·VIXIT·MECV· XIIII
MESES· X· DIES· V

Lapis alius indidem

CEIONIAE LAVRIDI
sic
FILIAE SVAE FERVNT
sic
QVE. VIXII ANN. SEX
DIEBVS XXVI

Act

Hoc profectò Epitaphium si vidisset Illustrissimus Fabrettus, qui tam acri-

Accipe & hunc ineditum, e Cœmeterio Sanctæ Basillæ:

PARENTES · FILIO
BONOSO · FECERVNT
BENEMERENTI IN
PACE · ET · IN · REFRI
GERIVM
QVI VIXIT · M · X

Lapis e Cœmeterio Sancti Urbani, characteribus pulcherrimis, & qui imitantur Inscriptiones positas a S. Damaso Pontifice in aliquibus Urbis Basilicis; atq; eam præsertim, quæ PROIECTAE *Epitaphium continet, in Sancti Martini, ad Titulum Equitii:*

M ▾ H ▾ E
CASSIAE ▾ HILARITATI
COIVGI ▾ BM ▾ DE SE CVM▾
QVA VIX · IT ANN XXVIII
SINE VL · LLA QVERELLA

Nam fortè primæ illæ singulares literæ M. H. E. mariti nomen occultaverint, an potiùs legendæ sint, MONUMENTUM HOC EST; *vel* MARITVS HOC EMIT, *aut* MARCVS HILARVS EVCTVS, *sive alio quopiam modo, divinet qui velit.*

Barbara, ac magis obscura, est hæc, ex eodem Cœmeterio effossa, anno 1732: quam legendam credo, FILIO SAPIENTI:

FILOSAPENTI

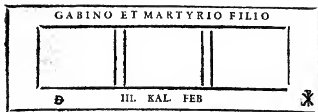
Et quod subdo e Romanis Cœmeteriis est, licèt ignorem unde erutum fuerit. Exscripsi illud e strue saxorum Christianorum, quæ asservabantur ad Sanctæ Mariæ, ad Fontem Olei:

AMANLIVS IN PACE QVI VIXIT
ANNOS N. XXV MARITO DVL
CISSIMO FECIT

Accipe & hominem, strenui Martyris Patrem, celantem se, in hoc titulo, qui calci inscribebatur, in Cœmeterio Sancti Saturnini, ad loculum Vase Vitreo sanguineo obsignatum:

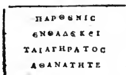
GA-

acriter contra P. Mabillonium certavit, ut explicatione religiosa

GABINO ET MARTYRIO FILIO

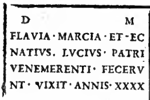
D III. KAL. FEB ☧

Nisi fortè GABINVS, *Pater* MARTYRII, *sit simul cum Filio coronatus. Demum, & hæc Anonyma inscriptio a me christiana creditur, quam legi Romæ in vestibulo ædium March. Capponi.*

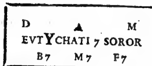

ΠΑΡΘΕΝΙϹ
ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙ
ΤΑΙ ΑΓΗΡΑΤΟϹ
ΑΘΑΝΑΤΗΤΕ

Scilicet. *Virgo hic jacet, senectutis, & mortis expers. Qui titulus videtur desumptus ex illo Phocylidis:* ψυχὴ δ' ἀθάνατος, καὶ ἀγήρως ζῇ διὰ παντός. Anima verò immortalis, & non senescens, vivit in perpetuum.

Ne tamen solos Christianos ità posthumæ famæ non curantes putes. Sæpe namque Ethnici ineptientes, aut sepulti nomen, aut sepelientis, aut utrumque dissimularunt. Vide hoc in pauculis hisce inscriptionibus, ineditis, ut puto. Hanc excripsi in Museo Kircheriano:

D M
FLAVIA · MARCIA · ET · EC
NATIVS. LVCIVS · PATRI
VENEMERENTI · FECERV
NT · VIXIT · ANNIS · XXXX

Quæ sequitur Epigraphe, exculpta est sub imagine anaglyphâ hominis jacentis in Scimpodio, ac pateram tenentis, quasi libaret Divis.

D ▲ M
EVTYCHATI 7 SOROR
B7 M7 F7

Exscripsi in Museo P. Kircherii, in quo etiam vidi Epitaphium, quod sequitur: in quo non solùm sepelientium nomen dissimulatur; sed & defuncti nomen latet, sub siglis, T. K. I. *An fortè legenda illa sunt* Τιβερίῳ Κλαυδίῳ Ἰνάχῳ, *vel* Ἰσοχρόνῳ? *Aliquod saltē servile nomen ibi videtur debere intelligi.*

Θ ▼ Κ
Τ ▼ Κ ▼ Ι
ΗΓΗΝΗ ▼ ΚΑΙ
ΘΥΓΑΤΗΡ ▼ ΑΞΙΩ
ΜΝΗΜΗϹ ▼ ΧΑΡΙΝ

Scilicet. Diis Inferis. Tib. Claudio (*ut conjecimus*) Inacho. Uxor & Filia: Digno, Memoriæ gratiâ.

Adde & hanc, quam exscripsi Ro-

mæ

interpretaretur [1] sigla D.M. quæ aliquando dormitantibus Christianis obrepserant in titulis sepulcralibus; concessisset rei evidentiâ victus, eos, nomen Deorum Manium, quos deridebant, apposuisse aliquando tumulis suis, simplici quadam negligentia, *dum cruda adhuc quorumdam in cordibus christiana religio, aliquid de paganici ritus superstitione* (saltem in loquendi formulis) *retinebat*; ut dixerat P. Mabillonius (2); quodque etiam, exemplis non admodum dissimilibus, idem Illustrissimus Fabrettus alibi (3) evicerat nolens; ubi ex Epitaphiis Christianis retulit similes, non admodum castigatas loquendi formulas; qualis est illa, Debita. Sacratis. Manibvs, Officia: & illa, Sanctiqve. tvi. Manes. Nobis. Petentibvs. adsint; & Lachesin; & Aqvas Taenareas; & Domvm. Æternam, pro sepultura. Quæ formulæ loquendi, longè profectò magis profanæ, quam sit usus nominum Ethnicorum diebus impositorum, satis excusant eum, qui Severæ Martyri Epitaphium scribens; non ecclesiasticum nomen Feriæ, sed profanum Dies Veneris, ex more apud omnes recepto, simpliciter, ac sinè dolo malo, usurpavit.

§. XIII.

OMISSAE AC MUTATAE CONSONANTES LITERAE IN EPITAPHIO S. SEVERÆ.

Sed jam aliquæ nos vocant grammaticæ animadversiones; quibus carere quidem facilè paterer Epitaphium quod illustramus, nisi sperarem jejunitatem argumenti compensatum iri novitate Inscriptionum recèns inventarum, quas ad veteres, ac tritas regulas aut adstruendas, aut infirmandas, afferam. Utque ab ipso primo, quod in Severae inscriptione occurrit, Verbo exordiamur; exhibet se ibi nobis τὸ Κωcοταε pravè scriptum, ad exprimendum latinum vocabulum, Consule. Epitaphiographus, qui se Hellenistam professus, notas Græcas adhibuit, cùm Inscriptionem Latinam scriberet, novum addidit hic Hellenismi sui indicium, omittendo in Consulis vocabulo mutum elementum, N. Solitos namque fuisse Græcos, præsertim in Romanorum nominibus referendis, literam N omittere, observavit (ut præteream reliquos) Clariss. Senator Philippus Bonarroti, in suis Collectaneis [4] ad Vitra antiqua.

Neque sæculo tertio, & quarto ab eo usu abhorruere Romani: qui tamen, etiam antiquioribus temporibus, videntur in vulgari sermone, ac scriptione sæpe literam N omisisse. Sic & Cos. scriptum constanter reperimus, & Meses frequenter, & Coiuges, etiam temporibus linguæ puriorio-

mæ e cippulo, in ædibus Barberinis, ad circum Sallustianum, nisi fortè ibi τὸ Makapia *mulieris nomen sit, potiùs quàm appellatio tenera Conjugis defunctæ:*

Quod explicandum videtur: Beatæ Conjugi Symphorus.

[1] *Ad Inscriptionem Euphrosynes. Cap.* VIII. *Insc.* XXXIX.

[2] *Itinerar. Italic. pag.* 73, *vel* 141.

(3) *Inscr. Dom. Cap. II. Not. ad Inscr.* 95. *pag.* 112.

(4) *Osservazioni sopra alcuni Frammenti di Vetri alla Tav.* XIX. *Fig.* 3. *pag.* 133.

rioris ; ut illa dissimulem quamplurima neglectæ N exempla, quæ in Gruteriano Indice congessit Joseph Scaliger, & ea, quæ illi Indici superaddi præterea possent, ex inscriptionibus editis, optimæ ætatis. Ætatis sanè optimæ sunt tituli in Urnulis fictilibus, quas nuper retulimus *a pag.*88, in quibus tamen, omissis mutis M, & N, POPONI pro POMPONI, *tit.* 15., QUICTILIS, pro QUINCTILIS, *tit.* 24., & DICEBRIS, pro DECEMBRIS, *tit.* 37. scriptum vidimus.

Verùm hoc anomalæ potiùs rudium, imperitorumque hominum scriptioni, quam ætatis probè ac latinè loquentis usui tribuatur. Tribuantur Poëticæ necessitati Catullianæ illæ syncopæ, DIDYMI [1], pro DINDYMI; & TYPANUM, pro TYMPANUM, in Galliambo: Cui demum causæ tribuemus, præterquam usui vulgari hominum, cæteroqui cultè loquentium, illud ROMA RESURGES; quod, neglectâ N, tam sæpe legitur in nummis optimi sæculi? Cui PRÆGNAS illud, & DAMNAS, quod ex antiquis Legibus habent Pandectæ Florentini? Ac sanè Antonius Augustinus Episc. Tarraconensis, Dialogo X, putat, neque scripsisse antiquos, neque protulisse, N ante S: quare dixerint ASA, pro ANSA; ex quo ASA deinde factum sit ARA, ac similiter PRÆGNAS, & DAMNAS. Hinc etiam fortasse illud COSOLERETUR, pro CONSULERETUR, bis repetitum in antiquissimo illo S. C., de Bacchanalibus, quod publici juris factum a Fabretto [2], Commentario doctissimo illustratum est, ante paucos annos, a V. C. Matthæo Ægyptio [3]; qui hoc ipsum (*pag.* 152.) advertit, & eruditè confirmat; fere *semper antiquis sine* N scriptum verbum Consulo, *fortè quia ejus literæ sonus non exaudiebatur.*

Ex eodem, ut opinor, popularis usûs fonte fuit illa, apud Gorium; MORIAS, in epitaphio Ulpiæ Vitalis, e Museo Riccardio [4]; & ATHENESIS pro ATHENIENSIS in marmore hortorum Gaddiorum [5]; & CASTRESIS, in epitaphio Musei Strozzii [6]; & INFAS, in saxo christiano e Cœmeterio Florentino Sanctæ Felicitatis [7]: atque apud Fabrettum, PULVINESIS, pro PULVINENSIS [8], in saxo Palatii Otthoboni; & PERMASERAT, in lapide T. Bellicii Aemiliani [9]; & HORTESI, pro HORTENSI in sigillo figulinæ (10); & NARBONESIUM in epitaphio Myrines (11). Adde OSTIESIBUS, e Collectaneis Donii [12], & VERCELLESIS, e Grutero (13); & TOLENTINAS; pro TOLENTINENS; in Tabella ærea, quæ refertur a Reinesio in Appendice, *num.* 8; & THERMESES, pro THERMENSES, in plebiscito apud Carolum Sigonium, & Brissonium, *de Formulis, Lib.* II; & ALBANIESIS, pro ALBANIENSIS, vel ALBANESIS, penes Fabrettum (*Cap. III.* 20. *pag.* 123.); & sexcenta alia, quæ conquiri facilè possent.

 Ne-

(1) DIDYMI *legendum putat, in Catulli carm. laudato, Joseph Scaliger, atq; ità ordinandum versum,*
,, Dea Magna, Dea Cybelle, Didymi, Dea Domina, *non, ut Libri* MSS, *impressique habebant, ordine perturbato;*
,, Dea Magna, Dea Cybelle, Dea Domina Dindymi.
Ac sanè DIDYMI, *hoc exemplo, dixisse Martialis legitur, lib.* XII. *epig.* 43.
,,Quales nec DIDYMI sciāt puellæ.

(2) *Inscr. Dom. cap.* VI. *pag.* 427.

[3] *Senatûs-consulti de Bacchanalibus ... Explicatio: Neapoli* 1729.

(4) *Inscr. Ant. quæ in Etrur. sunt Tom. I. pag.* 95.

[5] *Ibid. pag.* 212.

(6) *Ibid. pag.* 399.

[7] *Ibid. pag.* 299.

[8] *Inscr. Dom. cap.* VII. *Inscr.* 14. *pag.* 498.

(9) *Inscr. Dom. cap.* IV. *Inscr.* 116. *pag.* 268.

(10) *Ibid. cap.* VII. *Inscr.* 241. *pag.* 516. *H.*

(11) *Ibid. cap.* IV. *Ins.* 298. *pag.* 304.

(12) *Inscr. Ant. Class.* II. 4. *pag.* 260.

[13] *Thesaur. Inscr. pag.* MLXVII. 3.

Neque solùm mutam N, verùm etiam antecedentem illi M, sæpe invenio in saxis antiquis relictam. Rursus, literam N sæpe neglectam video, non tum solùm, cùm literam S antecedit; sed & ante alias consonantes. Sic COLUNaria nominat lapis antiquus, apud Donium (1): Sic SYPHERUSAM dat Fabrettianus lapis (2): Sic IIEROS habet urna antiqua, Florentiæ, apud Gorium [3]: Sic frequentissimum mutorum hujusmodi elementorum neglectum observabis, in antiquis epigrammatis quæ edita sunt: quibus hæc inedita addo, e meis Adversariis. Primum sit e lapide, ante sex annos invento, Romæ, in Cœmeterio SS. Processi, & Martiniani, & in eo relictam videbis M, ante PT, in nomine REDEMPTÆ.

(4)

REDEPTA
D. PO. VIIII
AVG
KALEND VSTAS

En præterea tibi GAUDETIUM, ex alio lapide inedito, qui erutus fuit, anno 1723. e labyrinthis Cœmeterii, quod a Cyriaca dicitur, in agro Verano.

[5]

sic
PATER PAECVLIARIS
FILIO GAVDETIO
QVI·BIXIT·ANN·VS·VI·M VIIII
BENEMERENTI IN PACE

En tibi præterea BENEMERETIAM in lapide, bonis characteribus utrinque sculpto, & habente hinc ethnicam, inde christianam inscriptionem.

FIL-

(1) *Ins. Ant. Cl.* XIV. 19. *pag.* 426.
(2) *Ins. Dom. cap.* V. XLI. *pag.* 385.
[3] *Ins. Ant. Etrur. Tom. I. pag.* 343.
(4) *Deposita Nono Kalendas Aug.*
[5] *Frequentissimum est in lapidibus antiquis hoc* ANNUS, *multitudinis numero usurpatum. Fortè nomen hoc declinaverint etiam, ut* SENSUS, *saltem in vulgari loquendi usu: Lapis, in pavimento Sancti Laurentii in Campo Verano, Viâ Tiburtinâ.*

TRAIANVS QV
I BIXIT ANNVS
X·I·ET MESIS IIII
ET DIES·XV

FILIE BENE MERETIE

SECVNDA- IN PACE
QVE VICSIT ANNV· M· II· D· VII

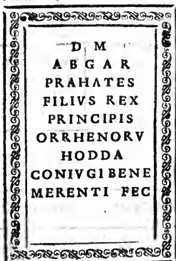
(1)

D M

L· APRONIVS· FELIX
ET· CLAVDIA· APFIAS sic
SIBI· ET· SVIS

Edu-

[1] Annu *fortassis positum pro* Annum, ut Dece pro Decem, *& alia hujusmodi frequentia in antiquis lapidibus.* Orrhenoru, *carens suá M, vidi in elegantissima columella quadrata, penes Eminentiss. D. Card. Alexandrum Albanum.*

Hec

Eductus est lapis BENEMERETII, anno 1721, ex eo Cœmeterio extra Portam Salariam, quod est in Vinea Canonicorum S. Antonii Viennensis; quodque vel proximum est, vel conjunctum, Cœmeterio SS. Thrasonis, & Saturnini. Exscripsit D. Can. Marangoni, qui observavit, literas dedicationis, D M, scalpro abrasas fuisse a Christianis, antequam lapide uterentur, sed tamen non ità penitùs deletas, ut earum aliqua non apparerent vestigia. Junge his BENEMERETIÆ, & hunc BENEMERETEM; ex lapide quem exscripsi, in Cœmeterio SS. Proti, & Hyacinthi:

IVLIO CRES
sic
TO BAENEMERETI
sic
COIVCI

IUCUDI, pro IUCUNDI, suprà vidisti in sigillo amphoræ fictilis, §. VII. pag. 45. OATHIΟΝ, qui fortè scribendus fuerit OATMΠΙΟΣ, legi in titulo Christiano, e Cœmeterio Sancti Urbani.

(1)

ΟΑΤΠΙΟC

Quod

Hæc verò columella inventa est, anno 1728. propè sinistram Tiberis ripam, non procul a Ponte Milvio.
Vidisti, opinor, non sinè voluptate, ABGARUM *hunc, sivè* ABAGARUM *Regem, Filium Principis, vel* ΕΞΑΡΧΥ ΟRRHENORUM, *quos* OSRHOENOS *alibi nuncupatos invenies. Magno nos beneficio demeruisset* HODOA *illa conjux, si epitaphio huic Regni nomen adscripsisset. Advertes dictum* PRAHATEN, *cùm in epitaphio Pinciano Medico* SERASPADANIS *&* RHODASPIS, *scriptū habeamus,* PHRAATIS. *Ceterùm, epitaphium Regi barbaro positum, scriptum eleganter est, ad ætatis & regionis Latinæ gustum. Gustus enim Latinæ plebis dici potest illa Mutæ M omissio, ut habes ex Quintiliano, lib.* IX. *cap.* IV.
Saxū Cœmeteriale in Museo Kircheriano.

ÇVSPIDIVS LVCIVS
Q· VIXIT ANNVM ET
MENSES TRES ET DI
ES VNDECI

Vide hic vocem Italicam VNDICI, *jam nascentem, quam legi etiam in alio Cœmeteriali saxo, ad S. Mariæ trans Tiberim.*

sic
VICTORIAVIXITANNVMESESVNDECIDIESTRES

[1] OLYPUM *ediderat Reinesius in epitaphio Irenes Lanipendæ, Cl.* XI. 38; *sed* OLYMPUS *est in marmore, ut observavit Gorius, Inscr. Flor. p.* 110. *In nostro titulo verè est* OLYPIUS.

Quod si tibi arrideat FROTEM, pro FRONTEM, legere; accipe e Museo P. Kircheri diligenter exscriptum epitaphion, quod licet ediderint Gruterus [1], ac Fabrettus[2] neuter tamen protulit ad ipsius saxi fidem.

D M
MAVRELIVS DOMITIANVS SE VIVVS *sic* [3]
EMIT · ET COMPARAVIT · FOCVM VIRGINEM
A SOLO EECIT SIBI ET LIBERTIS LIBE
RTABVSOVE POSTERISOVE EORVM
ITEM BAEBIAE PARTHENOPE CON
VIGI SANCTISSIMAE IN FROTE
PEDES · PM XVI IN LATVS PEDES XVI
ITEM IN LATVS IN VIA ARDEATINA
RESPICIENTE LONGV PEDES
Y P. M. XXIIII ET LATV PEDES X
H · M · EX · H · N · S
M · AVRELIVS · STASIMVSLIB · COEPTVA PATRONO
SVO · CONSVMMAVIT · SIBI · ETSVIS · QVOD SI QVIS POST
OBITVM MEVM. VENDERE. AVT. DONARE VOLVERINFARK. PONT ff L N.

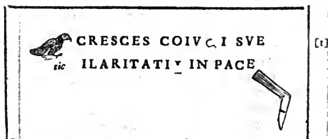
Ità etiam CLEMES scriptum erat in Epitaphio FELICITATIS, quem vidi ad S. Mariæ trans Tiberim:

sic
VALERIVS CLEMES EEIICITATI
CONIVGI QVEVIXIT ANNIS
XXXVIII MECVM ANN. XX M
TRES DIES XII

La-

[1] *Thes. Inscr.* MCIL. 12.
(2) *Inscr. dom. cap.* I. 309. *pag.* 53.
[3] *Menda quæ hic vides;* SE VIVUS, *vers.* 1. FOCUM. *vers.* 2. *pro* LOCUM. EECIT, *vers.* 3. OVE, *pro enclytica* QVE, *vers.* 5. CONIUGI, & FROTE, *vers.* 7. LONGU, v. 10. LATU, v. 11. COEPTU, v. 13.; *in ipso Lapide sunt.* PM, v. 8, & v. 11, *legenda* PLUS MINUS.
Versu 11, *illud* Y *grande quid significet ignoro. Fortasse autem nihil significat. Sigla reliqua, frequentia in epitaphiis, habent formulam solennem,* Hoc Monumentum Exterum Hæredem Non Sequitur. *Ultimus versus nihil habet implexi, si legas* AUT DONARE VOLUERIT, INFERET ARKAE PONTIficum Sextertia Quinquaginta (*millia*) Nummûm. *Vide Cl. Facciolati in Calepino V.* Sextertius.

Lapis, a me exscriptus in Cœmeterio Sancti Hermetis, habebat CRESCES, more græcanico, ΚΡΗΣΚΗΣ, non CRESCENS.

[1]

Sume & hoc COSTITVERIT, in fragmento Inscriptionis Ethnicæ, quæ est in gradibus ad Domum familiæ rusticæ, in Villâ DD. Gavotti [2], inter Vias Salarias Veterem, ac Novam:

[3]

CVM HORTO QVI EST INTRA
HABITATIONES QVAE SVNT SVP
SE AEDE SEPVLTVRAE ET LIBERTIS
sic
QVE POSTERIQVE EORVM
MORIGINIS NOSTRE COSTITVERIT
NEAT QVOD SI NOMEN ORIGINI
FI.....T TVNC AD POSSESSOREM

[1] *Quid sibi velit rudis illa Sarculi figura huic lapidi insculpta (si tamen sarculi figura est, ac non potiùs Pedis) libens discerem. Suspicabar alludere posse ad Verba Jobi* 3. 21. Quasi effodientes thesaurum, gaudentque cùm invenerint sepulcrum. *Non rarò quidem ligonum, & sarculorum imagines inveniuntur in Cœmeterialibus saxis, quas non crediderim semper significare sepultos eo loco Fossores. Neque inter Fossores (qui Clerici erant, ut ex Actis purgationis Cæciliani, & Felicis habetur, apud Labbe,* Tom. 1. Concil. pag. 1444. *edit. Paris.) locum habere poterat hæc* HILARITAS, *cui* CRESCENS *maritus memoriã posuit.*

[2] *Villam hanc a possessoribus ætatis suæ appellat* Buratti, *Ill. Fabretti.*

[3] *Assignat hæc Inscriptio hortum, & habitationes, quæ sunt Juris Monumenti, sivè quæ,* Voluntate Testatorum cedebant in tutelam culturamque sepulcrorum (*ut ait Reinesius ad Inscr.* 112. *Cl.* VI.) *quæque alienari non poterant a* NOMINE ORIGINIS, *sivè a familia Testatoris, cui legata erant. Fidei commissa appellarentur ab Jurisprudentibus nostris:* MONUMENTO CEDERE *dicuntur in antiqua inscriptione, quæ menses ab hinc paucos inventa fuit Romæ in Cloaca Collegii Anglicani; ubi* CUSTODIA, *sivè (ut puto) domus ad custodien-*

INNOCENTIUM dat Lapis, item Christianus, in Museo P. Kircheri.

[1]

DVLCISSIMOFIIIO
SYNPHORONI
FHEOCEESLVS·ET
IHALVSA PARENEES

Characteribus minio rubricatis.

In Cœmeterio Sanctæ Basillæ loculum vidi, sanguineo Vase notatum, atque habentem ita scriptum in calce nomen CONSTANTIAE Virginis ibi sepultæ, cum affixa ibi pariter lucerna (2) fictili *Tab.* XVI. P

COS-

dicendum sepulcrum, quæ, MACERIA CIRCUMCLUSA *est*, CUM EDIFICIO *toto illo rustico*, MONUMENTO CEDERE *enunciatur*:

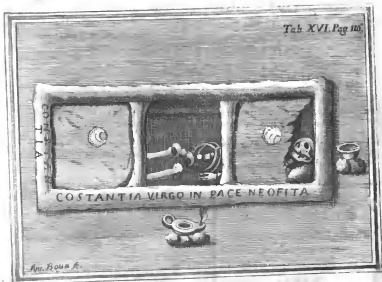
D M
T· FLAVIO ADIECTO
HAEC·CVSTODIA·MACERIA
CIRCVMCLVSA·CVM
AEDIFICIO·MONVMENTO
CEDIT

Simile fidei commissum legas in lapide ingenti Musei Kircheriani; ubi HORTUM, ET STABULA, ET MERITORIA, *una cum* MONUMENTO MACERIA CLUSO *legata videbis; de quibus Stabulis, Hortis, ac Meritoriis videndus Ulpianus, ff. de Verb. significat.* 198. *quo loco ait, hæc omnia* Urbanorum appellatione contineri, *etiam si* in Villis, & in Vicis sint &c.
Vide infra epitaphium Claudiæ Obsequentis, pag. 119.

HOC·MONVMENTVM·ITA·VTI·EST·MACERIA·CLVSVM
CVM·HORTO·ET·STABVLO·ET·MERITORIS·CLAVDIA·VENERIA
TI·CLAVDIO·SP·F·SER NARCISSIANO·FILIO·OPTIMO·ET
LIBERTIS·LIBERTABVSQ·SVIS·ET·NARCISSI·:·:·VIVA·DEDIT
CONCESSITQ·ITA·VT·NI·EIVS ABALIENANDI·CAVSSA·QVOQVO
GENERE·COEANT·SED·VT·IPSI·POSTERIQVE·EORVM·FREQVENTANDI
CAVSA·POSSIDEANT·ET·VT·IN·FAMILIAM·MEAM·MEORVMQVE
IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

[1] *Fortasse legendum in Characteribus barbaris*
Dulcissimo Filio
Symphorioni,
Innocentius, &
Thalusa Parentes.

[2] *Lampas illa testacea sepulcro affixa, ad illuminandam (ut credo) viam Cœmeterialem fuit apposita. Omninò namque necessaria erant lumina in tenebrosis illis, atque im-*

Et ne

implexis cryptis, in quibus, *teste S. Hieronymo,(in Ezechiel. cap.* XL.) cæcâ nocte circumdatis Virgilianum illud proponitur „ Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent. *Verùm tam magna in Cœmeteriis fictilium hujusmodi lampadum copia est, ut non ad necessitatem tantùm, sed etiam ad ornatum, & ad pompam quodãmodo positæ ibi censeri possint. Crediderim quidem, consaevisse Fideles ingentem hunc lucernarum numerum accendere Natalibus insigniorum Martyrum, cùm ad eorũ memorias, ex prisca liturgica formula*, colligebant. *Sed & in examen adducenda mihi oriebatur quæstio, fuisset ne in more positum apud Christianos, quod Ethnicis frequens erat, lumina ad Consanguineorum, aut Patronorum monumenta accendere, amoris, & siti animi causâ, destinatis Olivetis ad oleum, famulis ad curam honoris hujus, defunctorum Sepulcris præstandi. A Constantini Magni temporibus sanè res est explorata, ubi de Apostolorum, Martyrumq; Mausoleis loquamur. De antiquioribus verò temporibus; deque loculis, in quibus neque Martyres clauderentur, neque insignes sanctitate viri, non ità manifesta res est, ut ausim affirmare; non ità absurda, ut negare possim. Videatur Fabrettus Inscr. cap. 3. p. 192. Quid si lucerna Martyri huic, & Virgini, apposita fuerit, ad significandum*, Constantiam *hanc* prudentem Virginem, *obviam Sponso processuram in die resurrectionis, cum lampade sua fulgente?*

Erant

Et ne COSTATIAM mirere, en e Cœmeterio Sancti Urbani titulum sepulcralem, marmori incisum, etiam negligentiùs scriptum.

C O S T A T I V S

Indidem venit hæc ANUCELLA, quæ SINE REPRESSIONE vixit, ut ejus propterea cineres perturbare non debeamus, propter inconcinnam scriptionem, qua ARETO MARITO epitaphium posuit.

VALERIA · CALLIOPE · QVE · ET
ANVCELLA · ARETO · MARITO · DIGNISS
CVM QVO VIXIT · ANN · XXV SINE · REPRESSIONE

[1]

Quod si KALEDAS pro KALENDIS non despicis, eccillas in lapidis cœmeterialis fragmento, quod excripsi ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim.

RIA QVI VIXIT
S XXXVIII MENSIB III · DIES · XXII
III · KALEDAS · FEBRARAS · INPACE

(2)

Quæ pauca exempla, omissarum apud Latinos etiam literarum M, atque N, at-

AVRELIAE
SECVNDI
NEQVEETLV
TICVRRIAPO
SVITFELICISSI
MVSCOIVX

Erant planè omnino ad gustum antiquorum Fidelium signa ista symbolica, e sacrarum paginarum metaphoris desumpta, ut alibi dictum.

[1] Ultra consueta Veteribus nomina, alia adjuncta non infrequenter *fuisse [eo fortasse pacto, quo apud Italos* i Soprannomi] *animadvertit Fabrett. Cap. III. ad Inscr.* XXI. *pag.* 145. *Habes hoc in allatâ Valeriâ Calliope,* QVE (*sic*) ET ANUCELLA. *Habe & in hâc aliâ Aureliâ Secundinâ, ex Cœmeterio Sancti Hermetis (ubi ejus titulum exscripsi)* QVE, (*num a velocitate currendi per latam?*) ET LUTICVRRIA.

[2] *Nihil est insuetati in ea Mensium*

AV-

N, attulisse sufficiat, ne rei maximè obviæ, ac minimè utili, pretium velle facere videamur.

Aliam in consonantibus literis ἀνωμαλίαν dat nobis Severæ epitaphiographus; scribendo conjunctionem ΕΔ in secundo versu, ΕΔ ΠΑΤΕΡΝΩ. Hic pariter est Hellenismus scribentis, qui scriptionem accommodans pronuntiationi apud Græcos vernaculæ, abhorrenti in vocabulorum fine literam tenuem, usurpare maluit mediam Δ, tum hic, tum in sequentibus, ΕΔ ΕΙΣΠΕΙΡΕΙΤΩ, ΕΔ ΜΗΣΩΡΩΝ; quamvis & illa Media Osci saporis potiùs, quàm Græci sit. Cæterùm, ex Hellenismo ne, an potiùs ex Oscismo plebis Romanæ ἀρχαΐζούσης; id proveniat; frequens sane est hæc literarum T, ac D, permutatio. Inde est illud Liquid, & Reliqvid [1] pro Liquit, & Reliquit, apud Gruterum (2); & Sid, pro Sit, in Christiano lapide, apud Severanum [3]; & Quod Annis, Quod Adsunt, Adque, in Cenotaphiis Pisanis [4]; pro Quot Annis, Quot Adsunt, Atque; inde alia similia. Adque autem illud frequentissimum est, etiam in lapidibus aurei, atque argentei sæculi. Vide sis illud in Fabretto, *cap.* iv; *inscriptionibus* 48, & 50, *pag.* 253; quæ facilè ad Augusti ætatem, aut ad aliquam proximam spectant: Vide & in longè sequiori inscriptione Urbanæ, quam attuli, §. III, *pag.* 12. Faladium pro Falatium invenies apud Festum (5): utrumque pro Palatium; quod pro Cælo, ab Etrusca lingua antiqui Latini dixerunt; ut advertit Joannes Meursius [6]; quem si consulas, ubi agit de hoc archaico usu literæ D, pro T, operæ pretium feceris. Num & huc referendum sit illud Iussid,

quod

---

sium enuntiatione per casum sextum, Mensibus; *dierum verò per casum quartum*, dies. *Frequentissima namque est grammatica hæc* ἀνακολουθία, *in lapidibus, præsertim Christianis. En notum e Cœmeteriali saxo exemplum, exscriptum a me Romæ, in S. Mariæ ad Fontem Olei:*

BENEMERENTIRVSIICINNÆ
QVEANNORVM LIIII
MENSESXDIEBVS
XXINPACE

Refert Inscriptionem hanc, inventam a se in Cæmeterio Priscillæ ad tumulum Vase sanguineo insignem, Cl. Boldettus, lib. II. cap. xviii. *pag.* 573; *aliis etiam imaginibus ornatam in parte sinistra: Has ipse imagines non vidi, diffracto lapide: cùm autem in aliquibus, diversos ab editis characteres invenerim, volui Martyris hujus titulum, rursus hic edere, qualem videram.*

(1) De.... iqvid *est in Epigraphe apud Fabrettum, Inscr. c.* iv. 52. *pag.* 254.

[2] *Thesaur. Inscr.* dclxx. 5. dcxi. 8. dcccclxii. 8.

[3] *Roma Sotterr. lib.* 3. *cap.* 21. *pag.* 395.

[4] *Videatur inter opera Card. Norisii. Dissert.* iv. *de Cenotaph. cap. II.* §. *II.*

[5] *Voce* Fala. *In eo tamen, quem ad usum Delphini edidit Andreas Dacerius, habetur* Falandum.

(6) *Exercitation. Critic. Part. II. cap.* 12. & 13.

quod habetur in Notitia Imperii, non liquet. Videntur namque notæ illæ intelligi debere de IUSSIs Imperatoriis, quæ appellabantur IVSSIones Divinæ. Vide Guidonem Pancirolum, *in Notitiam lib. primo. pag. mihi, 109. B, & seqq.*

Certum illud esto, alternasse frequenter apud Veteres, consonantes, quas Grammatici appellant *Tenues*, cum consonantibus iis, quas *Medias* dicunt. Sic OPSEQVENS, pro OBSEQVENS, habet hic lapis, quem vidi Romæ, apud P. Vitalianum Berretta S. J. virum in antiquitatibus consultissimum.

CLAVDIA AVG /////

OPSEQVENS

HANC CASAM ////////
CVM AGRO ET ////////
ET POMARIS I ////////
OPTIMAM MA XIMAMQVE
EMI·ME·VIVA CONSACRA///
CVSTODIAM SEPVLCHR ///
MEORVM. QVI IN·HAC·AR ///
INSCRIPTI ERVNT

POSTERISQVE EORVM

Sic, AB AGRIS, habet Tabula marmorea, ad Antium refossa (1) anno elapso 1733.

C. IV.

[1] *Ibidem loci inventum fuit, Januario eodem, hoc fragmentum:*

//////////////////////////////

//////////////////////////////

PARTICI·PRONEPOT·DIVI

NERVAE·ABNEPOTI·

L·AVRELIO·VERO·AVG

TRIBVNIC·POTESTAT. COS. II.

ANTIATES·PVBL·

C · IVLIO · M · F · VOL ·
PROCVLO · COS · XV · VIR ·
SACRIS · FACIVNDIS · FETIALI · CVR
OPERVM · PVBLICORVM · LEG · AVG
P · P · ADCENSVS · PROVINCIAE · LVG
DVNENSIS · LEG · AVG · P · P · REGION
TRANSPADANAE · LEG · LEG · VI
FERRAT · PRAET · TRIB · PL · AB ACTIS
IMP · TRAIANI · AVG · TR · LEG · IIII · SCY
THIC · Q · AVGVSTOR · IIIVIRO · A · A · A · F · F ·

ANTIATES · PVBLICE
PATRONO

(1)

Nihil proinde inusitatum si in SEVERÆ inscriptione legatur subrogata media D, tenui T, in conjunctione ea.

Esset etiam considerandus in epitaphio SEVBRAE usus literæ B, pro V, quando literæ consonantis vices gerit, si potuisset aliter Græcis characteribus exprimi sonus ille V consonæ. Sed, nec a Scriptore rudi expectari poterat Digamma illud Aeolicum, quod ad eum sonum exprimendum jam olim adhibitum, jam penè exoleverat; nec admodum expressisset vim ejus literæ, aut Diphtongus OΥ, aut alius græcus character, ex iis quos ad Romanam illam literam significandam græci palæographi sæpe usurpaverant. Laudetur itaque si NOBEMBPEIBOΥC, & BENEPEC, & CEBHPE, scripsit, potiùs quàm NOOΥEMPEIBOΥC, & OΥENEPEC, & CEOΥHPE [2]; sicuti OΥAΛENTI scripsit græcula quædam Mater, in oper-

[1] Legitur facilè. *Cajo Julio, Marci* Julii *Filio*, *Voltinia* Tribu, cognomine, *Proculo: Consuli, Quindecem-viro Sacris faciundis; Feciali, Curatori operum Publicorum, Legato Augusti, Præposito ad Census Provinciæ Lugdunensis, Legato Augusti pro Prætore Regionis Transpadanæ, Legato Legionis Sextæ Ferratæ; Prætori; Tribuno plebis: Ab Actis Imperatoris Trajani Augusti; Tribuno Legionis quartæ Scythicæ; Quæstori Augustorum; Triumviro Auro Argento Æri Flando Feriundo: Antiates Publicè* (sumptu scilicet publico) *Patrono* Posuerunt.

[2] ΣΕΟΥΗΡΟΝ *scriptum fuisse suspicor, sicut in nummis, sic etiam in Græco lapide votivo; cujus unam tantùm partem Romæ vidi, in cavædio domus March. Capponi:*

ΘΕΩ

operculo marmoreo ollæ funebris, aut offuarii, quod eſt Romæ, in Muſeo P. Kircheri:

[1]

Præſertim autem cùm in uſu tum promiſcuo fuerint, penes plebem latinam, elementa B & V, nihil inuſitati eſt in græciſſante illa Severæ inſcriptione. Uſum verò frequentiſſimum iſtius permutationis docent nos priſci lapides. Eorum unus, e Cœmeterio, ut arbitror, Prætextatis quem vidi in ruſtico ædificio, ſecùs Appiam, habet Datibum:

La-

Θε	ω ΜΕΓΑΛω
Σ	ΕΡΑΠΙΔΙ
	ΑΡΕΛΛΙΟΙ
Σευ	ΗΡΟC· ΚΑΙ· ΦΟΥCΚΟC
	ΕΥΧΗΝ
Ε'π	ΙΗCΑΝ

Quæ ſignificant: *Deo Magno Serapidi. Arellii, Severus, & Fuſcus, ex Voto Fecerunt. Avarus quidam ex* Arellia *gente, celebris fuit, uſque ab Horatii ævo*: Sat. VI. lib. II.

[1] *Claudia Pithanine, Valenti filio proprio*: niſi fortè ſit *Cl. Pithane*, aut *Pithanene*, cujus nomen quadratarius imperitus malè inciderit.

Lapis recèns inventus, qui eft in Mufeo Kircheriano, dat nobis Patrem VENEMERENTEM. Habes illum § fuperiore, *pag.* 107.

Confonat illi VENAMERENTI aliud, e Cœmeterio Sancti Hermetis:

VITALIONI VENEM

Titulus alius Cœmeterialis, ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim, habet frequentiffimum illud BIXIT:

ACVRINVS QVIBIXIT· AN· PL
MXXI.·.·.·BENEMERENTII NPACEI *sic*

Ex illo BIXIT, creberrima illa nafcuntur, VIBA, VIBUS &c. Saxum e Cœmeterio S. Urbani:

MOLESTASEBIBAE
MITSIBIBISOMV (1)

Ex quo pariter Cœmeterio, hoc Fragmentum vidi:

OSA· SE BIBA FECIT SIBI

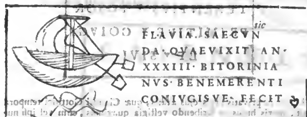
Ethnicum eft hoc, quod Romæ exfcripfi, in Impluvio, propè Sacrarium Bafilicæ ad fontem Olei:

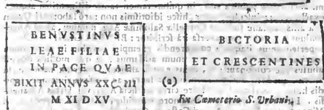
D· M
CL· CAESIA· CHARIS· SEVIBAFECIT
SIBI· ET· TI· CLAVDIO· EPAGATHO
PATRI· ET· LIBERTIS· LIBERTABVS.
QVE· POSTERISQVAE· EORVM

BICTORIAM, BENUSTINUM, & BITORINIANUM hos, qui fequuntur,

[1] BISOMUM, *Hybrida vox: ex latino* BIS, *ex græco* ΣΩΜΑ; *apud Chriftianos notabat locum, ubi duo cadavera fepeliri poffent.*

tur, ibidem invêni, in faxis Cœmeterialibus. Et faxum quidem a Bitoriniano positum, e Cœmeterio Callisti Cl. Boldettus ediderat [1]; sed Amanuensis dormitans non illum exscripsit ità, uti in autoglypho est:

FLAVIA.SAECVN *sic*
DA·QVAEVIXIT AN·
XXXIII·BITORINIA
NVS·BENEMERENTI
CONIVGISVE·FECIT

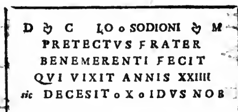

BENVSTINVS
LEAE FILIAE
IN PACE QVAE
BIXIT ANNVS XX (2)
M XI D XV

Vidi ad S. Mariæ trans Tiberim.

BICTORIA
ET CRESCENTINES

Ex Cœmeterio S. Urbani.

Quam subdo epigraphen sepulcralem, non audeo, quamvis in Cœmeterio nescio quo inventam, aut inter christianas reponere, aut ab earum numero arcère. Addatur igitur iis, in quibus alternant B & V, propter illud Nob, positum pro Novembri:

D ☧ C LO o SODIONI ☧ M
PRETECTVS FRATER
BENEMERENTI FECIT
QVI VIXIT ANNIS XXIIII
sic DECESIT o X o IDVS NOB

Certiùs christianis inscriptionibus accensebitur alia, item habens Nob; quam calci inscriptam in Cœmeterio S. Hermetis vidi atque exscripsi; reliquie, § xi, *pag.* 95. Inter lapides Marchionis Capponi, sæpe laudatos, & hunc vidi, christianum, ut puto, characteribus optimis; in quo tamen, Sivi scriptum observabis, non Sibi:

Q TE-

(1) *Osservazioni su' Cimiterj lib. II. cap.* iv. *pag.* 360.

(2) Scilicet *Vixit annos viginti octo menses* xi, *dies* xv.

sic

TERENTIVS · POSOR

PRIMITIVE · COIVGI

ET · SIVI

Quid verò in privatis saxis ejus ætatis, quæ Claudii Gotthici tempora attigit, moris hujus in scribendo vestigia quærimus, cùm vel ipsi numinum auctoritate publica cusi, in quibus tamen tantò diligentiùs atque exactius notæ insculpebantur, hisce idiotismis non raro laborent? Unum præ aliis laudasse sufficiat Corneliæ Saloninæ Aug. numum, apud Angelonium (1), cujus pars aversa ità scribitur: BENERI GENITRICI. Supersedeamus itaque a congerendis exemplis pluribus in re omnium maximè perspecta; solumque unum addamus; in quo modica dos est abusus illic consonantis B, cujus gratiâ affertur. Poterunt namque, ni fallor, qui Latii antiqui monumenta sacra, ac profana rimantur, lapidis hujus ope aliquid resciscere circa ædificia Agri, vel Urbis Albanensis. Est autem mensa ex marmore candido, quadrata, tripedalis, in Vinea Collegii Hibernici, ad Castrum Candulphi, milliari ab Urbe Albanensi, scripta characteribus incultis:

CONSTANTINVS

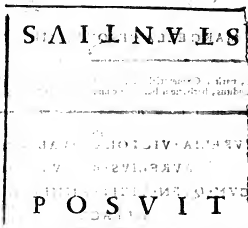
H A E C ... B I T

R E N O V A

Cui

(1) *Historia Augusta, illustrata colle medaglie, pag.* (*mihi*) 266.

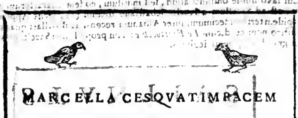
Cui saxo simile omninò aliud, sed mutilum, eodem characterum genere, est ad Sacellum a Sancto Sebastiano dictum (1), secus Appiam ad lapidem tertiumdecimum; inter Albanum recens; ac Bovillas; quas nunc rustico nomine dicunt *Le Frattocchie*: nam propè limen Sacelli ejus, ità in grandi fragmento legimus:

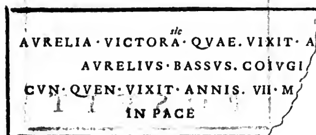
Quærant alii de CONSTANTINO hoc, atque CONSTANTIO, quinam fuerint. Quærant, de qua nam ædificii instauratione, aut erectione loquantur lapides. Num de Prætorio aliquo regali, quale in iis collibus erant Clodianum, Pompejanum, Domitianum: An potiùs de Ponte, aut alio publico Appiæ Viæ monumento; aut de Castris Albanis; aut de Templo aliquo Urbis Albanensis; nam in Oppido illo Templum, a Sancto Joanne Baptista dictum, Constantinus Augustus extruxit; ut ex Bibliothecario, ni fallor, docet Ciampinus, ubi de sacris ædificiis Imperatoris illius. Mihi monumenta hæc, nescio utrùm hactenus edita, eruditioribus indicasse sufficiat.

Ad Lapidem SEVERÆ revertor; in quo superest (quod ad elementorum consonantium permutationem spectat) N, usurpatum pro M, in vocabulis, NOBENBPEIBOTC, MHCωPωN, & AEδPωN. Nihil autem animadversione longiore dignum hic est. Græcus homo, qui epitaphium posuit, licet fortasse nolens erraverit in vi NOBENBPE IBOTC, Græcam tamen terminationem volens libens dedit barbaris Vocibus MHCωPωN, & AEδPωN; elegantiæ, ut ipse quidem arbitrabatur, atq; ἰσφελίας ergò. Certè minùs barbaro inflexu, quàm fuerint illa, ANNORO, DIERO, quæ & supra vidimus, & infra inveniemus. Neque a Latino usu ætatis suæ admodùm abiit, elementa ea permutando. Frequentissimè namq; alternant in monumentis antiquis mutæ M, atque N. Non aggerabo exempla in re notissima; contentus hisce duobus. Primum habeo ex titulo Cœmeteriali, quem exscripsi Romæ: Ibi legitur IM, pro IN,

[1] *Vulgò*, Romitorio di S. Sebastiano.

Alius, pariter Cœmeterialis, quem exscripsit mihi religiosus collega, vir eruditus, barbariem barbarie cumulans, habet CUN QUEN:

Jam ergo ad mutatas, extritas, adjunctas in epitaphio SEVERAE vocales considerandas pergamus.

§. IV.

ABUSUS VOCALIUM AC DIPHTHONGORUM IN EPITAPHIO S. SEVERÆ.

ALiud Hellenismi sui dat nobis indicium Severianus Epitaphiographus, in primo ipso Epitaphii vocabulo, scribens κωcoτae, cum diphthongo in secunda syllaba. Nimirum, *Cecropiis ignota notis, ferale sonans V* [1], quoties a Græcis exprimenda est, in nominibus, quæ a Latinis acceperunt, toties eos in angustias conjicit. Vidimus supra [2] κτε scriptum, pro latino prænomine QVAE; & coτκκeccan, pro SVCCESSA; & ΔΤΑΚΙCCIΜCO, pro DVLCISSIMO. In eâ autem, de quâ disserimus inscriptione, habemus ΝΟΒΕΝΒΡΕΙΒΟΤC, & ΑΟΥΝΑ, & ΒΟCΟΤΕΤ, ad

(1) *Auson. in Monostich. Eidyl.* 12. (2) *In inscriptionibus allatis, pagg:* 61. & 62.

ac ΤΟΥΤω; diphthongo ΟΥ indiscriminatim adhibitâ, sive ad U breve, sive ad U longum notandâ. Ut verosimile reddatur, nullum habuisse Græcos sonum, qui magis accederet ad V Latinorum, quam vel simplicem Υ [1], vel dipthongum ΟΥ. Nomen ipsum Consul, quod Græci sæculis deterioribus Latio ablatum donaverunt pallio, effertur ab iis cum dipthongo ΟΥ: ΚΟΝCΟΥΛΟC, ΚΟΥCΟΥΛΟC; quemadmodum testatur D. Du Cange [2]. Neque id quidem injuriâ; quandoquidem, *V modò correptam, modò productam, videri ὃ diphthongi sonum habere*, scripsit Priscianus *lib.* I, ubi vocalis V, apud Latinos, sonum examinat.

Neque tamen solum vocabulum ΚΟCΟΥΛΕ in Severæ epitaphio, diphthongo indebitâ scribitur. Videbis diphthongum eamdem in verbis ΠΟCΟΥΕΤ, ΤΟΥΤω. ΑΝΝΟΥΤωΡωΜ. ΝΟΒΕΝΝΡΕΙΒΟΥCιac præterea diphthongum ει, usurpatam modò pro I productâ, modò autem pro correptâ in ΚΑΥΔΕΙ, ΝΟΒΕΝΝΡΕΙΒΟΥC. ΘΕΛΕΙC. ΛΕΙC ΕΙCΙΠΙΤΑ &c. EI, pro I longâ, passim apud Veteres Latinos adhibitam, inscriptiones antiquæ, ac libri docent. De Græcis autem minor est quæstio. Usum verò promiscuum ejus diphthongi, etiam ubi I correpta exprimenda esset, non habent nisi incultæ aliquæ temporum antiquissimorum inscriptiones; eâ scilicet ætate scriptæ, quâ major habebatur honor varicosis Centurionibus, quàm aut Grammaticis, aut Poëtis: vel in lapidibus ætatis sequioris, quâ rebus in deterius quotidie labentibus, externa barbaries omnia infuscaverat. Sic NISEI, VBEI, IBEI, SIBEI, legitur in celeberrimo S. C. de Bacchanalibus, quem illustravit Ægyptius; neque ibi solùm legitur: Archaicus namque diphthongorum abusus, ab antiquissimis illis Tabulis ad recentiores sæculorum secundi, tertii, quartique, gradum fecit; præsertim ubi finitimus erat sonus, quo vocales, diphthongique pronuntiabantur; quod ex Lipsio [3] observavit Fabrettus *cap.* v *pag.* 284.

Quin & aliquando, literam I consueto longiorem, quam EI diphthongo, vel duplici II subrogaverant, pro simplici & correptâ I sculptam legimus in lapidibus sæculi, cæteroqui elegantis. Inspice τὸ IussIt in hac excultissima basi sæculi secundi, nuperrimè inventâ in ruinis Lanuvii [4], & Populo Romano donatâ ab Eminentiss. D. Card. Alexandro Albano, ut servaretur in Capitolio. Ecgraphon ejus mihi transmisit D. Franciscus Cuccumos, *Vicarius*, ut appellant *Foraneus*, Emi Episcopi Albanensis; vir gnarus atque eruditus; mihique, ob morum suavitatem, atque elegantiam ingenii, in paucis charus.

IMP.

(1) *Vide quæ in hanc rem doctissimè animadvertit Matthæus Ægyptius, ad S. C.* de Bacchan. *pag.* 154.

(2) *In Glossar. Græcitatis.*

[3] *De rect. pronunt. Latinæ Linguæ cap.* xi.

[4] Lanuvium *putavi oppidum hoc, iis adhærens qui* Lanuvium, *ac* Lavinium *idem fuisse putant. Oppidum namq; ubi lapis inventus, nunc appellatur.* Civita Lavinia. *Verùm, quia non desunt qui Lanuvium alibi locatum velint, hanc ego controversiam Chorographicam non tangam. Nisi aliud est* Lavinia *recens, aliud* Lanuvium, *crediderim eo loci fuisse Templum* IUNONIS LANUMVINÆ *ejus, cujus Statua in Capitolio asservatur.*

IMP · CAES · DIVI · TRAIANI
PARTH · F · DIVI · NERVAE · N ·
TRAIANVS · HADRIANVS · AVG ·
PONT · MAX · TRIB · POT · XX · COS · III · PP ·
I · S · M · R · STATVAM · EX · DONIS · AVREIS
ET · ARG · VETVSTATE · CORRVPTIS
FIERI · ET · CONSECRARI · IVSSIT ·
EX · AVRI · P · III = ET · ARG · P · CCVI =

Quid de hisce PONTIENIS, quos è ruinis SALONÆ in Dalmatia [2] misit mihi P. Antoninus Castellani Soc. Jesu, in ea regione Missionarius?

PONTIEN ///// CALE VI SIB E
T · FLAVIO · AVG · L · SVAVI · VIRO
Q · PONIENO · SVAVI · FIL · ANN · X

Quam sequitur, exscripsi Romæ, ex lapide qui est in horto Puellarum, quas *Mendicantes* dicunt, ad rudera Templi Pacis. Ibi DIES, longiore I sculptum videbis.

SE-

(1) *Imperator Cæsar, Divi Trajani Parthici Filius, Divi Nervæ Nepos, Trajanus Hadrianus Augustus, Pontifex Maximus, Tribunitiæ Potestatis anno vigesimo* (Christianæ æræ CXXXVII) *Consul tertium, Pater Patriæ,* IUNONI SISPITÆ (*quæ &* SOSPITA) MAGNÆ REGINÆ *Statuam &c. ex auri Pondo III, & Sextante* (fortasse enim id sibi velint lineolæ illæ =, quæ uncias duas videntur significare) *& Argenti Pondo* CCVI, *ac sextante.*

[2] *Non memini me hanc Inscriptionem legisse inter* Inscriptiones Dalmaticas *Joannis Lucii Tragariensis.*

SEVERE BENEMERENTI
FECERVNT PARENTES IN PA
sic
QAE VIXIT ANNO MES TRES DI XX

Et hoc non contemnendum Fragmentum, in quo notandum τὸ SIBI, Romæ vidi, in Cauponula quadam, propè Sancti Theodori, sub Palatino:

ENAS · C · F · PVP · NIGER [1]
B · IANO MEDIO SIBI ET
ENATIAE · C · L · VRBANAE
SVFENATI · C · L · ARGYNNO
C · SVFENATI · C · L · ANTEROTI
SVFENATI · C · L · PRIMIGENIO
EX TESTAMENTO · H · S CCIↃↃ
ARBITRATV
ARGINNAE · C · L · VERANAE

Adde & illud INTELLIGANT, quod est in epitaphio Urbanæ, relato § III, *pag.* 12. atque alia mille, exempla subrogatæ in locum vocalis brevis, literæ I productæ, quam pro diphthongo usurparunt, qui emendatiùs scripsere.

Verùm, non hic stitit effundentis sese in Latinam linguam peregrinæ barbariei decoloratio. Ipsas sæpè diphthongos, geminâ Vocali expressâ pro Vocalibus simplicibus pinxere. Ne multis; en pauculas inscriptiones ἀνεκδότους, diphthongis pravè positis βαρβαριζούσας, quibus addi possunt supra allatæ, PECULIARIS, *pag.* 110, CLAUDIÆ CAESIAE CHARITOS, *pag.* 12a. FLAVIAE SECUNDAE *pag.* 103, & aliæ. Prima sit, quæ mihi missa a Fano Sanctæ Anatoliæ, in Picentibus, Diœceseos Camerinensis, legitur in antiqua Ara, insertâ Turri Ecclesiæ Majoris. Eam excripsit Ill. ac Revm̃us D. Theodorus Pongelli, Episcopus Interamnensis. Ibi legitur AESAE; cum secunda illa diphthongo redundante.

NOR-

[1] Facile suppletur: *Cajus Sufenas, Caji Filius, Pupiniâ* Tribu, *Niger* cognomine; *Ab Jano medio*, Viâ scilicet *Jani* appellatâ. (Adi Pitisc. Lexic. Antiq. V. *Janus*) *Sibi, & Sufenatiæ, Caji Libertæ, Urbanæ, Cajo Sufenati &c.*

[1]

NORTORI
N·F· POL
FEROX
AESAE
EVOCATVS AVG
IOVI CAELESTI
V. S. L. M.

Alteram hanc exscripsi, e grandi cippo, in suburbano Perusino Comitis *d'Oddi*, ad S. Herminium.

GAETVLICAE
HAVE ❧
D ❧ M ❧
GN . POSTVMI ❧
GAETVLICI . QVI
VIX : ANN · XIII. M
II · D· VIII-PATER . ET
MATER·ET· M
CALLIDIVS· SATV
RNINVS.AVVN
CVL . FECEVNT

Acci-

[1] Legerem. *Numerius Ortorius, Numerii filius*, *Polliá* (Tribu) *Ferox* (cognomine) *Æserniá* (Patriâ) *Evocatus Augusti* ; *Jovi Cælesti Votum Solvit, Libens Meritò*:

Sic AESÆ *scriptum fuisset pro* AESERNIA; *quod sæpè sinè diphthongo in antiquis saxis militaribus legitur ; ut apud Gruterum* DLXX. 10. *& Fabrett. cap.* IV. *Inscr.* 512. *pag.* 339. *Verùm obstat, quòd ibi* AESERN, *non ad* POLliam, *sed ad* POMPtinam *tribum adscripta indicetur. Fortasse igitur τὸ* AESAE *scri-*

Accipe & hoc Adverbium, VERAE, cum diphthongo indebitâ, e lapide in agro Tiburtino, super portæ ruralis epistylio:

D M
HIC·SITVM·CORPVS
RESTITVTES·QVAE VE
RAE.ET·NOMINE.ET
MORIBVS RESTITV
TA VIXIT.ANNIS·XXI
BENEMERENTI ////

Eam verò quæ sequitur, eductam ex Cœmeterio SS. Gordiani, & Epimachi, vidi penes D. Canonicum Boldetti:

(1) IVLIA·QVAE NIT
A FANO FORTVNE
LIBERTABENME *sic*
RITA.VICTORIS

R Vide

scriptum fuerit in Ortorii Arâ, pro AESI, *vel* AESIO, *Coloniâ in Picentibus, ad* AESIN *fluvium, quæ nunc dicitur* Jesi. *Ea sanè videtur ad Tribum* POLLIAM *adscripta fuisse: nāque in Collectaneis Donii, Classe Secunda, Inscr.* 74; AESIS *cum nomine Tribûs* POLLiæ *conjungitur. Hinc eruent Grammatici Coloniam illam, non tantùm* AESIM; *sed &* AESAM, *dictam fuisse.*

(1) QVÆ NIT, *fortè pro* QVÆ VENIT; *sicut* QVIXIT, *pro* QVI VIXIT, *in lapide admodùm trito, quem vidi in Maceria horti Capuccinorum ad lacum Albanum:*

D
BIBIVS VRS
VS QVIXIT
ANN XIII
ET FRATR ////
////////////

Fortasse tamen QVAE NIT, *pro* QVAE VENIT; *scilicet, quæ venundata*

Vide etiam utrùm superfluat diphthongus EI, in hoc fragmento Toreumatis elegantissimi, quod est in Museo Collegii Romani:

Hercules. Diana Venatrix, cum cane, operis Anaglyphi

I·AVG·PII·FELICIS·ET·ATILI [1]
VMERI·EQSIGNEI·ET·7. EXERC
C·CASSI·ROMANI·L.∴∴VICT
II·IDVS·IA
SILAN

Verùm, non πολυφθόγγα tantùm Verba habet Severianum epitaphium: habet & ἀδιφθόγγα. Deficit enim diphthongis necessariis AI in postremis syllabis Nuniorum, ΦΕΛΕΙΣ. CΕΒΗΡΕ. ΚΑΡΕCCΕΜΕ; deficit diphthongo AY, in primo versu, ΚΑΤΑΕΙCΩ [2]: In hoc verò diphthongorum defectu etiam, qui SEVERAE Martyris epitaphium scripsit, nil peccavit contra communem eo tempore [3] loquendi, scribendique modum. Ità locutos tum Romanos, disceres, (ubi alia monumenta deessent) e monstroso Hexametro, apud Aelium Spartianum in Pescennio;

Terror Ægyptiaci Niger adstat militis ingens.

Quòd si ad inscriptiones provoces, plenæ sunt rei notissimæ exemplis collectiones Manutii, Lipsii, Gruteri, Bosii, Aringhi, Reinesii, Sponii, Pridosii, Fabretti, Malvasiæ, Vignolii, Boldetti, Donii, Gorii, aliorum-

data est: quo casu hæc IULIA *fuerit Serva publica. Fovet Juliæ nomen: nam* FANUM FORTUNAE *appellatum etiam fuit*, COLONIA IULIA FANESTRIS; *aut*; COLONIA IULIA FANUM FORTUNAE. *Certè Servis* IULII *nomen, si quando Libertatem adipiscerentur, manumissi a Coloniis* IVLIIS. *Verùm*, IULIA *hæc*, LIBERTA *dicitur, non* COL. IULIAE FANESTRIS, *sed* VICTORIS. *Hinc mihi caligo. Cæterùm*, QVIXIT, *pro* QVAE VIXIT, *invenies in observatis Boldettianis, Lib. II. cap.* XIII, *pag.* 493. *in Epitaphio Puellæ* CASTRESAE.

[1] *Si intelligere me dicam nexum hunc* EQSIGNEI, *nolim credas. Fortè ibi sculpendum fuerat* NUMERI EQUITUM SIGNIFER; *sequitur namque*, ET 7. (*idest*, CENTURIO) EXERC. *an* EXERCITATORUM? *Sed fortasse etiam, ibi sculpendum fuerat*, NUMERI EQVITUM SINGULARIORUM. *Res in obscuro est, neque, diffracto lapide, tuti quippiam stabiliri potest.*

[2] *Nisi forte ibi τὸ* K, *monogramma sit, in quo* K *simul, &* A *sit conjunctum: τὸ verò* A *quod sequitur, pro* A *scriptum ibi fuerit, quod fieri consuevit. Fortè tamen* KLUDIO *tum, non* CLAUDIO, *vulgus rude dicebat. Hinc* FORUM CLUDI, *pro* FORO CLAUDII, *in Actis SS. MM. Marciani, & Sociorum, laudatis ab Aringo; Roma Subterr. l.* 4. *c.* 40. *&* CLUDERE, *potiùs quàm* CLAUDERE.

(3) *Gorius, Tom. I. Inscr. quæ in Etruria, pag.* 116. Frequenter E positum in antiquis Inscriptionibus, pro AE, notat Scaliger...., & Reinesius &c. *Cui animadversioni addit Cl. Antonius M. Salvinius* Ità & in MSS. optimæ notæ, tum Latinis, tum Græcis, E pro αι, & contra.

tumque. Observari hoc etiam potest in multis ex Inscriptionibus iis, quas in hac eadem Dissertatione congessimus; ut plura afferre in hanc rem videri possit γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας. Verùm, quia in aliquibus ex epigraphis, quas habeo, ita deficientibus, vel novitas ipsa placebit, vel alia quæpiam dos, qua commendari merentur; eas proferamus. Prima hæc sit, quam e lapide characteribus pulcherrimis notato, exscripsi, in Cœmeterio Sancti Hermetis:

sic *sic*
TETIE TRIGRIDI CVM QVA
VIXI ANN VII Ɵ XII

Hanc etiam, quæ sequitur, ibidem inveni:

AQVISITE BENEME
RENTI ALVMNE MERE
NTI·QVEVIX·AN·IIII·M·V

Exscripsit hanc aliam, in Pago *Torrimpietra*, P. Joseph Rochus Volpi:

IN ☧ MVSCVLE FILIAE DVLCISSI
ME IN PACE Ɵ VI K OCT Ꝺ

Ad S. Mariæ trans Tiberim legi, quam subdo, epigraphen adiphthongam:

[1] DOMINE COMPARI IOVINE
BENEMERENTI QVAE VIXIT
sic *sic*
MECVM ANNOS II M UIIII D UI
IN PACE DEP DIE IIII NON SEPT

(1) *Ecce Conjugem*, DOMINAE *titulo a Marito honoratam*. *Videbis hoc & in Epitaphio* VALERIANAE, pag. sequent. *Recole dicta in hanc rem*, §. IX, pagg. 66. 67.

Prope eamdem Basilicam, in hortulo adjacente DD. Canonicorum, hanc legi, atque exscripsi:

(1) ARGENTILLVS BENEROSE C ϛ
IN PACE ☧

Atque hanc aliam:

[2] AVR ▾ VICTOR ▾ PAREGORIE ▾
COIV ϛ I ▾ PVDICISSIME ▾ BENE ▾
QVESQVENTI INPACE ▾ DEP XVI K
AV ϛ

Lapidem, qui sequitur, inhærentem loculo vidi, in Cœmeterio S. Basillæ:

(3) MAXIMINVS DOMINE CONIV
sic
CI VALERIANE CVM QVEM VIXI
ANNIS II MENSIBVS V D XI
DEPOSITA VIII ID OCT P ANN XXI

In

(1) *Hanc* VENEROSÆ *inscriptionem, prout etiam Epitaphium, quod subditur* PAREGORIAE, *invenit anno* 1729. *in Cœmeterio Gordiani, cum Vasis cruentis loculos signantibus D. Canonicus Boldetti.*

[2] QVESQVENTI, *pro* QVIESCENTI, *quod in lapidibus Christianis crebrum, ut dixi*, §. x. pag. 70. *Virum* PAREGORIUM, *Martyri huic cognominem, inveni in Titulo, e Cœmeterio S. Urbani.*

VII KAL MARTIAS
PAREGORIVS IN PACE

[3] *Nescio quid sibi velint ultima verba*, P. ANN. XXI. *Suspicabar fortasse legenda*. PASSA ANNO XXI.

In quo eodem Cœmeterio hanc inſcriptionem invêni, ſepulcro appoſitam, in diverticulo hypogeo, tùm primùm detecto:

VITALISSIMVS RVFI
NE DVLCISSIME QVAE VIXT *sic*
ANNIS XXXII M II D X · KARISSIME
COIVG · QVE MECVM BENE LABORV

Hanc, quæ ſequitur, habeo ex apographo P. Dominici Franchini Soc. J: qui dubitabat, num lapis a quo eam exſcripſit, a Chriſtianis, an potiùs ab Ethnicis poſitus fuiſſet:

D M
BONE MEMORE
VRSE CARISSIME COIVGI
FECIT SECVNDVS CASTE
BENEMERENTI QVI ME *sic*
CV VIXIT ANIS
XVI

Neglexit ſequentis tituli epitaphiographus dipthongum EI, in Verbo *Kitrai*. Servatur autem ea epigraphe, e Cœmeterio Priſcillæ, apud DD. Gentili, Patritios a Fano Sancti Severini, unâ cum coſta, & coxendice inclytæ Martyris, cujus ſepulcrum tegebat:

ЄY-

XXI. *ſed cùm lapidem in Cœmeterio viderim, ſemitá nondum ab humo liberatá penitùs, latebat adhuc locus, ubi Vas cruentum apponi Martyribus ſolebat. Hinc hæreo animi incertus, utrùm ſignificet* POST ANNUM XXI: *an verò* PERIIT ANNO XXI. *namque & hæc phraſis chriſtiana eſt.* FERRIOLUS, *apud Boldett. pag.* 411. PERIT ID SEP. *&* SIMFORUS, *apud eumd. pag.* 407. PERIT ANO XXXV: *Caterùm* PASSA *magis proprium eſt. Videris in Fabrett. cap. x. Inſcr.* 491. *pag.* 738.

ERMETES ☧ PASSUS ..

[1]

ЄΥCЄΒΙΑ ▾ ΚΙ ▴
ЄΤ ▾ Δ · Π ▴ ΙЄ ▴ ΚΑ
ΙΑΝ

Et hoc græcum caret secundâ diphthongo, in verbo κῖμαι. Est in Museo P. Kircheri

(2)

ΠΙCΤΟC ЄΚΠΙC
ΙѠΝ ΖѠCΙΜΟC
ЄΝΘΑΔЄ ΚЄΙΜЄ
ΖΗCΑC ЄΤЄCΙΝ
Β · ΜΗ · Α · ΗΜЄ ΚЄ

Anchoram rursus vide in hoc, similiter καλογεγραμμένῳ epitaphio bilingui Varroniæ Plotinæ, quam in characteribus iis græcis nuncupari credo ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΔΟΥΛΗΝ, Jesu Christi Ancillam, titulo Christianis Virginibus consueto; ut observat Boldettus, ad Aureliæ Agapetillæ Epitaphium, *lib. II*, *cap.* XII, *pag.* 466. Est lapis Romæ, apud March. Capponi:

VAR-

[1] *Lege*: Ευσεβία κεῖται: ἐτῶν δ'. πρὸ ιε' καλανδῶν Ιανουαρίων. *Eusebia jacet* (hic) *annorum quatuor. Ante* diem *decimum quintum Kalendas Januarios*, Deposita.

[2] Scilicet. *Fidelis, ex Fidelibus existens, Zosimus hic jaceo. Qui vixi Annos duos, Mensem unum, dies viginti quinque.*

Lapis Christianus è Cœmeterio Romano ad Cliuum Cucumeris, erutus anno MDCCXXVI.
Est in Museo Kircheriano Collegii Romani Societatis Jesu

VARRONIVS
FILVMENVS · VARRONIAE
FOTINE · FILIAE · SVAE
FECIT

ΔOY ... AH

Dubius sum, utrùm & eam, quam subdo, adscribam negligentibus diphthongum:

AVGENDE · SPIRITV
CVM ... IREN

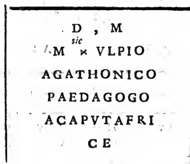
Prodiit e cœmeterio Sancti Urbani: Posset legi: Augendæ *mulieris* Spiritus Cum Irene, scilicet, Cum Pace; aut Cum Irene, christiana Sorore consepulta. Sed potest etiam Viro alicui Augendo positum fuisse illud eclogium, in quo Viator pius defunctum alloquens apprecatione religiosa, dicat: Augende, Spiritus *tuus sit* Cum Irene, sive *cum Pace*. Utramque conjecturam fulcit pulcherrimus lapis e Museo Kircheriano quem æreis formis expressum exhibeo *Tab.* xvii, Ibi Christi imaginem observabis, Pastoris habitu oviculam super humeros gestantis; ibi Fideles, agnorum imagine figuratos; ibi Phoenicem resurrectionis symbolum, ibi christianas pro defunctis Calemera, atque Hilara, preces:

KALEMERE DEVS REFRI
GERET SPIRITVM TVVM
VNA CVM *Spiritu* SORORIS TVAE HILARAE:

Ibi

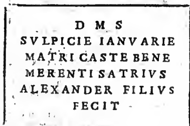
Ibi demùm omissam diphthongum in ultimo nomine; ut possit inscriptio hæc, jure inter pretiosissimas recenseri.

Neq; hæc barbaries, & neglectus orthographiæ, quòd attinet ad diphthongos, in christianis lapidibus tantùm observatur: *Non solos tangit Atridas iste dolor*: Etiam Ethnici epitaphiographi, licèt utplurimùm diligentiores in epigrammatis suis, leges tamen exactè scribendi sæpè sunt prætergressi. Addamus editis exempla aliquot, quæ reor inedita. Diphthongo caret in ultimo vocabulo hæc Urnulæ cinerariæ frons, quam in Vinea, proximâ Antonini Caracallæ Thermis, invênit P. Alexander Lesleo S. J. Fuerat illa ab Operis inter sarriendum detecta, atque inter fragmenta inutilia fabricæ destinata, nisi ipse superveniens eam fato ereptam in Museum Kircherianum transtulisset:

D , M
sic
M × VLPIO
AGATHONICO
PAEDAGOGO
ACAPVTAFRI
CE

[1]

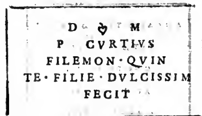
Cippus in Vineâ, secùs Appiam, secundo ab Urbe Lapide, ad S. Sebastiani: exscripsi.

D M S
SVLPICIE IANVARIE
MATRI CASTE BENE
MERENTI SATRIVS
ALEXANDER FILIVS
FECIT

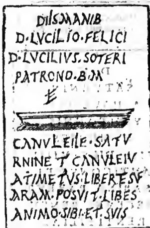
Ethni-

[1] *Vicus Romanus* a Capite Africæ *notus est ex Inscriptione Pædagogorum multorum, quam affert Fabrettus cap.* IV. *Inscr.* 257, *&* *ex alia, apud Gruterum,* DLXXXV. 6; *nisi quod ibi malè ex lapide descriptum est*, AC APUD AFRICAS; *cum exscribendum fuisset*, A CAPUT AFRICÆS; *ut in Notis ad recentiorem editionem Thesauri ejus animadversum est*.

Ethnico pariter e sepulcreto est inscriptio subjecta, quam vidi Romæ, atque exscripsi, apud Propolam in Foro Agonali: neque tamen christianorum lapidum cacographiæ admodum succensere potest.

D M
P CVRTIVS
FILEMON·QVIN
TE·FILIE·DVLCISSIM
FECIT

In Urnula octogona operis exquisitissimi [1], apud Em. Card. Alexandrum Albanum, duo sepulcrales tituli frontem occupant. Dividitur namque interiùs urna a Diaphragmate, in partes duas, superiorem & inferiorem, ubi in epigraphe lorum illud marmoreum, in cilindri jacentis modum, effictum est.

DIIS MANIB
D·LVCILIO·FELICI
D·LVCILIVS.SOTERI
PATRONO.B.M
CANVLEIAE·SATV
RNINE CANVLEIV
ATIMETVS.LIBERTE SV
ARAM.POSVIT.LIBES
ANIMO.SIBI.ET.SVIS

[2]

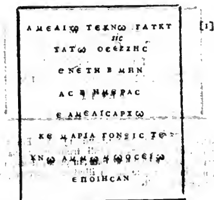
S

In

[1] *Mirum; adeò neglectis characteribus scriptam esse Urnam operis anaglyphi, tam diligenter, ac feliciter elaboratam, ut nil perfectius. Verùm non ejusdem fortasse ætatis est epitaphium, & sculptura. Aut sanè non idem est grammaticè scribere, & affabrè sculpere.*

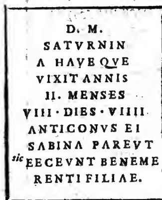
[2] *Secundum ex his titulis habet Ill. Fabretti*, Inscr. cap. II. 256. *sed a primo separatum, & sine monogrammis illis: Quare conjicio non fuisse ab eo Urnulam ipsam visam.*

In Villâ D D. Sinibaldi, ad Flaminiam; non procul a Porta, quam *a Populo* vulgò dicunt, vidi hanc Inscriptionem Græcam, [illegible] in particula καὶ:

ΑΜΕΛΙΩ ΤΕΚΝΩ ΓΛΥΚΥ [1]
sic
ΤΑΤΩ ΟϹΕΖΗϹ
ΕΝΕΤΗ Β ΜΗΝ
ΑϹ Β ΗΜΕΡΑϹ
Ε ΑΜΕΛΙϹ ΑΡΧΩ
ΚΕ ΜΑΡΙΑ ΓΟΝΕΙϹ ΤΕ
ΚΝΩ ΑΜΜΩ ΜΟΥϹΕΙΩ
ΕΠΟΙΗϹΑΝ

Inter lapides quosdam literatos, qui inventi sunt, antè annos non ita multos Corneti, nunciatum mihi fuit & hunc refossum, rudem, atque impolitum:

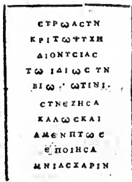
D. M.
SATVRNIN
A HAVE QVE
VIXIT ANNIS
II. MENSES
VIII · DIES · VIIII
ANTICONVS EI
SABINA PAREVT
sic EECEVNT BENEME
RENTI FILIAE.

Sed

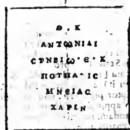
[1] Videtur explicari posse: *Amelio Filio dulcissimo, qui vixit annos duos, Menses duos, Dies quinque: Amelii, Archon, & Maria (corrigo namque* Ἀμέλιοι Ἄρχων, ἡ Μαρία) *Parētes, Filio meo Museo fecerunt. Non planè intelligo, vocabula* ἁβρῷ μουσίῳ, *nisi explicentur:* Meo suavi; *sicuti Lucretius dixit lib. primo,* Museo contingens cuncta lepore, *idest* suavi & Musarum proprio.

Sed jam queritur Lector apponere me pro bellariis, ac tragemat is, *fatuas Fabrorum prandia, Betas*: Quamquàm autem & in hisce minùs eruditis lapidibus sæpe viri docti inveniant aliquid, quod non ignorasse pretium operæ sit, tamen cessemus a coacervandis insulsis hujusmodi inscriptionibus malè scriptis. Duas, tresue tantùm, addamus ex Museo Kircheriano: quarum uni pretium facit figura lamellæ æreæ, cui insculpta est; Amuleti, aut veriùs, *Talismanni* instar: aliis autem, simplicibus cæteroquin, & communibus, laudi est, quòd græcè conceptæ sint. Eccillas:

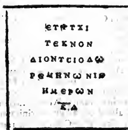
(1)

[2]

[3]

En autem Votivam illam laminam, quam ex ansula superposita conjicio fuisse exsculptam, ut gestaretur pendens e collo.

[1] ΜΝΙΑϹ *pro* ΜΝΕΙΑϹ. Explico. *Syro, incomparabili Animæ. Dionysias Conjugi suo: cum quo vixi benè, & sinè querimonia, feci memoriæ gratiâ.*

[2] *Diis Infernis. Antoniæ Convictrici: Annorum viginti. Papa, in memoriæ gratiam*: ΞΙϹ debueras scribi, non ΙϹ.

(3) ΕΤΨΤΧΙ *pro* ΕΤΨΤΧΕΙ. Interpretor. *Bono animo esto, Fili Dionysiodore* (a Baccho date) *Mensium undeviginti. dierum vigintiquatuor.*

ESCV LAP IO SAC

Habes ibi, intra aream ὀκτάγωνον, descriptum lineis πεντάγωνον, intra quod, quadratum. Ad quadrati latera, symbola incisa sunt, ut suspicor, quatuor elementorum. In quadrato ipso, Æsculapii nomen, cui lamella SACra est, ita est imperitè scriptum, ut medica manu egeat, non minùs atque æger ille, qui tam rudi φυλακτηρίῳ utebatur.

Neque in diphthongis tantùm; sed & in vocalibus, non pauca, contra regulam scripta, habet epitaphium Severæ. Hispidas, atq; horribiles ibi voces intuebere, BENEPEC. ΦΕΛΕΙΕ. ΚΑΡΕCCEME ΠΟCOTETE; & alia fortasse similia. πλατυστομοῦντα profectò Scriptorem, qui apertiorem vocalem E usurpet tam libenter, pro exiliore I! Quem loquendi modum apud Italos habent nonnullæ trans Campaniam Provinciæ, ac Populi, maximè Appuli; quos proinde, utpotè diducto ore loquentes, Itali reliqui in Comœdiis deridemus. Si quis autem hanc Leucetem excusare velit, numero eorum, qui ità inconcinnè circa ætatem Claudii Gotthici loquebantur, inveniet hujusmodi corruptæ locutionis vestigia non pauca in lapidibus illius sæculi, ac sæculorum præterea eorum, quæ Claudii ætatē vel præcessere, vel secuta sunt. Semplecia, & Sempleca, pro Simplicia, est in christiano monumento apud Fabrettum [1]: quod ne idcirco Arianis recentius putes, quia Christi nomen ità adumbratum habeat A ω: quamtumvis enim eruditus quidam Scriptor putaverit, non consuevisse ante invectam ab Ario nefariam hæresim appingi Christi monogrammati vocales A ω, ad ejus divinitatem significandam; tamen facilè potest ostendi, etiam ante Constantini tempora usurpatos fuisse mysticos illos characteres, ad ornamentum, ac decus nominis Christi [2], quod deinde post Arianum Dogma crebriùs appinxerunt suis monumentis Christiani. Verginium, pro Virginio; marito scilicet, cui Virgini Calipodia Virgo nupserat, leges in ejus epitaphio apud Fabrettum (3). Bibates, pro Vivatis, est in acclamatione Christiana Martini, & Angelusæ, inscripta la-

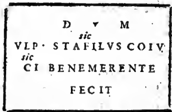
(1) *Inscr. Dom. Cap.* VIII. LXXXV.

[2] *Eraclii Martyris corpus inventum in Cœmeterio Priscillæ, cum hoc ad sepulcrum signo, testatur Aringus Romæ Subterraneæ libr.* III. *cap.* 22. *pag.* 605.

[3] *Inscr. Dom. cap.* IV. 139.

lapidi cœmeteriali apud Bosium (1). CUBECULARIA., est in lapide ad D. Pauli, Viâ Ostiensi, quem refert Fabrettus [2]; qui eadem viâ Ostiensi epitaphium christianum invenit Puellæ Quiriacæ, quæ a Parentibus, affectu consueto, sed non ità consuetâ orthographiâ, appellatur ANIMA. DULCES (3).

ANEME BENEMEPHNII APRICII, & ANEME INNUCETI JUSTINI dabit Boldettus (4), qui hoc epitaphium invenit in Cœmeterio Callisti; illud verò in Cœmeterio Cyriacæ: In quo eodem Cœmeterio Epitaphium reperit Rufiæ Puellæ, DULCISSEME, ET BENEMERENTESSEME (5); & e Cœmeterio Priscillæ dat (6) nobis Puerum Bonitatium qui DEPOSETUS fuit, S. V. KAL. JAN. Apud Gruterum (7), Exuperius Filius Ursatio Vestiario TERULUM. POSUIT; & Valeria Athenais nominat aram cum FURCEPE [8]: Ut omittamus hic quadraginta ipsa specimina adhibitæ E pro I, quæ congessit Joseph Scaliger in Indice Gruteriano: Præter quæ omnia, alia sexcenta [9] exempla usurpatæ latioris vocalis E, pro exiliore I, declinante unà cum sæculo tertio, puritate sermonis, conquiri & coacervari possent. Sed rei per se insulsæ, nisi condimentum ab aliqua novitate accedat, nullum est pretium. En igitur aliquas (ut puto) ineditas inscriptiones, hac etiam antithesi grammaticâ notabiles. In Museo Kircheriano hanc vidi, ex ethnico sepulcreto eo translatam, cum illo Dativo BENEMERENTE:

D · M
sic
VLP · STAFILVS COIV
sic
CI BENEMERENTE
FECIT

Et hanc, cum eodem Barbarismo, in operculo Urnæ marmoreæ non inelegantis.

D · M

[1] *Rom. Sotterr. lib. 3. cap. 4.*
[2] *Inscr. Dom. cap. III.* 390.
(3) *Ibid. cap.* 4. 39.
(4) *Osservaz. su' Cim. p.* 430. *&* 807.
[5] *Ibid. Pag.* 430. [6] *Pag.* 404.
[7] *Thes. Inscr.* MLXI. 6.
[8] *Ibid.* DCCXI. 3.
(9) *In Collectione Inscriptionum Etruriæ, per Cl. Gorium, Tom. I. pag.* 438. SIT TIBI TERRA LEVES. *Modoetiæ in Operculo lib. Evangeliorum,* THEODELENDA. REG. IN. BA-ELICA. GLORIOSISSEMA. *Vidit Cl. V. Marchio Scipio Maffeus, ac refert in Præf. ad Vitam S. Zenonis.* *Apud Festum,* LEPARENSES, *pro* Liparensibus, *usurpatum notat Gorius, qui videndus ad pagg.* 85. *&* 106., *Tomi primi; ubi Cl. Salvinus, Quintiliani auctoritate probat fuisse apud antiquos cognationem* E *&* I *literarum, quæ deinde apud rusticanos homines duravit, etiam postquam in Urbe*, grave virus Munditiæ pepulere. *Hinc Varro,* de R. R. lib. I. cap. III. *testatur morem ætatis suæ, quâ* Rustici VIAM VEAM appellant, & VELLAM non VILLAM. *Vide, & Ægyptiũ de Bacch. p.*151.

D M
DIOGENE · AVG
SER · EXDISP
AELIA DIONE
COIVGI BENE
MERENTE

In hâc, quæ e Cœmeterio Basillæ educta dicitur, videbis Barbarismum illum SENE QVERELLA. (1) Ea Christiana est, ut e sigliis in fine appositis manifestè patet. Relege dicta §. XII. pag. 103.

CE-

[1] SENE BILE, *est in Epitaphio Aurelii Vitalionis, apud Fabrett. Inscr. cap. II, num.* 238. *pag.* 102. SENE QUERELLA, *apud eumd. cap.* IV. *num.* 111. *pag.* 267. SENE ULLA BILAE, *apud Boldett. pag.* 443; *sicut*, SINE VLLA LITAE, *est inter Inscr. Donian. Cl.* XII. 56. *pag.* 405. SINE BILE, *frequens; & consueta formula conjugibus iis*,

Quos irrupta tenet copula, nec malis
Divulsus querimoniis
Supremâ citiùs solvit amor die;

ut Poëta (Hor. lib. 1. od. 13.) *cecinit. Similes sunt formulæ illæ*, SINE ALTERUTRIUM ANIMI LÆSIONEM, *apud Boldett. pag.* 455; SINE VLLA INIURIA, *apud Doni, pag.* 107. SINE VLLA DISCORDIA, *penes Boldett. lib. II, cap.* IV.; *pag.* 372. SINE CONTUMELIA, *inter Fabrettianas, cap. III.* 123. SINE CUJUSQUAM FRAUDEM, *ibi cap. II.* 179. *pag.* 91. SINE VLLA QUIRELLA, *id. cap.* IV. 109. *pag.* 267, *sicut &* SINE QUÆRELLA VLLA, *Ibid.* 90. 258. SINE LESIONE ANIMI. *Ibi. cap.* V. 380. *pag.* 429. SINE DOLORE. *Ibi. cap.* IX. 60. *pag.* 607. SINE FRAUDE. *Ibid.* 413. *pag.* 648, NON CORRUPTO MATRIMONIO. *Ibi. cap.* IV. IV. *pag.* 250. *atque aliæ hujusmodi.* QUERELLA *pro* QUERELA, *reclamante quantumlibet Analogiâ, atq; auctoritate Grammaticorum veterum, ac recentium, frequentissimum tamen est in* MSS, *atque in Saxis; ut Fabrettus observavit*, Inscr. cap. IV. pag. 256. *Exemplis ab illa conglobatis addatur sanè lapis hic, Cæciliæ Placidinæ; atq; hic alius, e Porticu S. Mariæ trans Tiberim*

M · ANNAEVS · M · F · ESQ
LONGINVS · MACCVS VIXIT
DVLCISSVME · CVM · SVIS AD · SVPREMAM DIEM
C · CAVIVS · PRIMIGENIVS VIX ANN VII
DESINE IAM MATRI LACRIMIS RENOVARE
QVERELLAS NAMQVE DOLOR TALIS NON TIBI CONTIGIT VNI

CECILIVS · MARITVS · CECILIAE
PLACIDINAE · COIVGI · OPTIMAE
MEMORIAE · CVM · QVA : VIXI · ANNIS · X
BENE · SENE · VL·LA · QVERELLA · IXΘYC

Hanc, quæ sequitur, unde habuerim non memini; sed, undecumque illa sit, Christiano loculo adhæsit, & multa habet, quæ in illa barbarie sermonis non despiciantur. Hic unam adnoto mutatam vocalem in Voce Dormet:

IVLIANEQVEVIXITXXXII
DORMETINPACEECVFILIAS
SVASDVASVNAANOROII
ETVA ANOROVIIETMESE
VNV ETDIESVII
INPACE
TERTIVNONASNOBENBRE

Supradicta Juliana Dormet. Quæ sequitur Prima Decesset, exscripsit Pater Dominicus Franchini S. J. e lapide cœmeteriali.

EVSEVIO · ETYPATIO CC
VIDVSIVNIAS · DECES
SET · PRIMA QVAE
VIXIT ANNVS XXXV
M·IIDEPOSITA INPAC

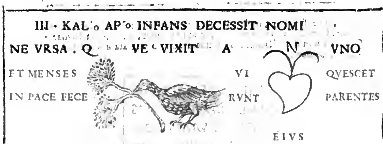
[1]

Quan-

In hoc lapide, M. Annæus Longinus, Marci Filius, Tribu Exquilinâ, Maccus *agnomine dicitur. Num quia in Atellanis Stulti, seu* Macci *personam gereret? Neque enim obstat eum ingenuum fuisse; cum Atellanæ, vetere instituto, ab ingenuis agerentur, teste Manutio, apud Pitiscum, V.* Atellanæ.

[1] Decesset *planè simile est in lapide anni 367. Fl. Lupicino, & Jovino Consulibus, eruto ex hypogæis Cœmeterii Cyriacæ, & relato per P. Mabillonium, in Supplemento Rei Diplomaticæ, pag.* 15. Decesset de Seculum Puer Victorinus &c.

Quanquam autem hæc Inscriptio propriè ad sæculum quartum pertineat, non verò ad tertium, ut a Consulibus indicatur (Consulatus namque Flavii Eusebii, & Hypatii incidit in annum æræ Christianæ CCCLIX; ut meliores Chronologi volunt) referenda tamen fuit, tum ob idiotismi similitudinem, tum ut pateret continuatam, in plebe Romana incultam pronunciandi, ac scribendi rationem, etiam post sæculum tertium, de quo præcipuè quærimus; & ad quod facilè spectat inscriptio sequens VRSAE Puellæ, in qua observabis, in rem nostram, illud QVESCET. Vidi lapidem ipsum, ad S. Mariæ trans Tiberim.

QVIESCET, huic geminum, reperitur in lapide, habente Post-Consulatum Joannis, & Varanæ (anni scilicet 457.) apud Gorium [1]. REQVIESCET QVODVVLTDEVS HONESTE RECORDATIONES VIR, est in lapide, notato Consulatu Arcadii IV, & Honorii III (anno 396.) inter *Inscriptiones Selectas* Cl. Vignolii, *pag.* 332. Eamdem vulgi barbarizantis formulam præfert lapis, inelegans quidem, sed tamen pretiosus, qui est hic Panormi, in pavimento Templi SS. Simonis, & Judæ, quod vulgò dicitur della Martorana; signaturque ignoto ferme Consulatu Fl. Sifidii (ut est in Fastis, vel Sifidii, ut narrat lapis) & Claudii Dynamii; qui Consules processerunt, anno vulgaris æræ CCCCLXXXVIII [2]. Protulit quidem eam inscriptionem, inter epigrammata Panormitana, Georgius Gualtherius: protulit, fortè ex Gualterio, Augustinus Inveges (3). Saxum enim ipsum, quod veluti deperditum deplorat, αὐτόπτης ipse non consuluit. Hinc erravit, ubi Gualtherius erraverat; & neutrubi datur exscriptum epitaphium ad marmoris fidem; ut proinde operæ pretium sit, hic illud in sua illa inculta simplicitate exhibere.

HIC.

[1] *Inscr. quæ in Etrur. Tom. primo pag.* 168.

[2] *Ità Petavius, Ricciolius, & alii; quamquam Gualtherius putet eos fuisse Consules ann.* CCCCXC.

[3] *In Annalib. Panormitannis, Aerâ Tert. Roman. ad ann. M.* 3814.

(1)

+ HICREQVIESCETINPACEMVNATIAEVI
RELIGIOSAFEMINAQVAEVIXITANNO
PLM LXX DEPOSITASVBDI·EPRIDIENON
FEBRVARIASDYDAMIOSIFIDIOVVCC

Subdere hic libet inſcriptionem geminam ex uno lapide, utrâque parte ſcripto; hinc quidem ab Ethnicis, inde verò a Chriſtianis, quamquam utramque epigraphen ediderit Cl. Vignôlius in Collectione Inſcriptionum anecdotarum, & P. Philippus Bouanni, in *Muſeo Kircheriano reſtituto*: Animadverti namque, potuiſſe utramque diligentiùs ex lapide ipſo tranſcribi, atque hic opportunè referri, propter illud POSSIDEBET, quod eſt in Epitaphio Q. Medici:

Parte ad versâ.

D M
Q MEDICVS AVG LIB (2)
ASOLOSIBI FECIT
HOC CEPOTAFIV QVI (3)
NTAVITALISFILIAMEA
POSSIDEBETSINE CONTRO
VERSIA

T CON-

[1] *Hic requieſcit in Pace Munatia: fuit religioſa femina: quæ vixit Annos plus minùs Septuaginta. Depoſita ſub die Pridie Nonas Februarias:* Dydamio, & *Siſidio Viris Clariſſimis* Conſulibus.

[2] *Cujus Auguſti Libertus fuerit Q. hic Medicus, libens diſcam. Prænomen* QUINTI *indicium nobis videtur facere, eum Q. Trajani Decii Libertum fuiſſe: Neque enim crediderim libertatem fuiſſe conſecutum a Q. Herennio Etruſco Meſio Decio, Decii Filio: Hic namque (ut Angelonus obſervavit,* in Hiſt. Auguſtâ) *non* AUGUSTUS, *in numis, & lapidibus, ſed tãtùm* NOBILIS CÆSAR *nuncupatur.*

[3] Hoc Cepotaphium, *ſcilicet hoc ſepulcrum hortenſe, ſepulcrum in horto; quale fuit ſepulcrum, in quo Chriſtus Dominus tumulatus eſt: teſte namque Joanne Evangeliſtâ*, XIX. 41.42. Ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἐσταυρώθη (ὁ ΙΗΣΟΥΣ) κῆπος, καὶ ἐν τῷ

Parte aversâ

☧ CONSTANTIVS DISC LIO
FRATRI SVO BENEMERENTI
QVI VIXIT ANNIS PLVS MINVS
LXXIII BENEMERENTI IN PACE

Addo & PRAEFECAM, ex numismate æreo, cujus mihi ectypon Florentiâ transmissum est: non tamen illud profero sine formidine. tum quia subodorari mihi in eo aliqua videor, quæ genuina non sint: quæ suspicio tenet etiam eruditos in ea Civitate Viros, qui numum ipsum contemplari præsentes queunt; tum etiam quia; quantumvis γνήσιος ille sit, & non adulterinus; dubitari tamen potest, utrùm τὸ PRAEFECAE, PRAEFICAM [1] ibi significet, an potiùs PRAEFECTAM, vocabulo quidem non ità Latino, sed tamen ab idiotismis municipii (quale erat Tuder) non abhorrente:

SPQR
L·CRISTAE
PRAEFECAE
SEXO·LIBE
RIS·EIVS
TVDERTI
BVS

EX S·C·
OB·STRE
NVE·FACT
VM·B·M·M
·F· F·

[2]

Demùm, ne plura enumerem; hujusmodi abusum literæ E, usurpatæ pro I, observavi in Tesserula ærea, utrinque scriptâ, ejus quæ hic repræsentatur magnitudinis, quam penes se habet Rmus Can. Piombi Nucerinus,

τῷ κήπῳ μνημεῖον καινόν.... Ἐκεῖ οὖν .... ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν Erat autem in loco, ubi crucifixus fuit (IESVS) hortus, & in horto monumentum novum.... Ibi igitur... posuerunt Jesum. *Monumentum autem illud, seu* μνημεῖον, *Matthæus*(XXVII. 66) *appellavit* τάφον. Ἠσφαλίσαντο τὸν τάφον: Muniverunt sepulchrum. *Deducitur itaque vox* Κηποτάφιον, Cepotaphium a κῆπος, Hortus, *ac* τάφος, Sepulcrum. *Vide Fabrett. Inscr. cap. II, pag.* 114.

[1] *Hæc idem Numisma. relatum in Excerptis, ex libb. Inscriptionum Sebastiani Maccii; quæ addita sunt ad Epist. Eusebii Romani (P. Mabillonii) de Cultu SS. ignotorum, pag.* 655, *editionis Tridentinæ, quæ unica mibi est ad manum;* antiquum *appellatur, & habet* PRÆFICÆ; *verùm* PRÆFECÆ *est in numo.*

[2] *Benemerēti Matri Filii Fecerūt.*

nus; in quâ literæ, nigro colore inscriptæ sunt bracteolis argenteis, æri insertis, quemadmodum per puncta denotatur. Quanquam monumentum hoc ab Claudii Gotthici ætate longè distet; ut ab Albino, & Basilio, ibi memoratis, facili supputatione eruitur, post observata a Bonarroto [1].

Ex quibus omnibus illud colligi poterit, communem fuisse plebi Romanæ idiotismum, declinante Imperio, ut vocalibus permutatis, passim I pro E, atque E vicissim pro I usurparetur; ut non solus in eo peccaverit Severiani epitaphii Scriptor infelix: *Nam ut transeam*, verba sunt Quintiliani, *lib. I, cap.* VI, *quemadmodùm vulgò imperiti loquuntur: tota sæpe theatra, & omnem Circi turbam, exclamasse barbarè scimus*. Sæculo autem elegantiore, non nisi rusticanorum hominum fuit usus pronuntiandi, scribendive secundam pro tertia vocali, ut ex idoneo Ciceronis testimonio liquet; apud quem L. ille Crassus [2] Sulpicium alloquens, *Messorum* propriam hanc pronuntiationem, non Oratorum antiquorum, appellat. *Quare Cotta noster, cujus tu illa lata, Sulpici, nonnunquam imitaris, ut jota literam tollas, & E plenissimum dicas, non mihi Oratores antiquos, sed* MESSORES *videtur imitari.*

§. XV.

Ɛ LUNATUM QUA AETATE IN USU.

ANtequam considerare omitto usum secundæ vocalis, adeò crebrum in SEVERÆ Martyris epitaphio, adverto, eam ibi pingi, formâ lunatâ in arcum; sic, Ɛ. R. P. Eduardus de Vitry, ὁ *panapstrus*, in erudita illa Dissertatione quâ FLAVII CLEMENTIS Martyris tumulum illu-

T 2

[1] *Cl. Senator Philippus Buonarroti in Observationibus ad tria Diptycha* (pag. 255.) *ait vidisse se lamellam ex ære, instar Parallelogrammi, literis argenteis insertis, ex una parte quidem itâ dicentibus*; SALVIS DD. NOSTRIS. ALBINUS. FECIT; *ex alia verò*, SALVIS. DD. NOSTRIS. BASILIUS. REPARAVIT. *Cui tandem usui hæc lamella adhiberi potuerit, ibi eruditè (ut solet) examinat. Cæterùm ea lamella diversa est, ut manifestò patet, ab ea quam hîc affero; sicuti & illa, quam existentem apud eumdem Cl. Senatorem, literis argenteis ære inclusis, ex uno latere, refert Gorius in Inscr. ant. Etr. Tom.* I. *pag.* 222; *in qua pariter scriptum est*; SALVIS DD NN ALBINUS FECIT. *Omnes tamen pertinere videntur ad sæculum quintum, quo* BASILIUS IUNIOR *Consul fuit, Anno* CCCCLXXX; *atq; Albinus, anno* CCCCLXXXII, *vel ad sextum, quo sub Justiniano, privatorum postremus Consul processit* BASILIUS, anno DXLI. *Sponius, in Miscellan. Sect.* IX. *pag.* 303. *monumentū simile proferens, putat pondus esse; atq; ad* ALBINUM *pertinere, qui Præfectus Urbi fuit sub Valentiniano.*

[2] *De Oratore: lib. III. n.* 46.

illustravit, ait [1]; conjectari se, literam ∈ formâ semicirculari, quàm Syria primùm, mox Ægyptus atque Asia in numis adhibuere, apud Græcos Europæos non nisi circa Domitiani tempora; apud Latinos verò non consuevisse vulgò scribi, nisi Justini ferè, aut Justiniani Imperatorum ætate; sæculo nimirum sexto post Christum natum. Non dissimilem admodum regulam sequutus videtur Jacobus Sponius [2]; ubi ætatem indagans Decimi Secundini Proconsulis Achajæ, qui ab Inscriptione Salonensi memoratur, conjicit eum esse Secundinum illum, qui Consul Orientalis fuit, anno DXI; ex eo quòd Inscriptio ad ea tempora pertinere videatur; ∈ *rotundis pravâ orthographiâ .... non obscurè designantibus sequiorem ætatem, circa sæculum quintum.*

Hæc autem regula, ne falsa dicatur, ita intelligenda est, ut ante Domitianum in Græcis, ante Justinum in Latinis monumentis non fuerit in usu promiscuo character ∈; qui tamen non omninò ignotus, Græcis presertim Syro-Macedonibus, atq; Ægyptiis, pudentiùs usurpatus videtur, sed tamen usurpatus. Reperitur namque aliquando in numis Græcis Imperatorum, atq; Augustarum, etiam antiquorum, ac diu ante Domitianum; reperitur item in epigrammatis Græcis sub primis Imperatoribus, reperitur demum in latinis monumentis, etiam ante Justinum. Ac de numis quidem græcis res ità explorata est, ut ipse P. de Vitry fateatur, *in nummis, qui Domitiani ætatem aliquot sæculis antecesserunt, formam* ∈ *&* C (pro ε & σ) *nonnisi parcè ac rarò, sed interdum tamen usurpatam esse*. Ut proinde non sit necesse enumerari a me numos Domitiano antiquiores qui sint ità scripti. Quod autem attinet ad inscriptiones Græcas, Augustæo ævo proximas, unus pro multis sufficiat triumphalis Titulus superpositus Cruci Reparatoris nostri; in quo, utpotè etiam græcè scripto, utramque literam ∈, & C lunatâ formâ pictam fuisse apparet, ex eo tituli fragmento, quód etiam nunc, inter pretiosiora pietatis Christianæ κειμήλια, Romæ servatur in Basilica Sessoriana. En [3] characteres Græcos qui ibi remanent, ordine inverso [4] scriptos, Judeorum more: (*Tab.* XVIII.) in quibus tamen figuram lunatam

1 Ɔ 8 N Ǝ Ϙ A Z Á N

τῦ ἐψίλυ, ἢ τῦ σίγμα, contemplabere, prout etiam nunc, post tot sæcula, in residuo illo titulo, sculpti primùm, dein picti characteres durant.

Sed & hac antiquiorem Inscriptionem notis Græcis expressam, ac Romæ

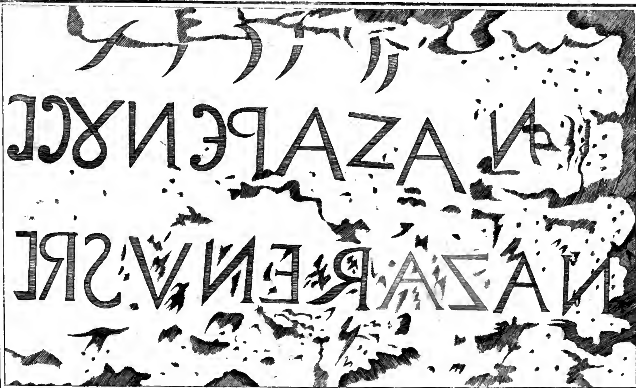
[1] *Pag.* 24. *& seq.*

(2) *Miscellan. Eruditæ Antiquitatis, Sect.* VIII. *pag.* (*mihi*) 279.

[3] *Ex Jacobo Bosio.* La Croce Triõfante; *lib. I. Cap.* XI.

(4) *Non solus Crucifixi* IESU *titulus, characteribus ità inversis scriptus, inter monumenta antiqua invenitur: Nam, ut prætereamus inscriptiones Etruscas, atq; antiquissimos Græcorum, ac Siculorum numos, inversis characteribus notatos; fortasse monetariorum incuriâ, qui Typos malè inciderant; lapis sepulcralis Æliæ Vincentiæ, qui est in Museo P. Kircheri, quamtumvis latinè conceptus, tamen ità scribitur. Edidit illum Boldettus, lib. II. cap.* XVIII. *pag.* 555, *ut proinde illum hîc retulisse inutile videatur. Referatur tamen diligentiùs expressus, quàm communibus typis possit:*

ELIA

Imago triumphalis tituli vivificæ Crucis D. N. Iesu Christi; prout hodiè, consumptis reliquis, conspicitur Romæ in Basilicâ Sessorianâ: Ex antiquâ imagine æri insculptâ anno MDLXXXII.

Tab XVIII Pag 150

Romæ sculptam, cum lunatis, ∈ , & C, vidimus suprà, in Urnula Sexti Clodii, Decimi Filii, Libertini; de qua §. xi, *pag.* 89, & 90; ut proinde in ea figura literarũ græcarum tum Numi, tum Epigraphæ Domitiano vetustiores conveniant. Ac sanè, si de Signate loquendum, potiùs quàm de Epsilo, mihi esset, mirarer cur ejus literæ lunaram figuram antiquissimam esse negent Philologi quidam: Quasi verò non, apud Euripidem in Theseo, Pastor legendi imperitus eum characterem describens, appellasset ΒΟΣΤΡΥΧΟΝ ΕΙΛΙΓΜΕΝΟΝ; *Cincinnum circumvolutum*; ità namque παραφράζει rusticus homo tertiam notam, qua scriptum erat Thesei nomen:

Τρίτον δὲ βόστρυχός τις ὡς ἐλιγμένος;

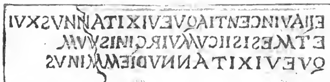
Tertius verò (character) *cirrus aliquis veluti convolutus*:

Quæ sanè descriptio non quadrat in Sigma *rectilineum*, sivè illud sic exprimatur, Σ; sivè etiam sic, Ε. Quasi etiam non ante Domitianum, Romæ, Sigma appellatus fuisset a Græcæ literæ similitudine; & recepto a Græcis vocabulo, lectulus ille discubitorius perpetuus, in hemicycli formam compactus; quem & *Stibadium* Plinius; & *semirotundum suggestum* appellavit Apulejus.

Major quidem circa secundam Latinorũ vocalem potest esse difficultas: neque enim ità frequens est illam semicirculari figura scriptam reperire in latinis monumentis, Justino, ac Justiniano antiquioribus. Possum tamen lapides aliquos laudare tum ex editis, tum verò ex ineditis, vetustiores quidem ætate per Sponium stabilità, sed tamen ∈ lunatum habentes. Utque ab editis exordiar: Celeberrima Tabula Gaudentiæ, quæ Consulatu Ursi, & Polemii notatur [1], certè ad sæculum quartum spectat; & nihilominùs ter quater in postremo versu habet ∈, in hemicycli formam effictum. Videat eam qui volet in observationibus Boldettianis (2), vel in Animadversis ad Vitra Antiqua Senatoris Bonarroti [3], vel demum in Supplemento Rei Diplomaticæ Cl. Mabillonii [4].

Antiquior hac videtur esse Inscriptio Detercaliæ Martyris, a Boldetto eodem relata (5); utpotè quæ persequentibus Christianam Rempublicam Imperatoribus posita, claudebat in loculo, simul cum Martyris corpore, vitream laguncolam sanguine plenam, cujus ab alio erutento Vasculo, exteriùs adhærente, indicium factum est: In hac tamen Detercaliæ inscriptione indiscriminatim pingitur vocalis secunda; tùm quadratà figurâ, E; tum lunatà, ∈; ut epitaphium ipsius Martyris diligenter exscriptum ostendit. Itaque jam habemus hujusmodi characteris exemplum, quod facilè spectat ad sæculum a Christo nato tertium.

Ve-

Eam legi oportere vides:
ELIA VINCENTIA, QVE VIXIT ANNVS XVI ET MESIS II, CVM VIRGINIUM SVVM QVE VIXIT ANNUM, DIEM MINUS.

[1] *Anno æræ communis* CCCXXXIII

(2) *Lib. I. cap.* 19. *pag.* 84.

[3] *In Præfat. pag.* XVI.

[4] *Pag.* 114.

(5) *Lib. I. cap.* XXXVII. *pag.* 182.

Vetuſtius lunati Ɛ teſtimonium habet inſcriptio relata a Grutero[1], licèt ab eo expreſſa non ſit iiſdem characteribus, quibus eſt Lapidi inſculpta. Diligentiùs eam recens publicavit [2] æri inciſam eruditus antiquarius Franciſcus Ficoroni [3], qui lapidem ipſum, a ſe inventum in rivo aquæ Crabræ, donavit PP. Collegii Romani, aſſervandum in Muſeo Kircheriano. In Muſeo itaque illo ego lapidem vidi; & curioſè examinans obſervavi, bis verſu XVII, literam Ɛ expreſſam forma ſemicirculari; licèt in reliquis quadrato charactere ſignata ſit:

NECƐSSITATE CORPORA CORVM &c.

Jam verò hic lapis ad ſecundum ſæculum ſpectare videtur: Nominantur enim ibi Conſules Ordinarii, Antius Pollio, & Opimianus; & Suffecti, Severus, ac Sabinianus; quos Relandus Magiſtratum geſſiſſe ſcribit, anno æræ Dionyſianæ CLV.

Incerti quidem ſæculi ſunt, ſed tamen ad ſecundum ſpectant æræ Chriſtianæ ſæculum, vel ad prima luſtra tertii, monumenta duo, apud Mont-fauconium, in Antiquitate illuſtrata (ut iſta præcipuè nominem e non paucis [4] quæ ibi obſervari poſſent) quorum alterum, Ara anaglyptica [5], habet inſcriptionem,

GƐNIO FAGNƐNƐ

LYDA;

alterum verò [6] Baſis videtur Vulcani ſtatuæ ſuppoſita, in qua ſcribitur:

VOLCANO

ƐX AƐRƐ PVBLICO

IN VIA RECTA &c.

Utrobique videbis Ɛ lunata (7); atque animadvertes, ea ſcribi in monumentis optimi planè artificii, quantùm attinet ad ſculpturam, ac proinde antiquioribus ſæculo quarto, quo ſæculo nihil concinnum, nihil elegans prodiit ab imperitis, qui tum fuere ſculptoribus, præſertim Ethnicis; nam Chriſtianos quoſdam Sarcophagos, ſatis probè ſculptos, ea ætate referunt Auctores *Romæ Subterraneæ*.

Veniamus jam ad teſtimonia inedita inſcriptionum latinarum, habentium Ɛ formà ſemicirculari, quas æquum ſit credere antiquiores ætate Juſtiniani, aut Secundini; licèt non omnes ferant ſecum certa atque indubitata indicia ſæculi ſui. Supra allatus lapis (8) Aurelii Sabutii, quem ad annum CCLXXIX pertinere vidimus; CVM EVM exprimere volens, expreſſit CVM CVM: Errore quidem quadratarii. Sed errore ſatis

---

[1] *Theſaur. Inſcr.* DCVII. 1.

[2] *In libra cui titulus*, La Bolla d' Oro *&c. pag.* 71.

[3] *Feſellit tamen viri optimi curas negligētia ſcalptoris, qui non ſēper ad amuſſim characteres exhibuit.*

(4) *Sepulcrum Fl. Eleutheri Secundiani, ex. gr. apud Auctorem hunc, Suppl. Ant. lib. 2. Tom. 5. pag.* 62, *habet* Ɛ *lunata.*

(5) *Antiquité expliquée Tom. premier. Part. 2. pag.* 318.

(6) *Supplement a l' Antiquité &c. Tom. I. pag.* 80.

[7] *Potuiſſet his addi inſcriptio ſub Muſæ ſtatuâ, de qua Bonarrotus, in Præf. ad Vitra antiqua, pag.* XXI: *ibi enim characteribus rudibus ità ſcribitur* AFRODISIENSIS

AKRODISIENIS

cum tamen ſtatua non rudis, neq; impolita ſit.

(8) *Vide* §. VI, *pag.* 20.

fatis indicante, quàm frequens esset eo fæculo forma illa lunata in secundâ vocali. Vidimus item suprà §. XI. pag. 98, titulum Liberæ Neophytæ, sub Consulatu Gratiani III, & Equitii; ubi barbarie sincera, & morem ætatis indicante, scriptum erat, Є QVITIO, diu ante [1] Justinum. Vidimus etiam Є, ad hemicycli modum exsculptum, in aliquibus titulis latinis vetustissimorum eorum Vasculorum, de quibus §. XI. pag. 90. Ex his enim verò testimoniis, quantumvis impolitè loquentibus, habemus; diu ante sextum æræ Christianæ fæculum, Latinis innotuisse characterem illum Є, quem scripserunt aliquando ante ætam ipsam Christianam. Vasculorum autem horum inscriptionibus addere possem inscriptiones cœmeteriales non paucas, in quibus Є promiscuè sculptum habetur: Verùm quia illas amotas inveni, vel a Cœmeteriis, vel a loculis suis, omniq; destitutas charactere chronologico, contentus ero duabus tantùm, tribusue, e Cœmeterio Basillæ, quæ licèt etiam ætatem suam non dicant, inventæ tamen sunt in Viis Cœmeterialibus, fæculi mihi satis explorati.

In cubiculo itaque hypogæo illius Cœmeterii, picturis Christianis, ac Martyrum reliquiis ditissimo, quod fuit detectum anno MDCCXXVI (2), Epigraphen scriptam eo charactere vidi, in loculo proximo Inscriptionibus fæculi quarti, quæ Consulatibus Acyndini, & Proculi (3); Feliciani, & Titiani (4), notabantur. En inscriptionem illam.

PRI·MAE·BIDVAE·DECES
SIT ANN CENTV DECESSIT
VII·IDVS DЄC IN PACЄ

Jure autem quis affirmaverit, inscriptionem hanc, loculis Martyrum adeò vicinam, in eo cubiculo; aut supparis, aut etiam anterioris ætatis esse lapidibus Consularibus ibidem repertis; qui tamen non diu post Persecutionum tempora ibi positi fuere, a piis hominibus volentibus propè loculos Martyrum sepeliri: Tamen in ultimo ejus versu, ut vides, bis Є lunatum effingitur. En & alios, ex eodem Cœmeterio, titulos, inventos in semitis, quæ sepulcris Martyrum refertæ erant: quos proinde titulos Martyribus ipsis æquales prudentiùs dixeris, quam ævo subsequente positos: præsertim verò accedente indicio aggestæ telluris intra Viarum earum labyrinthos, ne penetrari possent. Humum enim ibi fuisse congestam Diocletianeæ Proscriptionis temporibus, erudi è crediderìs cum Bonarroto: Quod si nolis credere, saltem tamen fatebere antiquas esse Vias eas cœmeteriales: in quibus humus deposita est, ut novæ semitæ aperirentur excipiendis cadaveribus fæculorum insequentium. Jam ergo in hisce Viis, humo liberatis, titulos hos invêni, Є lunatum habentes;

ЄMISSIAS

VR-

[1] *Sæculo scilicet quarto*, *anno* CCCLXXIV.

[2] *Describit hoc cubiculum Illustr. Blanchinus in Prolegomenis ad Tomum Tertium Anastasii, Pag.* XXIV, XXV, *& seqq.*

[3] *Anno æræ Dionysianæ* CCCXL.

[4] *Anno æræ ejusdem* CCCXXXVII.

VRBICA PROBATA
VAENEME

DVLCIS SIMEHELENI [1]
QVAE VIXIT ANNO·I·ET MENSES X
AP RENTES·FILIAE
FECERV NT INCOMPARABILE

Ne

[1] *Non dissimilis est character Epitaphii inventi a Boldetto in Cœmeterio Calepodii (lib. II. cap. 3. pag. 346.) quod hic habes:*

SOCRATES
IN PACE

Huic etiam similis est forma characterum in lapide Ethnica, qui infixus est parieti circumcingenti Villam Pincianam Burghesiorum ad Salariam Veterem: ibi namque sic efformatur B, h; H *verò sic*, h: L *sic* L: *Hos tamen lapides, longè recentiores Constantina non credam; cum eadem characterum ratio, & ductus notetur in epitaphio Gaudentiæ, de quo paulo supra, pag. 151, ubi animadversum est eam Tabulam spectare ad annum 338; ad annum scilicet, qui consecutus est obitum Constantini Augusti. Quamquam nihil sit fallacius conjecturà hac super characterum formâ: Africani namque lapides, qui Florentiæ sunt, sub secundi sæculi finem, vel sub tertii initium sculpti habent* L *ita efformatum*, h; *vel etiam* K: *atque inscriptiones Nauticæ Misenenses sæpe expriment* H *ità*, h. *Vide Gorium, in Tomo primo Inscriptionum, quæ in Etruria sunt pag. 7, & pag. 238. Antiquissimū sanè mihi visum hoc Epitaphium, quod exscripsi Romæ, invētum in cryptis Cœmeterii Christiani; quamvis christianum non sit, sed a Fidelibus adhibitum ad loculum claudendum, alio lapide deficiente. Ibi videbis* h *dimidiatum, de quo loquebamur.*

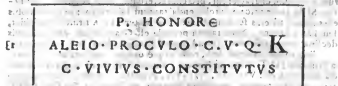
HIC . SITI · SVNI *sic*
VERECVNDVS · MARCIANE HERMIONE
INTEGRI
C·EGGIVS HERMES · FECIT · ET SIBI
VIVOS

Obser-

Greg. Guglielmi del. Antonius Bova sc.

Ne autem videar solis inniti velle christianis epitaphiis, simpliciter, & inculté scriptis: en ineditam inscriptionem ethnicam, cum Є semicirculari; ex ..... Statuæ bipedalis marmoreæ hominis togati; manu volumen gestantis; quæ Statua est in centies laudato Museo P. Kircheri

P · HONORE
ALEIO · PROCVLO · C · V · Q · K
C · VIVIVS · CONSTITVTVS

Hanc verò Statuam ut ipse fateare ad secundum sæculum pertinere, vel (ut recentissimam eam faciamus) non longè abesse ab initio sæculi tertii, hic diligenter deformata exhibetur. *Tab.* XIX. Nisi enim me fallit animus, ii rogæ undantis sinus, longè diversi ab indumentis quæ sæculo quarto in usu fuerunt, testabuntur præsentem inscriptionem verè ad secundum sæculum pertinere. Neque enim dixeris, dignosci non posse ab sculptura tempus inscriptionis: quasi potuerit statua antiquior imponi basi recentiùs sculptæ. Uno namque, & continente saxo, constat tum statua, tum etiam basis; ut proinde fateri oporteat utramque ejusdem temporis opus esse, utramque item esse multò vetustioreni sæculo Imperatoris Justini; quod, veluti epocham characteris Є, determinaverant laudati Scriptores. Fatendum tamen cum illis, non nisi paucorum fuisse florentibus sæculis morem ita scribendi; eumque parcè usurpatum ante sæculum quintum; præsertim in monumentis publicis, atque accuratè scriptis; quod frequentissimè deinde adhibitum ætatibus sequioribus, crebrò invenitur in semibarbaris, quæ supersunt, ævi devexioris monumentis.

§. XVI.

LEVCES IN EPITAPHIO SEVERIANO NUM MULIEBRE NOMEN.

Et hæc quidem sunt, quæ in literis, earumque figurâ, expendenda nobis proponit Severæ Martyris Epitaphium. Gradus itaque faciendus est ad paucula quædam consideranda, quæ in verbis aliquibus ab Epitaphio usurpatis, digniora videri possunt, quæ inquirantur, ac revocentur ad trutinam. Primum vocabulum in quo Lector V ha-

Observo obiter INTEGROS SUOS, *id est* non exultos, *defunctos istos; formulâ consimili formulæ illi, quâ apud Gruter. in Thes.* DCLXXXVIII. 10. & DCLXXXIX. 8. *dicitur* CORPUS INTEGRUM CONDITUM SARCOPHAGO. *Vide Boldetti Observata lib. I. cap.* XVIII.

(1) Fortè: *Clarissimo Viro, Quæstori Kalendarii*: Fortè, *Quæstori Karthaginiensi*.

hæret, est illud LEVCES in quarto versu, ubi dicitur: ΛΕΤΚΕϹ . ΦΕΔΕΙΕ . ΚΑΡΕϹϹΕΜΕ . ΠΟϹΟΤΕΤΕ ; scilicet *hunc Titulum*. Quemadmodum enim animadvertimus, §. VI, *pag.* 27. non apparet, utrùm in τῷ LEVCES, Pater SEVERÆ denotetur, an potiùs Mater LEVCE, quæ plebejo, sed communi per ea tempora Solæco, vel Barbarismo, casûs patrii feminei terminationem usurpaverit, tanquam terminationem casûs recti; aut masculorum nominum characterem, pro charactere muliebris nominis adhibuerit. Si de Inscriptione intelligenda tantùm laborarem; perinde nobis esset, quòd ad ejus sensum attinet, sivè Mater LEVCE titulum posuisset, seu Pater LEVCES. Non tamen perinde est Grammaticis eam nominis declinationem assumere, sivè ad marem significandum, sivè ad feminam.

Rogatione namque latâ, rectè atque ordine, nulloq; obnunciante, a Prisciano [1] Tribuno ad Plebem Grammaticorum, Lex illa Sacrosancta proposita est: VELITIS, IVBEATIS, *Nomina in* ES *productam desinentia, quæ sunt propria, masculina inveniri, ut Hercules, Ulysses, Perses, Achilles, Verres, Chremes, Laches: excepto uno feminino, Ceres Cereris?* Quâ Lege latâ; in suffragium omnes Tribus Grammaticorum iverunt, jusseruntque: VTI ROGAS. Pro Tribu quidem antiquiorum Grammaticorum, Phocas ille, integerrimus vir, primus scivit [2]: *In Es propria masculini generis desinunt*: atq; alibi [3]. *Ceres* (e femininis latinis propriis, in ES) *in genitivo, extra morem omnium, plus unâ syllabâ profertur*. Pro tribu verò Grammaticorum medii ævi, scivit Flaccus Alcuinus, celebris ille Caroli Magni Imperatoris Magister [4]: *Nomina in ES productam desinentia, si propria fiunt, masculina erunt*: Pro Tribubus demum recentium Grammaticorum, tum eorum, qui novam, tum etiam eorum, qui Veterem methodum sequuntur, scivere rei Grammaticæ Duumviri, Gaspar Scioppius, atque Emmanuel Alvarus; quibus cæteroqui discordibus, in hoc convênit, ut maribus adscriberent propria nomina in Es, Cereris nomine excepto. Nullo itaque intercedente, factum est plebiscitum, cum clausulis; NE LEGI PER SATVRAM ABROGARETVR, AVT DEROGARETVR; additaque uncialibus literis obnunciationes diræ: QVI ALITER FAXIT, SCRIBSIT, DOCESSIT, PRONVNCIASSIT; OLLVS SACER ESTO.

Spectatâ itaque Grammaticorum auctoritate, usuque Scriptorum latinè loquentium, dicendum esset; in τῷ LEVCES, Patris nomen significari; atque hunc LEVCESIEM fuisse, qui SEVERÆ FILIAE CARISSIMAE Locum paraverit, ac *Mensam* [5] posuerit. Verùm non adeò tuta, ac veræ similis videbitur conjectura hujusmodi, si tempora consideremus, quibus epitaphium est positum: Cùm in eâ sæculi maximè tumultuosi barbarie, atque in exoticâ gentium peregrinarum colluvie, quæ sub Imperatoribus primùm, mox etiam sub Tyrannis Romam confluxit, minima omnium cura fuerit propriè loqui. Quare factum; ut quemadmodùm ab aliis multis, ità & ab hac, quamtumvis sacrosanctâ apud Grammaticos Lege, universa latina Plebes paulatim desciverit. Igitur, reclamante licet Pri-
scia-

(1) *Prisciani Cæsariens. Gram. lib.* V.
(2) *In Arte; ubi de generibus nominum e Græco.*
[3] *Ibid. de Gen. & declin. nom. Lat.*
[4] *In Grammat. ubi de Generibus.*
(5) MENSAS *appellatos fuisse Lapides, quibus loculi claudebantur, docent antiquæ Inscriptiones; & DuFresnius, in Glossario Latinitatis, V.* Mensa.

ſciano, & Deos Superos, Inferos, ac Medioxumos obteſtante, Urbem totam, atque Imperium Romanum occupavit anomala terminatio nominum propriorum femineorum in AS, quæ interrogandi caſu creſcentia, declinarentur in ETIS; quaſi ad tertiam declinandorum claſſem ſpectarent, ac maſculini generis eſſent. Millena ejus ævi documenta, tum e Paganorum, tum etiam e Chriſtianorum lapidibus, oſtendunt, quo torrente ſuperaverit Grammaticos aggeres barbaries loquendi; quamque uſitati fuerint, eo ſæculo, vetiti ii legibus obliqui caſus, genere muliebri,

AELIANETIS, (1)	JOANNETIS,
AFRODITETIS,	IRENETIS,
AGNETIS,	ISPETIS, (2)
CHRESTETIS;	JULIANETIS,
CHRYSOGONETIS,	LICINIANETIS,
CLEMENTIANETIS,	LEOPARDETIS,
CYRIACETIS,	MARCIANETIS,
DECIMIANETIS,	MAXIMILIANETIS,
DIDIMETIS,	PROBATIANETIS,
EROTIANETIS,	PUDENTIANETIS,
EVTYCHIANETIS,	QUINTIANETIS,
FABIANETIS,	SABINIANETIS,
FELICIANETIS,	SEVERANETIS;
FILUMENETIS;	SOSANETIS,
GENTIANETIS,	SOZOMENETIS,
GLAVCETIS,	TATIANETIS,
HERAMETIS,	TRIFONIANETIS;
HERMIONETIS,	URBICETIS;

& alia, de quibus Reineſius [3]; quæ manifeſtum eſt, rectum caſum habuiſſe in ES femininum; quidquid repugnent Grammatici, quibus neq; incrementum hoc, neque anomala illa terminatio in recto probari poteſt.

Jam ergo, quis vetat nominibus hiſce, quantumvis perduellibus,

ac-

[1] *Declinanda fuiſſent* AELIANAE, APHRODITES, AGNAE *&c. & itâ declinata fuiſſe, ſed per Metaplaſmū aucta, putat Reineſius, ad Inſcript.* 114. *Claſſis* XX. *Vereor autem, ut metaplaſmo hoc ſalvari poſſint caſus obliqui omnes, quin recurratur ad novam declinationem tertiam femininam, cujus rectum in ES, obliqua verò creſcentia, in* ETIS, ETI, ETEM, ETE.

(2) *Pro* SPEI, *vel* SPENIS, *ut habent aliqui priſci lapides; vel* ISPENIS, *ut eſt in Epitaphio Puellæ, apud Donium, Claſſ.* XV. 3. *pag.* 437.

[3] *Syntagm. Inſcript. Claſſ.* XX, *ad Inſcr.* 50. *&* 228.

accensere LEVCES nostrum; illudque, non de Patre SEVERÆ, sed potiùs de ejus Matre interpretari? Pertineat sane ad hanc classem illud nomen; ac intelligatur de Matre LEVCE, aut LEVCETE; vel etiam SELEVCETE (ut innuimus §. VI. *pag.* 27) quæ quidem SELEVCE, truncato primùm per Aphæresin nomine, LEVCE facta; mox etiam, vel per metaplasmum, vel quâcumque aliâ demùm viâ, LEVCETIS compellatione dicta sit. Nihil Donato, aut Prisciano, juris in nomina, quæ sui juris effecta, liberarunt sese a Grammaticorum ferulis, sæculo illo tumultuoso, ac tyrannico. LEVCETI igitur huic, jam manumissæ, ne solitariam se putet, associemus alia hujusmodi nomina muliebria, item emancipata, & masculinâ terminatione insignia; e lapidibus ineditis. Nomen MARTINIANETIS, Puellæ Martyris, legi ad ejus loculum, nondum apertum, & vase vitreo sanguineo notatum, in Cœmeterio SS. Proti, & Hiacynthi:

D VIII K OCT
C EMELLVS FILIE MAR
TINIANETI QVE
VIXIT AN IIII

MAXIMIANETEM, e Cœmeterio Cyriacæ, dat lapis inventus anno 1721, quem mecum e Schedis suis communicavit D. Can. Marangoni, sæpe laudatus:

A ☧ ω
PATRI ET MATRI LEONI ET MA
XIMANETI LEOPARDVS FILI
VS BENEMERENTIBVS IN XPO
SANCTO FECIT PATER · DEP · VI · IDVS IAN
(sic) (sic)

Vereor ne editam jam afferre quis possit FILUMENETEM hanc, quam inveni in pavimento Sanctæ Agnetis, Viâ Nomentanâ:

MAXIMVS FILVMENETI
CONIVGI FIDELISSIMAE

FE-

Felicianetem legi in christiano epitaphio, quod subdo: erat autem translatum ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim.

HER FELICIANETI COIVGI
KARISSIME MERENTI
AVR PRIMVS MARITVS
EIVS INCONPARABILI
sic

Ibi etiam, in alio lapidis antiqui fragmento, Ivlianetem invêni, & Irenetem. Eccas.

VS · ARSINVS ET LVCCEIA CHRESE
E IVLIANETI FILIAE DVLCISSIME
sic
ORORI · AEIVS · IRENETI · QVE VIXI A II ME VI

Cominiam Semnetem legere est in antiquo marmore, reperto ante paucos annos, in Prædio DD. Casali, Patritiorum Romanorum, quod extra Portam Capenam est, secus Appiam. Nunc est inter marmora Musei Kircheriani, donatum a Domino Thoma Casalio, integerrimo atque optimo Viro:

D M VIGI
SEPTIMIVS . IVBENALIS · S. COHORT · PRIM · TRALA
XI · VRBANAE · HOC · MONIMENTVM · VIRGINE
IN · FRONTE · PEDES · XII · IN · AGRO · PEDES · XVI
CVM · TERRVLA · PVRA · AB · ANTE · ET · DEXTRA
L AEVAQVE · AD · MVRVM · SICVT · TERMINVS
D EMONSTRAT · LONGVM · PEDES · LII · LATVM
PED ES · XXXV · COMINIAE · SEMNETI · COIVGI · IN
COM PARABILI · ET SEPTIMIAE · COMINIAE · FILIAE
SVA BISSIME · RAPTIS · CVM · FAVSTO · SOCERO · COM
PARAVER VNT · DE · CORNELIA · CHARI NE · ET · SIBI
ET LIBER TIS · LIBERTABVSQ · POSTERISQVE · SVIS

Hic

Hic sanè observet, qui volet DEOS · MANES · VIGILVM [1], & COHORTIS TRALATICIAS, & MONVMENTVM VIRGINE, & TERRVLAM PVRAM. Mihi illa feminini nominis inflexio nunc observanda tantùm est, ut habeat LVCES epitaphii Severiani SEMNETEM sociam; utque hoc etiam exemplo comprobetur res, cæteroqui obvia, si ejus ætatis monumenta considerentur.

Quâ ætate, alia item legio subsidiaria femineorum nominum, à Grammaticorum castris desciscens, vix tandem intra Latinorum limites retineri se permisit; illecta congiario quodam, quod vel *Metaplasmum* appelles, vel *Epenthesin*, vel *Epectasin* (2), vel *Paragogen*, vel quocumq; demum grammatico nomine, mihi curam non ereas. Largitio illa fuit, quâ muliebria nomina, seu veriùs cognomina, productiora evaserunt. Erant ea magnam partem ex Græcis oriunda; & felicibus Sermoni Romano sæculis in Civitatem adscita, municipale Grææ terminationis jus retinuerant: cùm repentè (*Tantùm ævi longinqua valet mutare vetustas!*) aucta supra conditionem peregrinam, civilemque, & syllabâ unâ longiora prodire ceperunt: ut jam non TYCHEN audires, aut TYCHAM; neque CALEN, & AGAPEN; sed TYCHENEM, & CALENEM, & AGAPENEM. Jam verò; sicuti plerumque usuvenire videmus in mulieribus, ut omnes eo indumenti genere uti velint, quo aliam ornatam conspexerint; sic is, quantumvis peregrinus, femineorum nominum ornatus, qui usurpari cepit, comptus, incomptus, ità omnibus placuit, ut Urbem totam repentinò, ac totum Imperium, plenum audires nominibus iis femininis cothurnatis, & syrma illud syllabicum post se trahentibus. Loquuntur etiam nunc ejus ævi lapides,

ADTICENEM,
AFRODISIENEM,
AFRODITENEM,
AGAPENEM,
ATHEODOTENEM,
AUTODICENEM,
BLASTENEM,
CALENEM,
CALLISTENEM,
CALLITYCHENEM,
CHARITENEM,
CHRESTENEM,
EPICTESINEM,
EVAGRENEM,

CAMICENEM,
GENESINEM,
GRAMENEM,
HELICENEM,
HEBENENEM,
HERODITENEM,
HEURENEM,
JONICENEM,
ISCOLASTICENEM,
ISPENEM,
LALAGENEM,
LYDENEM,
MARCIANENEM,
MELITINENEM,

MY-

[1] *Fortasse autem nihil horum est in Epitaphio; in quo oblitus Quadratarius vocis* VIGILUM, *quæ apponēda fuerat post nomen* COHORTIS PRIMÆ, *illam superposuit eo loco, ubi scribi debuit* S; *nempè* SACRUM. *Quod verò sequitur* TRALA, *significabit;* SEPTIMIUM huna... IVVENALEM, 5, *hoc est*, CENTURIONEM COHORTIS PRIMÆ VIGILUM; TRALATIcium *esse, sivè* TRANSLATUM, *a Coborte* XI. VRBANA, *cui erat adscriptus.*

[2] Κατ'ἐπέκτασιν *aucta docet Reines. Inscr.* 116. *Class.* XI.

MYRINENEM,
NAPENEM,
NARCISANEM,
NICENEM,
NICIDIENEM,
PHILETENEM,
PISTENEM,
PRIMENEM,
PROCOPENEM,
PYTHANENEM,
ROMENEM,
SAGATENEM,
SECUNDENEM,
SEPTIMENEM,
SISINICENEM,
SPENEM,
TREPTENEM,
TROPHIMENEM,
TYCHENEM,
VITALINEM,
ZOSIMENEM,

ἢ ἀλλὰ μύρια, quæ singillatim persequi longum, & inutile sit. Demus tamen & hic; exempla aliquot paucula ex inscriptionibus ineditis. Nicenæ, e sæculo Trajani Hadriani, est in lapide utrinque scripto, uem vidi in Museo P. Kircheri:

DIS · M

P. AELIUS. PRIMVS · AVG · LIB

AELIAE · NICENI

CONTVBERNALI · PIENTISSIMÆ

ET · FRATRI · PROTO · FECIT

D · M.

VIBIVS . VRBICVS
FECIT.SIBI.ET.VLPIAE
EVNOEAE · CONIVGI
SVAE·ET·FILIIS·SVIS
ET.LIBERTIS.LIBERTA
BVSQVE.POSTERISQVE
EORVM

CAL-

Callitychenen dat lapis, in Vinea proxima Aedi S. Cæsarii ad Appiam:

DIS MANIBVS
HERMES
CALLITYCHEN
CONIVGI SVAE
BENEMERENTI
FECIT
ET SIBI

Accipe, & Afroditenem, e saxo cœmeteriali; quod est in sedili rustico Villæ suburbanæ PP. Collegii Romani, ad Cœmeterium Basillæ; ex quo facilè prodiit:

MARCIANVS ...
MACI AFRODITENI ...
... COI BN QVE ...
MEC ANN XVIII ...

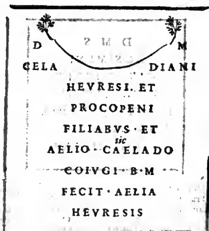
Erastenem hanc, e Museo P. Kircheri, puto ineditam: à Bonanno saltem editam non video:

D. M
L·POMPEIVS·ERATVS·POMPEIAE
ERASTENI·FILIAE·PIENTISSIME
sic
QVAE·VIXIT. ANNIS·IIII.DIEBS·II
ET·CLAVDIAE·PRIVATAE
MATRI.EIVS·BENEMERENTI
ET·SIBI·ET.LIBERTIS.LIBERTA
sic
BVSQVAE.POSTERISQVE
EORVM
H· M· H· N· S

Hoc Monumentum Hæredes Non sequitur.

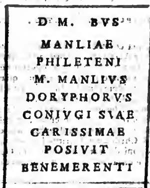
Ha-

Habeo & PROCOPENEM ex antiquo lapide, qui fuit penes D. Ficoroni :

Marmor pro limine Januæ, in Officinâ Sculptoris Equitis Rusconi, Romæ (ubi dicitur in Pincio *a Capo alle Case*) PHILETENEM habebat. Ibi etiam observabis τὸ POSIVIT, simile Catulliano illi; *Quam Mater propè Deliam deposivit Olivam*.

(1)

[1] Scilicet: DIS MANIBUS.

Zosimenem legè in hoc lapide, quem exscripsi in Villa Comitum d'Oddi, propè Perusium:

D M S
ZOSIMENI
MATER FILIÆ
PIENTISSIME
FECIT · QVE · VIX
ANN. XXIII ME
SIB · III · DIE XV

Demùm, ne plura persequar, id veluti certum habetor; ità si isse susdeque habita à Trajani temporibus, sed præsertim post Gordianos, quæcumque ad Latinam linguam pertinent; ut operam ludat quicumque velit Varronianis, aut Flaccianis institutis [1] examinare locutiones inscriptionum; quæ sequiore sæculo scripta, ex usu barbarorum temporum, non ex Grammaticorum placitis debent intelligi.

§. XVII.

OBSERVANDA AD CLAUSULAM

ЄΑ. ЄΙCΠЄΙΡΙΤω. CΑΝΚΤω. ΤΟΤΟ. (1)

LEVCES itaque illa, quæ CEBHPE ΘΕΑΕΙΕ ΚΑΡΕ CCEME epitaphium nocoreTE, addit per Apostrophen, fortè ad Martyrem Filiam, ET ISPIRITO SANCTO TVO; ità enim legere oportet verba quarti versûs in epitaphio. In hac autem clausula duo sunt, quæ animadversionem requirant: Alterum quidem, intellectu facile, est barbarismus illud ISPIRITO, ubi Latinè dicendum fuisset, *Spiritui*; alterum verò, paulò magis reconditum, est sensus ipse totius clausulæ, quæ neque cohærere satis videtur cum reliquis, neque christianæ religionis dogmatis admodùm esse consentanea. Numquid enim loculo indigere, aut epitaphio creditur apud Christianos Spiritus humanus, corpore liber; ut & ISPIRITO SANCTO poni debeat monumentum? Opinati enim licèt fuerint rudiores quidam e Paganis (2), animas eorum, qui *Fuerunt*, sepul-

[1] *M. Terentius Varro, & Verrius Flaccus, Grammatici celebres, dum Lingua latina floreret.*

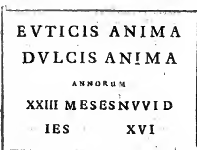
[2] *Videtur tamen & ipse divinus Plato hoc in Phedone tradidisse, saltem de animabus Scelestorum:* ψυχὴ περὶ τὰ μνήματά τε, ἢ τοὺς τάφους κυλινδουμένη.... Εἰκός μέν τοι, ὦ ὅτι γε τὰς τῶν ἀγαθῶν ταύτας εἶναι, ἀλλὰ τὰς τῶν φαύλων, αἳ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀναγκάζονται πλανᾶσθαι δίκην τίνουσαι τῆς προτέρας τροφῆς κα-

pulcrum incolere, atque ossa sua sæpe invisere; quare lapis ille sepulcralis Juliæ Heuresis (in Hortis Ludovisiis Romæ) defunctam alloquens ait, NVNC SVPER OSSVA CINERESQVE TVOS BENEDICTA QVIESCIS; Vulgarem tamen hanc opinionem Ethnici ipsi eruditiores, ne dum Christiani, risu dignam putabant:

Vix equidem credo: bustis exisse feruntur:
Et tacite questi tempore noctis Avi [1].

Unde ergo in christiano epitaphio formula; *Leaces Severæ Filiæ carissimæ posuit, & Spiritui Sancto tuo?* aut quis inde sensus pius, religiosus, aut prudens potest exsculpi?

Præmittenda mihi, antequam respondeo, pauca sunt: Ac primò quidem sciendum, inter appellativa affectuum, quibus usi sunt Christiani (2) in Cœmeteriorum lapidibus, hanc haberi frequentem valdè, ac proinde consuetam formulam; ut sanguine conjuncti appellentur ἱερατικῶς, ANIMÆ DVLCES, ANIMÆ MELLITÆ (3), ANIMÆ INNOCES, vel INNOCENTES; SPIRITVS MERENTES, SPIRITVS SANCTI &c.. Lapis ineditus in Museo Kircheriano, totus in his blanditiis: nomen deinde tacet Filii, vel Conjugis sepulti; nisi fortè is dictus fuerit EVTYCHES, Εὐτύχης:

EVTICIS ANIMA
DVLCIS ANIMA
ANNORVM
XXIII MESESNVVI D
IES XVI

Omisit pariter pueri vel puellæ sepultæ nomen, quicumque fuerit auctor inscriptionis græcæ, apud Boldettum [4]; contentus NECTAREAM ANIMVLAM appellasse eum, quem inter Martyrum sepulcra tumulabat: Sic enim credo legi posse eam epigraphen, satis barbarè scriptam. Ο · ΘΕΟϹ · Ο · ΚΑΘΗΜΕΝΟϹ · ΕΙϹ · ΔΕΞΙΑΝ · ΤΟΤ · ΠΑΤΡΟϹ · ΕΙϹ · ΤΟΠΟΝ · ΑΓΙΩΝ · ΣΟΤ ·

καλῶς ἔστι. Anima, circa monumenta, & sepulcra versatur ... Consentaneum quidem est, has non Bonorum, (*animas*) esse, sed Malorum; quæ circa hæc oberrare coguntur, pœnas dantes vitæ improbè actæ.

[1] *Ovid.* 2. *Fastor. vers.* 551.

[2] *Videatur Fabrettus. Inscr. Cap.* VIII. *pag.* 576.

[3] *Fragmentum antiqui Crateris chrystallini, facilè Christianum, erutum anno* 1732. *in Vinea Collegii Anglorum Romæ, ità habebat literis aureis*

MELITA
DVLCIS
ANIMA

(4) *Osservazioni lib. I. cap.* XIV. *pag.* 58.

ΝΕΚΤΑΡΕΟΥ · ΨΥΧΑΡΙΟΝ · ΤΕΡΑΤΕ (1) Nisi fortè τὸ ΝΕΚΤΑΡΕΟΥ, quod est in lapide, nomen Pueri sit, qui appellatus fuerit NECTARIVS, ut Cl. Boldetto placet; potiùs quàm epitheton, ut ego suspicabar. Quicumq; tamen illius NECTAPEOV sit sensus; sæpè in Christianis inscriptionibus reperi, consanguineos & conjunctos, SPIRITVS dici.

SPIRITO · SANCTO · INNOCENTI · QVI · VIXIT · AN PLUS Minùs II; habes apud Reinesium [2]. VICTORIAE · CASTISSIME . (*sic*) FEMINE · CHRESIVS · IILIVS · MERENTI · SPIRITO; invenies apud Boldettum [3], in lapide eruto ex Cœmeterio Calepodii. VICICRINO · POSVERVM · (*sic*) TARETIS · (*sic*) BENEMERENTI · FILIO...... INNOCENTISSIMO · SPIRITO: Idem [4], ex Cœmeterio Cyriacæ. Ex Cœmeterio eodem [5], FELICITATI . INNOCENTISSIME (*sic*)....MERENTI . SPIRITO · ALEXANDER · AVVS.

Pariter: (*sic*) HISPIRITO · SANCto. MARCIANETI, legere est inter Epigrammata christiana, quæ refert idem Cl. Scriptor [6] a se inventa in Cœmeterio Cyriacæ: GEMELLINVS. VICTORIE · (*sic*) CONIVGI · BENEMERENTI · ISSPIRITO · · (*sic*) SANCTO . IN . PACE; inventum in Cœmeterio B. Helenæ, est apud Fabrettum [7]: Ubi etiam citatur lapis ex eodem Cœmeterio translatus in Museum Carpineum: (*sic*) BICTORI · DIGNO · ISPIRITO · COIVX. FECIT ·

Profecta est autem phrasis illa, ac modus loquendi, ex Ecclesiæ disciplinâ [8]. In Scripturis namque; præsertim verò in novis Paginis, nihil frequentius est, quàm nomen SPIRITVS; usurpatum συνεκδοχικῶς, & μεταληπτικῶς, ad significandum modò aliquam ex naturalibus Animæ facultatibus, modò singulos Fideles; in quibus inhabitat SPIRITVS ille PARACLEIVS, qui per Antonomasiam est SPIRITVS SANCTVS. Pro *Voluntate hominis* accipitur nomen SPIRITVS, in eo Apostoli loco [9], SI OREM LINGVA SPIRITVS MEVS ORAT; MENS AVTEM MEA SINE FRVCTV EST · De Voluntate enim hic Vocem SPIRITVS intelligunt Sà, Cornelius a Lapide, alii. Pro *Homine* verò *Fideli* sæpè invenitur. REFECERVNT SPIRITVM MEVM: idest, *Me refocillaverunt*, ait Apostolus idem [10]; & de Tito loquens [11] REFECTVS EST SPIRITVS EIVS AB OMNIBVS VOBIS. Clarissimè verò idem, Fideles Galatas salutans ait [12]. GRATIA DOMINI NOSTRI CVM SPIRITV VESTRO FRATRES. Quam Apostoli phrasim ac salutationem Viri

(1) Deus, qui sedet ad dexteram Patris, in loco Sanctorum, tuam NECTAREAM ANIMULAM descripsit.

(2) *Syntagm. Inscr. Cl.* XX. 193.

[3] *Osservāi. lib. II. cap. v. pag.* 392.

(4) *Ibid. pag.* 281.

[5] *Ib. cap.* IV. *pag.* 369.

[6] *Ibid. cap.* VII. *pag.* 419.

(7) *Inscr. Dom. cap.* VIII. *pag.* 571.

[8] *Inde enim potissimùm Fideles hausisse decet loquendi modum. Cæterùm, etiam Paganis placuit* SPIRITUS *appellare homines sibi sanguine junctos: Rursus, illi etiam aliquando barbarum illud* SPIRITO *usurpaverunt. Peti testimonia possunt ex antiquis lapidibus:* SPIRITU ... INCOMPARABILI FLICIAE MINNAE, *habet lapis Gruterianus* CCCCXXIV. 5. SPIRITO INCOMPARABILI TERTINIAE, *est in antiquo epitaphio, quod refertur a Ciampino*, de Sacris Ædificiis, *pag.* 136. SIC ILLI REDDAT DEUS ET SPIRITUS TUUS; *leges in epitaphio Discordiæ, apud Gruterum*, MLI. II. *Neque in saxis tãtùm usurpatum invenies hunc loquendi modum. Vellejus Paterculus*, Histor. lib. *II. loquens de Augusto moriente, quem Tiberius invisit, ais:* Subrefectus primo conspectu, alloquioque carissimi sibi Spiritûs.

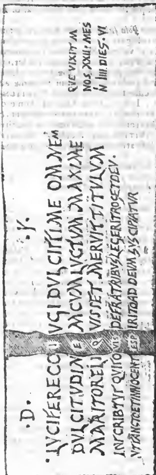
[9] 1. *Corinth.* 14. 14.

[10] 1. *Corinth.* 16. 18.

[11] 2. *Cor.* 2. 13.

(12) *Ad Gal.* 6. 18.

Viri Apostolici Barnabas, & Ignatius, imitati sunt in Epistolis suis. Barnabas quidem suam ità Epistolam concludit. Ὁ κύριος τῆς δόξης, καὶ πάσης χάριτος, μετὰ τοῦ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ὑμῶν (1). Ignatius vero ille Θεόφορος, in secunda ad Trallianos Epistolà. ἀσπάζεται (ait) ὑμᾶς τὸ ἐμὸν ΠΝΕΥΜΑ [2]. Quare non immeritò idonei aliqui Interpretes intelligunt id, quod habetur in Joannis Apocalypsi [3] ET SPIRITVS ET SPONSA DICVNT VENI, de Fidelibus, quos ducit DEI SPIRITVS, qui simul cum Sponsà Ecclesià dicunt Christo Sponso, VENI. Certè mysticus loquendi modus, simul cum Evangelio, apud omnes gentes diffusus est; unde orta Liturgica illa responsio Ecclesiæ ad Sacerdotem, dum Plebi pacem precatur: ET CVM SPIRITV TVO. Quæ quidem responsio in omnibus fermè Liturgiis invenitur, Latinis, Græcis, Syris, Copticis &c: quod de Latinà & Græcà Ecclesià notissimum, observari etiam poterit in iis Orientalium, & Australium Ecclesiarum Liturgiis, quas Latinitate donavit Eusebius Renaudotius. Inde est igitur (ut opinor) illa, non minùs amica [4] quàm religiosa in Epitaphio Severiano apostrophe; ΕΔ ΕΙCΠΙΕΙΡΕΙΤω CΑΝΚΤω ΤΟΤω.

(5)

Quod autem tàm parùm latinè dictum sit ΕΙCΠΙΕΙΡΕΙΤω; sicut & in allatis aliis eorum sæculorum inscriptionibus, ISPIRITO & SPIRITO; idiotismus est barbarus fæculentæ locutionis, quam tum universa plebs Romana, declinante Imperio, usurpabat: Cujus quidem barbariei, quandoquidem exemplum aliud invenio in schedis meis, desumptum ex lapide Christiano, quem exscripsi Romæ apud Puellas Men-

[1] Dominus Gloriæ, & omnis Gratiæ, cum Spiritu vestro.

[2] Salutat vos Spiritus meus.

[3] *Apocalyp.* 22. 17.

[4] *Pulcherrima est in hanc rem pia illa acclamatio, in sepulcrali brevissimo titulo Cœmeteriali, quem refert Boldettus pag.* 418:
GENSANE · PAX · ISPIRTO · (*sic*) TVO

[4] Legendum, INSCRIBI · VT · QVIS QVIS · &c.

Notanda in hac Inscriptione diversa configuratio literæ S: modò enim pingitur Y, *modò* Г, *modò* l, *modò autem* ʢ, *aliquando etiam* S.

Ob-

Mendicantes hìc puto referendum; præsertim cum ineditum dici possit: unam enim tantùm hujus Lapidis partem vidit, ac retulit Illustrissimus Fabrettus [1].

In quo Epitaphio, aptissimo ad confirmandum Dogma de Oratione pro Mortuis, quod tantopere exsibilant, tanquàm inventum nuperum, Calviniani, ac Lutherani Theologi (ne extra chorum saltare videar, & a Grammaticis ad Polemica digredi) solùm animadverto usum barbarum vocabuli SPIRITO: ex quo arguas non esse propriam, ac peculiarem Severiani Epitaphii anomaliam, illud ЄΙΣΠΝЄΥΡЄΙΤω: omnia enim fermè illius ætatis monumenta, impolitam atque incultam hanc terminationem non horrent.

Quod si nefas nobis non sit, *obscuris solâ sub nocte per umbras*, grammatici hujusmodi ostenti originem investigare; crediderim, vergentibus illis in senticosam barbariem sæculis, vulgus Romanum non quartæ declinationi adscripsisse nomen SPIRITVS, ex antiquorum præscripto (quartam enim illam declinationem usus plebejus Urbe fermè eliminaverat, ut §. XIX. observabimus) sed potiùs declinationi secundæ accensuisse; ac mutato etiam genere fecisse neutrum; ità ut SPIRITUM, vel ISPIRITUM, diceretur in recto. Inde obliqua singulari numero, SPIRITI, SPIRITO; quæ aucta per Prothesin, ISPIRITI evadebant, & ISPIRITO. Inde etiam informes, & horrendi illi casus nomine multitudinis, SPIRITA, SPIRITORUM, SPIRITIS: quæ monstra cùm aures Grammaticæ audiunt, exquiritur ad lustrationem, quasi in somniis ominosis κατ᾽ ἰνδάλων ἐμπτώσεις,

——quæ lustret anus lectumque locumque;
Præferat, & tremulâ sulfur, & ova manu; [2]

ac, veluti ad ostenta, ac monstra procuranda, inclamatur,

Concurrite omnes augures, haruspices:
Portentum inusitatum conflatum est recens.

Monstrosi tamen hujus abusûs sæculo tertio indicium ità certum est, ut locus dubitationi nullus supersit: Clarè enim illum loquuntur antiqui aliquot Christianorum lapides; qui utpotè simpliciùs conscripti, sinceriùs exprimunt plebejos ætatis illius idiotismos. Nam in Callisti Cœmeterio ad loculum Victoriæ, & Zotici ità acclamatum invênit Boldettus [3]: SPIRITA VESTRA DEVS REFRIGERET. Hic verò lapis a me creditur ad sæculum tertium spectare, quantumvis nullum habeat characterem propriè chronologicum. Similem namque admodùm invênit Boldettus idem epigraphen [4] in Cœmeterio Sancti Urbani, quod Callistiano conterminum est. In eâ verò habetur formula fermè eadem, barbarie simili expressa; CONIVGA INNOCENTISSIMA. . . . REFRIGERA CVM SPIRITA SANCTA [5]: Notatur autem lapis Consulatu Tiberiani secundùm

Observat aliqua in hanc rem Cl. Senator Bonarrotus in suis Collectaneis ad Vitra Antiqua, Præfationis pag. XIX.

[1] *Inscr. Dom. cap.* VIII. 110.

(2) *Ovid. de A. A. lib.*2. *vers.* 239.

[3] *Observ. lib.* II. *cap.*7. *pag.* 417.

(4) *Ibid. lib.* I. *cap.* 19. *pag.* 87.

[5] REFRIGERA CVM SPIRITA SANCTA, *positum pro* REFRIGERERIS CVM SPIRITVS SANCTOS: *neq; enim exquirere oportet legitimum illud,* CVM SPIRITIBVS SANCTIS, *eo tempore quo,* CVM QVEM *dicebatur, &* CVM EVM; *ut supra observatum* §. VI. *pag.* 30.

Quibus CVM QVEM, *addi debent, ad meliùs penitiùsque dignoscendum loquendi eo sæculo morem, hæ etiam phrases;* CVM QVAM BENE VIXI: *Fabrett. cap.* I. LIX. 31. CVM DELICIVM SVVM; *Id: cap.* I. 248. 44.

dùm, & Dionis: qui processère, anno æræ Dionysianæ cccxi: quare posſim jure lapidem utrumque ſæculo eidem tertio attribuere.

Ad eandem *jam barbarizantis Vulgi conſuetudinem*, ut cum Reineſio (1) loquar, ſpectat πρόθεσις illa, ſeu præpoſitio literæ I Voci SPIRITO; unde ЕICHЕIРЕITO ſuum efformavit Epitaphiographus Severianus, & ſua illa, ISPIRITO, vel ISPIRTO, aut etiam HISPIRITO, extulere lapides alii antiqui, quos laudavi mus *pag.* 166. I namque, *vocabulis ab* SP, SC, ST, *vel duplice aliâ incipientibus, præponere ſæculis pariter ſequioribus conſuevêre*, ait idem Reineſius: & exemplis, ut ſolet, ex eruditionis ſuæ penu petitis confirmat. Quibus exemplis alia addit Cl. Senator Buonaroti, in ſuis Obſervatis ad Vitra Antiqua [2], Imaginem illuſtrans Proto-Martyris Stephani, cujus nomen ità ſculptum ab Artifice in Vitro eſt: ISTEFANVS. Ex eodem barbaræ πρόθεσις fonte ſunt illa, ISTETIT APud Nos, penes Boldettum[3]: ISTERCORIA, & ISCRIBONIVS, in titulis ab eodem relatis (4); ac ominoſum illud ISTAFANIVS, e Cœmeterio Cyriacæ, apud eundem [5]; neq; minùs portentoſum ISCOLATICENE, e Cœmeterio Lucinæ [6]: Adde ISCALAM [7] e Fabretti Inſcriptionibus; ISPERЕM (8) e Donianis, & ISPETEM (9) e Reineſianis, ad

CVM VIRGINIVM SVVM: *Boldett. lib, II, cap* XIII, *pag.* 491.
CVM CONIVGEM SVAM IRENETEM: *Id. lib. I. cap.* XLV. *pag.* 53.
CVM FILIVM SVVM VRSVM: *Id. lib. II, cap.* V, *pag.* 389.
CVM MARITVM: *Id. lib. II, cap.* VI, *pag.* 411.
CVM COMPAREM SVVM: *Id. lib. II, cap.* XIX, *pag.* 582.
CVM FILIAS SVAS DVAS: *In epitaphio Julianæ ſupra allato*, §. XIV. *pag.* 145.
CVM BIRGINIAS: *Fabrett. cap.* IV. 141. *pag.* 271.
CVM BERGINIVM SVM: *Id. cap.* IV. 139. 271.
Poſt quæ, non mirabere dictum, CVM SPIRITVS SANCTOS, *vel* CVM SPIRITA SANCTA: *phraſi quidem barbarinſculâ, ſed tamen piâ, & chriſtianâ: a qua non longè abeũt formulæ illæ, de quibus laudatus Boldettus*, lib. I. cap. XII. pag. 58. & lib. II. cap. VII, pag. 420. CVIVS ANIMA CVM SANCTOS. DIGNA INTER SANCTOS: METÀ ΑΓΙΩΝ Η ΨΥΧΗ ΑΥΤΟΥ. ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ. ΕΙΣ ΤΟΠΟΝ ΑΓΙΩΝ. *Ubi (ut & hoc in παρόδῳ, timidè quamvis, obſervem) dicam celeberrimam formulam*, CVM SPIRITA SANCTA ACCEPTVM EVMTE ABBATIS INNOCINEM, *quæ eſt in Leopardi Epitaphio, ex Cœmeterio Caſtuli* (apud Fabr. Inſcr. cap. VIII. LXI. pag. 574.) *quæque a Cl. Mabillonio, in ſuo Itinerario Italico*, Manifeſtus de Confirmatione locus *eſt credita; Fabretto verò ipſi viſa eſt*, Manifeſtus potiùs de Baptiſmo locus; *neq; de Baptiſmo, neque de Confirmatione videri manifeſtò loqui. Quis enim vetet, τὰ* CVM SPIRITA SANCTA, *de Eccleſia, ac Cœtu Sanctorum potiùs intelligere, quam de* SPIRITV τοῦ ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΥ? *Ex dictis namq; ſenſus opportuniſſimus illius Epitaphii eſt*, LEOPARDVM IN PACEM. (*in Pace*) CVM SPIRITA SANCTA (Spiritus Sanctos, *Spiritibus Sanctis*) ACCEPTVM EVMTE (*eumdem*) ABBATIS INNOCINEM (*habeatis Innocentem*) *Niſi autem mihi ſtultè blandior, puto futurũ fuiſſe, ut & VV. CC. ità explicarent, ſi laudatos Boldettianos lapides, tunc nondum refoſſos, videre potuiſſent.*

[1] *Syntagm. Inſcr. Claſſ.* XX. 328.
[2] *Oſſ. alla Tav.* XVII. *Fig.* 1. *p.* 112.
[3] *Oſſ. ſu' Cimiterj lib. II. cap.* VI. *pag.* 407.
[4] *Lib. eod. c.* XIII, *p.* 490, & 492.
[5] *Lib. I. cap.* XIV. 54.
(6) *Id. lib. II. cap.* V. *pag.* 389.
(7) *Inſc. Dom. c.* VIII. XXVI. *p.* 556.
[8] *Inſcr. ant. Claſſ.* XV. 3. *pag.* 437.
[9] *Synt. Inſc. Claſ.* XX. 328. *p.* 973.

ad Feminam notandam, cui SPES nomen esset; ISTABILIONEM [1] e Boldettianis; atque alia μόρια. Non unus enim, vel alter, apud Veteres Quadratarius ità ISCRIPSIT [2]; cum frequens sit in priscis lapidibus observare morem Artificum, qui sic ISCRIPSERVNT [3].

Neq; solis verbis a duplici consonante incipientibus, literam I aliquando præposuere sæculis deterioribus; verùm etiam Vocabulis aliis. Sic, in lapide inedito Musei Kircheriani, legi Mulierem IMARITATAM. Inventus fuerat lapis in S. Saturnini Cœmeterio; anno MDCCXXII; dignusque mihi visus, quem diligenter expressum hic exhiberem, imitata characterum formâ, & cacographiâ.

DOMNINAE
INNOCENTISSINAE·ETDULCISSIMAECOIUGI
QUAE UIXIT·ANNXUI·M IIII·ET FUIT
IMARITATA·ANN·DVOBVS·M·IIII·D VIIII
CVMQVA NON LICVIT·FUISSE·PROPTER
CAVSASPEREGRINATIONIS
NISI·MENSIB·VI
QVOTEMPORE·VT·EGO·SENSI ET EXHIBVI
AMOREM MEVM
NVLLISVALII·SICDILEXERVNT
DEPOSIT·XV·KAL IVN

Et hæc quidem in ipso cortice Verbi ISEIRITO sistentibus consideranda veniunt, quæ, ut diximus, neque difficilia sunt, neque longè petenda. Id modò examinandum est; quo pacto cum sensibus aliis, expressis in epitaphio, cohæreat repentina illa, ac inexpectata prorsus apostrophe. Quem enim, non dico latinum, sed humanum sensum faciunt hæ clausulæ: LEVCE FILIÆ SEVERÆ MEMORIAM POSVIT ET SPIRITVI SANCTO TVO? Duo sunt autem, quæ ad nodum hunc enodandum mihi modò succurrunt; quæque non inutilia arbitror, donec potiora detegantur. Aliud quidem est, converti ibi a Matre LEVCE sermonem ad Martyra ipsam SEVERAM, quam CARISSIMAM tenerâ appellatione dixerat; eamque SPIRITVS SANCTE nomine nuncupari, tum propter Vitæ Innocentiam, morumque simplicitatem, tum verò etiam propter consummatum strenuè Martyrium. Erit igitur sensus: LEVCES FILIÆ SEVERÆ CARISSIMÆ POSVIT: TIBI, (inquam) ego Mater posui, o SPIRITVS innocens, ac SANCTE; qui benè meruisti reddo tibi, qualemcumque demum, honorem hunc. Is autem qui, imperitâ LEVCE dictante, voluit hæc omnia intra Lapidis angustias exscribere, neque fuit admodùm de nexu & methodo loquendi sollicitus: neq; solerter selegit quæ omitteret, quæve scriberet.

Danda in his aliqua sunt Sæculi ignorantiæ, Mulierum imperitiæ, exter-

[1] Off. lib. II. cap. XIII. p. 43. (3) Bold. Off. lib. II. cap. XV. p. 409.
[2] Fab. Inscr. pag. 113. c. II. 282.

externorum peregrinitati: Danda quædam amori materno. Amantes autem, pariter ac Pueros, trunco atque imperfecto sermone uti solere, prudenter notavit Servius [1]; & e Servio Bonarrotus (2). Dandum aliquid ejus gaudio, propter relatam a Filia Martyre adeò insignem Victoriam. Quotus autem quisq; in gaudio ingenti tam est sui compos, ut ad normam exactissimam sensa animi, & voces dimetiatur? Dandum denique aliquid Matris trepidationi, ob persequentium furorem nondum satiatum, aliquid dolori ob raptam morte cruentâ Filiam; aliquid sollicitudini, aliquid spei: *Foris pugnæ, intus timores* (3). In hoc affectuum tumultuantium motu, mirum profectò non est, si non tam benè cohærere videantur Inscriptionis clausulæ, lapidi commendatæ [4]; quarum vim ut quis intelligat, sejungere eas non oportet ab adjunctis loci, temporis, ac personæ, quæ Epitaphium posuit.

Cohærent etiam satis, si consideretur mos eorum temporum, quibus consuevêre epitaphia sæpè concludi, conversâ ad ipsum Defunctum Oratione. Frequens hoc est in Ethnicorum sepulcralibus eclogiis [5], quæ allocutione ad ipsum Defunctum habitâ sæpè absolvuntur; ut inter formulas solennes sepulcrorum transierit illud VALE (6); cui fingitur sepultus

(1) *Ad primum Æneid. num. 70.*

(2) *Osserv. su' Vetri pag.*

(3) *Secundâ ad Corinth. 7. 5.*

(4) *Neq; solius Epitaphii Severiani est hæc ἀσυνταξία, quam crebrò legere est in Epitaphiis, præsertim Christianorum: Quid enim (ut huc exemplum unum afferamus ex Boldetto,* Observ. lib. II. cap. VII, pag. 419.) *cohærens minùs, quàm titulus ille in Cyriacæ Cœmeterio:* ANIMA . DVLCIS . INCOMPARABILI . FILIO . QVI . VIXIT . ANNIS, XVII . NON . MERITVS . VITA . REDDIT . IN . PACE . DOMINI? *Orditur ab affectu, quo defunctum Filium alloquitur,* ANIMA , DVLCIS; *neq; tamen reminiscitur* Animam itâ Dulcem *proprio nomine compellare, eo neglectu, quem observabamus supra,* pag. 105. *& seq. Sequitur inconnexa narratio de meritis, atque ætate Filii:* INCOMPARABILI . FILIO . QVI . VIXIT . ANNIS . XVII . *Quid hoc ad illud superius* ANIMA DVLCIS? *Quid tandem sit* FILIO *huic* INCOMPARABILI? *Uter ex Parētibus illum alloquitur? Uterque ne, an alteruter? Nihil ex his. Sed neq; hic nobis narratur, quo nomine appellaretur Filius tam dulcis. Additur* NON MERITVS; *phrasi etiam ab Ethnicis usitatâ: Apud Fabrettum,* cap. III, Inscr. 626, AEL . FELICIANVS . AELIAE . ROMANAE . FILIAE . PATER . NON MERENTI . FECIT . *Videtur itaque idem significare ac* ANTE . DIEM . RAPTVS . *Similem habet vim ea phrasis in sepulcro Cyrii Infantis, apud Gorium;* Inscr. Etrur. Tom: I, pag. 63: FECIT . NICE . MATER . PIENTISSIMO . NON . MERENTI . *Hinc patet sensus hujus phraseos, etiam in alio lapide Christiano, apud Boldettum,* lib. II. cap. V. pag. 380.: INNOCENTISSIME . ANIME . NON . MERENTI . PETRONIE . *Subaudiamus igitur* ἐπὶ τὸ ἀποθανεῖν, NON *fuisse* MERITVM *tam præcocem mortem. Pergit lapis:* VITA REDDIT; *scilicet* VITAM . REDDIDIT . IN . PACE . DOMINI . *Apposuisset saltem quo die, quove anno Vita tam pretiosa reddita fuerit. Sed in saxo de his ne γρῦ quidem. Hujusmodi autem Epitaphia, in quibus formulæ appositæ sunt, veluti lapides sine calce, multa invenies, apud Ethnicos, & apud Christianos.*

(5) *Videatur Sponius in Miscellan. Eruditæ Antiquit.* Sect. X. 331, *& sequent; ac Fabrettus, Inscr. cap. III. pag. 222.*

[6] *Titulus Ethnicus, quem vidi, apud D. Franciscum Ficoroni, hâc salutatione contentus, nihil aliud habebat.*

pistus respondere ET IPSI. Hinc est etiam, quod tam sæpè claudantur Epitaphia Ethnicorum apprecatione illa vulgari, SIT TIBI TERRA LEVIS. Neque diversus fuit Christianorum usus, quibus pietas, & religio major in formulis, ad suos post obitum consalutandos, quos compo-suissent. Poterit hoc facilè observari in iis Inscriptionibus, quas edidere Collectores monumentorum Cœmeterialium. Ego paucuias afferam, hac apost ... ex iis quas nondum editas credo:

(1)

ΑΥΡ ❦ ΑΝΤΙΟΧΕΙΗ ❦
CωΦΡΟΝΙ ❦ ΧΑΙΡΕ ❦
CΥΜΒΙω ❦ ΓΛΥΚΥΤΑΤΗ
ΑΥΡΗΛΙΟC ❦ ΕΥΜΕΝΙΑΝΟC ❦
ΕΡωCΟ

Eam

ΓΛΥΚωΝ
ΧΑΙΡΕ

Scilicet GLYCON VALE; quemadmodum in Museo Strozziorum, ad Montem Hugonis, propè Florentiam, salutatur in titulo Hermes sepultus. Adi Gorium, Inf. Etrur. Tom. I. pag. 418. Monent me verò opportunè solennia ista ΧΑΙΡΕ, ut & aliud Græcum Epitaphium afferam, simili salutatione conclusum, quod est hic, in Museo Collegii Panormitani Societatis Jesu, sub Toreumate Navis, quam duo Juvenes, nudi, ac mæsti, sedentes in litore, mox ascensuri videntur. Est autem facilè Navis illa Stygii Portitoris, qui

——— ratem conto subigit, velisq; ministrat,
Et ferrugineâ subvectat corpora cymba,
Jam senior.

Subscriptum autem est

ΚΙΣΣΟΣ ΚΑΙ ΤΡΥΦΩΝ ΟΙ ΞΙΚΑΔΙΟΥ
ΤΑΛΑΙΠΩΡΟΙ ΚΑΙ ΑΩΡΟΙ ΧΡΗΣΤΩ
ΧΑΙΡΕΤΕ

Habet hoc Epitaphium (inter Antiquas Tabulas Siciliæ &c. num. 206.) Georgius Gualtherius. Verùm, ex lapide trito satis, non fuit a Viro doctissimo tam exactè scriptum quàm ingeniosè suppletum; quod collatione patebit. Verterem,

Cissus & Tryphon, Xicadii filii
Infelices & Neglecti: Boni
Valete.

[1] Inveni Epitaphiũ hoc inter Cœmeteridlia, quare Christianis annumero. Cæterum nihil habet, unde Christianum credi possit. Explicandum est:

Aureliæ Antiochiæ
Prudenti. Ave.
Conjugi dulcissimæ.
Aurelius Eumenianus.
Vale.

Ubi Catullianum illud libet agnoscere, 102.

Atque in perpetuum Frater Ave, atque Vale.

Eam vidi, & exscripsi ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim; quò simul cum multis Tabulis Cœmeterialibus allata fuerat, Jussu D. Canonici Marci Antonii Boldetti, ad insignis illius Basilicæ ornatum. Ibi etiam hanc, quæ sequitur, vidi; in quâ malè expressam illam affectuum pugnam, de qua loquebamur, observare poteris:

(1)

DEPOSSO · EIVS · VI · KAL·
IANVAR · FLORENTINVS·
QVI · ODVIT. DOLENS · ANIMO·
. FECIT · PAX · TECV

Quotiescumque hoc ego Epitaphium lego, audire mihi Evangelicam illam Magdalenam videor, quæ Olitorem tum primùm apparentem alloquens, nullo ante nominato, ait, *Domine, si tu sustulisti eum.* Eodem planè modò loquitur hæc inscriptio, incipiens Deposso [1] eivs. De quo, rogo,

[1] *Usum abnormis hujus vocis nescit Ill. Fabrettus (cap.* VIII. *pag.* 573.) *tribuat ne Idiotismo, an compendio literarum.* Ut primùm credam *ait*, facit sæculi inscientia. *Multis deinde exemplis illiteratum hunc usum confirmot; quibus addi potest Inscriptio hæc, recèns educta e Cœmeterio S. Urbani.*

AVXENTI DEPOSSO
IDVS ❦ FEB
BENEMERENTI COIVGI

Ex Cœmeterio eodem eductam fuisse arbitror, & eam, quæ sequitur: Vidi namque illam in Vinea, ei Cœmeterio proximâ. Habet depostionem:

DEPOSTIO FL'ENI 3 PRID 5 IDS s·MARTIAS
QVIBIXIT ANNIS · XXXII

Cui depostioni *similis est hæc* requisio, *pro* reqvietio; *e Lapide item Cœmeteriali, quem exscripsi, ad S. Mariæ trans Tiberim:*

SCAEVIVS · CERVINVS · FECIT
SIBI DOMV REQVISIONE

ſermo ibi eſt? Neque nomen exprimitur, neq; ætas, neq; ſexus, neq; conſanguinitas: contentus eſt lapis (cæteroqui non diſtractus) ſi di- cat DEPOSSO, hoc eſt DEPOSITIO EIVS, qui ſcilicet clauditur in hoc lo- culo, fuit VI. KAL. IANVAR. Qui tumulum ponit FLORENTINVS ſe appel- lat QVI ODVIT [1]; qui ſcilicet CONTRAVOTVM, vel CONTRA MENTEM (ut la- pides alii tum ethnici, tum chriſtiani clarius loquuntur) extremum hoc officium ſuperſtes perſolvit. Id oſtendunt Voces quæ ſequuntur, DOLENS ANIMO FECIT. Concluditur inſcriptio, converſâ ad Defunctum, ſivè ad Defunctam, Oratione apprecatoria, PAX TECV ; eliſâ, ut ſepiſſimè ſolent antiqui lapides, ultimâ M (2). Ea verò formula frequens apud Chriſtia- nos fuit, atq; eſt etiamnum in Eccleſiaſticis officiis.

Eam, quæ ſequitur, Inſcriptionem vidi in prælonga Tabula marmorea, in Cœmeterio Sancti Hermetis, ubi ſepulcrum Martyris claudebat; in- dicante Martyrium quæ, de more, ad loculi caput adhærebat, phialâ vitreâ ſanguine tinctâ: Habebat verò lapis in parte averſa, epitaphium Alcinoorum duorum, & Alexandri, quod retuli §. XII, pag. 103,

FLORENTIO CARISSIMO
FLORENTIA ET APRIO
PARENTES FECERVNT
FLORENTI DVLCIS

In eodem Cœmeterio hanc exſcripſi, amotam a loculo, quem clauſerat:

sic EVFROSINO
FILIO CARISSIMO
sic VIXI -M- IIII TE IN PACE

Cujus Inſcriptionis poſtrema Verba, ſatis frequentia in Chriſtianis an- tiquiſſimorum Cœmeteriorum Inſcriptionibus (3), Liturgica procul du- bio

[1] *Vir doctus, cui hæc videnda com- miſi, dubitabat; eum, cujus* DE- POSSO *facta eſt* VI KAL. IANVAR, *eſſe* FLORENTINUM: *Explicabat autem duos ultimos verſus ſic:* QVI ODVIT *ſcil,* Catechumenus QVI FLOREN- TINUM. AVDIVIT. DOLENS ANIMO. FECIT. *Certè* CATECHVMENI, *&* *erant, & dicebantur* AVDIENTES; *Tertulliano teſte*: de Pœnit. cap. VI. *Non appoſui autem Catechu- menus hic nomen ſuum, quia non- dum Chriſtianum nomen in* Lava- *cro receperat; noluitq; profano no- mine factum monumentum ince- ſtare. Ingenioſam profectò inter- pretationem, quam confirmare poſſis antiquo lapide; apud Gorium, Inſcr. Etrur. Tom. I. pag.* 288.

(2) *Recole obſervata* §. XIII *pag.* 112,

[3] *Vide Inſcr. Domeſt. Fabretti, ca- pite* VIII. *pag.* 570. 571.

bio funt, &, ad arcani disciplinam servandam, sine reliquis apposita. Iis autem Defuncto precabantur, ut eum IN PACE susciperet Christus; quemadmodum in emortualibus precibus Romana consuevit canere Ecclesia: SVSCIPIAT TE CHRISTVS, QVI VOCAVIT TE. Clariùs hoc exprimit Gaudentiæ Titulus, apud Fabrettum, *ibid*, GAVDENTIA SVSCIPEATVR IN PACE, & suprà allata [1] Luciferæ inscriptio. Cæterùm formulam decurtatam legi in alio Lapide Cœmeterii ejusdem.

APRO · TE · IN · PACE

In quo pariter verbosam inveni epigraphen, loculo adhærentem, a marito Uxori positam, quam in Epitaphii fine repentè alloquebatur. Illam ego inscriptionem hic refero, cum iisdem planè mendis, quæ sunt in lapide, nisi quòd dividere necesse habebo versus, appositis obelis, qui interruptam seriem ostendant; cum præ paginæ angustiâ pingi per extensum non possint.

sic
SEM · EVNOMIVS COCCIAE RVFINE COIVG I · B · M · CVM QVE VIXI PM=
sic
=ANN XXI INCOMIARABILISQVEIVS TANTA ANIMOSITAS
AD VTILITATEM COMMVNEM TRAENDA IVG VMQVODDECE=
sic
=BAT FEMINA INQVOD TANTA PRECEM · ABOLIM. EXHORTVS SVA
sic
VNVM EX VTERE EIVS SIMIMILEM QVE. .... sic TENE=
=RE MIHI VALE IN PACE

☧

Inscriptio hæc longò indigeret commentario, seu veriùs Divinatione, ut aliqua ibi possent intelligi: nec tamen digna est quæ tanto opere explicetur. SEM, in prima linea, SEMPRONIVM facilè indicat; facilè etiam SEMNVM [2]: Ter saltem mihi illud SEM occurrit, dum hujus Cœmeterii cuniculos pervestigarem: Occurrit etiam non contractis notis, sed expressis, in Epitaphio Cominiæ SEMNES, quam SEMNETEM dicebat lapis

[1] *Pag*. 167.
(2) *Ità explicavit easdem literas Ill. Blanchinus, in Præf. ad III. Tom. Anastasii, pag.* XXIV. *Habes præterea* IGNATIUM SEMNUM, *in Fabrett. cap.* IX, *inscr.* 226.

pis suprà allatus, §. XVI. *pag.* 159. Ultimum illud monogramma [1], videtur legi posse, LOCVS REQVIETIS; vel fortasse meliùs LOCVS RVFINÆ. Reliqua, obscura quidem, sed etiam inepta sunt: Verùm in illis ipsis verbosis ineptiis morem vides, quem indicabam, convertendi ad sepultam Uxorem, sermonem qui eatenus de illa narraverat.

In hoc quod sequitur lapidis cœmeterialis fragmento, quod est apud Jesuitas, Romæ in Museo P. Kircheri, non sepulta Puella solùm, sed & ejus Virginitas, per Apostrophen enunciatur, & IN PACE, simul cum Defuncta Puella, recepta esse dicitur:

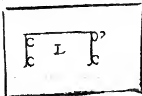
QVE VIXIT ANN XVI
MENSIBVS SEPTEM
DIES XVIIII TE IN PAC
E CVM VIRGINTATE
TVA *sic*

Addatur & hoc Fragmentum tabulæ Cœmeterialis, quod in Cœmeterio S. Hermetis exscripsit Can. Marangonius.

ERENTI AGATHONICO
XIT ANN XXXXVIII · MENS · V
II TE IN PACE FRATER MINOR
FECIT

Ele-

[1] *Hujusmodi monogrammata non rarò sepulcris apposita, ut pro signo essent posteris ad loculum dignoscendum, non semper facilia intellectu sunt. Explica sis monogrammata hæc, anno 1732. inventa in duabus Tabulis, e Cæmeterio Sancti Urbani.*

Vide de his monogrammatis Ill. Fabrettum, lib. VIII. *pag.* 584.

Elegantissime autem adhibetur hæc Apostrophe in brevissimo titulo Judaico [1], duabus linguis conscripto, qui est in operculo diffracto Sarcophagi marmorei, reperti secus Viam Appiam, secundo ab Urbe Lapide, annis ab hinc duobus; quod operculum nunc in Museo eodem asservatur.

Characteres illi Barbari in Lapide post Palmæ ramum, Hebræi sunt, non illi quidem a perita manu sculpti; sed quales scribi solebant ab hominibus, qui religione, non autem genere, Judæi essent; cujusmodi erant Proselyti Hel-

[1] *Judaïcam ut credam hanc inscriptionem, potius quam Christianam, faciunt non solum characteres Hebræi, sed & tria illa Symbola; Cornu, Candelabri, & Palmæ, in Monumentis Judæorũ frequenter expressa. Et candelabrum quidem, quod ferè semper sepulcris suis appinxere Judæi, quemadmodum Bosius, ac Fabrettus observarunt, aliquando etiam in Christianorum loculorum tabulis invenitur. Palma autem, proprium Judææ symbolum, sæpè tamen in mortualibus Christianorum lapidibus, aliquando etiam in Ethnicorum Epitaphiis sculpta est. Cornu verò illud* ἐλαιοφόρον, *tum ad Pontifices, tum verò etiam ad Reges ungendas, nonnisi in Monumentis Judaicis reperiri scio. Tria verò hæc symbola conjuncta in antiquarum paterarum ex Vitro fragmentis, Cl. Senatori Bonarroto persuaserunt, Judaicos fuisse calices illos vitreos, hujusmodi Emblematis illustratos. Cæterùm, si quis putet, Cornu illud potuisse a Christianis effingi ad significandum* ΧΡΙΣΤΟΝ, *sivè* VNCTUM *Domini, non pugnabo, ut Synagogæ asseram lapidem, quem sibi vindicare velit Ecclesia. Præsertim, cum in ipso operculo expressæ sint illæ larvæ, a quibus tolerandis maximè abhorruisset superstitio Judaïca. Cujusvis tandem religionis hæc inscriptio sit, legi debet:*

HIC DORMIT FAVSTINA.

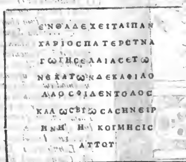
PAX

Scilicet, ILLI *vel* TIBI *sit. Facilè autem hæc Inscriptio non distabit ab ætate Antoninorum.*

Hellenistæ, & Romani, ad quos FAVSTINA hæc spectasse videtur. Appellabant, appellantque Judæi, externum hoc, & peregrinum scribendi genus, *Saphardi*; quemadmodum Hebraicè scientibus notissimum est. Debuissent verò a Quadratario notæ accuratiùs insculpi, sic, שלום. Tunc enim verò manifestum esset, eas legi oportere, SCIALOM, idest PAX; subaudi, TIBI. Quâ Pacis apprecatione, e sacris paginis desumpta, prosequi consuevêre Defunctos suos Judæi, ut ad inscriptiones Judaicas ab se relatas observat Fabrettus, nec semel [1]. Fuit enim apud Judæos usitatissima [2] formula illa DORMITIONIS IN PACE, ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ, e Sacris libris desumpta [3]; eamque expresse præscribunt Ritus Judæorum in tumulandis Defunctis, quos latinos fecit Gilbertus Genebrardus. Apparet hoc & in sequenti inscriptione, quam excepi Romæ, e marmore, apud Marchionem Capponi, sæpe laudatum; quamque hic adjugendam puto, tanquam πάρεργον eruditis placiturum; quibus jam quartum damnati populi monumentum in hac Dissertatione appono.

[4]

[5]

Sed, ut ad ea, quæ mihi præcipuè observanda erant, revertar; vides in allatis exemplis, morem satis frequentem fuisse, ut qui tabulam sepulcralem ponebat, in Epitaphio ipso sermonem converteret ad Defunctum; cui usui inhærens LEVCES, dum SEVERÆ FILIÆ CARISSIMAE titulum POSVIT, eam inopinatò alloquitur, dicens, ET ISPIRITO SANCTO TVO.

Alterum verò quod mihi succurrebat, ut ne incohærenter loqui videde-

(1) *Inscr. Dom. cap.* V. XXXXIV, & *Cap.* VI. 101.

(2) *Severanus*, *Romæ Subterran. lib. II. cap.* 22. *pag.* 191: Il principio degli Epitaffj (*in Cœmeterio Judaico extra Portam Portuensem*) quasi sempre era il medesimo, in tal guisa; ΕΝΘΑΔΕ ΚΙΤΕ ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ &c.
De hac verò Pacis annunciatione videatur Dilherr. Farrag. rit. Sacror. & Sæcular. *in* Fasciculo *Crenii*: *Tom* VIII. ad histor. & Philolog. sacr. *cap.* 25. *pag.* 187.

(3) IN PACE, *in idipsum*, DORMIAM, & REQVIESCAM. *Psalm.* IV. ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ, ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ΚΟΙΜΗΘΗΣΟΜΑΙ, ἢ ὑπνώσω.

[4] *Hic* DORMIT *Pancharius. Pater Synagogæ Eleensis*: *Annorum Centum*, & *decem*, *Amans populi*, & *Præceptorum. Qui pulchrè vixit*: *In* PACE REQVIETIO *ejus.*

(5) Ἐλαία *Stephano est Urbs Phœniciæ*, *inter Tyrum*, & *Sidonem*

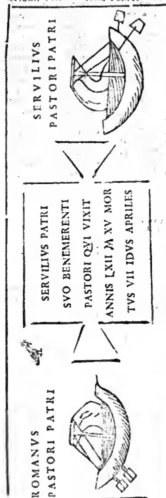
deretur Epitaphiographus, illud erat; non solam SEVERAM Martyra depositam fuisse a Leucete; sed & aliquem, prope illam, ejus Filiolum teneræ ætatis, quem usitatâ (ut vidimus) phrasi, SPIRITVM SANCTVM appellaverit. Suspiciones meas circa Heroidos hujus Matrimonium suprà exposui, §. VI. *pag.* 28; easque non imprudentes fuisse, neque omninò contemnendas puto. Si autem, ex ibi disputatis, nuptam facimus Severani; facilè erit deinde eam Matrem credere, & Infantem filium, propè eam a Leucete compositum, non inficiari. Utrùm verò reapse, circa SEVERÆ loculum, puerile aliquod sceleton depositum fuerit, quo possit conjectura ista fulciri, αὐτόπτης ipse observare non potui; neque enim tunc ad Cœmeterium accessi, cùm humo amotâ SEVERAE loculus inventus est. Sed neque standum duxi iis, quæ Fossores, iners genus hominum, interrogati narrârunt, scilicet cadaver se puerile, non procul a Severæ sepulcro, detexisse. Sanè non inauditum est in Cœmeteriis, enunciari a lapidibus Defunctos, præsertim consanguineos, licèt non semper eodem loculo contentos, sed in sepulcris proximis depositos. Id verò si in SEVERAE epitaphio factum diceremus; putaremusque, unà cum Matre, aut propè illam, Filiolum aliquem Puerum compositum a Leucete; jàm planum esset, apostrophen illam, ED ISPIRITO SANCTO TVO, ad SEVERÆ Filiolum, propè eam depositum, referri oportere. Quæ quidem, utpotè in partem utramque disputabilia, dicta sunto, non ut effata docentis, sed ut conjectationes dubitantis; quas ideò tantùm apposui, ne tacitus transilire viderer repentinam eam Epitaphii conversionem; de qua, quemadmodùm & de multis aliis antiquorum moribus, formulisque loquendi, conjicere multa possumus, certa autem proferre non possumus.

§. XVIII.

DIVINATIO DE CHARACTERIBUS IN EPITAPHIO DELETIS.

ET hactenus quidem conjectorem egi: nunc verò hariolum agam oportet. Divinandum est enim, quid in characteribus iis scriptum fuerit, quos extritos videmus in versu, qui subsequitur teneram, christianamque formulam, ED ISPIRTTO SANCTO TVO. Has autem harioli partes ut declinarem, neq; labori peperci, neque diligentiæ; cùm Romæ inscriptionem ipsam autographon, semel iterumque consulerem. Erat mecum sæpè laudatus D. Canonicus Marangoni, vir gnarus, & rerum hujusmodi scientissimus; qui etiam industriè, ac solerter adlaboravit, si fortè amissarum Notarum vestigium aliquod rimaremur. Neq; tamen licuit ab inexorabili saxo omnia exsculpere. Profuit tantummodò guttulis minutissimis, quæque minio literarum manentium non officerent, leviter superficiem irrorare: Sic enim quæ erant residuæ, quantumvis evanescentes, minii particulæ apparuerunt; ac certò certiùs deprehendimus primi characteris ductum esse hunc, M. Post eum, spatium duarum, aut ad summum, trium literarum, vix umbram retinet characteris ullius. Tum clarissimè legitur TVA. Suspicabar proinde ibi legendum, MORTVA, & conjecturæ favebat enunciata in vocibus sequentibus ætas, quam Severa vixisset. Neque aberat conjectura desumpta ab aliis epitaphiis Christianis; in quibus omissa DEPOSITIONIS, & OBITUS communiori phrasi, Mors, suo nomine, *Mors* appellatur.

Ità namque est in Epitaphio Statiliæ Alexandræ Virginis, quod referunt CC. VV. Bonarrotus (1), & Boldettus [2]. Dicitur enim ibi VIRGO MORTUA . . . . TUSCO . ET . ANULINO . CONS. Ità pariter in Epitaphio puellæ Gemellinæ, apud Boldettum [3], in quo dicitur, VIII. K. MAR. MOR . GEMELLINV. Ità in titulo Restitutæ, apud eundem (4), qui concluditur, MORT IIII, NON. OCT. Ità etiam, apud eundem [5], in epitaphio Sabbatii Pueri, qui est MORT. KAL. JANU. Ita alibi sæpe. IN PACE MORENTI, inscriptum est lapidi Pueri Jovii [6]. MORITUR . NON . FEB, leges in lapide Cesonii Viventis apud Fabrettum [7]. Ut non semper expectanda sit ab lapidibus Christianis solennis illa formula emortualis, DEPOSITIONIS, vel DORMITIONIS; quam frustra requires in eo quod sequitur Epitaphio, nuper eruto e Cæmeterio Sancti Urbani:

Putabam itaque, etiam in Epitaphio Severæ scriptam esse potuisse vocem MORTUA, quam characteres fugientes indicarent;

Cùm opportunè monuit D. Marangonus, lapidem humentem, non figuram τοῦ O, neq; τοῦ ω, sed potiùs τοῦ A, ruditer elaboratam referre; sic, A. Ità quidem etiam mihi ter quaterque lapidem consideranti, sub diverso lucis aspectu, est visum. Certè tamen, id apparuit liquidò; secundam literam non esse O. Quæ verò post hanc sequitur litera, vix ullius characteris umbram, vel post madorem aspersionis, retinebat. Solùm ante literas TOVA, hastula quædam apparuit; quasi scriptum esset NOTA. In re adeò incertà, consultò nolui notas post primam sequentes æri incidere; contentus si eæ exprimerentur, quæ maximè patebant, reliquarū verò locus indicaretur. Cæterùm, si vere est A secundo loco in hac voce, quemadmodum verosimile videtur, non alium magis commodum sensum faciunt illæ literæ, quàm si legantur MARTVRA, vel MARTORA, vel MARTVA,

[1] *Osservaz. sopra i vetri; Prefaz. p.* XVIII.
[2] *Osservaz. sopra i Cimiterj p.* 82.
[3] *Ibid. lib. II. cap.* IV. *pag.* 375.
[4] *Ibid. pag.* 317. [5]
[6] *Ibid. lib. II. cap.* VIII. *p.* 432.
[7] *Inscr. Dom. cap.* VIII. 48 *p.* 554

TIIA, quod corruptè positum sit pro MARTYR, Archaismo non admodum alieno ab Latinorum antiquorum pronuntiatione & scriptura [1]. Ità quidem ejus ætatis lapides loqui consuevêre. ZINNUM (idest Signum) LOCI. QVINTINI . ET . MARTURTÆ, refertur a Bonarroto [2], & a Boldetto [3]. MARTVRES· SIMPLICIVS. ET. FAUSTINUS: insculptum erât arcæ Marmoreæ in Basilica Liberiana, teste Severano [4]. Quo eodem teste [5], Lapis ex] Cœmeterio Cyriacæ, habuit SANCTO MARTVRI · LAURENTIO · Sicuti apud Boldettum [6] lapis alius, ex eodem Cœmeterio, habet MARTURB FELICITATI. Titulus ante duos annos eductus e Cœmeterio SS. Processi, & Martiniani [7] etiam γραμματικωτέρως [8] scriptum habet, MARTURORU:

PECORI DVLCIS . ANIMA BENIT IN CIMITERO VII IDVS IVL · D · P POSTERA DIE
MARTVRORV

Et nomen quidem ΜΑΡΤΥΡΟΣ, pro nomine ΜΑΡΤΥΣ, non ità anomalum, aut barbarum esse, ut eliminari oporteat a lingua Græcorum, observavit Joannes Grammaticus in Technicis, qui illud Æolici moris esse docet: ait namque (quemadmodum in Glossario, V. ΜΑΡΤΥΡΟΣ, scribit eruditissimus Du-Fresnius) Æoles, τὰς γενικὰς εἰς εὐθείας μετάγειν; scilicet, *Genitivus* Casus *in rectos transferre*; affertque exemplum in hoc nomine, de quo loquimur,, ΜΑΡΤΥΡΟΣ κλίνουσι τοῦ ΜΑΡΤΥΡΟΥ: idest, ΜΑΡΤΥΡΟΣ, Genitivum a ΜΑΡΤΥΡ,, Nominativum factum, *declinant*, ei tribuendo Genitivum; τοῦ ΜΑΡΤΥΡΟΥ. Quo verbo æolico usus (pergit du-Fresne) ut alios omittam, S. Basilius in Epistola ad Chilonem; τοῖς μαρτύροις τοῦ Χριστοῦ.

Jam verò, semel posito Recto masculino ΜΑΡΤΥΡΟΣ, quæ Lex vetat inde deduci femininum ΜΑΡΤΥΡΑ? Nulla planè: ut proinde non sit inter barbara numerandum, quod in barbaro cæteroqui Felicitatis epitaphio (de quo nuper diximus) MARTVRE scriptum fuerat, in dandi casu. Adhibebant sanè, tertio, atque insequentibus sæculis, tum MARTVRA, tum etiam MARTYRA, in recto muliebris generis [9], tam pro nomine proprio, quàm pro strenuitatis titulo (10) En illud in lapide christiano, qui est in Parthenone Puellarum Mendicantium, Romæ, ad ruinas Templi Pacis:

Z 2 MAR-

[1] *De qua vide Ill. Fabrett. Inscr. pag.* 175.
[2] *Præfat. ad Vitra*
[3] *Osserv. lib. II. cap.* VIII. *p.* 429.
(4) *Roma Sotterranea lib. II. cap.* XVIII. *pag.* 170.
(5) *Ibid. lib. III. cap.* XLI. 394.
[6] *Lib.* 2. *cap.* VIII. *pag.* 431.
[7] *Adhæsit autem loculo, qui Vasculo vitreo cruento signabatur.*
(8) *Hæreo, utrùm legere oporteat illud* MARTVRORV *post Verbum* CIMITERO; *an potiùs post illa,* De-*Positus* POSTERA DIE. *Utrobique opportunè situm.*
(9) *Quâ ratione etiam* TURTURA *invenies, in titulo sepulcrali, apud Boldett. lib. II. cap* XVIII, *pag.* 544.
(10) *Quam in partem usurpatam sit nomen* MARTYR

[1] MARTVRA QVI VIXIT

ANNISOCTOETMENSIS

[2] ÇIIIXA CSEI

SEPTEBENEMERINTI

IN PACE

Habeo prateiea, multas mihi Clusio, inscriptiones, saeculi post natum Christum octavi; positas nimirùm tempore Regis Liutprandi: ex autem videntur esse e Templo, dicto a Sancta Mustiola, Matrona ac Martyre; quæ ibi non semel MARTYRA CHRISII appellatur. Utinam, qui eas transcripsit pius Presbyter, peritior fuisset in arte epigraphica; & perfectè imitatus esset, tum characterum barbarizantium figuram, tum versuum distinctiones. Non erit tamen, ut arbitror, ingratum curiosis; si eas hic retulerim, quales apud me sunt. Edidit quidem illas Ughellius (3); & ex Ughellio P. Joannes Baptista Sollerius [4]: Utrobique tamen parùm diligenter expressæ prodiere. Exactiùs fortasse illas dabit Cl. Gorius, in secundo Tomo Inscriptionum antiquarum, quæ reperiuntur in Etrutia. Interim tamen, eas a me quales quales [5] Lector accipiat. ✻ XPE

TYR *in hoc Christiano titulo, qui erutus est*, *anno* MDCCXVIII, *e Cœmeterio Priscillæ ad Pontem Salarium, non facilè dixeris:*

Fortè namque homini appositus fuerit cui nomen MARTYRIO: *fortè autem etiam militi alicui strenuo, qui prælium Domini præliatus fue-*

fuerit, cujus tamen nomen Christiani sepelientes ignoraverint.

[1] QVI VIXIT, *facilè scriptum fuerit pro*, QVE VIXIT: *sicut infra* MENSIS, *&* BENEMERINTI, *pro* MENSES, BENEMERENTI.

(2) ÇIII XA CSEI SEPTA, *Tautologia est, ut reor, quadratarii scribere nescientis* NONO KAL. SEPTEMBRIS.

(3) *In Italia Sacra, ubi de Episcop. Clusinis, Tom. III.*

(4) *In Actis SS. Tom. primo Julii, pag.* 639. *Comment. prævio ad Acta S. Mustiolæ.*

[5] *Prima ex his Inscriptio, paucis immutatis, aliquibus additis, in alio lapide Templi ejusdem reperitur; ubi non sunt insculptæ in margine Notæ*, CLUSIO DICIT.

XPE, FABE, BOTIS, GREGORIO, ETAVSTRE CONDEDOCIS. ❦

QVOD, MVSTHIOLE, OBTVLERVNT, MARTIRE, XIT.

HOC, TEGMEN, CIBVRII, SVBLATA, BETVSTAS. ❦

QVE MELIORE CVLTV, NOVILIORE, REDIT ❦

CEDAT. NOVITATI, DIRVT ANTIQVTAS LIGNI.

PVLCHRIVS, ECCE. MICAT, NITENTI MARMORIS DECVS

C ✠ XPE FABE VOTIS GREGORIO ET AVSTRE CONDEDOCIS
L QVOD MVSTIOLE OPTVLERVNT MARTIRE XPI ▾ [1]
V HOC TEGMEN CIBVRII SVBLATA VETVSTAS
S QVE MELIOR E CVLTV NOVILIORE REDIT ▾
I CEDAT NOVITATI DIRVTI ANTIQVITAS LIGNI ▾
O PVLCHRIVS ECCE MICAT NITENTES MARMORIS DECVS ▾
D O MVSTOLE MERITV BENRANDAQVE FEDIS
I ROSEIS VIRGINEIS CROCEIS AMORE PARATVS
C NOVILIOR PROSAPIA QVI ET DE CLAVDII PROLEM ▾ [2]
I CVIVS AVLE MOENIA A FVNDAMENTIS DICAVIT ▾ [3]
T GREGORIVS ARMIPOTENS ET ROBVSTISSIMVS DO ▾

Alia

QVOD, CACVMEN CVLMENIS, FACIVNDVM CVRAVIT.
O MVSTIOLE, MERITVM, VENERAVILI, POLLET.
ROSEIS, VIRGINEVM, CROCES AMORE DARATVM
CVIVS, AVLE MOENIA, A, FVNDAMENTIS DICAVIT.
PRISTINA SVBLATA INNOVAVIT, POTESTAS
TEMPORIBVS, D N, LVITPRANDI, CATHOLICI REGIS.
EXACTIS, TRIBVS, LVSTRIBVS; ET ARISTIS, DVOBVS.
ARCADI, PRAESOLI, TEMPORE RESTITVTA EST AVLA.
MVLTA, PER INNVMERVS COMPLEXA MODICO. VERSV
GREGORIO, CRISTICOLE CONPLEVIT IVSSA MON.

(1) CIBURIUM *pro* CIBORIO, *quo nomine apud Scriptores Ecclesiasticos dicitur tegumentum, & umbraculum Altaris, quod Columnis quatuor attollebatur. Videatur Ciampinus*, Veter. Moniment. tom. primo, pag. 180. & *Du-Fresnius* in Glossar. Latinit. *V.* CIBORIUM.

[2] *Fortissima Matrona Mustiola*, CLAUDII Gotthici *Imperatoris* CONSOBRINA *fuisse dicitur in Actis admodùm antiquis, ac sinceris, quæ Surius, & Sollerius referunt.*

[3] AVLA *pro Basilica, & Ecclesia usitatum quarto sæculo nomen. In*

Mu-

Alia verò inscriptio, ibidem locata, in qua MARTYRA appellatur, in recto mulicbris generis Sancta Mustiola, hæc est:

NOBILIS VASTA NITENS REDIVIVA AN FABRICA TEMPLI. ☙
REGIA PROGENIES ORNARVNT CVLMINA PVLCHRE. ☙
FVLGIDVS VITA PIVS GREGORIVS APTVS VBIQVE. ☙
HOC OPVS PATRARVNT LIVTPRANDI TEMPORE REGIS. ☙
TRAMITE SAT RECTO ARCADI POLLIT IN ALTO. ☙
MVSTIOLA PRAEVEAT TV POST GAVDIA ILLIS. ☙
CELSVS VBIQVE SVIS CONCEDAT PROSPERA VOTIS. ☙
MOX DABITVR PLACIDE SI NIL DVBITARIT OBERRANS. ☙
MARTYRA SISEBVTI SIS MEMOR ALMA MISELLI. ☙ ✠

Sed hisce MARTYRA illud longè vetustius, quod apud Fabrettum (2) legitur, e Vitro antiquo: MARIVRA EPECTETE VIVATIS: & illa etiam antiquiora, quæ sunt in libro Sacramentali Romanæ Ecclesiæ, qui Gelasio primo tribuitur, editusque habetur a Ven. Card. Thomasio, sub nomine Josephi Cari. Ibi enim habetur lib. II. *Sanctæ* MARTYRÆ *tuæ Cæciliæ*; *Sanctæ Julianæ* MARTYRÆ *tuæ*; *Beatæ Agathæ* MARTYRÆ *tuæ*; *Sanctæ Felicitatis* MARIYRÆ *tuæ* &c. Similia leguntur in Missali Gothico, quod edidit Mabillonius, *lib. III. de Liturg. Gallican. pag.* 216; & alibi.

Nihil itaque diceremus ab antiquorum sæculorum sermone alienum, si obscuras illas, & obliteratas notas in Epitaphio SEVERÆ, suppleto charactere uno legeremus MARTORA, vel MAPTOYA. Præsertim cum jam, ab ipso æræ Christianæ sæculo quarto, appareat in saxis figura literæ R, ità scripta, ut Y Vocalem quodammodò referat, quod in Gaudentiæ epitaphio [3] videri potest.
Additur, ad ità legendum, indicium adeò luculentum Martyrii a SEVERA tolerati; Calix nimirum ille cruentus, de quo supra locuti sumus, §. I, *pag.* 3; & §; II, *pag.* 8. & §. VI. *pag.* 31; ut proinde imprudens conjector censendus non sit, qui de Martyrio characteres illos intelligat.

Sed sivè MARTYRA quis ibi malit, sivè MORTUA, parùm solicitor: neque ulla mihi cura oboritur ex eo, quod in lapide videatur esse, ΠΝΤΑ. Didici nimirum longâ multorum lapidum observatione [4] non esse in omni-

Musivis Basilicæ S. Pauli Viâ Ostiensi.
THEODOSIVS COEPIT PERFECIT HONORIVS AVLAM
DOCTORIS MVNDI SACRATAM CORPORE PAVLI.

(1) ARCADIUS *hic fuerit fortè Episcopus Clusinus. Sanè in ea Inscriptione, quam in Notis attulimus dicitur* PRÆSUL.

[2] *Inscript: Dom. cap.* VIII. *p.* 595.

[3] *Apud Bonarrot. Præf. ad Vitra antiqua pag.* XVI.

[4] *Sensit hoc etiam Clariss. Fabrettus; qui proinde sic, cap.* VIII. *Inscript. pag.* 587. Non esse operæ pretium duco in critica emendatione scripturæ immorari &c.

omnibus omninò lineis, ac ductibus antiquarum inscriptionum sistendum, cùm de monumentis barbarè scriptis agitur, quæ & necessariis deficiunt, & superfluis abundant. Legat mihi, qui poterit, eum qui sequitur Christianum titulum, e Museo P. Kircheri, sed simul religiosè observet characterum figuram:

Eà tamen neglectà, lapis facilè legitur; REDEMPTA: & nisi fallor, ne unam quidem guttulam inde extundet opportuni sensûs, quicumque aliter legerit. Idem die de christiano hoc lapide, in eodem Museo, qui Crucem figet volenti singulas notas attentè considerare, quas accurate expressas do; ut divinet, qui volet, sensum illarum.

BIBIA TIÑGRIS ZEA FECIT
QVE VISI AN X S SORI DI IGEM

Memini multas interpretationes Romæ ab eruditis viris huic lapidi datas. P. Alexander Lesleo S. J; dispertito in duos veluti laterculos titulo, putabat legi debere;

(1) VIVIA TIGRIS | ZEA FECIT
QVÆ VIXIT ANNIS X. | SORORI DIGNISSIMÆ,

vel DIGNÆ MERENTI. P. Joseph Hieronymus Lagomarsini, S. J. Vir gnarus in Antiquitatibus, & latinarum græcarumque literarum scientissimus, arbitrabatur legendum:

VIVAT IN CHRISTO | LEA FECIT
QVÆ VIXIT ANN. X. | SORORI DIGNE MEMORIAM.

Secundum laterculum vir doctus ità interpretabatur:

EA FECIT
SORTEM CHRISTI DEI IN SIGNEM.

Sumito quidlibet: semper tamen ab appictis characteribus digredi necesse erit.

Eàdem autem ratione loquendum de tribus hisce barbaris inscriptionibus, quas hic per Saturam addo:

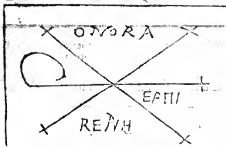
EO-

[1] TIGRIDIS *nomen usitatum fuisse apud Christianas Feminas, & lapides antiqui docent; & suprà allata inscriptio Tertiæ Tigridis* §. XIV. *pag.* 133. *De ferinis autem apud Christianas nominibus*, LEA, VRSA, VRSVLA, ASELLA, TIGRIDE, PORCELLA &c. *quædam addi possent observatis a Fabretto cap.* VIII. *Inscr. p.* 586.

I.

EORTVNATVS VIXXITANNOSTRICINTASES
EXSIVTDESECVLVNOEITVS
SVPERISTETCOIVS ETFII FEXÇITVLIFECIT

II.

III.

Primam vidi in Cœmeterio Sancti Hermetis, unde Museo Kircheriano acquisita fuit. Priores duos versus facilè leges, aliqua supplendo: *Fortunatus vixit annos triginta sex: Exivit de Sæculo Neophytus.* Tertium verò, nisi omnia turbes, non intelliges. Videtur tamen sensus esse h c: SVPERSTES CONIUX, ET FILII SEX, TITULUM FECIT; nisi etiam fortasse ultima melius legantur, SITV VI (idest *Sexto*) FECIT; Secundam vidi prope Perusinm, in Villa Comitis d'Oddi, ad Sanctum Herminium. Ne Œdipus quidem eam intelliget, si cogatur characteribus ab ea expressis penitus adhærere: neque tamen abibit a vero, si quis legat; HONORIA, vel HONORATVS EN HIRENE; scilicet IN PACE; ità ut τὸ EP secundi versus legatur pro EN; τὸ autem ut legatur HI. Quid si ibi dictum sit, mixtis Græcorum, ac Latinorum notis (quod fieri consuevisse supra vidimus) HONORATO E*piscopo posuit* IRENEUS? Qui hæc, sanè audaciuscula, non probat, potiora comminiscatur. In tertio verò epigrammate pudens fateor, nullum omninò me sensum ne remotissimum quidem asse-

qui

qui. Extant hi characteres, eadem quâ exhibentur magnitudine, sculpti in sigillo æneo, quod inventum paucis ab hinc annis, apud Thermenses Himeræos, acquisitum fuit Museo Collegii Panormitani Societatis Jesu, a P. Ignatio Salnitro, præcipuo ejus Musei auctore. Positum pro operculo fuerat sigillum hoc Vasculo fictili, pleno nummulis æreis, quarti plerumque sæculi. Nemo adhuc, quod sciam, tam felix fuit, ut ejus notas assequi, atque interpretari potuerit: neque assequetur puto quisquam, nisi audacter ibi legat, quæ scribi fortasse ibi debuere, sed reapse scripta non sunt. Quæ idcirco allata volui, ne quis mihi tanquam crimen appingat, quòd dixerim; legi debere in Severiano Epitaphio audacter ΤΟΥΑ, licèt ibi character non videatur T esse, sed potiùs Π. Quæ autem de notis reliqnis numeralibus conjici utcumq; poterant, prælibata jam sunt §. VI. *pag.* 35.

§. XIX.

EXPENDVNTVR BARBARA VOCABULA

ΑΝΝΟΤϢΡϢΜ. ΜΗϹϢΡϢΝ. ΔΕΟΥΡϢΝ.

SUavius quidem argumentum animadversionibus hisce optandum fuisset jam ad portum appropinquantibus; verùm, hispidis nos, atq; incomptis vocabulis onustos, epitaphium dimittit: Annos, Menses, & Dies exprimens, Verbis grammaticum stomachum moventibus, ΑΝΝΥΟΡΟΜ, ΜΕΣΟΡΟΝ, ΔΕΥΡΟΝ. Et ea quidem paucula, & insulsa, quæ in primo Vocabulo ΑΝΝΟΤϢΡϢΜ observari poterant, jam expendimus, ubi de importuna Diphthongis sede attributa loquebamur, §. XIV; *pag.* 126; atque ubi SEVERÆ Martyris ætatem examinabamus, §. VI, *pag.* 35. Possent ibi dictis multa hic addi barbararum terminationum exempla, quibus sæpissimè deformatus invenitur casus patrius hujus nominis, numero multitudinis. Sed ego in re obvia, neque utili, unico tantùm contentus ero christiano titulo, quem vidi Romæ, in horto Puellarum Mendicantium; ubi ANORO scriptum leges, pro ANNORVM.

(1)

MARCELVS
VIII KSENAR
ΛSΛNOROX

 Quæ-

[1] ... Kalendas Januarias: *Sic enim legere oportet illud* SENARAS, *seu* ϚENARAS. *Sæpè scilicet in antiquis, præsertim Christianorum, saxis,* J *consona abiit in* Ϛ; *ut observavit jam Bonarrotus, in* Vitris antiquis, *pagg.* 53, & 54. *Quâ enim animadversione fax prælucet intelligendo obscuro epitaphio illi, quod in S. Agnetis Cæmeterio, invênit Cl. Boldettus, ac refert lib. II, cap.* VI, *pag.* 406:

ΓΑ-

Quædam etiam observavimus (*pag.* 36.) ad vocem ΑΕΧΡΩΝ; quam fortasse scribere voluit epitaphiographus, ΑΕΓΕΡΩΝ; sed secundo, ac tertio charactere in unum monogramma imperitè conflatis, vel ΑΧΧΡΩΝ pinxit, vel ΑΕΧΡΩΝ, quod accuratiùs inspicientibus in lapide apparet. Simile DIERO sæpe vidimus in saxis, quæ laudavimus, e Cœmeteriorum monumentis. Solùm igitur paucula quædam dicenda supersunt, circa infelix illud, ΜΗΣΩΡΩΝ, seu MESORON, pro MENSIUM. Neque tamen in hac tam parum latina casûs inflexione improbrandum est Scriptori epitaphii, quasi solus eâ ætate latinè nescierit; cùm ex benè multis lapidibus Christianis, a Boldetto inventis, eruatur, non alium eo sæculo fuisse plebis Romanæ universæ loquendi Genium.

ANNORO OCTO MENSORUM DECE, est in Epitaphio Quinti Pueri [1]. MESORO DUORO ET DIERO &c. est in lapide Patricii, & Paschasii [2]; MENSORUM IIII DIORUM XII, leges in Epitaphio Quartinæ [3]: MENSOR XI, apposuerunt titulo Filii, quem non nominarunt (nisi fortè ejus nomen sit FELIX) Abascantion, & Dionysa Parentes [4]. Elegantiùs in Tabula sepulcrali pueri Tauri [5]; RECESSIT DE SÆCULO .... ANNI UNIUS MENSORUM TRES; & alibi invenitur [6], MARIIUS ANNORUM III ET MESORUM VII.

Neque soli Christiani tam lutulento sermone utebantur. Narrat enim Ill. Fabrettus [7] inventam Urnulam cinerariam Ethnicorum in Villa Corsina; in qua, permistis characteribus Græcorum, & Latinorum, dicitur Atinia Procula vixisse [8] ANOS. LA. IIT. MIISORU. QVATOR. Neque minùs barbarum est illud VERSORVM, quod in duabus inscriptionibus, apud eumdem Fabrettum videndis, reperitur [9]; neque illud PONTIFICORUM, quod ex antiquo ethnico lapide, refert idem (10). Quid de prodigioso illo PARENTORUM, quod est Romæ in Urnula, penes D. Baronem Mattica: HIC ...

ΓΑΖΑΙΒ ΚΑΛΖΟΝΙΩΝ ΑΩΡΜΤ ΙΝΤΤΑ

ΚΕΦΙΛΙΑ. ΙΑΙ

Is namque Titulus, corrigendus mihi, ac dividendus videtur: ΓΑΖΑ. ΙΒ. ΚΑΛ. ΙΟΥΝΙΩΝ. ΔΩΡΜΙΤ. ΙΝ ΠΑΚΕ. ΦΙΛΙΑΙ. *Neque video lectionem, atque interpretationem aliam tolerabilem hujus barbari tituli, si tibi hæc non placeat; in qua, sub Græcis characteribus leges latina verba:* GAZA. DUODECIMO. KALEND. JUNIARUM, *scilicet*, Deposita DORMIT. IN. PACE. FILIÆ fecerunt.

[1] *Boldetti Osserv. pag.* 433.
[2] *Ibid. pag.* 428.
[3] *Ibid. pag.* 429.
[4] *Ibid. pag.* 429.
[5] *Ibid. pag.* 413.
[6] *Ibid. pag.* 410.

[7] *Inscr. Dom. cap.* v. *pag.* 397.
(8) ANOS. LA *scriptum puto ad notandam ætatem annorum, unius suprà quinquaginta. Itaque, τὸ A, græco more scriptum fuisset, pro unitate significanda: quod absonum non est, in lapide, in quo scribitur* IIT *pro* ET, *ac* MIISORU *pro* MESORU. *Fortassè tamen illud* A, *post* L, *positum fuerit ad denotandam ultimam literã verbi* QVINQVAGINTA; *quâ ratione, ad denotandam ultimam literam verbi* UNDECIM, *ille numerus pingitur in antiquo saxo apud Fabrettum*, XIM.
(9) *Cap.* IV. *Inscr.* 150. *cap.* IX. 290.
(10) *Cap.* V. *Inscr.* 378. *pag.* 419.

HIC · SITVS · EST · M ·
VLPIVS · FIRMVS · A · L ·
ANIMA · BONA · SV
PERIS · REDDITA ·
RAPTVS · A NYMPHIS
VIX · ANN · VIIII · M · VI ·
(1) DECEPTOR PARENTO
RVM · VLPIVS NYMPHICVS
FIL · DVLCISSIMO

Hujus generis sunt illud MARTURORUM, quod in supra allato Pecorii Epitaphio vidimus, §. XVIII. *pag.* 181; & illud OSSORUM, quod a nomine OSSUM debuit plebs Africana deducere; apud quam, teste S. Augustino (2), OSSUM dicebatur, non autem OS, *consuetudine vulgari, quæ plerumque utilior est significandis rebus, quàm integritas literata*. Quamquàm, non in Africa solùm, sæculo quarto, ac quinto; sed & Romæ, bonis latinæ linguæ sæculis, OSSORUM dici consuevisse, docemur ex eo, quòd osso in singulari numero usurpatum a Varrone scribat Charisius [3]; & ossum a Gellio adhibitum, narret Priscianus [4]. SPIRITORUM ex Analogia dixerint, quicumque in tertio casu singularis numeri dicebant SPIRITO. Dicebant autem, uti suprà vidimus, §. XVII. *pag.* 167, fermè omnes. Dixerint etiam TRISTORUM, ab adjectivo TRISTUS; unde femininum TRISTA, apud Gruterum [5]: PROPERAVIT HORA TRISTA FATALIS MEA. ALTARIORUM, non est rarum in SS. PP; nimirum a nomine ALTARIUM; de quo consulenda Glossaria (6). MAGISTRATORUM, in usu vulgari fuisse credibile est; cùm in Kalendario antiquo sæculi quarti [7], pridie

A a 2 Kal.

(1) *Phrasis, hæc* DECEPTOR PARENTORUM, *ex amore profecta, non debet accipi, veluti redargutio quædam, aut exprobratio. Idem est, ac* præmortuus Parentibus, qui decepti sunt, in spe relinquendi filium superstitem: *Hoc sensu, in antiquo saxo; quod est Romæ in Villa Alteriorum Exquilinâ,* AUGURINI *fratres pueri, eodem tempore Mortui, dicuntur* FILII CARISSIMI QVI DECEPERUNT. *Hoc etiam sensu,* FL HERMES *Puer, in antiquo lapide Gaddiorum, apud Gorium (Inscr. Antiq. Etrur. Tom. I, pag.* 207.) *dicitur* DERISOR AVIAES QVIA (*fortè*, quæ) SE DICEBAT NUTRIRE BACCHILLUM (*Baculū*) SUMMÆ SENECTÆ. *Additurq;* DELUSIT FRATREM PATRIS *&c.*

[2] *Enarrat. in Psal.* 138; *& Libro III. de Doctr. Christiana.*

[3] *Instit. Gram. lib. I, ubi de Analogia.*

[4] *Lib.* VII. *ubi de terminatis in* OS.

(5) *Thes. Inscr.* DCLV. I.

[6] *Magri, in* Hierolexico V. *Altare. Du-Fresne, in* Glossar. Latinit. *Facciolatus, in* Calepin. *Basilius Fabri, in* Thesaur. Erudit. Scholasticæ.

[7] *Videatur Bucherius in Can. Victor. & Tom.* VIII. *Thesauri Antiquit. Romanar.*

Kal. Januarias notatum sit, MAGISTRATI IVRANTIS quibus MAGISTRATIS, non longè abit illud MAGNATORUM; quo verbo, tanquam communi ævo suo, usus est vulgatus Interpres [1].

Neque ego idiotismos hosce crediderim ita fuisse communes declinantibus sæculis, ut ignoti Romanæ plebi fuerint, eâ etiam ætate, quâ castigatiùs loquebantur. Nam & e Laberii fragmentis habemus; VERSORUM, *non numerorum numero studuimus*; & Lælius, seu Lævius (ut mavult doctissimus [2] Vossius) quidam boni sæculi Scriptor, de hendecasyllabis loquens ait; *Omnes sunt undenis syllabis* VERSI; cui consonat Valerius antiquus Conticuse *Quid hic cum tragicis* VERSIS, *& syrmâ facit?* Bono pariter sæculo plebs Romana dixit POEMATORUM [3]. Hinc refertur dixisse Afranius (in Privigno) POEMATORUM *non bonorum*. Lævius idem, libro titulum fecit: *De vitiis, virtutibusque* POEMATORUM.
Ciceroni tribuunt prisci Grammatici horrendam nobis vocem, QUERCORUM: dicitur enim ille sic locutus, in Chorographia [4]: *Ibi* QUERCORUM *rami ad terram jacent, ut Sveis, quasi Capreæ, ex ramis glande pascantur.* Credere etiam licet, dixisse priscos Romanos, ÆSTORUM, ASPECTORUM, pro *Aspectuum*, EXERCITORUM, FLUCTORUM, FRUCTORUM, GEMITORUM, LUCTORUM, PARTORUM pro *Partuum*, PISCATORUM pro *Piscatuum*, QUÆSTORUM, pro *Quæstuum*, STREPITORUM, SUMPTORUM substantivè pro *Sumptuum*, TUMULTORUM, VICTORUM pro *Victuum* &c. cum in gignendi casu singularis numeri reperiantur apud antiquos Auctores, ut benè Grammatici notant, hæc vocabula: ÆSTI, ASPECTI, EXERCITI, FLUCTI, FRUCTI, GEMITI, LUCTI, PARTI, PISCATI, STREPITI, SUMPTI, TUMULTI, VICTI, atque alia hujusmodi: de quibus fusius Janus Guilielmus Laurembergius (5), & Nonius Marcellus [6], atque alii.

Dixerint, & VOLTORUM pro VULTUUM; quandoquidem, *Vestra* VOLTA superest nobis in ruderibus Ennianis: & PAUPERORUM; habebant namque PAUPERARUM, a singulari PAUPERA [7]; quæ vox Plautina est ac Terentiana [8]; *In Patria honestè* PAUPERA *vivere*: & SENSORUM a plurali SENSA, quod usitatissimum erat. Insignis in hac quidem re est locus Macrobii [9], qui postquam observavit, usurpatos, contra loquendi regulam, ab antiquis Latinis hos casus; BACCHANALIORUM, SATURNALIORUM, VINALIORUM, AGONALIORUM, ad festos dies significandos; hos pariter, DOMORUM, VIRIDIORUM pro *Viridariis*, VECTIGALIORUM, ANCILIORUM &c. concludit, *Veteres indulsisse copiæ per varietatem, ut dicebant* Exanimos, *&* Exanimes; inermes, *&* inermos; *tum* hilaros, *atque* hilares. Dixisse eos crediderim tum MENSES, tum etiam MENSOS, quemadmodùm dixêre passim MESES. Certè locum dat conjecturæ τὸ MENSORUM, sivè MESORUM, adeò frequens in lapidibus, a secundo æræ Christianæ sæculo.

Hæc Archaismorum exempla copiosè congerere supervacaneum

non

(1) *Eccli.* XXXIX. 4.

(2) *Aristarch. lib.* IV. *cap.* 20.

(3) *Videndus de hac voce Sosipater Charisius, Institution. Grammat. Lib. I. cap.* de Analogia, *&* de Nominativis ad regulam redactis; *ubi, &* DIADEMATORUM, *&* CEROMATORUM, *&* TORBUMATORUM, *&* DIPLOMATORUM, *tanquam usitata commemorat.*

(4) *Al. in Orthographia.*

[5] *In* Antiquario.

(6) *De mutata declinatione.*

[7] *Sicuti, &* GRACILA *est in Fragmentis C. Cæcilii, ex lib.* VIII. *Satyrar. quod* GRACILA, *a masculino* GRACILUS, *ex quo* GRACILORUM.

[8] *Vide Ter. Andr. Act.* 4. *sc.* 6.

(9) *Saturnal. lib. I. cap.* 4.

non fuit, ut appareret eum, qui Epitaphium posuit Severæ Martyri, non esse admodùm reum faciendum violatæ Latinitatis. Non enim alia fuit eo tempore plebis Romanæ loquela, cujus auribus tunc non displicebat μιξίγλωσσα illa, quæ tam barbata nobis apparet. Quod ut alio exemplo confirmem, & Dissertationi jam satis prolixæ finem faciam, en aliam ineditam, ac pulcherrimam inscriptionem, in qua Mensorum illud Severæ, patrocinium inveniet. Hæc Inscriptio est in Museo Kircheriano, eamdemque prorsus ætatem refert, quam epitaphium Severæ. Utrobique enim eadem idiomatum permixtio, eadem characterum conformatio, eadem Diphthongorum anomalia, eadem omnia; nisi quod inscriptio hæc incisa lapidi est; inscriptio verò illa, solùm appicta. Utinam, qui hanc scripsit, Epocham etiam apposuisset, neque rem reliquisset conjecturis fallacibus examinandam. Haberemus insigne documentum contra Socinianorum pervicaciam, inscriptionem nimirum ante-Nicænam; in qua clarum adeò de Christi Divinitate testimonium, ut clarius desiderari non possit:

ЄPMAЄICKЄ ♡ ΦWCZ
HCЄNΘЄW ♡ KYPЄI
WXPЄICTW ▸ ANN
WPOYM · X · MHCW
POYM · SEPTE ▽

Torsit hæc inscriptio multos, cum tamen nihil in eâ difficile sit, si quis benè secundam Vocem intelligat. Legenda mihi videtur. Ἑρμαΐσκε, φῶς, ζῆς (pro ζῇς) ἐν Θεῷ Κυρίῳ χριστῷ, *Annorum decem*, *Mesorum septem*. Eam interpretor: Hermaisce. lux. vivis. in. Deo. Domino. Christo. Annorum. x. Mensium. Septem.

ЄPMAЄICKЄ, seu *Mercuriole*, nomen est Pueri decennis, cui titulus positus est. Quæ sequitur Vox (1), tenerum sepelientis affectum denotat, a quo, Lucis nomine, puer Hermaiscus appellatur φωc. Nihil hoc blandimento usitatiùs (2).

Scilicet Ajaci mulier mæstissima dixit
Lux mea; *quæque solent Verba juvare Viros* [3].

Qui-

[1] *De Amatoria hac formulâ*, mea lux, *aliisque hujusmodi*, *vid. Brisson. lib.* viii. de formul. & Solennibus Pop. Rom. Verbis, *pag.* 842. 843.

[2] *Adde, si vis, auctoritatibus allatis Catullum, Elegiâ ad Mallium.*
Et longè ante omnes, mihi quæ me carior ipso est
Lux Mea, quâ vivâ vivere dulce mihi est:
Adde Cornelium Gallum in Elegia, Non fuit Arsacidum &c.
Nec capitur missis Lux Mea muneribus.
Adde ex Propertio, lib. II. eleg. xi.
Nunc ad te, Mea Lux, veniat mea litore navis
Servata &c.
& lib. eod. Eleg. xxi.
Tu quoniam es, Mea Lux, magno demissa periclo.

[3] *Ovid. Art. lib. III.* 523.

Quique Ovidio non minus tener, neq; minus latinè callens, Propertius,

Hesternâ, MEA LVX, *cum potus nocte vagarer* [1].

Imitatus est Propertium, atq; Ovidium, Martialis [2],

Si non derides, si verum LVX MEA *narras.*

Sic etiam compellavit Hectora Æneas, apud Virgilium (3):

O LVX *Dardaniæ, spes o fidissima Teucrûm!*

Prælverat Virgilio Ennius (in Alexandro) teste Macrobio (4):

O LVX *Trojæ, germane Hector!*

Longè verò Virgilio, & Ennio antiquior ille Poëtarum Pater, *a quo ceu fonte perenni, Vatum Pieriis ora rigantur aquis*, hujusmodi blanditiis utentem Penelopen inducit [5] in repentino adventu filii Telemachi:

Ἦλθες Τηλέμαχε, γλυκερὸν ΦΑΟΣ.

Neque ignota est lapidibus antiquis compellatio adeò tenera. Habes in Fabretto, dictam Anniam Regillam [6], ΤΟ. ΦΩΣ. ΤΗΣ. ΟΙΚΙΑΣ: Habes, apud eumdem, dictam Olympiam [7], ΦΩΣ. ΤΟ. ΓΛΥΚΥΝ. Habes in Boldetto appellatam Maritimam, ΓΛΥΚΕΡΟΝ ΦΑΟΣ [8]. Sponius annularem amethystum vidit, ità incisum: ΦΩC. ΜΟΥ. ΘΕΑΝΩ (9). In epigrammatis collectis a Cl. Donio, epitaphium Salmanticense (10), Theodoram, laudabilem feminam, appellat ΦΑΟC ΟΙΚΟΥ; quemadmodùm in Anthologia (11) Hippocrates dicitur ΦΑΟΣ ΜΕΡΟΠΩΝ; & in alio veteri epigrammate, Julianus J. C, tempore Justiniani, dicitur [12], ΝΟΜΙΚΗΣ ΦΑΟΣ. Quare non injuriâ, quis credat, Hermaisco Puero teneram illam appellationem ΦΩΣ, in hoc eodem sensu, esse tributam. Et hæc demùm opinio mihi potior visa; cùm anteà suspicarer, posse illud ΦΩC explicari, ΦΩΣΣΑΡΙΟΥ, scilicet ζῶ: neque enim rarum est, *Fossores*, & *Fossarios*, in lapidibus cœmeterialibus invenire.

Sed sivè de Fossario, Patre Hermaisci, sivè de Hermaisco ipso, qui dictus sit LUX, quis intelligat secundum Vocabulum inscriptionis, reliqua difficultate carent. Illud, ΖΗC. ЄΝ. ΘЄΩ. ΚΥΡЄΙΩ. ΧΡЄΙCΤΩ, planè Christianū est. REGINA VIBAS IN DOMINO ZESU, celebris est inscriptio, apud Gruterum [13], atq; alios. In lapide pulcherrimo, anni CCLXVIII, Cos Paterno II, legitur [14], VIBAS IN PAR SANCTIS. In Cœmeterio Cyriacæ erat, JOVIANE VIBAS IN DEO teste Cl. Boldetto [15]. OLYMPIODORE VIVAS IN DEO ☧; inventum in Cœmeterio Callisti, habet idem (16). AEMILIANE. ROMANE. VIBATIS. IN. DEO, adscriptum erat loculo Bisomo, in Cœmeterio Priscillæ; ut idem narrat (17). Sigillum annulare ferreum, cum acclamatione eadem, VIVAS. IN. DEO, retulit Sponius [18]: quam eamdem formulam habet, in pala incisam, annulus æreus Musei Kircheriani, cujus imaginem dedimus, *Tab.* IX. *pag.* 57.

AE-

[1] *Propert. lib. II. Eleg.* 22.

[2] *Lib.* IV. *Epigr.* 30.

[3] *Æneid.* 2.

[4] *Saturnal. lib.* VI. *cap.* 2.

[5] Ὀδυσσείας ρ΄. Venisti Telemache dulcis lux.

[6] *Inscr. cap.* V. 356. Lumen domûs.

[7] *Ibid. cap.* X. 506. Lumen dulce.

(8) *Osservaz. lib. II. c.* IV. *pag.* 370. Dulcem Lucem.

[9] *Miscell. erudit. Antiq. Sect.* IX. *pag.* 297. Lux MEA, Theano.

[10] *Class.* XII. 66. *pag.* 407. Lumen Domûs.

(11) *Libr. primo. Epigr.* εἰς Ἰατρούς. Lumen Hominum.

(12) Legalis *Prudentiæ* lumen.

[13] *Thes. Inscript.* MLVIII. 6.

(14) *Apud Boldett. Osserv. lib. I. cap.* XIX. *pag.* 80.

(15) *Ibid. lib. II. cap.* VII. *pag.* 418.

(16) *Ibid. cap. III. pag.* 340.

[17] *Ibid. cap.* XVIII. *pag.* 572.

[18] *Miscell. Sect.* IX. *pag.* 297.

Tab. XX. pag. 193.
ΘΟΙϹ ΠΙΕ ΖΗϹ
ΠΙΕ ΖΗϹΑΙϹ ΕΝ ΑΓΑΘΟΙϹ
Crater Chrystallinus, literis extantibus, inuentus in Cœmeterio SS: Thrasonis, et Saturnini, via Salaria; Anno MDCCXXXII. Est Romæ apud D: Canonic. Boldetti.
Ant. Bouo Scul.

ΑΦΘΟΝΑ ΕΝ ΘΕΩ ΖΗϹΗϹ, refertur a Clarissimo Bonarroto [1], inter acclamationes Christianas, quas in lapidibus Cœmeteriorum antiquorum legit. Similes acclamationes habent tituli emortuales Mæziæ, & Victoriæ, apud Boldettum [2]. ΠΙΕ ΖΗϹΑΙϹ ΕΝ ΑΓΑΘΟΙϹ (3), acclamatio est, insculpta literis anaglyphis, in labro exteriori pateræ chrystallinæ, inventæ in eodem Cœmeterio SS. Thrasonis, & Saturnini, in quo Severianum epitaphium inventum est. Volui autem hujus crateris imaginem hic dare (*Tab.* xx.) quantumvis enim convivalis potiùs, quàm sepuleralis acclamatio sit, tamen solennibus Christianorum antiquorum formulis consonat, quas etiam e lapidibus aliis duobus Cœmeterialibus, ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim, exscripsi:

[4]

ΜΑΞΙΜΑ
ΙϹΘΕΟΝ
ΖΗϹ

(5)

ΕΙΛΑΡΑ ΖΗϹΙϹ
ΕΝ ΘΕΩ

Patet itaque sensus epitaphii Hermaisco positi: de quo fusiùs fortassè paullò, quàm oportuit, disputavi. Ut ergo ad MENSORUM illud me recipiam, unde evagati sumus; vides abundè in allatis exemplis, non unius Severiani epitaphii esse, amusam eam loquendi rationem: neque adeò recèns ortam, ut inaudita etiam fuerit sæculis felicioribus.

Quæ animadvertisse, ad pulcherrimam Tabulam utcumque illustrandam, quod unum in me receperam, sufficere in præsens putem, Adolescentes Clarissimi. Neque enim Vos hinc petere fas est Canonas ad omnes universim Lapides antiquos, sivè Christianorum, sivè Ethnicorum intelligendos, & cum utilitate versandos. Hæc namque qui penitùs nosse cupiat, magnos illos Scriptores consulas oportet, quos passim laudavimus;

——— tenui nam nos in pulvere sulcos
Ducimus, & sterili litus versamus aratro.

(1) *Osserv. su' Vetri ad Fig. II. Tabulæ* XXIV, *pag.* 166. *Significat:* Aphthona in Deo vives.

[2] *Oss. su' Cimit. lib. II. cap.* VII. *pag.* 417.

(3) *Bibe. Vive in Bonis, seu cum Bonis.*

(4) *Maxima. in Deum vivis.* Ζῆς, *pro* ζῇς.

[5] *Hilara vives in Deo.* Ζήσις, *pro* Ζήσεις.

FINIS.

M. ANTONII BOLDETTI

PROTONOTARII APOSTOLICI;

Basilicæ Fontis Olei Canonici, ad extrahenda è Sacris Urbis Cœmeteriis SS. Martyrum Corpora specialiter Deputati, ac Sacrar. Reliquiarum Custodis: Nec non Sacræ Congregationis Indulgentiis, atque Reliquiis præpositæ Consultoris; de SEVERÆ *Martyris Epitaphio*

TESTIMONIUM.

IN Sacrorum Urbis Cœmeteriorum curam, Speciali Summi Pontificis jussione jam diù mihi concreditam, sedulò incumbenti, propitio tandem Numine, contigit anno 1722. ex his unum Viâ Salariâ Novâ reperire, quod à SS. Thrasone, ac Saturnino (qui Diocletiano, ac Maximiano Impp. passi sunt) in tabulis Ecclesiasticis denominatur; notissimum certè, sed haud antea detectum, atque refossum. Extat hoc, primo lapide, ab Urbis Portâ, quæ Salaria dicitur; Nec in illud primùm descendere licuit, nisi per altissimum puteum, qui domui cohæret Vineæ *DD. de Capocaccia*, cujus in ima parte, prope ferè aquam, in orientali latere aderat fenestra, per quam aditus in Cuniculos, atque Vias Cœmeteriales patebat: quamvis omnia essent terrâ, ac ruinis oppleta. His autem, per fossores, quoad fieri potuit, egestis, visum est Cœmeterium protendi sub Vinea, ac ædibus *DD. de Minucciis*, trans Viam publicam; in cujus tandem Cellario perventum est, in quo commodior patuit ingressus. Hæc igitur non modica Cœmeterii pars sub iisdem Domo, ac Vineâ, extensa, Gothorum veluti barbarie, devastata apparuit, ac profanatâ. Eò loci etenim ingressi Fabri Murarii superædificatæ Domus, non tantùm marmora omnia, ac testaceas tabulas, quibus loculi occludebantur, ad ejusdē fabricæ usum abstulerant, sed & Vasa cuncta sanguine Martyrum respersa, suis avulsa locis, quibus a priscis Christifidelibus in signum Martyrii fuerant apposita, impiè effracta, per Vias Cœmeteriales dispersérant: ità ut, etiamsi intacta, & integra in quibusq; loculis corpora reliquissent, ea nihilominùs, tamquam dubia, & incerta, perpetuò non culta ibi remanere cogantur. Haud pauca tamen, non nullis locis, ac Viis, Profanatoribus illis impervis, certissimis Martyrii Signis distincta, a me successivè extracta fuerunt.

Hæc Cœmeterii pars sinceum Scrutatorem, atque Inspectorem Antonium Bosium non latuit; at illi per eam parum progredi licuit, id procul dubio prohibentibus Semitis, terrâ undequaque repletis. Illam porrò ingressus per aliquem terræ hiatum, in eadem Vinea *DD. de Minuciis*, haud longè ab altera viciniori *DD. de Galgalandis*, paucas semitas contēplatus est, quibus non semel, carbone, proprium nomen inscripsit, in iisq; cubiculum reperit, cujus monumentum arcuatum, picturis insigne delineavit, exhibuitque *lib.* 3. *cap.* 61. suæ Romæ Subterraneæ, sub hac Epigraphe; *Tabula Unica Cubiculi Secundi Cœmeterii Priscillæ Viâ Salariâ*. Cœmeterii utique Priscillæ hanc partem vocavit, cùm admodum difficile sit celeberrimæ hujus Viæ singula Cœmeteria distinguere, propriisque nominibus appellare, sicuti habentur in Martyrologio Romano, aliisq; Ecclesiasticis tabulis. Ea etenim omnia ità per subterraneos anfra-

anfractus, atque cuniculos inter se cohærere noscuntur, ut non immeritò credi possint conjuncta celeberrimo, omninòque hujus Salariæ Viæ principi Cœmeterio Priscillæ, quod secundo ab Urbe milliario incipit, e conspectu Pontis, quem Narsès super Anienem construxit: Quà quidem ex causà, antiquis topographicis deperditis monumentis, tum Bosius idem, tum Aringhius (& nos ipsi) ea omnia Cœmeteria unico Priscillæ nomine appellarunt.

Plures annos in hâc parte Cœmeterii lustrandà insudatum est, donec fossores in Arenarium descenderunt (de quo mox agemus), illudque tandiù scrutati sunt, donec in quadam ejus extremitate aditum alterius partis amplissimæ Cœmeterii offenderunt: quæ latissimè extenditur sub Vineis *del Melone*, e conspectu *DD. de Gangalandir*, & Advocati *Crispini*, aliisque conterminis, ad Occidentem Viæ Salariæ sitis: quod contigit sub initium Januarii anno 1730. Ejus paulatim apparuit amplitudo (tribus enim constat mansionibus, seù ordinibus Viarum, Superiori videlicet, medio, atque inferiori) innumeris ferè loculis locupletata, quorum potissima pars Martyrii signis claret, hoc est Vasculis Vitreis, sanguine rubenti respersis, obsignata, exceptis nonnullis; iisque, respectu aliorum, paucis admodùm, palmâ notatis. Sepulchra verò ferè omnia, tabulis sivè marmoreis, sive testaceis clausa, sacræque itidem picturæ, loci Sanctimoniam testantur, ac venerabilem reddunt: Corpora autem ferè omnia ex Soli, ac Terræ naturali ariditate ità exsiccata reperiuntur, ut ad contactum, statim in particulas, fragmenta, & pulveres redigantur.

Hoc esse Cœmeterium Thrasonis, a S. Saturnino quoq; nuncupatum, diù ante Diocletianum in prædio hujus nobilissimi Viri excavari cæptum, & ab ipso postea sub immanissima Diocletiani persecutione auctum, innumerisque Martyrum exuviis; præcipuè ipsius Saturnini atq; Sisinnii Diaconi (ut perhibent Acta S. Marcelli Papæ) credibile astruitur. Primo ex loci memorià, qui corrupta Voce ad *S. Cioroninam* (pro S. Saturnino) vocitatur, & parietinis antiquissimæ Ecclesiæ eidem dicatæ, à Bosio repertis (*lib.* 3. *cap.* 61.) in cujus locum recens parvum Sacellum, non longè, in Via publica excitatum, e conspectu *DD. Costa*. Secundò; ex ingenti Coronatorum numero eo loci depositorum. Tertiò; ex Vastissimo Arenario eidē Cœmeterio contermino. Superest insigne hoc Monumentum Christi fidelium sudoribus, ac labore refossum, ex quo ad Thermarum Diocletianearum constructionem effodiebantur arenæ à tot Christianorum millibus, quos monstrum illud crudelitatis, ad hoc servile opus damnaverat: eosque Thraso (ut ex Martyrologio Romano XI. Dec; ac ex Actis à Bolio *l.* 3. *c.* 57. relatis) laborantes in Thermis, aliisque operibus publicis fatigatos suis facultatibus sustentabat: ob quæ pietatis opera, & ipse postmodum à Maximiano, gloriosa Martyrii Coronâ decorari meruit. Hoc porrò Arenarium, ità distinctum à Cœmeterio esse dignoscitur, ut quamvis illud circumcingere quodammodo videatur; illius tamen ampliores Viæ, nullis sepulchris, seù loculis, nullis picturis, aut monumentis insignes cernuntur, & finem semper obtinent, cum Viis Cœmeterialibus appropinquant.

Hujus igitur in amplissimi, ac nobilissimi Cœmeterii parte, mediâ inter superiorem, ac inferiorem, plures repertæ sunt Inscriptiones. Nulla tamen insignior, ac pretiosior illâ, quam Mense Decembri ejusdem Anni 1730. detexi, una cum Adm. R. D. Canonico Joanne Marangoni, Vicentino, Proton. Apost; Sacrarum hujusmodi rerum solertissimo inspectore atque cultore, Amico meo Contubernali. Ea est marmoreæ tabulæ non insculpta, sed minio, aut Cinnabari conscripta,

diligenti utique apicum delineatione, sed imperitâ admodū minervâ; characteribus quidem Græcis, verbis autem Latinis, & Sphalmatis insignis, prout illa ferebat ætas, Severæ cujusdam Mulieris Martyris Epitaphium referens: quæ Sermone quantò incultior apparet, tantò eruditione censeri debet insignior, ad priscam Temporum Ephemeridem, rationem Chronologicam, atque Ecclesiasticam Epocham constabiliendam. Hæc uni loculo claudendo inserviebat, in quo memoratæ Severæ Corpus repertum est, eiq; marmori Vitreus calix hærebat, calce obfirmatus, pedalis fere magnitudinis, intùs sanguinea crusta obductus, extra verò quibusdam imaginibus, colore pictus, quamvis delapsis in eum limo, ac terrâ jam sordidatus, pluresque in partes effractus.

Insigne itaque hoc Monumentum, ut à temporis injuria, pro viribus vindicarem, in Sacrarium meæ Basilicæ S. Mariæ Transtyberim transferendum curavi, Vitreis conclusum speculis custodiendum. Ne autem pretiosum adeo Cymelium litteratos Viros lateret, placuit Eruditissimo Viro P. Antonio Mariæ Lupi Soc. Jesu, Græcæ linguæ peritissimo, & eximio bonarum artium cultori, illud publici Juris facere, notis exquisitissimis illustratum. Ut autem tanti monumenti apud Eruditos nostri sæculi criticos nullum suboriri valeat dubium (quamvis Inscriptio ipsa, vel aëris humiditate, vel aliâ quâcumque ex causa unquam deleretur, Testatum Volo, illius in hoc opere impressum exemplar cum Originali suo adamussim, & in omnibus convenire: idemque dicendum, de non nullis aliis hujusmodi monumentis, per me ex variis Cœmeteriis refossis, quæ sparsim ab eo referuntur in præsenti Dissertatione. Romæ, ex Custodia Sacrarum Reliquiarum, Die X. Septembris, Anni 1733.

Marcus Antonius Canonicus Bul dethus
Sacrarum Reliquiarum, & Sacrorum Cœmeteriorum Custos.

FA-

FACULTAS

R. P. DOMINICI TURANO

SOCIETATIS JESU,

Visitatoris in Provincia Sicula.

EGO Infrascriptus, Societatis Jesu in Siciliæ Provincia Visitator, & Vice-Provincialis; opusculum hoc, cui titulus; *Dissertatio ad Nuper inventum Sanctæ Severæ Martyris epitaphium &c.* Auctore P. Antonio Maria Lupi; Cum illud aliquot Societatis Nostræ recognoverint, & in lucem edi posse probaverint; potestate ad id mihi factà ab Adm. Rev. P. Nostro Francisco Retz, typis mandari concedo, si iis, ad quos spectat, ità videbitur. In cujus rei fidem, has literas, manu propria subscriptas, & Officii Sigillo munitas dedi. Panormi 22. Augusti. 1734.

Dominicus Turano

Locus ✠ *Sigilli*

JUssu Reverendissimi Domini Doctoris D. Caroli Vanni V. G. exequens, attentè perlegi librum, cui inscriptio: *Dissertatio, & Notæ ad Epitaphium S. Severæ Martyris*. ab Adm. Rev. P. Antonio Maria Lupi S. J. exaratum, in quo ne verbum quidem a Catholica Fide, rectoque morum itinere devium reperi, quin imo jucundissima pascua avidè prælibavi. In ipso sanè Auctor, e pervetusto lapide, apud Martyrum lipsana Romæ invento, die, & Consulibus, miro ingenii acumine perpensis, multa eruit, quibus pleræque res antiquitus gestæ, servata temporum serie, facillimè percipiuntur. Unde opus hoc ad historiam illustrandam, concinnâ methodo elaboratum, dignissimum existimo, ut prælo committatur. Panormi die 12. Novembris 1734.

S. T. D. D. Andreas Giangatto, examinator Synodalis, & Librorum Censor Deputatus.

Stante supradictâ approbatione: Imprimatur.
Vanni V. G.

EX mandato Illustrissimi Domini, Tribunalis M. R. C. Præsidis, & in hoc Siciliæ Regno Magistri Justitiarii Locum-tenentis D. Casimiri Drago, perlegi librum, qui inscribitur *Dissertatio, & Notæ ad Epitaphium S. Severæ Martyris*. Ab Adm. R. P. Antonino Lupi Florentino, e Soc. Jesu, in Panormitano Nobilium Collegio ejusdem Soc. Studiorum Præfecto, insigniter elaboratum. In eo Auctor Grecè, & Latinè, omnisque antiquitatis peritus, ab ingenii amœnitate, doctrinaque multiplici clarissimus, nihil profert, quod Serenissimi Regis Nostri Caroli III. Hispaniarum Infantis, Siciliæ, ac Neapolis Regis, Magnique Etruriæ Principis &c. juribus, Regnique Sanctionibus refragetur, immo in eruendis, illustrandisque Veteribus Sacris, Prophanisque Inscriptionibus, quæ in saxis, & marmoribus consenescebant ad interitum, summi judicii limâ, ut candidè sentio, dictionis elegantiâ, sermonis structurâ, ac dispositione, discernendique perspicaciâ adeò pollet, lucemque affert, quæ ad hujusmodi Monumentorum absolutam intelligentiam conferre possit, ut ausim dicere, neminem, qui acri, & studioso ingenio præditus sit, egregia Authoris eruditione, sedulitate, & arte non delectatum iri: Idcirco librum hunc, ut typorum beneficio publici juris, publicæque laudis fiat, dignum censeo. Panormi ex Conventu S. Mariæ a Misericordia; die 17. Novembris 1734.

F. Salvator Maria Ruffo, a Panormo, Tertii Ordinis S. Francisci, S. T. M. & Librorum Censor Deputatus.

Stante supradicta approbatione: Imprimatur.
Drago Præses.

INDEX
ET SYNOPSIS
DISSERTATIONIS.

§. VII.

§. VII.

FINIS.